MINISTERUL EDUCAŢIEI AL REPUBLICII MOLDOVA
UNIVERSITATEA DE STAT „ALECU RUSSO” DIN BĂLŢI

INTERUNIVERSITARIA

Ediţia a VI-a,

Materialele Colocviului Ştiinţific Studenţesc, consacrat aniversării a 65-a de la fondarea Universităţii de Stat „Alecu Russo” din Bălţi, 29 octombrie 2010

Volumul I

Bălţi, 2011

CZU: 378(478-21)(091)(082)=135.1
I-58

Colegiul de redacţie:

Elena SIROTA, dr. conf. univ.
Svetlana STANŢIERU, lect. sup.
Aurelia BÎRSANU, lect. sup.
Oxana NICULICA, asist. univ., metodist
Vergiliu BOTNARI, masterand

Coperta: **Silvia CIOBANU**, bibliotecar, grad de calificare superior

Corector: **Liliana EVDOCHIMOV**, master în filologie

Tehnoredactare: **Liliana EVDOCHIMOV**

Descrierea CIP a Camerei Naţionale a Cărţii

„Interuniversitaria", colocviul şt. studenţesc (6 ; Bălţi). Interuniversitaria: Materialele colocviului al 6-a şt. studenţesc: consacrat aniversării a 65-a de la fondarea Univ. de Stat „Alecu Russo" din Bălţi, 29 oct. 2011 / col. red.: Elena Sirota, Svetlana Stanţieru, Aurelia Bîrsanu [et al.]. – Bălţi: Presa univ. bălţeană, 2011. – ISBN 978-9975-50-061-6.

Vol. 1. – 2011. – 228 p. – Antetit.: Univ. de Stat „Alecu Russo" din Bălţi. – Bibliogr. la sfîrşitul art. – 100 ex. – ISBN 978-9975-50-063-0.

378(478-21)(091)(082)=135.1

Responsabilitatea pentru conţinutul şi redactarea articolelor revine autorilor

Tiparul: *Tipografia Universităţii de Stat „Alecu Russo" din Bălţi*

© *Universitatea de Stat „Alecu Russo" din Bălţi, 2011*

ISBN 978-9975-50-061-6

S U M A R

***SECŢIUNEA* Cercetări în domeniul ştiinţelor**

Alexandra CIOBANU, *Procesul stocastic al lui Goldstein – Kac pe o dreaptă* 5

Oleg BALAN, *Analogia în electricitate şi magnetism şi utilizarea ei în procesul studierii şi predării fizice* 9

Aliona ŞCIUSI, *Формирование любознательности на уроках физики у учеников гимназического цикла* 15

Serghei CULEŞOV, *Google AppEngine* 20

Diana GRÎU, *Serviciile fiscale electronice – un pas spre modernizare* 24

Marcela DEMIAN, *Impactul e-comerţului asupra economiei* 27

Aliona CAZACU, *Fiscalitatea comerţului electronic în contextul dezvoltării tehnologiilor informaţionale* 32

Irina MOROGAI, *Studiul experimental al tensiunii superficiale a metalelor lichide* 39

Lina MOROŞAN, *Utilizarea produselor soft în studierea limbii engleze* 53

Inna PROCA, *Utilizarea tehnologiilor informaţionale în domeniul juridic* 58

***SECŢIUNEA* Cercetări în domeniul ştiinţelor naturii**

Olesea SAMSON, *Ameliorarea nivelului de producţie în domeniul silviculturii* 66

Marina ILUŞCA, *Azotul biologic pentru agricultura Republicii Moldova* 71

Nicolae BEŢIVU, *Cercetarea soiurilor de grîu de toamnă create la Centrul Ştiinţifico-Practic „Selecţia”* 74

Inga CĂPĂŢÂNĂ, *Caracteristica microbiologică a apei* 79

Adrian FRUNZĂ, *Unele legităţi ale creşterii biomasei şi lungimii corpului la nutrii în condiţii domestice* 83

Galina CRÎŞMARU, **Anastasia ŢAP,** *Исследование химического взаимодействия тарного обесцвеченного стекла с дифтордихлорметаном* 87

Oxana NOROC, *Transformarea substanţei organice a solului pe terenurile arabile din stepa Bălţiului* 91

Viorica ŢÎLEA, *Creativitatea în cadrul orelor de biologie* 98

Sabina SPRÎNCEANĂ, *Caracterul intuitivităţii a manualelor de biologie din ciclul gimnazial* 105

Olga RĂILEAN, *Particularităţi ale atitudinii subiective la elevi faţă de unele animale vertebrate* 109

***SECŢIUNEA* Drept şi integrare europeană**

Mihaela GRĂDINARI, *Rolul avocatului parlamentar în apărarea drepturilor omului* 115

Ludmila ZAIAŢ, *Noţiunea şi caracterele juridice ale contractului de vânzare-cumpărare* 119

Alexandra Diana BUCUR, *Dreptul de a pedepsi – între răzbunarea şi apărarea societăţii* 124

Aliona LAŞCU, *Amînarea executării pedepsei pentru femeile gravide şi cele care au copii cu vîrsta de pînă la 8 ani* 129

Cristian Claudiu TEODORESCU, *Legitima Apărare excepţie de la Dreptul la viaţă protejat de Convenţia europeană pentru apărarea Drepturilor omului* 134

Simina COTOI, **Alexandrina TOMUŞ,** *Aspecte controversate cu privire la controlul judiciar asupra soluţiilor date de procuror* 141

Vincenzo CARBONE, *The new tax crimes introduced by the Decree-Law nr. 223/2006: omitted payment of VAT and undue compensation* 149
Adrian ZECSES, *Acordul de recunoaştere a vinovăţiei ca formă specială a procedurii penale în proiectul noului Cod de procedura penală* 151
Inna PROCA. *Dobîndirea proprietăţii* 154
***SECŢIUNEA* Psihologie şi Asistenţă Socială**
Nicolina VICNEANSCHI, *Mecanisme naţionale şi internaţionale pentru protecţia persoanelor cu handicap* 161
Olga STRATUŢA, *Motivarea – factor determinant în explicarea comportamentului uman* 164
Olesea TATARENCO, *Виды насилия в семье* 171
Mihai CEBAN, *Reacţia indivizilor la şocul cultural: alienarea şi aculturarea* 174
Lilia ARTENI, *Comunicarea şi structura personalităţii juvenile* 178
Daniela PERJARI, *Aspecte psihologice privind sarcina şi naşterea* 186
Victoria MUNTEAN, *Înşelăciunea. Dimensiuni psihologice. (Definiţii. Forme. Motive)* 191
Ina GALBUR, *Aspecte ale asistenţei sociale a copiilor din familia incompletă* 195
Anghelina BANUH, *Specificul problemelor psiho-sociale cu care se confruntă familia tînără* 201
Elvira CIOBANU, *Asistenţa psihologică a victimelor violenţei domestice* 207
Elena STATNIC, *Aspecte psiho-sociale ale manifestării violenţei în rîndul preadolescenţilor* 210
Cătălina GAVRILIUC, *Probaţiunea postsentenţială ca modalitate de reintegrare a persoanelor eliberate din detenţie* 216
Cristina CRUDU, Natalia CECHINA, *Alcoolismul – unul dintre factorii declanşatori ai violenţei familiale* 221

PROCESUL STOCASTIC AL LUI GOLDSTEIN-KAC PE O DREAPTĂ

Alexandra Ciobanu, studentă, Facultatea de Tehnică, Fizică, Matematică şi Informatică, Universitatea de Stat „Alecu Russo" din Bălţi
Coordonator ştiinţific: **Valeriu Cabac,** conf. univ. dr.

In this article we present the general model of a random motion that describes the Goldstein-Kac process or the telegraph process on the line. The methods of mathematical analysis, differential equations, functional analysis and probability theory are used. The connection of the process with Brownian motion is given and different kind of equations that are related to Goldstein-Kac telegraph process. At the end of the article the second order moment (variance) of the telegraph process is presented.

***Keywords**: Bessel function, telegraph equation, Brownian motion, equation of the vibrating string.*

Introducere

Încă din cursul şcolar de fizică se cunoaşte că toate corpurile din natură sînt alcătuite din molecule şi atomi, ceea ce a fost descoperit cu cîteva veacuri în urmă. Pe la începutul secolului trecut, s-a demonstrat faptul că există particule elementare, care, după dimensiunea lor, sînt cu mult mai mici decît atomii. Astfel, în fizica nucleară apar quarc-urile (up, down, strange etc.), leptonii (miuonul, tauonul, neutrino electronic, antielectronul etc.) şi lista se completează în mod continuu cu noi descoperiri. Deci, dezvoltarea fizicii statistice (sau nucleare), precum şi a multor ramuri ale tehnicii, a impus teoriei probabilităţii noi probleme, care ieşeau din limitele teoriei clasice. În timp ce fizicianul şi tehnicianul erau interesaţi de cercetarea procesului (fenomenului), care decurge în timp, teoria probabilităţii nu poseda nici metode generale, nici scheme particulare, elaborate pentru rezolvarea problemelor ce apăreau la cercetarea acestor fenomene. Astfel, apare o nouă teorie – teoria proceselor aleatoare (stocastice) – ramură a teoriei probabilităţii, care cercetează variabilele aleatoare dependente de unul sau mai mulţi parametri (care se schimbă în mod continuu). Teoria proceselor stocastice se dezvoltă pe la începutul anilor `30 ai secolului trecut, datorită renumiţilor matematicieni, specialişti în domeniul teoriei probabilităţilor şi statisticii matematice, A. Kolmogorov şi A. Hincin. În articolul lui A. Kolmogorov „Despre metodele analitice în teoria probabilităţii", a fost expusă baza sistematică a teoriei proceselor de tip Markov (procesele markoviene), iar în lucrările lui A. Hincin – bazele teoriei proceselor staţionare [3].

Conţinutul lucrării

Problema este următoarea: presupunem că avem o reţea de puncte discrete, echidistante. Din punctul $x=0$ începe mişcarea o particulă cu viteza constantă v. Particula se poate mişca ori în direcţia pozitivă, ori în cea negativă. Fiecare pas are durata Δt şi mărimea Δx. Deci avem $\Delta x = v\Delta t$. De fiecare dată cînd particula ajunge într-un punct al reţelei, există o anumită probabilitate că direcţia de mişcare a particulei se va schimba. Fie că această probabilitate este egală cu $a\Delta t$. Atunci, rezultă că $1-a\Delta t$ este probabilitatea că direcţia mişcării se va păstra. Deci ce se întîmplă de fapt? Pentru o anumită perioadă de timp, particula se mişcă în direcţia aleasă în mod aleator. Pe urmă, ea poate să-şi schimbe direcţia (sub acţiunea unor factori exteriori) şi să se mişte într-o nouă direcţie, pînă cînd iarăşi (peste un anumit interval de timp) îşi va schimba direcţia. Ca de obicei, întrebarea principală care se pune în problemele de acest gen este: cu ce probabilitate, peste un oarecare interval de timp t, particula se va afla într-un anumit interval? [6].

Fie că x reprezintă abscisele punctelor discrete ale reţelei pe care o cercetăm. Notăm cu S_n poziţia particulei după n paşi, $\phi(x)$ - o funcţie arbitrară, funcţia caracteristică unui interval. Să calculăm valoarea medie $\langle \phi(x+S_n) \rangle$. Această valoare

medie (sau expectanţa) reprezintă probabilitatea că particula se va afla în acest interval după n paşi, începîndu-şi mişcarea în punctul x. Pentru a generaliza problema, vom introduce variabila aleatoare (VA) ε:

$$\begin{pmatrix} 1 & -1 \\ 1-a\Delta t & a\Delta t \end{pmatrix}. \qquad (1)$$

Variabila ε primeşte valoarea 1 cu probabilitatea $1-a\Delta t$ şi valoarea -1 cu probabilitatea $a\Delta t$. Să considerăm acum un şir de variabile aleatoare independente $\varepsilon_1, \varepsilon_2, ...\varepsilon_{n-1}$. Fiecare VA este distribuită după legea (1) şi toate VA sînt independente între ele. Situaţia care se întîlneşte, de obicei, în teoria probabilităţii ar fi: avem o monedă asimetrică şi toţi ε din şir sînt rezultatul celor $n-1$ aruncări independente ale monedei. Acum, putem să scriem care va fi poziţia particulei după n paşi. Dacă particula începe să se deplaseze în direcţia pozitivă din punctul $x_0 = 0$, atunci avem:

$$S_n = v\Delta t(1+\varepsilon_1+\varepsilon_1\varepsilon_2+...+\varepsilon_1\varepsilon_2...\varepsilon_{n-1}). \qquad (2)$$

Iar dacă particula începe să se mişte din punctul $x_0 = 0$ în direcţia negativă, atunci poziţia particulei este:

$$S_n = -v\Delta t(1+\varepsilon_1+\varepsilon_1\varepsilon_2+...+\varepsilon_1\varepsilon_2...\varepsilon_{n-1}) = -S_n. \qquad (3)$$

Să considerăm acum două funcţii:

$$F_n^{\,+}(x) = \langle \phi(x+S_n)\rangle. \qquad (4)$$

$$F_n^{\,-}(x) = \langle \phi(x-S_n)\rangle. \qquad (5)$$

Să determinăm acum formula de recurenţă. Înainte de aceasta, vom înscrie:

$$F_n^{\,+}(x) = \langle \phi[x+v\Delta t+v\Delta t\varepsilon_1(1+\varepsilon_2+\varepsilon_2\varepsilon_3+...+\varepsilon_2\varepsilon_3...\varepsilon_{n-1})]\rangle.$$

Obţinem:

$$\begin{aligned} F_n^{\,+}(x) &= a\Delta t\langle \phi[x+v\Delta t-v\Delta t(1+\varepsilon_2+\varepsilon_2\varepsilon_3+...)]\rangle \\ &+(1-a\Delta t)\langle \phi[x+v\Delta t+v\Delta t(1+\varepsilon_2+\varepsilon_2\varepsilon_3+...)]\rangle \end{aligned} \qquad [6].$$

Să privim la ceea ce am obţinut: expectanţele au exact aceeaşi formă ca şi mai înainte, cu excepţia că x este înlocuit cu $x+v\Delta t$ şi n este înlocuit cu $n-1$. Utilizînd notaţiile noi, obţinem formula:

$$F_n^{\,+}(x) = a\Delta t F_{n-1}^{\,-}(x+v\Delta t)+(1-a\Delta t)F_{n-1}^{\,+}(x+v\Delta t). \qquad (6)$$

La fel, folosind $F_n^{\,-}$, avem:

$$F_n^{\,-}(x) = a\Delta t F_{n-1}^{\,+}(x-v\Delta t)+(1-a\Delta t)F_{n-1}^{\,-}(x-v\Delta t). \qquad (7)$$

Am obţinut deci un sistem de relaţii de recurenţă.

Să trecem acum de la aceste două ecuaţii la o ecuaţie diferenţială. Calculăm raportul dintre creşterea funcţiei $\Delta F_n^{\,+}(x)$ şi creşterea argumentului Δt:

$$\frac{F_n^{\,+}(x)-F_{n-1}^{\,+}(x)}{\Delta t} = \frac{F_{n-1}^{\,+}(x+v\Delta t)-F_{n-1}^{\,+}(x)}{\Delta t}, \text{ cu } \Delta t \to 0.$$

$$-aF_{n-1}^{\,+}(x+v\Delta t)+aF_{n-1}^{\,-}(x+v\Delta t)$$

Acum, trecînd la limită, obţinem:

$$\frac{\partial F^+}{\partial t} = v\frac{\partial F^+}{\partial x} - aF^+ + aF^-. \qquad (8)$$

Aici nu mai există n, deoarece am trecut la limită. Din altă relaţie, (7), obţinem într-un mod asemănător:

$$\frac{\partial F^-}{\partial t} = -v\frac{\partial F^-}{\partial x} + aF^+ - aF^- \cdot \qquad (9)$$

Interesant este faptul că aceste două ecuaţii liniare de ordinul întîi pot fi combinate într-o ecuaţie de tip hiperbolic. Pentru aceasta trebuie să introducem două funcţii noi:

$$F = \frac{1}{2}(F^+ + F^-) \text{ şi } G = \frac{1}{2}(F^+ - F^-) \cdot$$

Adunînd ecuaţiile (8) şi (9), obţinem:

$$\frac{\partial F}{\partial t} = v\frac{\partial G}{\partial x} \cdot \qquad (10)$$

Scăzînd (9) din (8), avem:

$$\frac{\partial G}{\partial t} = v\frac{\partial F}{\partial x} - 2aG \cdot \qquad (11)$$

Pentru a elimina G, trebuie să diferenţiem (10) după t şi (11) după x. Atunci, obţinem următoarea ecuaţie:

$$\frac{1}{v}\frac{\partial^2 F}{\partial t^2} = v\frac{\partial^2 F}{\partial x^2} - \frac{2a}{v}\frac{\partial F}{\partial t}, \qquad (12)$$

care (în teoria ecuaţiilor diferenţiale în derivate parţiale) poartă denumirea de ecuaţie telegrafică [6]. Condiţiile iniţiale pentru această ecuaţie sînt următoarele:

$$\begin{cases} F(x,0) = \phi(x), \\ \left(\frac{\partial F}{\partial t}\right)_{t=o} = 0 \end{cases}.$$

La rezolvarea ecuaţiei (12) poate să apară un caz destul de interesant, dacă presupunem că $a = 0$. Atunci, probabilitatea că particula îşi va schimba direcţia este 0 (cu alte cuvinte, dacă particula începe să se mişte într-o direcţie aleasă la întîmplare, ea nu se mai opreşte). Cum va arăta în acest caz funcţia $F(x,t)$? După cum am spus, nu mai există schimbări de direcţie şi deci nici variabile aleatoare. Din relaţia (4), observăm că $F_n^+(x) = \phi(x + nv\Delta t)$, iar din (5) că $F_n^-(x) = \phi(x - nv\Delta t)$. Or, pentru $F(x,t)$ obţinem:

$$F(x,t) = \frac{\phi(x+vt) + \phi(x-vt)}{2},$$

care reprezintă, de fapt, ecuaţia coardei oscilatoare (soluţiile căreia pot fi găsite în manualele de ecuaţii diferenţiale ordinare). Iar dacă vom presupune că $a \to \infty$ şi $v \to \infty$, atunci ecuaţia (12), în limită devine ecuaţia difuziei sau ecuaţia mişcării browniene:

$$\frac{1}{D}\frac{\partial F}{\partial t} = \frac{\partial^2 F}{\partial x^2} \qquad [6].$$

Faptul că legea de distribuţie $F(x,t)$ este soluţia ecuaţiei procesului telegrafic a fost demonstrat, pentru prima dată, de către Sidney Goldstein în 1951, iar apoi confirmat în articolele lui V. Cane (1975) şi E. Orsingher (1985). Forma funcţiei $F(x,t)$ este:

$$F(x,t)=\frac{\lambda}{v}e^{-\lambda t}I_o(\frac{\lambda}{v}\sqrt{v^2t^2-x^2})+\frac{1}{2v}\frac{\partial}{\partial t}\{e^{-\lambda t}I_0(\frac{\lambda}{v}\sqrt{v^2t^2-x^2})\}, \text{ pentru } |x|<vt \qquad (13)$$

unde

$I_0(x)=\sum_{k=0}^{\infty}\frac{1}{(k!)^2}(\frac{1}{2}x)^{2k}$ este funcţia lui Bessel de ordinul 0 cu argument imaginar [4].

Modelul legat de procesul telegrafic este:

$$X(t)=V(0)\int_0^t(-1)^{N(s)}ds \qquad [1].$$

Acesta ne oferă poziţia particulei după un oarecare interval de timp. Cu ajutorul acestui model putem să calculăm varianţa sau momentul de ordinul II pentru procesul stocastic al lui Goldstein-Kac pe o dreaptă:

$$VarX(t)=\frac{1}{2}v^2[\frac{2t}{\lambda}-\frac{(1-e^{-2\lambda t})}{\lambda^2}]. \qquad (14)$$

Bazîndu-ne pe relaţia (13), avem:

$$EX^2(t)=\int_{-vt}^{vt}x^2F(x,t)dx+v^2t^2e^{-\lambda t}=$$

$$=\frac{e^{-\lambda t}}{2v}[\lambda\int_{-vt}^{vt}x^2I_0(\frac{\lambda}{v}\sqrt{v^2t^2-x^2})dx+\int_{-vt}^{vt}x^2\frac{\partial}{\partial t}I_0(\frac{\lambda}{v}\sqrt{v^2t^2-x^2})dx]$$

$$+v^2t^2e^{-\lambda t}=\frac{e^{-\lambda t}}{2v}[\lambda\int_{-vt}^{vt}x^2I_0(\frac{\lambda}{v}\sqrt{v^2t^2-x^2})dx$$

$$+\frac{\partial}{\partial t}\int_{-vt}^{vt}x^2I_0(\frac{\lambda}{v}\sqrt{v^2t^2-x^2})dx]$$

care după unele calcule se transformă în:

$$\int_{-vt}^{vt}x^2I_0(\frac{\lambda}{v}\sqrt{v^2t^2-x^2})dx=v^3[\frac{t}{\lambda^2}(e^{\lambda t}+e^{-\lambda t})-\frac{(e^{\lambda t}-e^{-\lambda t})}{\lambda^3}],$$

$$\frac{\partial}{\partial t}\int_{-vt}^{vt}x^2I_0(\frac{\lambda}{v}\sqrt{v^2t^2-x^2})dx=\frac{v^3t}{\lambda}(e^{\lambda t}-e^{-\lambda t})$$

de unde se obţine relaţia (14) [1].

Concluzii

Procesul stocastic al lui Goldstein-Kac pe o dreaptă, ca un caz particular al procesului Markov şi al procesului omogen al lui Poisson, poate fi pe larg utilizat în cercetarea proceselor fizice, pentru a observa corelaţia dintre practică (procesul fizic care decurge în timp) şi teorie (modelul stocastic al procesului cercetat). Acest model al procesului aleator (stocastic) poate fi folosit şi în fizica statistică, la studierea particulelor elementare. Modelul poate fi extins de la cel unidimensional, pînă la modelul mişcării aleatoare pe un plan şi în spaţiul *n*-dimensional.

Referinţe bibliografice:

1. Гмурман, В., *Теория вероятностей и математическая статистика*, Москва, Высшая школа, 1968.
2. Гнеденко, Б., *Курс теории вероятностей*, Москва, Наука, 1963.
3. Розанов, Ю., *Случайные процессы*, Москва, Наука, 1965.

4. Kac, M., *Some Stochastic Problems in Physics and Mathematics* // *Pure and Applied Science 2 (1956), New-York.*
5. Kolesnik, A., The equations of markovian random evolution on the line // *J. Appl. Prob., 35 (1998), 27-35, Israel.*
6. Orsingher, E., *Probability law, flow function, maximum distribution of wave-governed random motions* // *Stochastic processes and their applications, 34 (1990), 49-66, North-Holland.*

ANALOGIA ÎN ELECTRICITATE ŞI MAGNETISM ŞI UTILIZAREA EI ÎN PROCESUL STUDIERII ŞI PREDĂRII FIZICII

Oleg Balan, masterand, Facultatea de Tehnică, Fizică, Matematică şi Informatică, Universitatea de Stat „Alecu Russo" din Bălţi
Coordonator ştiinţific: **Mihai Popa,** conf. univ. dr.

Analogy, used in all school subjects, is also appliend in studying and teaching physics, as it allows, on the one hand, the acquisition of new knowledge beginning with other analogies already fixed, and on the other hand, it makes the understanding of complex phenomena or abstract notions more accesible. The work presents various analogues in the section Electricity and Magnetism and their use in studying and teaching physics.

Introducere

Analogia este una din metodele ştiinţifice de cunoaştere, care este utilizată pe scară largă în studiul fizicii. La baza analogiei stă comparaţia. În cazul în care este evident că două sau mai multe fenomene, obiecte, se aseamănă, prin comparare, se face asemănarea între alte componente. Compararea prin analogie poate fi atît adevărată, cît şi falsă, astfel încît este nevoie de o verificare experimentală. În procesul de predare, valoarea analogiei este mare, deoarece creşte nivelul teoretic de prezentare al orelor de fizică din liceu şi universitate.

În practică, analogia este folosită, în special, pentru a explica concepte şi legi dificile, deja introduse. De exemplu, la studierea undelor electromagnetice, apar mari dificultăţi pentru elevi şi studenţi la înţelegerea acestora. Aici recurgem la analogia dintre undele electromagnetice şi undele mecanice (undele de la suprafaţa apei).

Este cunoscută analogia hidraulică a unui circuit electric, care permite să explice noţiunea de tensiune electromotoare şi rolul sursei de curent continuu într-un circuit. Cadrul didactic trebuie să menţioneze nu numai asemănările, dar şi deosebirile dintre cele două modele analoage, pentru ca la elevilor şi studenţilor să nu le apară reprezentări greşite. Astfel, explicînd esenţa termenului de „sursă de curent", se indică faptul că la sursa de curent nu se produc electroni (la fel cum în pompa de apă nu se produce apă), că sursa de curent creează în conductori un cîmp electric (la fel cum pompa de apă creează o presiune asupra apei), etc.

O altă analogie este comparaţia dintre mişcarea electronilor în conductorii metalici şi mişcarea apei. Elevii/studenţii trebuie să atragă atenţia şi asupra vitezei mici de deplasare a electronilor, comparativ cu viteza foarte mare a cîmpului electric (c = 300000 km/s) şi deci, a curentului electric din circuit. Pentru a sublinia acest aspect, profesorul demonstrează experimental că morişca începe să se învîrte înainte ca la ea să ajungă apa pusă în mişcare de către paletele pompei. Şirul analogiilor poate continua.

Alegerea analogiilor presupune cu atenţie şi precauţie. Se cunosc foarte multe analogii neştiinţifice, bazate numai pe asemănarea exterioară şi care nu numai că reflectă greşit esenţa fenomenelor, dar le şi deformează. O astfel de analogie o constituie cea a stratului superficial de lichid cu o peliculă elastică din cauciuc.

În acest sens, articolul nostru îşi propune următoarele obiective:
a.) analiza concisă a analogiilor, descrise deja în compartimentul *Electricitate şi Magnetism*;
b.) evidenţierea şi descrierea unor analogii noi din acest compartiment;

c.) sistematizarea materialului respectiv sub forma unei lucrări importante, care ar putea fi de folos studenţilor, masteranzilor şi profesorilor.

Conţinutul lucrării

Analogia, utilizată la toate materiile şcolare, este folosită şi la învăţarea fizicii, întrucît permite, pe de o parte, achiziţionarea unor noi cunoştinţe, plecînd de la altele deja fixate, iar pe de altă parte, face mai accesibilă înţelegerea fenomenelor complexe sau a noţiunilor abstracte. Există unele analogii dintre hidrodinamică şi electrodinamică. Asemenea curgerii apei prin spaţiul liber al unei ţevi, electronii liberi pot să se mişte prin spaţiul liber dintre atomii unui conductor. Deplasarea ordonată a electronilor poartă denumirea de *curent electric*. Trebuie să facem aici o observaţie importantă. Mişcîndu-se uniform printr-un conductor, fiecare electron îl împinge pe cel de lîngă el, astfel încît toţi electronii se mişcă împreună precum un grup. O analogie aproximativă este cea a unui tub umplut de la un capăt la celălalt cu mărgele. (Fig. 1).

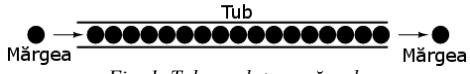

Fig. 1. Tub umplut cu mărgele

Tubul este plin de mărgele, precum un conductor este plin de electroni liberi, pregătiţi să fie puşi în mişcare de o forţă externă. Dacă o singură mărgea este introdusă brusc în acest tub prin partea stîngă, o alta va ieşi instant din partea cealaltă. Mişcarea este posibilă doar dacă tubul este deschis la celălalt capăt pentru a permite ieşirea mărgelelor. Dacă tubul este închis la capătul din dreapta, mărgelele se vor aduna în tub, iar curgerea lor nu va avea loc. Acelaşi lucru se poate spune despre curentul electric: curgerea continuă a curentului necesită un drum neîntrerupt pentru a permite deplasarea. În materialul conductor, precum fierul, cuprul, aluminiul, există mulţi electroni liberi, ce se pot deplasa cu uşurinţă prin interiorul conductorului. Dar nu va exista niciodată o deplasare continuă sau uniformă a electronilor prin conductor, dacă nu au de unde să vină electronii şi încotro să se îndrepte. Să presupunem ca avem o **Sursă** şi **Destinaţie** a electronilor (Fig. 2).

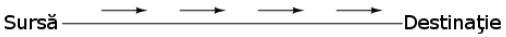

Fig. 2. Sursă şi destinaţie de electroni

Sursa ne serveşte pentru împingerea electronilor prin partea stîngă a firului, curgerea electronilor prin fir este indicată de săgeţi. Dar această curgere va fi întreruptă în cazul în care, în calea formată de firul conductor, este făcută o **Întrerupere** (Fig. 3). Electronii nu se pot deplasa de la **Sursă** la **Destinaţie**. Această situaţie este asemănătoare tăierii conductei de apă în două şi astupării celor două capete: apa nu va putea curge, dacă nu are pe unde să iasă din ţeavă.

Fig. 3. Conductor întrerupt

Dacă ar fi să luam un alt fir ce duce spre **Destinaţie** şi, pur şi simplu, am face contact fizic cu firul ce duce spre **Sursă**, am avea din nou o cale continuă pentru curgerea electronilor. Cele două puncte din diagramă reprezintă contactul fizic (metal-metal) dintre cele două fire (Fig. 4).

Fig. 4. Conexiunea unui conductor întrerupt

Acum avem în continuitate, de la **Sursă**, prin noua conexiune, în jos, în dreapta, şi apoi în sus, spre **Destinaţie.** Este interesant de observat că la trecerea curentului electric prin

fir, nu apare nici o „îmbătrînire” a firului, în contrast cu ţevile de apă care sînt eventual corodate în timp datorită curgerii apei. Electronii întîmpină, într-adevăr, un anumit grad de rezistenţă la mişcare, iar această rezistenţă generează căldură într-un conductor. Precum am menţionat, doar un drum continuu nu este suficient pentru a putea deplasa electronii: avem nevoie şi de un mijloc de „împingere” a lor prin circuit. La fel ca mărgelele dintr-un tub sau apa dintr-o ţeavă, este nevoie de o forţă pentru a începe curgerea. În cazul electronilor, această forţă este aceeaşi, ca şi în cazul electricităţii statice: forţa produsă de un dezechilibru de sarcină electrică. De exemplu, parafina frecată cu lîna ne demonstrează că surplusul de electroni de pe parafină (sarcină negativă) şi deficitul de electroni de pe lînă (sarcină pozitivă) creează un dezechilibru de sarcină între cele două. Acest dezechilibru se manifestă printr-o forţă de atracţie între cele două corpuri (Fig. 5).

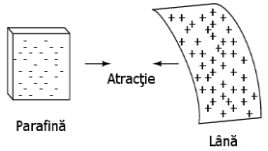

Fig. 5. Parafină şi lînă electrizată

Dacă introducem un fir conductor între cele două corpuri, încărcate din punct de vedere electric, vom observa o curgere a electronilor prin acesta, datorită faptului că electronii în exces din parafină trec prin fir înapoi pe lînă, restabilind dezechilibrul creat (Fig. 6).

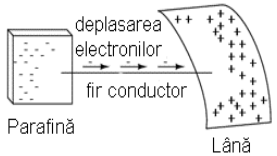

Fig. 6. Descărcarea printr-un conductor

Dezechilibrul dintre numărul electronilor din atomii parafinei şi cei ai lînei creează o forţă dintre cele două materiale. Neexistînd nici un drum prin care electronii se pot deplasa de pe parafină înapoi pe lînă, tot ce poate face această forţă este să atragă cele două corpuri împreună. Cînd conductorul le conectează, atunci forţa va face ca electronii să se deplaseze într-o direcţie uniformă prin fir, pînă în momentul în care sarcina electrică este neutralizată în această zonă. Sarcina electrică, formată prin frecarea celor două materiale, este analogă cu stocarea unei anumite cantităţi de energie. Această energie este asemănătoare energiei înmagazinate într-un rezervor de apă aflat la înălţime, umplut cu ajutorul unei pompe dintr-un bazin aflat la un nivel mai scăzut (Fig. 7).

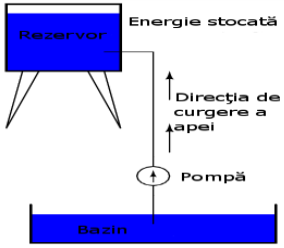

Fig. 7. Rezervor de apă aflat la înălţime

Influenţa gravitaţiei asupra apei din rezervor dă naştere unei forţe ce tinde să deplaseze apa spre nivelul inferior. Dacă vom construi o ţeavă de la rezervor spre bazin, atunci apa va

curge sub influenţa forţei gravitaţionale înapoi în bazin. Este nevoie de o anumită energie pentru pomparea apei de la un nivel inferior (bazin) la unul superior (rezervor), iar curgerea apei prin ţeavă înapoi, la nivelul iniţial, constituie eliberarea energiei înmagazinate prin pomparea precedentă. Dacă apa este pompată la un nivel şi mai ridicat, va fi necesară o energie şi mai mare pentru realizarea acestui lucru, prin urmare, va fi înmagazinată o energie şi mai mare, şi, de asemenea, va fi eliberată o energie mai mare decît în cazul precedent.

Analog, dacă frecăm parafina şi lîna împreună, „pompăm” electronii de pe nivelele energetice „normale” ale atomului. Forţa de atracţie a electronilor spre nivelele „normale” din jurul nucleelor pozitive ale atomilor, este analoagă forţei de gravitaţie, exercitată asupra apei din rezervor, forţă ce tinde să aducă apa înapoi în bazin. La fel cum pomparea apei la un nivel mai înalt, „pomparea” electronilor, pentru crearea unui dezechilibru de sarcină electrică, duce la înmagazinare de energie. Asigurarea unui drum prin care electronii să poată curge înapoi spre „nivelurile” lor normale are ca rezultat o eliberare a energiei înmagazinate, asemenea eliberării energiei în cazul rezervorului, atunci cînd este pus la dispoziţie un drum pe care apa poate să curgă prin ţeavă.

Energia înmagazinată datorită unui dezechilibru de sarcină electrică poartă numele de *energie potenţială*, pentru că are posibilitatea (potenţialul) să fie eliberată pe viitor. Această energie potenţială poate fi exprimată printr-un termen, denumit *tensiune electrică*, ceea ce reprezintă energia potenţială pe unitate de sarcină electrică. Tensiunea electrică poate fi generată şi prin alte mijloace, nu doar datorită frecării diferitor tipuri de materiale. Reacţiile chimice, energia radiantă şi influenţa magnetismului asupra conductorilor sînt cîteva modalităţi, prin care poate fi produsă tensiunea electrică. Atunci cînd capetele „+” şi „-” ale bateriei electrice nu sînt conectate la un circuit, va exista o tensiune electrică între aceste două puncte, dar nu va exista o deplasare a electronilor prin baterie, pentru că nu există un drum continuu, prin care electronii să se poată deplasa (Fig. 8).

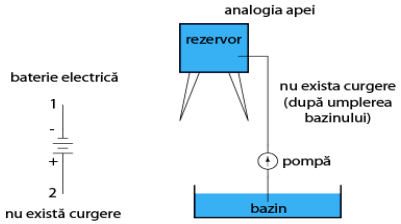

Fig. 8. Analogia dintre un rezervor de apă şi o baterie

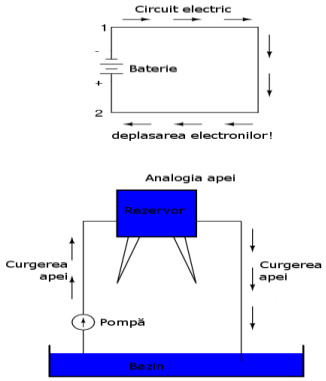

Fig. 9. Analogia dintre un circuit electric şi un circuit hidraulic

Acelaşi principiu se aplică şi în cazul analogiei rezervorului şi pompei de apă: fără un drum (ţeavă) înapoi spre bazin, energia înmagazinată în rezervor nu poate fi eliberată prin curgerea apei. Odată ce rezervorul este umplut complet, nu mai are loc nici o curgere, oricît de multă presiune ar genera pompa. Trebuie să existe un drum complet (circuit) pentru ca apa să curgă continuu dinspre bazin spre rezervor şi înapoi în bazin. Putem asigura un astfel de drum pentru baterie prin conectarea unui fir dintr-un capăt al bateriei spre celălalt. Formînd un circuit cu ajutorul unei bucle din material conductor, vom iniţia o deplasare continuă a electronilor în direcţia acelor ceasornicului (Fig. 9).

Atît timp cît bateria va continua să producă tensiune electrică, iar circuitul electric nu va fi întrerupt, electronii vor continua să se deplaseze în circuit. Analog curgerii apei printr-o ţeavă, curgerea continuă şi uniformă de electroni prin circuit poartă numele de *curent continuu*. Cu acelaşi succes se poate utiliza analogia şi în studiul circuitului de curent alternativ cu condensator. La *Electrostatică*, elevii au învăţat construcţia şi funcţionarea condensatorului. S-a menţionat că curentul continuu nu trece prin condensator, pentru că mediul dielectric dintre plăcile condensatorului întrerupe circuitul. Altfel se petrec lucrurile în circuitul de curent alternativ. Pentru a arăta aceasta, se compune o schemă ce va conţine o baterie de condensatoare şi un bec unit în serie. Dacă becul luminează, atunci în circuit există curent. Odată cu schimbarea capacităţii electrice (din bateria de condensatoare) se schimbă şi iluminarea becului. Acest lucru ne vorbeşte de faptul că circuitul electric are o anumită rezistenţă, care depinde, într-un anumit fel, de capacitatea electrică.

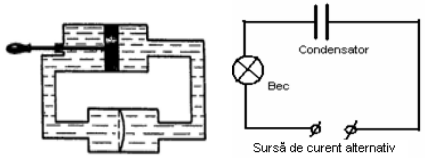

Fig. 10. Analogia dintre un circuit hidrodinamic şi un circuit electric de curent alternativ cu condensator

Pentru explicarea acestui fapt, este utilă analogia hidrodinamică (Fig. 10). Mişcarea pompei, într-un sens sau în altul, determină membrana să se deformeze în direcţiile respective. Lichidul nu trece prin membrană, precum nici sarcinile nu trec prin mediul dielectric al condensatorului din circuit.

Putem aplica, cu acelaşi succes, analogia la introducerea noţiunii de capacitate electrică. Noţiunea de capacitate ($C = \frac{q}{\varphi}$) se introduce în baza experimentului demonstrativ şi se pare că este accesibilă pentru elevi. Însă pot apărea o serie întrebări ce necesită explicaţii suplimentare. În primul rînd, elevii asociază termenul de „capacitate” cu „volumul” unui vas. Deseori afirmă: „condensatorul are o anumită capacitate electrică, la fel cum şi un vas poate avea un anumit volum”. Trebuie de remarcat însă o diferenţă şi anume explicînd elevilor că prin capacitatea electrică se înţelege cantitatea de sarcină electrică, acumulată pe suprafaţa a două plăci paralele *ce nu sînt în contact*.

Elevilor nu le este întotdeauna clar de ce capacitatea electrică depinde de sarcină şi potenţial, atunci cînd aceasta nu este proprietatea potenţialului, nici a sarcinii electrice, ci a corpului. Este plauzibilă aici folosirea analogiei dintre capacitatea electrică şi capacitatea unei butelii de gaz (Fig. 11). Se ştie că o anumită cantitate de gaz introdusă în butelie nu poate determina volumul acestuia, deoarece gazul poate avea presiuni diferite. Dacă vom introduce o cantitate de gaz *m*, presiunea va fi *P* (la T=const), dacă vom introduce o cantitate de gaz *2m*, atunci presiunea va fi *2P*, dacă *3m*, atunci presiunea va fi *3P*, etc.

Capacitatea buteliei se caracterizează nu prin *m*, ci prin raportul $\frac{m}{P}$ = const. Analogic, putem spune că dacă un corp va primi o cantitate de sarcină *q*, atunci el va avea potenţialul *φ*, dacă corpul primeşte o cantitate de sarcină *2q*, potenţialul va creşte pînă la *2φ*, dacă corpul primeşte *3q*, atunci va avea un potenţial de *3φ,* etc. Astfel, capacitatea electrică se caracterizează nu prin *q*, ci prin raportul $\frac{q}{\varphi} = const$ ·

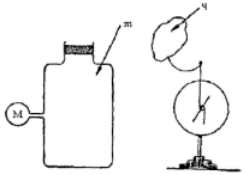

Fig. 11. Analogia dintre capacitatea electrică şi capacitatea unui balon de gaz

Întrebările care vizează explicarea dependenţei dintre capacitatea electrică şi dimensiunile şi suprafaţa corpului, mediu, etc., nu necesită analogii, ba dimpotrivă, ele complică procesul de studiu.

Una din cele mai des utilizate analogii în cursul de fizică este analogia dintre cîmpurile electrostatice, magnetice şi gravitaţionale. Examinînd aceste cîmpuri, observam că între ele există o serie de similitudini. În Tabelul 1 sînt indicate criteriile conform cărora se stabileşte analogia dintre aceste cîmpuri.

Tabel 1. Analogia cîmp gravitaţional-cîmp electrostatic-cîmp magnetic

Criterii, în baza cărora se stabileşte analogia	**Cîmp gravitaţional**	**Cîmp electrostatic**	**Cîmp magnetic**
Sursa cîmpului	Masa-m	Sarcina electrică în echilibru-q	Sarcina electrică în mişcare
Asupra cui acţionează	Corpurilor de masă dată	Sarcinilor electrice	Acelor magnetice şi conductoarelor parcurse de curent
Forţa prin care se evidenţiază existenţa cîmpului	Gravitaţională $F=K\frac{m_1 m_2}{r^2}$ Forţă conservativă	electrică $F_e=k\frac{q_1 q_2}{r^2}$ Forţă conservativă	Magnetică $F=I(l\times B)$ $F=\frac{\mu I_1 I_2 l}{2\pi r}$ Forţă neconservativă
Configuraţia liniilor de cîmp	Radiale orientate spre corp	Radiale –pornesc de la sarcina pozitivă spre cea negativă	Închise
Mărimea fizică caracteristică	Intensitatea $\Gamma=F/m$ (N/kg)	Intensitatea $E=F/q$ (V/m)	Inducţia magnetică $B=F/Il$ (T)
Orientarea mărimii caracteristice la linia de cîmp	Tangentă şi în acelaşi sens	Tangentă şi în acelaşi sens	Tangentă şi în acelaşi sens
Modelul cîmpului uniform	Pe porţiuni mici, la suprafaţa Pămîntului	Între armăturile condensatorului	În interiorul solenoidului
Caracterizarea substanţei în cîmp	-	ε_r	μ_r

Lucrul mecanic efectuat de forţele cîmpului	Nu depinde de drum L=mgh	Nu depinde de drum $L=kq_1q_2\left(\frac{1}{r_1}-\frac{1}{r_2}\right)$	Depinde de drum
Poziţia forţei faţă de intensitate	Aceeaşi direcţie şi sens	Aceeaşi direcţie Acelaşi sens (q>0) Sens opus (q<0)	Perpendiculare între ele şi pe direcţia conductorului (regula mîinii stîngi)
Mărimi fizice scalare	Potenţial gravitaţional	Potenţialul electric V=L/q (V)	Fluxul magnetic Φ=BS (Wb)
Traiectoria sarcinii (corpului) în cîmp	Dreaptă v||Γ Parabolă v⊥Γ	Dreaptă v||E Parabolă v⊥E	Dreaptă v||B Cerc v⊥B Elicoidă α= ∢ (v,B)

Concluzii

Învăţarea prin analogie reprezintă una din modalităţile de mare eficienţă pedagogică, în măsura în care se dispune de materiale necesare şi se evită analogiile negative. Folosind analogia, se poate pătrunde mai profund în tainele fizicii, deoarece, cu ajutorul ei, elevii şi studenţii înţeleg mai bine unele fenomene şi legi fizice. Eficacitatea maximă pentru utilizarea analogiei este atunci cînd avem posibilitatea de a verifica experimental sau matematic unele legităţi, fenomene, probleme. Aceasta implică o dezvoltare mai complexă a capacităţilor de gîndire şi sporeşte interesul faţă de studiul fizicii şi al ştiinţelor, în general.

Referinţe bibliografice:

1. Marylin, P., *Predarea şi învăţarea creativă,* Chişinău, Editura Uniunii Scriitorilor, 1990.
2. Tereja, E., *Metodica predării fizicii*, Bucureşti, Editura ProDidactica, 1995, 145p.
3. Воробьев, В., *Ознакомление учащихся с методом аналогии* // Физика в школе,1981, №3, с.40.
4. Дайментов, И., *Сравнения явлений электростатическом и в гравитационном полях* // Физика в школе, 1982, №62, с.56-62.
5. Дроздов, В., *Аналогии при изучении колебательных систем в X классе* // Физика в школе, 1988, №3, с.46.
6. Каменский, С., *Модели и аналогии в курсе физике*, Москва, Просвещение, 1982.
7. Краповцев, В., *Решение изобразительных задач методом аналогии* // Физика в школе, 1983, №5, с.78.
8. Маркин, И., *Использование аналогии при выводе формулы периода колебаний в* контуре // Физика в школе, 1997, №3, с.26.
9. Медведцки, П., *Проблемное обучение физики*, Кишинёв, Штиинца, 1983.
10. Найдин, А., *Механическая аналогия замкнутой цепи* // Физика в школе, 1984, №6, с.71.
11. Плесовский, А., *Ещё раз об аналогии при изучении колебательных систем* // Физика в школе, 2001, №3, с.23.
12. Старченко, А., *Роль аналогии в познании*, Москва, Высшая школа, 1961.

ФОРМИРОВАНИЕ ЛЮБОЗНАТЕЛЬНОСТИ НА УРОКАХ ФИЗИКИ У УЧЕНИКОВ ГИМНАЗИЧЕСКОГО ЦИКЛА

Aliona Şciusi, masterandă, Facultatea de Tehnică, Fizică, Matematică şi Informatică, Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălţi

In article is spoken about importance of formation of inquisitiveness to subject matter of physics by disciples of a gymnasia cycle. Are considered a role and motivations of disciples to study physics, are offered some experimental problems as an example which have been applied during passage of practice.

Введение

Время не стоит на месте и технологический прогресс в том числе. Сейчас очень много компьютерных разработок, которые могут побудить учеников к изучению

физики (например игра «Заработало!» 2004г). А люди старшего поколения до сих пор помнят такие наборы как «Юный химик», «Юный физик», «Юный биолог», «Сделай сам», которые развивали творческий потенциал, пробуждало образное мышление, интерес к различным наукам и, естественно, побуждали учеников к изучению интересующего их учебного предмета. В последнее время начали выпускать уже развивающие игрушки различных профилей, которые переносят человека в виртуальный компьютерный мир, но ученику, как мне кажется, будет гораздо интересней производить опыты не в виртуальном мире, а в реальном. Учителям стоит на это обратить больше внимание и, начиная с основ изучения физики, предлагать юным «исследователям» такие экспериментальные задачи, которые они с легкостью смогут повторить в домашних условиях и продемонстрировать любому желающему.

Роль экспериментальных задач

Физика является наукой экспериментальной, как и любая другая естественная наука. Эксперимент является критерием истинности той или иной физической теории. Эксперимент – это метод получения информации об окружающем мире. В ходе эксперимента человек активно вмешивается в ход протекающих процессов и контролирует их. Другим способом получения информации является наблюдение. Как правило, наблюдения способствуют накоплению знаний об исследуемом процессе или явлении, после чего можно пробовать ставить эксперимент. Значение физического эксперимента заключается в том, что

I. учащиеся знакомятся с экспериментальным методом познания в физике, с ролью эксперимента в физических исследованиях (в итоге у них формируется научное мировоззрение);

II. у учащихся формируются некоторые экспериментальные умения: наблюдать явления, выдвигать гипотезы, планировать эксперимент, анализировать результаты, устанавливать зависимости между величинами, делать выводы и т.п.

По характеру получаемых данных физические эксперименты подразделяются на *качественные, количественные* и *полуколичественные*. Целью качественного эксперимента является установление основных факторов, влияющих на ход физического процесса, при проведении количественного эксперимента исследователь получает более-менее точное значение исследуемых величин. Полуколичественный эксперимент занимает промежуточное положение – при постановке такого эксперимента измеряемая величина получается с ограниченной точностью, зачастую вообще оценивается только по порядку.

Если объектом исследования служит реально существующий процесс или явление, то эксперимент называется *прямым*. Если исследуется модель (реальная или компьютерная), то эксперимент называется *модельным*. Результаты модельного эксперимента менее точно отражают реальный ход событий, чем прямой. Однако, в некоторых случаях модельный эксперимент провести значительно проще чем прямой, например, из-за больших финансовых затрат на проведение прямого эксперимента.

Как правило, результатом эксперимента или наблюдения является таблица значений, которую в дальнейшем, при анализе данных эксперимента обрабатывают с использованием специальных методов. Наиболее простым способом обработки является графическая обработка. Графические методы позволяют наглядно представить взаимную связь между измеряемыми величинами и позволяют непосредственно осуществлять ряд измерительных и вычислительных операций (интерполяция, экстраполяция, дифференцирование и интегрирование).

Формирование мотивации к изучению физики

В большинстве школ решению задач уделяется значительное внимание. Тем не менее многие учащиеся постоянно испытывают затруднения в решении задач, что наглядно обнаруживается на выпускных школьных экзаменах. Это объясняется не только сложностью данного вида занятий для учащихся, но и недостатками в подборе и методике решения задач по школьному курсу физики.

Сознавая важность задач для изучения физики, многие учителя действуют по принципу: чем больше задач, особенно повышенной трудности, тем лучше. В большинстве случаев это приводит к прямо противоположным результатам: создает перегрузку учащихся, порождает неверие в свои силы, отталкивает от предмета.

Для успешного изучения физики на уроках нужно, чтобы была активность со стороны учащихся. Это способствует более глубокому пониманию предмета, лучшему запоминанию основных выводов и положений, сделанных на уроке.

Для активизации познавательной деятельности учащихся необходимо, во-первых, формировать у учащихся мотивы учебной деятельности, нужно привить им интерес к предмету, это достигается не сразу: сначала появляется любопытство, потом может сформироваться любознательность и, наконец, устойчивый интерес; во-вторых, развивать творческое мышление при изучении нового материала.

Устойчивый интерес развивается постепенно. А лучше начинать с 6-х классов, когда ученик открыт для познания наук. Для начала учитель может на уроках физики при объяснении нового материала демонстрировать экспериментальные задачи, которые ученик сможет легко самостоятельно воспроизвести дома, отвечая на вопрос родителей, что интересного было в школе. Постепенно ученик не просто будет воспроизводить показанные на уроке экспериментальные задачи, но будет их и объяснять, тем самым закреплять пройденный материал.

Подбирая экспериментальные задачи, учителю нужно быть очень внимательным, так как следует подбирать задачи интересные и те, которые подходят к данной теме. Так же надо обязательно учитывать и интересы класса. Со временем, когда ученик достигнет высокого уровня любознательности, он сам на урок будет приносит экспериментальные задачи, и тогда учитель предоставит ему возможность продемонстрировать свою экспериментальную задачу и объяснить ее физические свойства всему классу, после чего учитель со всем классом повторит и закрепит пройденный материал. Возможность самостоятельно проводить экспериментальные задачи разовьют у учеников творческий подход к подготовке уроков, ученики будут учиться правильно и логически выражать свои мысли. Ниже я привожу примерные задачи, которые могут быть использованы в качестве экспериментальных задач.

Задача 1. ТАЙНА НЕ ПАДАЮЩЕГО ЛИСТА БУМАГИ

Материалы: лист бумаги; бутылка, наполненная водой.

Эксперимент. Мальчик накрывает листом бумаги бутылку, наполненную водой, и также быстро переворачивает бутылку.

Результаты. Вода из бутылки не выливается, лист бумаги не падает.

Выводы. Давление внутри перевернутой наполненной бутылки меньше, чем внешнее давление, поэтому бумага сразу не падает.

Внимание.

1.Бутылка должна быть наполнена водой доверху.

2.Бутылку нужно переворачивать быстро.

3.Отрывать руку от листа бумаги следует после того, как вода в бутылке «успокоилась».

Задача 2. ДЕМОНСТРАЦИЯ ИНЕРЦИИ

Материалы: стакан с водой, открытка, бумажное колечко и яйцо.

Эксперимент. Для проведения этого эксперимента надо наполнить стакан водой чуть больше половины, сверху на стакан помещаем открытку, на открытку кладем бумажное колечко и в него помещаем яйцо. После этого резким щелчком выбиваем открытку.

Результаты. Яйцо упало в стакан

Выводы. Яйцо обладает большей массой, чем открытка, следовательно, яйцо не успевает набрать необходимую скорость для изменения своего положения, и поэтому оно падает в стакан с водой.

Задача 3. ВЫРАЩИВАНИЕ КРИСТАЛОВ ИЗ ПОВАРЕННОЙ СОЛИ

Материалы: проволока (можно использовать медную 1мм в диаметре), нитки (главное, что бы не были гладкие), около 1кг поваренной соли, банка (желательно 2-х литровая), ложка и кастрюля.

Эксперимент. Для проведения этого эксперимента надо взять необходимой длины проволоку и обмотать ее ниткой. Для придания формы, полученную заготовку накрутить на шарик спиралькой, вынуть шарик из заготовки. Берем кастрюлю, наливаем около 2л воды и нагревали почти до кипения. Затем, не убирая с плитки кастрюлю, сыпем туда соль, перемешиваем ложкой, до тех пор, пока она не перестанет растворяться. После этого горячий раствор влили в банку (осторожно! банку предварительно нужно ополоснуть горячей водой, чтобы она не лопнула) и заготовку при помощи нитки подвешиваем на палочке, так чтобы она висела примерно посередине банки.

Результаты. На заготовке вырастают кристаллы.

Выводы. При остывании раствора растворимость соли падает, и она активно выпадает из раствора, образуя многочисленные кристаллы на ворсинках ниток.

Задача 4. КАКОЙ ИЗ СТАКАНОВ НАГРЕЕТСЯ БЫСТРЕЕ

Материалы: набор стаканов из различных материалов (металлический, пластмассовый, эмалированный, бамбуковый, фарфоровый).

Эксперимент. Девочка последовательно наполняет все стаканы водой 70° С. Дотрагиваясь рукой до наружной поверхности стаканов, девочка определяет, какой из них нагревается быстрее.

Результаты. Стакан из металла нагревается быстрее.

Вывод. У металлов хорошая теплопроводность. Тела, не содержащие металл, обладают плохой теплопроводностью, поэтому нагреваются медленнее.

Задача 5. ЛЕД, НЕ ТАЮЩИЙ В КИПЯТКЕ

Материал: пробирка, вода, лед, медный грузик, спиртовая лампа.

Эксперимент:

1. Возьмите пробирку, наполните водой, погрузите в нее кусочек льда, а чтобы он не всплыл вверх (лед легче воды), придавите его медным грузиком и т. п.; при этом, однако, вода должна иметь свободный доступ ко льду.

2. Приблизьте пробирку к спиртовой лампочке так, чтобы пламя лизало лишь верхнюю часть пробирки (рис. 2). Вскоре вода начинает кипеть, выделяя клубы пара. Но странная вещь: лед на дне пробирки не тает! Перед нами словно маленькое чудо: лед, не тающий в кипящей воде...

Рис. 2. Вода в верхней части кипит, между тем лед внизу не тает.

Вывод. Разгадка кроется в том, что на дне пробирки вода вовсе не кипит, а остается *холодной*; она кипит только вверху. У нас не “лед в кипятке”, а “лед под кипятком”. Расширяясь от тепла, вода становится легче и не опускается на дно, а остается в верхней части пробирки. Течения теплой воды и перемешивание слоев будут происходить лишь в верхней части пробирки и не захватят нижних более плотных слоев. Нагревание может передаваться вниз лишь путем теплопроводности, но теплопроводность воды чрезвычайно мала.

Задача 6. ДОСТАНЕМ МОНЕТКУ ИЗ ВОДЫ ГОЛЫМИ РУКАМИ, НЕ ЗАМОЧИВ ПАЛЬЦЫ

Материалы: монетка, тарелка, стакан, спички, бумага и кувшинчик с водой.

Эксперимент. Положите монету на большую плоскую тарелку, налейте столько воды, чтобы она покрыла монету и предложите ученикам взять ее прямо руками, не замочив пальцев.

Эта, казалось бы, невозможная задача довольно просто решается с помощью стакана и горящей бумажки.

1. Зажгите бумажку, положите ее горящей внутрь стакана и быстро поставьте стакан на тарелку близ монеты, дном вверх.
2. Бумажка погаснет, стакан наполнится белым дымом, а затем под ним сама собой соберется вся вода с тарелки.
3. Монета же, конечно, останется на месте, и через минуту, когда она обсохнет, вы сможете взять ее, не замочив пальцев.

Результаты. Достанем монетку и при этом не намочим пальцы.

Выводы. Горящая бумажка нагрела в стакане воздух, давление его от этого возросло, и часть газа вышла наружу. Когда бумажка погасла, воздух снова остыл, но при охлаждении его давление ослабело и под стакан вошла вода, вгоняемая туда давлением наружного воздуха.

Задача 7. ЗАГАДОЧНЫЕ СВОЙСТВА МАГНИТА.

Материалы: два магнитика, 2 листа бумаги А4, железная стружка.

Эксперимент. Для проведения этого эксперимента берем два листа бумаги, между ними вставляем наши два магнита на расстоянии 10см, а на лист бумаги аккуратно насыпаем железную стружку и наблюдаем.

Результаты. Видим рисунок из магнитной стружки.

Выводы. Этот эксперимент демонстрирует нам магнитные полюса.

Задача 8. СТАТИЧЕСКОЕ ЭЛЕКТРИЧЕСТВО.

Материалы: воздушный шарик, шерстяная ткань, газета.

Эксперимент. Для проведения этого эксперимента берем газету и рвем ее на маленькие кусочки. Берем воздушный шарик и натираем его шерстяной тканью, а теперь ту сторону, которую мы натирали, аккуратно переворачиваем и подносим к кусочкам газеты.

Результаты. К воздушному шарику притягиваются кусочки газеты.

Выводы. При трении двух диэлектриков разной природы, поверхность одного из них принимает положительный заряд, а второго отрицательный.

Заключение

Как известно, в процессе изучения физики школьники часто сталкиваются с различными познавательными трудностями. Однако в обучении, построенном на демонстрационных опытах и экспериментальных задачах, эти трудности часто становятся своеобразным стимулом для изучения. Так, например, если у школьни-

ков обнаруживается недостаточный запас знаний для решения какой-либо задачи, то они сами стремятся восполнить этот пробел, самостоятельно „открывая” то или иное свойство и тем самым сразу обнаруживая полезность его изучения. В этом случае роль учителя сводится к тому, чтобы организовать и направить работу ученика, чтобы трудности, которые ученик преодолевает, были ему по силам и у него появляется уверенность в своих способностях.

Ценность экспериментальных задач на уроке по физике заключается в том, что учащиеся самостоятельно добывают новые знания, учатся их применять исходя из уже имеющегося опыта, учитель лишь подводит их к правильному решению. Экспериментальная задача в обучение на уроке физики способствует формированию своей точки зрения, своей позиции, своего миропонимания.

Библиография:

1. Бординская, Л.А., Серебрянкова, С.С., *Учебники и учебные пособия по физике, издаваемые в Китае //* Физика в школе, 2009, N.4.
2. Варламов, С.Д., Зильберман А.Р., Зинковский В.И., *Экспериментальные задачи на уроках физики и физических олимпиадах,* Москва, «МЦНМО», 2009, 184с.
3. Градовцева, А.М., *Плотность вещества //* Физика Первое сентября, 2010, N.4
4. Ланге, В.Н., *Экспериментальные физические задачи на смекалку,* Москва, изд. Наука, 1985, 128 с.
5. Перельман, Я. И., *Занимательная физика,* Книга 1, Москва, «Наука», 1979, 150с.
6. http://ya-uznayu-mir.ru/fotokonkurs.html?page=1

GOOGLE APP ENGINE

Serghei Culeşov, masterand, Facultatea de Tehnică, Fizică, Matematică şi Informatică, Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălţi

Облачные вычисления

Облачные вычисления – вычисления проводимые в готовой инфраструктуре к которой есть доступ через сеть. Инфраструктура может состоять из тысяч, сотен тысяч вычислительных узлов, дисковых массивов. Все это соединено в единую сеть и функционирует как одна большая вычислительная машина. Все настроено и доступно из «коробки». Вся информация хранится на серверах в интернете и лишь временно хранится на стороне клиента и на персональных компьютерах. Это выражение используется как метафора, которая основана на изображении Интернета в диаграмме компьютерной сети в виде облака, за которым скрываются все технические детали. Облачные вычисления делятся на три направления:

1. инфраструктура как услуга;
2. платформа как услуга;
3. программное обеспечение как услуга.

Итак, «Инфраструктура как услуга», в английском языке «Infrastructure as a Service (IaaS)» — это предоставление компьютерной инфраструктуры, т. е. вычислительных ресурсов и систем хранения (как правило в форме виртуализации) как услуги. К этим ресурсам относятся не только виртуальные серверы с гарантированной вычислительной мощностью, но и каналы связи для доступа к Интернету.

«Программное обеспечение как услуга» в английском языке Software as a service (SaaS) — бизнес-модель продажи программного обеспечения, при которой поставщик разрабатывает веб-приложение и самостоятельно управляет им, предоставляя заказчикам доступ к программному обеспечению через Интернет. Основное преимущество модели SaaS для потребителя состоит в отсутствии затрат, связанных с

установкой, обновлением и поддержанием работоспособности оборудования и работающего на нём программного обеспечения. И, наконец, «Платформа как услуга», от английского Platform as a Service (PaaS) — это предоставление интегрированной платформы для разработки, тестирования, развертывания и поддержания веб-приложений как услуги. Создавать масштабируемые веб-приложения сложно, особенно для небольших групп разработчиков.Типичный LAMP-стек требует необычной конфигурации и последующего администрирования. LAMP-приложения требуют дополнительную инфраструктуру для решения таких проблем как балансировка, репликация данных и мониторинг. Такие приложения сложно масштабировать: нередко приходится менять архитектуру приложения с ростом нагрузки.

Google App Engine

Одним из интересных примеров PaaS является Google App Engine. Платформа Google App Engine дает возможность развертывать Web-приложения на основе хорошо масштабируемой архитектуры Google. Делается это следующим образом: Python или Java -приложение помещается в изолированную программную среду (sandbox), которая обеспечивает доступ к нему через Интернет (в будущем планируется поддержание других языков программирования).

Важно, что sandbox-среда ограничивает доступ выполняющегося Web-приложения к операционной системе. С одной стороны, платформа App Engine имеет ограниченную функциональность, с другой – с помощью нее можно создавать готовые Web-сервисы.

Платформа отвечает за автоматическую масштабируемость и балансировку нагрузки: разработчикам нет необходимости беспокоиться из внезапной нагрузки на сайт сервера упадёт и они потеряют клиентов. Платформа предоставляет динамический веб-сервер с поддержкой многих распространенных веб-технологий, простую интеграцию с аккаунтами Google через API. Google создала API, содержащий функции для хранения и управления данными, хранящимися на сервере (с помощью специального языка запросов Google – Google Query Language, GQL), для аутентификации пользователей, а также работы с изображениями и отправки электронной почты.

App Engine SDK

Инструментарий разработки App Engine (SDK) для Java и Python включает приложение на веб-сервере, которое имитирует службы App Engine на локальном компьютере. Каждый SDK включает все API и библиотеки, доступные в App Engine. Кроме того, веб-сервер имитирует безопасную тестовую среду, включающую проверку доступа к системным ресурсам, запрещенную в App Engine.

Каждый SDK включает и инструмент для добавления приложения в App Engine. После создания кода приложения, статических файлов и файлов конфигурации есть возможность использовать этот инструмент, чтобы загрузить данные. Инструмент запрашивает адрес электронной почты и пароль аккаунта Google.

При использовании среды разработки Eclipse, чтобы создать, проверить и добавить приложения App Engine, можно применить плагин Google для Eclipse. SDK также содержит инструменты, работающие из командной строки и позволяющие запускать сервер разработки и добавлять приложения.

Пример приложения на AppEngine:

```
//-------------------------------------------//
from google.appengine.ext import webapp
from google.appengine.ext.webapp.util import run_wsgi_app
```

```
class MainPage(webapp.RequestHandler):
 def get(self):
 self.response.headers['Content-Type'] = 'text/plain'
 self.response.out.write('Hello, webapp World!')

application = webapp.WSGIApplication(
 [('/', MainPage)],
 debug=True)
def main():
 run_wsgi_app(application)

if __name__ == "__main__":
 main()
//-----------------------------------------------//
```

Приложение webapp состоит из следующих частей:

- одного или нескольких классов RequestHandler (Обработчики запросов);
- объекта WSGIApplication, которые задает соответствие URL-адресов и классов RequestHandler; основной процедуры, которая выполняет WSGIApplication с помощью адаптера CGI. В классе WSGIApplication реализован интерфейс WSGI, стандартный интерфейс между инфраструктурами веб-приложения и веб-серверами. Функция run_wsgi_app() получает экземпляр приложения и выполняет его.

Хранилище данных на основе Big Table.

BigTable — масштабируемая система базы данных, базирующаяся на Google File System (GFS), спроектированная для хранения и управления огромным массивом структурированных данных с учетом внутреннего использования в Google. В хранилище данных хранятся сущности (Entities).

У каждой сущности есть набор свойств, заданного типа (например User, IM, Link, Rating, PhoneNumber и тд). Сущности могут ссылаться на другие сущности (many to one relationship). У каждой сущности (Entity) есть ключ, являющийся ее уникальным идентификатором. Ключ состоит из трех частей (1) типа сущности, (2) пути, определяющего его положение относительно предка и (3) уникального имени или числового идентификатора.

Каждый объект входит в набор из одного или нескольких объектов, которыми можно управлять в одной транзакции. Отношения групп объектов указывают на App Engine, и на то, что необходимо хранить несколько объектов в одной части распределенной сети. Все операции применяются ко всей группе или не применяются вообще, если выполнение транзакции не удалось.

Когда приложение создает объект, оно может указать на то, что другой объект является родителем нового объекта, используя аргумент parent в конструкторе класса Model. Указание родителя для нового объекта включает новый объект в группу объектов, в которую входит родительский объект. Все объекты с данным корневым объектом в качестве родителя находятся в одной группе объектов, которые хранятся в одном узле хранилища данных. Одна транзакция может изменить несколько объектов в одной группе или добавить новые объекты в группу, включив родителя нового объекта в группу.

В приложении гостевой книги необходимо сохранять приветствия, размещенные пользователями. Каждое из них содержит имя автора, содержание сообщения, а также дату и время его размещения, чтобы сообщения можно было отображать в хронологическом порядке. Например, helloworld/helloworld.ru, сохраняющая приветствия в хранилище данных:

```
//-----------------------------------------------------------//
import cgi
from google.appengine.api import users
from google.appengine.ext import webapp
from google.appengine.ext.webapp.util import run_wsgi_app
from google.appengine.ext import db

class Greeting(db.Model):
 author = db.UserProperty()
 content = db.StringProperty(multiline=True)
 date = db.DateTimeProperty(auto_now_add=True)

class MainPage(webapp.RequestHandler):
 def get(self):
 self.response.out.write('<html><body>')
 greetings = db.GqlQuery("SELECT * FROM Greeting ORDER BY date DESC LIMIT 10")

for greeting in greetings:
 if greeting.author:
 self.response.out.write('<b>%s</b> wrote:' % greeting.author.nickname())
 else:
 self.response.out.write('An anonymous person wrote:')
 self.response.out.write('<blockquote>%s</blockquote>' %
 cgi.escape(greeting.content))
 # Write the submission form and the footer of the page
 self.response.out.write("""
 <form action="/sign" method="post">
 <div><textarea name="content" rows="3" cols="60"></textarea></div>
 <div><input type="submit" value="Sign Guestbook"></div>
 </form>
 </body>
 </html>""")

class Guestbook(webapp.RequestHandler):
 def post(self):
 greeting = Greeting()

 if users.get_current_user():
 greeting.author = users.get_current_user()

 greeting.content = self.request.get('content')
 greeting.put()
 self.redirect('/')

application = webapp.WSGIApplication(
 [('/', MainPage),
 ('/sign', Guestbook)],
 debug=True)

def main():
 run_wsgi_app(application)

if __name__ == "__main__":
 main()
 //-----------------------------------------------------------//
```

Для тестирования приложения локально используется предоставляемый сервер dev_appserver.py

SERVICIILE FISCALE ELECTRONICE– UN PAS SPRE MODERNIZARE

Diana Grîu, studentă, Facultatea de Economie,
Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălţi

La tendance de se moderniser par l'utilisation de la nouvelle technologie a pénétré dans toutes les sphères d'activité quotidiene du gens. Dans cet contexte, le Service Fiscal d' Etat offer a tous ces contribuables, les personnes physiques et juridiques, un spectre vaste et varié des services électroniques, parmi lesquelles: „Declaraţie rapidă", „Descarcă formulare", „Despre contribuabil", „Facturi fiscale", Serviciul de certificare şi eliberare a semnăturilor digitale(MoldSign), „Declaraţie electronică" etc. Ces services sont lancés pour faciliter l'échange de documentes entre les contribuables et le Service Fiscal.

Introducere. Gînditorul român Tudor Muşatescu, reflectînd asupra celei mai epuizabile resurse de care dispune omul-timpul, asupra modului de utilizare cît mai eficient a acestuia, precum şi asupra procesului galopant de dezvoltare a noilor tehnologii a exclamat: „Cu vremea să mergi în pas, nu la pas!'' Afirmaţie care ulterior a devenit fraza de căpătîi a tuturor celor care preţuiesc orice minut. La momentul actual, în lume, tehnologiile informaţionale şi de comunicaţii devin verigi tot mai importante şi mai des utilizate în procesul de eficientizare a activităţilor de gestionare a informaţiilor. Serviciile electronice îşi fac apariţia în toate sferele de activitate cotidiană a oamenilor – de la simple servicii de asigurare a confortului individual, pînă la sisteme complexe de deservire în masă a cetăţenilor. Crearea mecanismelor eficiente de interacţiune electronică între cetăţeni şi autorităţile publice reprezintă un factor determinant în asigurarea procesului de dezvoltare durabilă a societăţii moderne.

Deservirea fiscală electronică. Deservirea fiscală a cetăţenilor este un obiectiv major în procesul dezvoltării noilor tehnologii informaţionale. Pentru a optimiza procesul de raportare şi acces la servicii fiscale pentru contribuabili, a fost lansat un spectru de servicii informaţionale. Principalul scop a fost de a sprijini un spaţiu virtual, modern şi uşor accesibil de colaborare între cetăţeni, sectorul privat şi autorităţile administraţiei publice, în cadrul activităţilor de realizare a concepţiei de servicii electronice. Întreprinderea de stat „Fiscservinform" este parte componentă a Serviciului Fiscal de Stat şi este specializată în dezvoltarea şi implementarea tehnologiilor informaţionale avansate de gestiune a datelor cu caracter fiscal. Activitatea ei este orientată spre facilitarea schimbului de documente între contribuabili şi serviciul fiscal. Facilitarea deservirii fiscale a contribuabililor este obiectivul principal în procesul dezvoltării bunei gestionări informaţionale în Republica Moldova. Pentru accesarea rapidă a serviciilor electronice fiscale a fost lansat un site nou www.servicii.fisc.md. Acest proiect are scopul de a optimiza procesul depunerii declaraţiilor fiscale şi accesul la servicii electronice fiscale, care este orientat spre modernizarea şi diversificarea procedurii de raportare fiscală a contribuabililor prin intermediul internetului şi optimizarea accesului la informaţii utile. Pe lîngă cele sus-menţionate, ea oferă servicii de acces la informaţii, privind înregistrarea agenţilor economici, descărcarea formularelor fiscale tipizate, verificarea facturilor fiscale şi serviciilor de consultanţă în domeniul integrării sistemelor de contabilizare cu serviciile electronice fiscale. Ca serviciu adiţional se oferă certificarea şi eliberarea semnăturilor electronice de autentificare pentru persoane fizice şi semnăturilor digitale (MoldSign). Site-ul este conceput ca un ghişeu electronic unic pentru interacţiunea între contribuabili şi serviciul fiscal. Pentru a beneficia de orice serviciu oferit pe site, este obligatorie procedura de înregistrare în cali-

tate de persoană fizică sau juridică. Datele introduse la etapa de înregistrare trebuie să corespundă celor din documentele de identitate.

Spectrul de servicii informaţionale oferite de Serviciul Fiscal de Stat

Serviciul „Declaraţie rapidă” este o metodă automatizată, ce implică completarea formularelor fiscale în formă electronică şi imprimarea lor pe hîrtie cu aplicarea codului de bare ce conţine toate datele introduse la etapa depunerii formularului respectiv la oficiul fiscal. Această metodă de raportare este oferită gratis şi e destinată persoanelor fizice şi juridice, fără semnarea unor acorduri suplimentare. Contribuabilii vor avea posibilitatea să aleagă între serviciul gratuit de raportare „Declaraţie rapidă” şi serviciile contractate contra plată pentru abonament „Declaraţie electronică”. În cadrul întreprinderii a fost instituit „Centrul de Asistenţă şi Contact”, care asigură prestarea serviciilor necesare de consultanţă, instruire, întreţinere, suport de integrare cu sistemele de contabilizare, cu serviciile electronice fiscale şi alte servicii de consultanţă.

Serviciul de acces la informaţii „Descarcă formulare” – aici pot fi descărcate formulare fiscale apărute recent, precum TVA06, TVAFACT, BIJ-1, FUNJ-2, IRV08, CET08 şi altele. Conţinutul formularelor este permanent actualizat, conform modificărilor sau redactărilor operate de Inspectoratul Fiscal de Stat. Pe lîngă descărcarea formularelor, există posibilitatea vizualizării instrucţiunilor pentru completarea formularelor fiscale. Toate formularele sînt în formă PDF şi pot fi uşor accesate şi imprimate.

Serviciul de acces la informaţii „Despre contribuabil” – toţi agenţii economici înregistraţi pe teritoriul Republicii Moldova deţin informaţii despre identitatea întreprinderii, care este codul fiscal al acesteia, denumirea ei, forma juridică, etc. Serviciul „Despre contribuabil” oferă posibilitatea să verificaţi informaţia despre contribuabil, introducînd codul fiscal al întreprinderii, în urma cărora solicitantul va afla denumirea întreprinderii, abreviatura, forma de organizare juridică, perioadele înregistrării în calitate de plătitor TVA.

Serviciul informaţii despre „Facturi fiscale” – orice agent economic, înregistrat ca plătitor de Taxă pe Valoarea Adăugată, are obligaţia să emită către fiecare beneficiar factura fiscală pentru livrările de bunuri sau prestări de servicii efectuate. Serviciul „Facturi fiscale” permite verificarea apartenenţei facturii fiscale prin introducerea codului fiscal al întreprinderii, seriei şi numărului facturii. Ca rezultat, solicitantul obţine informaţia dacă factura fiscală controlată aparţine întreprinderii emitente.

Serviciul de certificare şi eliberare a semnăturilor digitale(MoldSign) oferă eliberarea către persoanele fizice şi juridice a certificatelor de chei publice, destinate asigurării aplicării semnăturii digitale în documentele electronice. Semnătură digitală este un atribut indispensabil al documentului electronic, obţinut în urma transformării criptografice (codificate) a acestuia cu utilizarea cheii private, destinat să confirme autenticitatea documentului electronic. Semnătura digitală, pentru documentele electronice, este echivalentă cu semnătura olografă, pentru documentele imprimate pe hîrtie. De obicei, ea se foloseşte la magazinele virtuale, transferurile electronice bancare, poşta electronică, acces la web site-uri şi alte servicii electronice care devin, pe zi ce trece, instrumente practice şi convenabile pentru toţi doritorii de a le utiliza, care au acces la internet.

Serviciul „Declaraţie electronică” reprezintă o metodă de raportare în formă electronică cu aplicarea semnăturii digitale. Persoanelor fizice acest serviciu le este oferit gratis, iar pentru persoanele juridice contra plată, în baza unui abonament lunar. Toate datele înscrise sau importate din sistemele de contabilizare, utilizînd serviciul „Declaraţie electronică”, se verifică automat. Datorită acestui fapt, posibilitatea apariţiei greşelilor în procesul perfectării raportării fiscale este exclusă. Serviciul este implementat în scopul de a facilita contactul între contribuabil şi Serviciul Fiscal. Acesta este disponibil 24/24 de ore,

7 zile în săptămînă. Utilizînd acest serviciu, contribuabilul nu va fi nevoit să se deplaseze la organul fiscal, pentru a depune rapoartele fiscale. Totodată, se exclude utilizarea hîrtiei. Serviciul „Declaraţie electronică" este lansat în scopul optimizării procesului de raportare şi acces la servicii electronice fiscale. Prin intermediul acestui serviciu pot fi prezentate următoarele acte: impozitul pe venit, taxa pe valoarea adăugată (TVA), accizele, impozitul privat, taxele rutiere, dividendele, impozitul pe bunuri imobiliare, taxele locale, taxele pentru resursele naturale, taxa pentru revitalizarea viticulturii, profitul net al întreprinderilor de stat. Serviciile electronice fiscale reprezintă un ghişeu electronic unic, care este bine securizat şi protejat, ceea ce asigură o confidenţialitatea datelor corespondente. „Declaraţia electronică" este orientată spre mediul de afacere şi se prestează contra plată în bază unui contract. Contribuabilii au posibilitatea să aleagă între serviciul de raportare gratis şi servicii cu abonament contra plată. Alternativa pe care o vor alege ei şi reprezintă suportul pentru extinderea serviciilor oferite.

Declaraţia electronică pentru persoanele fizice presupune că toate persoanele fizice din Republica Moldova pot beneficia, de la 1 martie 2010, gratis, pe un termen de cinci ani, de posibilitatea de raportare fiscală, prin intermediul serviciului electronic „Declaraţie electronică", utilizînd o nouă metodă de criptare a datelor, analogică semnăturii digitale. Astfel, persoanele fizice pot deveni, pe o perioadă de cinci ani, utilizatorii celui mai performant serviciu de raportare fiscală, utilizat pe larg în ţările Uniunii Europene. Serviciul „Declaraţie electronică" a fost conceput ca un instrument ce vine în ajutor contribuabilului, în momentul întocmirii declaraţiei cu privire la impozitul pe venit (CET08). Prin intermediul acestui serviciu, declaraţia fiscală se completează rapid, este verificată automat cu ajutorul soft-ului specializat, fiind astfel exclusă posibilitatea comiterii greşelilor şi se transmite la Serviciul Fiscal prin intermediul Internetului. Acest serviciu permite persoanelor fizice să economisească timpul, evitînd deplasarea la oficiul fiscal şi cozile la depunerea rapoartelor fiscale. Eliberarea de facto a semnăturilor digitale persoanelor fizice a început la data de 22 februarie 2010, însă lansarea oficială a serviciului la care ne referim a avut loc, cum am mai menţionat, la 1 martie 2010. În intervalul de timp dat, „Centrul de certificare" al Î.S. „Fiscservinform" a eliberat peste 100 de semnături digitale. În cadrul acestei întreprinderi de stat este instituit „Centrul de Asistenţă şi Contact" care asigură procedurile necesare de consultanţă, instruire, întreţinere şi suport de eliberare a certificatelor semnăturii digitale şi altele. La momentul actual, numărul utilizatorilor serviciilor electronice fiscale este în permanentă creştere,întrucît noua modalitate de depunere a declaraţiilor fiscale se dovedeşte a fi o metodă simplă, comodă în utilizare şi are un grad avansat de securitate.

Prognoze pentru viitor. Prognozele şi planurile de viitor sînt, pentru acest domeniu foarte mari, dat fiind faptul că dezvoltarea sistemelor şi tehnologiilor informaţionale sînt în permanentă creştere. Se preconizează integrarea a două servicii noi: serviciul de certificare a cheilor publice, semnăturii digitale şi serviciul de Cont Curent. Contul curent automatizat şi sistemul de Certificare a Contribuabilului va oferi accesul la Contul Curent al plătitorilor de impozite. Centrul de înregistrare, certificare şi eliberare a semnăturilor digitale va oferi posibilitatea eliberării către persoanele fizice şi juridice a certificatelor de chei publice. Scopul acestora este de a asigura aplicarea semnăturii digitale în documentele electronice, simplificînd astfel procedura de eliberare a certificatelor. Totodată, sistemul dat va oferi colaboratorilor Serviciului Fiscal de Stat şi altor organe ale administraţiei publice un suport pentru generarea informaţiilor şi rapoartelor asupra obligaţiilor fiscale.

Concluzii. Dacă e să analizăm minuţios oportunităţile oferite contribuabililor prin implementarea serviciilor fiscale electronice, ajungem la concluzia că acest sistem are mai

multe avantaje. În primul rînd, la momentul completării declaraţiilor fiscale se evită erorile aritmetice. Totodată, avem posibilitatea să dispunem de o arhivă electronică a tuturor declaraţiilor prezentate. Automatizarea şi simplificarea procesului de întocmire a documentelor fiscale de către contribuabil se numără printre avantajele acestui serviciu. Datorită acestui sistem, taxa pe valoarea adăugată (TVA) este restituită în termeni mai restrînşi. De asemenea, este asigurat un schimb de informaţii foarte comod, rapid şi protejat. Şi nu în ultimul rînd, sînt optimizate şi resursele umane. Contribuabilul nu mai trebuie să irosească timpul pentru a sta în rînduri aglomerate atunci cînd depune varianta clasică a declaraţiei pe venit. Totodată, „Declaraţia electronică" oferă nivelul necesar de securitate a datelor transmise, fiind în concordanţă cu normele Regulamentului privind ordinea de aplicare a semnăturii digitale în documentele electronice ale autorităţilor publice. În calitate de contribuabili, ţinînd cont de realizările deja obţinute şi de eforturile depuse de către organele autorităţilor publice în simplificarea declaraţiilor fiscale, putem spera să ajungem cîndva la o declaraţie unică, în format electronic, la un portal naţional, precum în alte ţări ale lumii contemporane.

Referinţe bibliografice:

1. *Contabilitate şi audit*, Nr.2, 2010.
2. mr00.jurnal.md // declaratie-electronica-pentru-persoane-fizice-inspectoratul-fiscal-179712.
3. www.contabilitate.md
4. www.eco.md
5. www.fiscservinform.fisc.md
6. www.servicii.fisc.md
7. www.unimedia.md

IMPACTUL E-COMERŢULUI ASUPRA ECONOMIEI

Marcela Demian, masterandă, Facultatea de Economie,
Universitatea de Stat „Alecu Russo" din Bălţi
Coordonator ştiinţific: Nelly Amarfii-Răilean , dr. conf. univ.

E-commerce is one of the most growing phenomena of our days. Electronic commerce offers the possibility to create new models in organising production and transacting business. It has a deep impact on society. Now people can purchase on-line without leaving their houses. This can force larger brick and mortar retailers to open an on-line division. The benefits for consumers would be: a short-term receipt of products, participation in virtual auctions, virtual communities, electronic meetings, where they exchange ideas, experiences,they are able to search large catalogs. Besides, you can see the qualities of the products from other consumers' opinions. The economic impact of e-commerce is mainly reflected in the following effects: e-commerce market turns; e-commerce is a catalyst; e-commerce reduces the importance of time. The growth of E-commerce is increasing worldwide as more as the more consumers and many businesses are connecting to the web.

În ultimul deceniu, Internetul a evoluat într-un ritm ascendent, avînd un impact major în toate domeniile vieţii. La fiecare jumătate de an, apar schimbări importante, încît este imposibil de prevăzut unde se va ajunge în următorii ani. Tot mai multă lume se foloseşte de serviciile e-comerţului, pentru că le este mult mai simplu să facă 3 click-uri decît să meargă la un magazin, să caute produsul pe care îl vor şi, pe deasupra, să aibă surpriza de a nu fi în stoc sau de a nu exista produsul în oferta magazinului respectiv. E-comerţul a devenit o parte integrantă din viaţa curentă a multor occidentali datorită comodităţii, eficienţei şi dezvoltării unor soluţii sigure de plată online. Cu mai mult de 30 milioane de utilizatori din toată lumea şi o rată de creştere a numărului de utilizatori de 10-15% pe lună, activitatea de marketing pe Internet devine mult mai uşoară decît cea prin metodele clasice.

E-comerţul este numit drept cea mai mare binecuvîntare pentru consumatori din două motive: este convenabil, iar preţurile sînt mici. Convenabilitatea şi confortul sînt prilejuite de faptul că magazinele nu sînt niciodată aglomerate, că nu există ambuteiaje, sau există cozi la case! Magazinele sînt deschise 24 de ore din 24, 7 zile din 7, 365 de zile pe an. Pe plan mondial, e-comerţul nu mai este o simplă activitate care concentrează doar eforturile întreprinderilor aflate în competiţia de a cîştiga noi clienţi şi de a răspunde cît mai bine exigenţelor acestora, ci o componentă principală a politicilor de dezvoltare economică ale guvernelor, precum în SUA, Comunitatea Europeană, Japonia şi altele. Impactul e-comerţului asupra firmelor şi asupra societăţii este deosebit, atît ca întindere, cît şi ca intensitate. Impactul asupra firmelor constă în faptul că e-comerţul oferă ocazii unice de reorganizare a afacerilor, redefinire a pieţelor sau crearea unor pieţe noi. Iniţiativele de e-comerţ pot genera scăderi ale costurilor, creşteri ale veniturilor şi eficienţă operaţională pentru companiile care urmăresc să dobîndească un avantaj în mediul economic competitiv din zilele noastre. Cele mai răspîndite modele pentru e-comerţ implementate sînt business to business (B2B), business to consumer (B2C) şi business to government (B2G).

Tranzacţiile B2B se caracterizează prin faptul că ambele părţi participante la tranzacţia comercială, atît vînzătorul, cît şi cumpărătorul sînt reprezentate de firme. Tranzacţiile B2C se realizează între cumpărători individuali şi vînzători-companii. În acest caz, factorul uman este mai important, interactivitatea fiind caracteristica de bază în decizia de cumpărare. Un rol aparte în dezvoltarea e-comerţului îl au relaţiile business to government (B2G) şi, respectiv, government to bussiness (G2B), care, prin realizarea unui mediu de informare interactiv, rapid şi eficient, pot contribui la conştientizarea de către agenţii economici a avantajelor acestui nou domeniu comercial. Alte relaţii stabilite prin intermediul reţelei Internet, adiacente e-comerţului, sînt: government to government (G2G), government to business (G2B), government to consumer (G2C), consumer to government (C2G), consumer to business (C2B) şi consumer to consumer (C2C).

Impactul economic al e-comerţului se concretizează în principal prin următoarele efecte:

- e-comerţul transformă piaţa. Acesta va schimba radical şi modul de a conduce o afacere: funcţiile tradiţionale intermediare vor fi înlocuite, se dezvoltă noi produse şi pieţe, apar noi tipuri de relaţii între furnizori şi consumatori. Se va schimba organizarea muncii: se vor deschide noi canale de diseminare a cunoştinţelor şi de comunicare inter-umană interactivă la locul de muncă, va fi necesară o mai mare flexibilitate şi adaptabilitate, iar funcţiile şi competenţele angajaţilor vor trebui redefinite.
- E-comerţul reduce distanţa dintre vînzător şi cumpărător, permiţînd cunoaşterea profilului individual al clientului şi efectuarea marketing-ului pe baze noi (relaţii unu-la-unu).
- E-comerţul este un catalizator. E-commerce va accelera şi va dispersa mai rapid schimbările din economie, respectiv reformele şi reglementările, realizarea legăturilor electronice între companii, globalizarea activităţii economice şi cererea de personal de înaltă calificare. Se vor accelera tendinţele de dezvoltare a e-banking-ului, rezervarea de bilete în transporturi şi marketingul „unu-la-unu”.
- E-comerţul creşte interactivitatea economică. Acest mod nou de a face comerţ se extinde treptat şi către întreprinderile mici şi mijlocii şi gospodăriile individuale. Computerele relativ scumpe şi greu de utilizat vor fi înlocuite cu televizoare, telefoane şi alte tipuri de dispozitive din ce în ce mai ieftine şi mai uşor de folosit. Acest fenomen va produce un impact profund, cel puţin prin erodarea barierelor economice şi geografice.
- Însuşirea de „sistem deschis” a Internetului este un principiu pe care se bazează extinderea e-comerţului. Dezvoltarea Internetului devine o strategie ce asigură succesul e-commerce şi parteneriatul dintre business şi consumatori, care sînt tot mai direct implicaţi în proiectarea şi crearea de noi produse şi servicii.

- E-comerţul reduce importanţa timpului. Pînă nu demult economia şi societatea erau determinate de timp: de exemplu, producţia de masă era considerată cea mai rapidă cale de a produce la preţuri scăzute, iar comunicaţiile erau limitate geografic datorită faptului că timpul condiţiona distanţele. E-commerce reduce importanţa timpului prin scurtarea ciclurilor de producţie, permiţînd firmelor să opereze mai eficient şi consumatorilor să participe la tranzacţii în orice moment. Schimbarea importanţei timpului în derularea afacerilor şi a activităţilor sociale are un profund potenţial de impact.
- E-comerţul conduce la globalizare. Vechile bariere ale comerţului internaţional sînt depăşite de e-comerţ. Se naşte o nouă piaţă, bazată pe Internet, eliberată de restricţiile formelor tradiţionale de comerţ. Absenţa unor tarife internaţionale sau a altor constrîngeri încurajează tot mai mulţi întreprinzători să se lanseze pe această piaţă, obţinînd beneficii importante pentru ei şi pentru clienţii lor.

În ultimii ani este evidentă o evoluţie puternică în favoarea e-comerţului. Ultimele date ce ne stau la dispoziţie arată că în anul 2003 e-comerţul global a constituit 3,9 trln USD, iar în 2006 – 12,8 trln USD (aproximativ 18% din volumul comerţului mondial) (fig.1). Economia anuală globală de la folosirea e-comerţului a constituit 17 bln USD în 1998 şi peste 1,25 trln USD în anul 2002, ceea ce constituia 4,4% din PIB global.

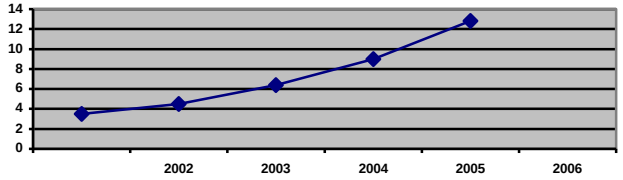

Fig. 1. Volumul e-comerţului global, trl. USD (Sursa: Forrester Research)

În Republica Moldova, în pofida faptului că dinamica utilizării Internetului este îmbucurătoare, (conform datelor oferite de către International Telecommunication Union, din 2000 pînă în 2006 s-a observat o creştere de la 0,6% utilizatori din numărul total al populaţiei la 10,6%, iar cu un an mai tîrziu acest procent a atins cota de 19,5), la moment, e-comerţul este încă la etapa iniţială. Cauza principală de neinteres ar fi lipsa site-urilor web ce s-ar referi la comerţul electronic. Cele existente sînt sau pagini web de prezentare a unei companii, sau proiecte care aduc profituri mici şi multe dispar, astfel încît nu putem, deocamdată, vorbi despre un comerţ electronic dezvoltat. O asemenea dezvoltare ar fi o modalitate eficientă de expunere a produselor autohtone pe piaţa internă şi internaţională şi căutări de parteneri. Considerăm că foarte importantă ar fi aplicarea experienţei internaţionale în acest domeniu. Pentru a adera la e-comerţul din lumea întreagă sînt necesare norme comune în materie de operabilitate: accesul facil şi liber la infrastructura informaţională, protecţia consumatorului, promovarea unor politici în domeniul financiar şi politici de impozitare adaptate la comerţul electronic.

Potrivit statisticilor RomCard, în România, anul 2008 s-a încheiat cu aproximativ 60 milioane de euro procesate online cu ajutorul cardului, iar pentru perioada 2009 – 2011 se programa o creştere de cel puţin 50% anual, mai exact anul 2009 trebuia să aducă 90 milioane de euro, anul 2010 – 135 milioane de euro, iar 2011 – 202,5 milioane de euro, rezultate din piaţa online. De cealaltă parte, potrivit chestionarului Link 2 e-commerce, reprezentanţii magazinelor online sînt de părerea că piaţa de comerţ electronic ar trebui să atingă pînă în 2011 pragul de 1 mlrd euro.

În general, e-comerţul are impactul cel mai puternic asupra sectoarelor implicate în transmiterea primară de informaţii (servicii poştale, de comunicaţii, radio şi TV) şi asupra sectoarelor care furnizează informaţiile (finanţe, cultură, agenţii de turism sau oameni de afaceri). Ca urmare, oferta electronică de produse, cum ar fi aplicaţiile soft, serviciile de turism, activităţile recreative şi financiare deţine supremaţia atît pe piaţa B-2-B, cît şi pe cea B-2-C. Cu toate acestea, la etapa actuală se bucură de succes şi oferta de mărfuri adecvate promovării pe Internet, cum ar fi: cărţile, CD-uri cu muzică, articole mici care pot fi livrate cu uşurinţă. Mărfurile care necesită o informare mai minuţioasă, spre exemplu produsele sofisticate din punct de vedere tehnic, pot fi şi ele promovate pe Internet.

De asemenea, este importantă şi opţiunea de estimare a impactului asupra utilizatorilor. E-comerţul oferă soluţii noi şi inteligente pentru o cuantificare de calitate şi realistă a impactului asupra clienţilor actuali şi potenţialilor clienţi: opţiuni multiple de răspuns online, opţiuni legate de participarea la concursuri sau înscrieri în rîndul membrilor pot declanşa mult mai uşor decizia clienţilor de a comunica informaţii despre ei înşişi, păstrîndu-şi însă statutul anonim (ceea ce nu este posibil în cazul magazinelor clasice). Multe pagini comerciale de Internet au inserat şi modalităţi interactive de măsurare a impactului asupra clienţilor. Profilul clienţilor importanţi, obţinut interactiv pe aceste căi, poate fi utilizat ulterior în activităţi de marketing cum ar fi: informări periodice, studii de piaţă, marketingul produsului etc. Alte avantaje pentru consumatori ar mai fi: primirea într-un termen scurt al produselor; participarea la licitaţii virtuale, la reuniuni electronice din comunităţile virtuale, unde au loc schimb de idei, de experienţă, au posibilitatea de a căuta uşor în cataloage mari (o companie poate construi pe reţea un catalog mult mai mare decît ar încăpea într-o cutie poştală). Pe lîngă toate acestea, pot fi văzute comentariile la produse, aflîndu-se părerile altor posesori în legătură cu produsul, se poate afla anumite aspecte care în fotografii se observă, fiecare avînd astfel posibilitatea de a alege ceea ce este potrivit pentru sine. Consumatorii pot să primească informaţii relevante în decursul cîtorva secunde, şi nu zile sau săptămîni, se familiarizează cu tehnologia şi ţin pasul cu ultimele noutăţi. Alte manifestări ale e-comerţului ce influenţează asupra societăţii sînt:

- Permite mai multor persoane să lucreze şi să facă cumpărături de acasă, reducîndu-se astfel traficul şi poluarea;
- Permite ca unele mărfuri să fie vîndute la preţuri mai mici, astfel încît şi oamenii cu venituri modeste să poată cumpăra mai mult, ridicîndu-se standardul de viaţă;
- Permite oamenilor din lumea a treia şi celor din zonele rurale să aibă acces la produse şi servicii, care altfel nu le-ar fi accesibile la preţurile comerţului clasic;
- Facilitează furnizarea serviciilor publice, cum ar fi sănătate, educaţie, distribuirea serviciilor sociale ale guvernului la un cost redus, dar de o calitate bună.

E-comerţul facilitează şi cooperarea între firme: reduce costurile de marketing şi de livrare, susţine strategia de marketing a firmei şi oferă acces pe noi pieţe. Avantaje pentru comercianţi se reflectă prin atragerea clienţilor prin intermediul unui nou canal de distribuţie, vînzările sporite către clienţii existenţi, cheltuielile reduse de inventariere şi de operare, sporirea vitezei de comunicare cu clienţii, creşterea valorii tranzacţiilor prin stimularea cumpărătorilor, de exemplu, cînd procură o carte, cumpărătorul poate afla „ce alte cărţi au mai cumpărat cei ce au ales şi ei această carte”. Sub astfel de influenţe, oamenii cumpără mai multe cărţi decît într-o librărie obişnuită.

Internetul reprezintă o cale rapidă şi modernă de furnizare a informaţiilor despre companie (prin paginile de Web). În acelaşi timp, fiind o pagină de internet, vizitatorii nu pot atinge produsele, asta înseamnă că nu e necesar ca respectiva companie să ţină produse pe raft. E posibilă deschiderea unui magazin electronic chiar şi fără marfă în stoc,

comandînd marfa la furnizor abia după ce apare comanda. Plus la aceasta, magazinele virtuale nu plătesc chirii, astfel nu există cheltuieli de acest gen.

Un efect „secundar” observat este şi acela de „punct de referinţă”. Tot multe persoane profită de internet pentru a căuta informaţii şi preţuri despre produsele dorite. Vizitînd mai multe site-uri, fac un mic „studiu de piaţă” pentru a decide ce produs ar fi mai bun, cam la ce preţ este posibil de găsit, ce garanţie are, etc. Atunci cînd găsesc un site cu informaţii complete şi bine prezentate îl folosesc ca punct de referinţă pentru viitor. Şi chiar dacă nu cumpără de acolo, atunci e posibil ca data viitoare să o facă, sau dacă preţul e bun, dar persoana respectivă se grăbeşte şi nu vrea să o comande online, e posibil să se ducă la sediul magazinului real al firmei respective pentru a cumpăra.

Foarte curînd e-comerţul va avea un impact puternic asupra competitivităţii firmelor. Mai mult, e-comerţul nu este restricţionat de frontierele statelor, dar depinde de existenţa sau inexistenţa reţelelor de computere, de existenţa sau inexistenţa infrastructurii bancare care să permită efectuarea plăţilor prin Internet. E-comerţul permite chiar şi celor mai mici furnizori, indiferent de provenienţa lor geografică, să fie omniprezenţi şi să facă afaceri în întreaga lume. Totuşi, acest tip de comerţ comportă o mulţime de aspecte mai puţin avantajoase, le putem numi chiar dezavantaje sau limitări ale e-comerţului, care pot fi grupate în două categorii: tehnice şi non tehnice. Printre dezavantajele tehnice, enumerăm lipsa sistemelor de securitate, de încredere a standardelor şi a unor protocoale de comunicaţie, faptul că instrumentele de dezvoltare sînt în transformare şi se schimbă rapid, dificultatea de integrare a internetului şi a softurilor de comerţ electronic cu unele aplicaţii şi baze de date, ş.a. Dintre cele non-tehnice, ţinem să amintim costul şi justificarea (costul dezvoltării unui sistem propriu este destul de ridicat şi nu e lipsit de probleme datorită lipsei de experienţă. Este greu de justificat şi de cuantificat unele servicii îmbunătăţite aduse clienţilor sau valoarea reclamelor; securitatea şi anonimatul - se adresează în special segmentului B2C, unde anonimatul este foarte important, securitatea este mai ridicată datorită criptărilor folosite, dar este foarte greu de convins utilizatorii că tranzacţiile lor sînt complet sigure), lipsa încrederii şi mentalitatea utilizatorului (clienţii nu au încredere în vînzători dacă nu îi văd la faţă, fapt care duce la o încetinire a trecerii de la magazinele obişnuite la cele virtuale), imposibilitatea de a cunoaşte cu ajutorul tuturor simţurilor obiectele expuse în vînzare, lipsa unui cadru legal, a unor regulamente şi standarde, accesul la internet este încă limitat pentru unii potenţiali clienţi, e-comerţul se află încă în faza incipientă. Clienţii manifestă temeri în ceea ce priveşte furtul cardurilor de credit, a confidenţialităţii datelor personale. Un alt risc ar fi ca să ajungă la cumpărător alt produs decît cel comandat, sau să nu ajungă, în genere, asta după ce se achită o sumă cu ajutorul cardului în avans. Totul depinde, însă, de seriozitatea firmelor, iar incidentele de genul celor menţionate anterior nu reprezintă o ameninţare pentru toate cazurile de comerţ online. Cu toate cele expuse mai sus, este o certitudine faptul că numărul clienţilor magazinelor electronice şi a firmelor care adoptă soluţiile e-comerţului e în continuă creştere. Pentru a porni o afacere online succesul căreia nu va întîrzia să apară, ar trebui să se ţină cont de unele principii fundamentale, printre care: a.) construirea propriei imagini şi reputaţii, să se ştie ceea ce este de făcut şi să se dea dovadă de încredere. Realizîndu-se corespunzător toate acestea, afacerea va începe să crească; b.) planificarea şi organizarea propriul timp, stabilirea unui plan de lucru. În acest fel, va fi mult mai uşor şi rapid de realizat propunerile, iar satisfacţia lucrului bine făcut va „da aripi”; c.) pasiunea şi sufletul depus în afacere vor fi simţite de clienţi; d.) stabilirea legăturilor online cu clienţii şi cu partenerii de afaceri; schimbarea opiniilor cu alte persoane care au afaceri online; participarea la discuţii, astfel devenind cunoscuţi şi respectaţi; e.) învăţarea continuu a lucrurilor ce sînt într-o continuă mişcare şi schimbare, pentru a fi mereu în top.

E-comerţul mondial are o dinamică crescătoare pe măsură ce tot mai mulţi consumatori şi tot mai multe afaceri se conectează la fibra optică. Statele Unite se delimitează de restul regiunilor lumii prin valoarea tranzacţiilor electronice. Ţările din Europa de Vest se înrolează pentru o creştere sporită, începînd cu anul 2001. Comerţul european de tip B2C creşte rapid, dar, în prezent, doar o mică proporţie din europeni cumpără on-line. Ei preferă activităţi comerciale on-line pasive: căutare de produse, compararea produselor, înregistrarea pe site-uri comerciale sau plata facturilor. Principalele bariere în dezvoltarea e-comerţului rămîn problemele legate de securitate şi încredere. Şi totuşi, în opinia noastră, o securitate excesivă poate fi la fel de dăunătoare, precum lipsa acesteia, presupunînd implementarea unor măsuri adecvate, dar mai ales ajustarea acelor măsuri la condiţiile impuse de atacuri constituite de hackerii şi angajaţii proprii. Cu alte cuvinte, trebuie să evităm atacurile din exteriorul firmei, dar şi de atacurile din interior. Pe măsura creşterii utilizatorilor casnici de Internet, procedurile legate de autentificare şi criptare a datelor personale primesc o importanţă din ce în ce mai mare şi de succesul implementării lor depinde succesul comercianţilor de pe web.

Referinţe bibliografice:

1. Malone, T., Yates, R. B., *Electronic Markets and Electronic Hierarchies*, Communications ACM, 2006.
2. Onete, B., *Designul, estetica şi promovarea paginilor Web*, ediţia a III-a, Bucureşti, ed. A.S.E., 2005.
3. Quain, B., *Comerţ. Avantajele vînzării în reţea,* Bucureşti, ed. Curtea Veche, 2002.
4. Roşca, I., G., *Comerţul electronic*, Bucureşti, ed. Economică, 2004.
5. http://www.underclick.ro/E-commerce/E-commerce-vs-uzabilitate-scazuta.html

FISCALITATEA COMERŢULUI ELECTRONIC ÎN CONTEXTUL DEZVOLTĂRII TEHNOLOGIILOR INFORMAŢIONALE

Aliona Cazacu, studentă, Facultatea de Economie
Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălţi
Coordonator ştiinţific: Nichitcin Corina, asis. univ.

SIMON WOODSIDE: „Everyone likes to argue about tax. And the tax treatment of e-commerce is no exception. Some of the controversy stems from such notions as the idea that e-commerce is somehow so special that governments shouldn't tax it at all. There's no rational case for granting e-commerce more favourable tax treatment than conventional trade. That would only distort the market and if, as expected, e-commerce continues to grow, it could lead to an expanding hole in the revenue base. E-commerce gets more of the headlines, probably because it's recognised as such an important new feature of the global economy. It does beg fundamental questions about the way our taxation systems work – whether it's taxation of company profits or taxation of private consumption. E-commerce makes international trade in particular so much easier, and so the debate about taxation moves up the international level, too ". (www.oecdobserver.org: E-commerce and taxation: a virtual reality).

Secolul XXI promite să fie o eră a informaţiei. În a doua jumătate a secolului trecut, o tendinţă importantă în majoritatea ţărilor dezvoltate a fost o creştere radicală a ponderii serviciilor în economie, comparativ cu producţia industrială şi agricolă, care a dat naştere „economiei post-industriale” pe termen lung. Şi în viitor, economia se va desprinde şi mai mult de la baza materială şi, în mare măsură, va deveni „digitală”. O proporţie semnificativă a PIB-ului va fi exact produsele şi serviciile cu caracter informativ, iar procesul de comerţ se va muta de la magazine şi birouri într-un ciberspaţiu virtual, în care produsul potrivit poate fi cumpărat din orice colţ al lumii, fără a ne ridica de pe scaun. Starea embrională a viitorului „cibermarket” mondial şi este un modern comerţ electronic. Pînă în prezent, chiar şi în America, locul de naştere al Internetului, mai puţin de 1% din vînzările cu amănuntul au loc prin intermediul unei reţele de calculatoare. Scurta istorie a businessului electronic a cunoscut nu numai maximele dezvoltării, dar şi decline catastrofale, cu toate acestea, potenţialul pieţei este impresionant.

Conform cercetărilor întreprinse de Boston Consulting Group şi Forrester Research, valoarea cumpărăturilor online în 2001 a crescut cu 21% şi a constituit 51,3 miliarde de dolari. Cu toate acestea, trebuie remarcat faptul că doar 56% din proiectele de comerţ electronic în 2001 au fost profitabile.

Noile perspective nu au scăpat atenţiei nu doar oamenilor de afaceri, dar şi autorităţilor fiscale din majoritatea ţărilor dezvoltate şi organizaţiilor internaţionale. Reieşind din specificitatea virtuală a comerţului electronic, uneori, este departe de a fi clar ce impozite sînt datorate de „corporaţiile electronice", şi chiar cărui stat trebuie să le plătească. Există însă şi alte probleme de ordin general, precum ar fi clarificarea conceptului de sediu permanent.

Ce este comerţul electronic?

Comerţul electronic este un termen cu sens larg. Astfel, Legea Republicii Moldova privind comerţul electronic nr.284-XV din 22.07.2004, articolul 4, defineşte comerţul electronic ca „activitate de întreprinzător a persoanelor fizice şi juridice de vînzare a bunurilor, executare a lucrărilor sau prestare a serviciilor, efectuată cu utilizarea comunicărilor electronice şi/sau a contractelor electronice". Unele forme ale acestor tranzacţii sînt asemănătoare cu tipurile de afaceri de mai înainte sau sînt nişte versiuni modernizate. Deci comandarea bunurilor pe site-ul vînzătorului cu livrarea ulterioară prin poştă, în afară de aspectele tehnologice, nu prea diferă de comandarea produsului dintr-un catalog. În consecinţă, aceeaşi societate poate desfăşura simultan atît comerţ ordinar, cît şi electronic. De exemplu, o bancă poate efectua ordine de plată primite atît pe suport de hîrtie, cît şi prin intermediul internetului, în al doilea caz, acest lucru constituind un comerţ electronic. Pe de altă parte, în prezent (mai ales în SUA) se răspîndesc tot mai mult băncile online, în forma sa pură, ce presupun efectuarea tranzacţiilor cu clienţi exclusiv prin intermediul unei reţele.

Poate cele mai caracteristice operaţiuni ale „economiei digitale" pot fi considerate operaţiunile care sînt pe deplin puse în aplicare în timpul „comunicării" efectuate între computerul cumpărătorului şi cel al furnizorului. Aceasta este atunci cînd se efectuează nu numai plata pentru produsul sau serviciul potrivit, dar, de asemenea, şi livrarea de bunuri sau servicii. Este vorba despre livrarea produselor „digitale", cum ar fi programele de calculator, muzică şi video în format electronic, precum şi oferirea unor informaţii. În acest caz, informaţiile livrate pot fi de natură foarte diversă - de la consultanţă juridică pînă la traducere dintr-o limbă în alta.

Vom enumera numai unele tipuri de business electronic:

- Vînzări de produse fizice cu comandarea şi achitarea prin site-ul vînzătorului;
- Comercializarea produselor electronice (software, muzică etc.);
- Servicii financiare în timp real (de brokeraj, bancare etc.);
- Servicii de informare (de exemplu, texte legislative);
- Servicii de telecomunicaţii (de exemplu, videoconferinţe);
- Depozitare şi prelucrare a informaţiilor (de exemplu, gestionarea bazelor de date);
- Închiriere de software (efectuarea calculelor bazate pe date furnizate de către client).

Dacă preferaţi, puteţi (cu puţină exagerare) să introduceţi în categoria comerţului electronic şi servicii, precum ar fi accesul la Internet sau web hosting.

Ar mai trebui să adăugăm, de asemenea, că, în comerţul electronic, există în mod semnificativ două sectoare mari: tranzacţiile între întreprinderi şi vînzări către consumatorul final. Conform nomenclaturii americane, prima categorie este numită pe scurt B2B (Business to Business), iar a doua - B2C (Business to Consumer). Conform datelor din SUA, 80% din totalul sectorului de vînzări electronice (e-Sales) aparţine sectorului B2B.

Taxele în lumea virtuală

Unii comercianţi electronici începători pot fi naivi crezînd că, atîta timp cît afacerile lor au loc în spaţiul virtual, în lumea reală, ei nu datorează nimic nimănui. Cu toate acestea,

cu asemenea abordare, nu sînt de acord cu fermitate autorităţile fiscale din întreaga lume. Din punctul lor de vedere, Internetul este singurul mod de comunicare între vînzător şi cumpărător, nu de abrogare a obligaţiilor fiscale care decurg din tranzacţiile dintre ele. Cu toate acestea, nu încape nicio îndoială că impozitarea comerţului electronic are specificul său.

Mai întîi de toate, există probleme de natură pur tehnică. Să luăm exemplul unui magazin online de vînzare a florilor din Moscova. În acest caz, florile sînt livrate prin curier şi sînt acceptate pentru plata în numerar la livrare. Fără îndoială, astfel de activităţi sînt impozabile, dar autorităţilor fiscale nu le este atît de uşor să le controleze. „Magazinul" poate fi lipsit nu doar de spaţii comerciale, dar şi de birou, depozit, personal (cu excepţia curierilor). Flori pot fi, de asemenea, achiziţionate direct de la depozitul furnizorului. Prin urmare, Inspectoratul Fiscal nu are, de fapt, nici chiar unde veni cu controlul. În ceea ce priveşte site-ul web al magazinului online, serverul pe care este găzduit acesta, în general, poate fi aproape oriunde în lume.

Dar toate acestea sînt, într-adevăr, probleme tehnice. În final totuşi dacă „dorinţa este insuportabilă", autorităţile ar putea ajunge cu uşurinţă la adevăratul proprietar al cauzei şi, în cazul în care se pare că el nu plăteşte impozitele, să-l tragă la răspundere. De asemenea, sîntem interesaţi de mai multe întrebări teoretice, apărute în legătură cu impozitarea businessului electronic.

În prezent, abordarea general acceptată în rîndul legislatorilor diferitor ţări include următoarea concepţie: nu este nevoie să se introducă noi tipuri de taxe de impozitare a comerţului electronic. Posibil să ne mulţumim cu tipurile tradiţionale de impozite, care, după necesitate, pot fi adaptate la noile condiţii. Taxele despre care se va discuta în continuare se vor împărţi în două categorii: directe şi indirecte. Impozitele directe includ impozitele pe profit şi impozitul pe venit al persoanelor fizice, iar cele indirecte - TVA şi impozitul pe vînzări.

Impozitele directe

Impozitele directe pe profit şi venituri sînt colectate de la companii şi oameni în aproape toate ţările din lume. Vom analiza, în primul rînd, impozitele pe profit (de la organizaţii). De obicei, ţara în care compania e înregistrată (cu excepţia cazului în care teritoriul acesteia este o zonă offshore) percepe impozitul din venitul primit din toate ţările. Dar în afară de aceasta, ţara de pe teritoriul căreia sînt obţinute veniturile, de asemenea, poate percepe taxe. Mai mult decît atît, în cazul în care activitatea companiei în această ţară este efectuată prin intermediul unui sediu permanent, veniturile condiţionate sînt impozate ca şi în cazul unei companii locale. În cazul în care nu există o astfel de reprezentanţă, venitul rezultat poate, în unele cazuri, să fie supus impozitelor la sursa de plată. Acest lucru înseamnă că această taxă este reţinută de la compania locală, care este sursa de venit. Pentru a evita o situaţie în care acelaşi venit este impozitat de două ori în diferite ţări, sînt semnate tratate internaţionale fiscale. În principiu, impozitarea profitului nu face diferenţe mari între diverse tipuri de activităţi desfăşurate, fie prin căi obişnuite, fie pe cea electronică. Cu toate acestea, unele specifice în al doilea caz, încă mai sînt.

Problema cea mai delicată în ceea ce priveşte comerţul electronic este aceea legată de prezenţa sau absenţa unui sediu permanent. Conceptul de sediu permanent a fost format în practica internaţională în anii '60, atunci cînd nu doar nu era comerţul electronic, dar, în general, afacerile erau mult mai puternic legate de o locaţie fizică a activităţilor lor. În condiţii moderne de mobilitate şi distribuţie a proceselor de afaceri, conceptul de sediu permanent într-o oarecare măsură dispare sau cel puţin trebuie să fie revăzut.

Cazul cel mai evident este atunci cînd activitatea de bază a magazinului online se desfăşoară într-o ţară (de exemplu, SUA), iar comanda de pe teritoriul altui stat (de exemplu, din Rusia), plata, respectiv, se face prin card, bunurile fiind livrate prin poştă. Evident, nu

există nici o reprezentanţă, şi, prin urmare, întrebarea privind impozitul pe profit în Rusia de la compania americană nu se ridică. Dar cumpărătorul va trebui să plătească nu numai pentru cumpărarea de bunuri şi de livrarea maritimă, dar, de asemenea, taxele vamale statului natal (la momentul recepţiei mărfurilor). Să luăm şi un exemplu mai puţin evident. Să presupunem că afacerea online mai sus descrisă privind vînzarea florilor, afacere aflată în Moscova, nu este administrată de un cetăţean rus, dar de o societate străină. Aduce efectuarea unei astfel de activităţi la formarea unui sediu permanent în Rusia, în sensul fiscal? Destul de ciudat, această întrebare însă nu are un răspuns acceptat de întregul grup de specialişti fiscali. Răspunsul depinde, în mod crucial, de detalii referitoare la înregistrarea raporturilor juridice dintre părţi. În cazul în care în Rusia se află biroul companie sau cel puţin o persoană care conduce întreaga activitate prin procură (reprezentant), desigur, trebuie să fie plătite toate impozitele Rusiei. Dacă activitatea întreprinderii are loc prin agenţi independenţi (exemplu: firme de curier), atunci nu există nici un sediu permanent, ceea ce înseamnă că companiei nu i se impune achitarea impozitului pe venit, prevăzut în Rusia. Dacă presupunem că această companie străină este înregistrată într-o jurisdicţie duty-free, impozitul pe profiturile lor, de asemenea, nu se plăteşte nici acolo. Astfel, în multe cazuri, este de preferat pentru a deschide un magazin on-line pe numele unei companii off-shore, deoarece elaborarea competentă a părţii juridice a activităţii desfăşurate poate ajuta la economisirea considerabilă, pe baza impozitelor într-un mod legitim.

Un alt caz mai puţin evident, în sensul fiscal, este atunci cînd este vorba despre vînzarea nu a produselor „fizice", ci „digitale" şi livrarea lor nu este în forma unui CD prin poştă, ci ca un fişier prin reţea. Să presupunem că, în ţara a cărei locuitori fac achiziţii de la un magazin online, nu există nici un birou şi nici personal al companiei-vînzător. Atunci, probabil, unica posibilitate pentru a determina prezenţa sau absenţa de sediu este locaţia magazinului online pe server. Prezenţa unui astfel de server într-o ţară suficientă pentru formarea de reprezentanţă continuă să fie o problemă în practica juridică internaţională ce urmează a fi rezolvată.

Impozitele indirecte

Ne întoarcem acum la problema impozitelor indirecte. Acestea includ impozitul pe vînzări şi taxa pe valoarea adăugată (TVA). În sens economic, acestea sînt impozitele pe consum. Sînt numite „indirecte", deoarece acestea nu sînt sesizate de la consumator în mod direct, ci prin intermediul vînzătorului, care include taxele în preţul bunurilor vîndute sau serviciilor prestate şi apoi ele sînt transferate la stat. În acest caz, taxa se calculează nu numai asupra rezultatelor perioadei de raportare, ca şi în cazul impozitelor directe, ci pentru fiecare operaţiune separat. De mai mare interes pentru noi din punct de vedere al impozitării comerţului electronic sînt ţările mai dezvoltate, în primul rînd Europa şi America de Nord. În Europa este răspîndită folosirea TVA-ului şi legislaţia este în mare parte standardizată, în conformitate cu directivele Uniunii Europene. În Statele Unite şi Canada se aplică impozitul pe vînzări, taxa aceasta neavînd statut federal, ci se plăteşte la nivel de stat (în Canada - de provincie) sau municipal. În consecinţă, ratele de impozitare şi normele pentru calcularea bazei impozabile variază foarte mult.

Deoarece acestea sînt impozite pe consum, rolul crucial în impozitare a anumitor operaţiuni îl menţine nu locaţia vînzătorului, ca şi în cazul impozitelor directe, dar locul de vînzare a bunurilor sau prestării serviciilor. Prin urmare, utilizarea companiilor offshore, de obicei, nu permite economisirea pe acest tip de taxe. Cu toate acestea, în determinarea locului de vînzare, în cazul comerţului electronic, există probleme teoretice serioase. În acelaşi timp, la perceperea taxelor, autorităţile fiscale întîmpină probleme practice.

Impozitul pe vînzări - Statele Unite ale Americii

Problemele care decurg din impozitarea comerţului electronic nu sînt atît de noi. Dificultăţi similare apar şi pentru alte forme, mai tradiţionale, a vînzărilor de „la distanţă", cum

ar fi comerţul prin cataloage, broşuri. Principala problemă constă în următoarele. Dacă o firmă are un magazin, să zicem, în California, atunci vînzările în acest magazin sînt supuse impozitării conform normelor fiscale ale statului dat. În cazul în care un rezident al statului California se duce în statul vecin şi cumpără aceleaşi produse într-un magazin local, atunci bineînţeles că magazinul nu percepe impozitul specific Californiei (dar impozitul statului său). Astfel, în acest caz, magazinul, nu are nicio obligaţie faţă de statul California. Dar ce se întîmplă dacă bunurile sînt trimise prin poştă dintr-un stat în altul?

Conceptul central în colectarea impozitului pe vînzări este „legătura" vînzătorului cu statul în care se află cumpărătorul. Acest concept este oarecum similar cu conceptul de sediu permanent utilizat în colectarea impozitelor directe, deşi nu este identic cu acesta. Dacă o companie are o prezenţă fizică (de birou, personal, sau, în unele cazuri, chiar şi numai o proprietate) în stat, o astfel de relaţie există. Acest lucru înseamnă că vînzările efectuate în stat sînt supuse impozitării. Cu toate acestea, în unele cazuri, impozitul este perceput şi fără o prezenţă fizică, pur şi simplu în baza existenţei clienţilor firmei în acest stat. O opinie comună cu privire la acest aspect deocamdată nu există. Totuşi, putem spune că în majoritatea cazurilor, vînzările la distanţă nu intră sub incidenţa taxei, în sensul că nu trebuie să fie plătite de vînzător. Cu toate acestea, pentru restabilirea echilibrului este introdus şi aşa-numitul impozit de folosinţă. Aceasta înseamnă că o sumă similară este plătită statului nu de vînzător, ci de cumpărător. În procesul colectării acestei taxe întotdeauna au existat mari dificultăţi, ceea ce nu este de mirare. Deci companiile ce practică vînzări „de la distanţă" au un anumit avantaj competitiv faţă de comercianţii locali cu amănuntul, deşi poate că aceasta nu este în întregime corect.

Pe principii similare sînt impozitate şi magazinele online. Aceasta presupune că dacă, să zicem, vînzătorul are o prezenţă fizică în California (care este unul dintre cele mai mari centre a comerţului electronic) şi New Mexico, atunci taxa se include în preţul produsului numai în cazul în care cumpărătorul se află într-unul din aceste două state. În cazul în care cumpărătorul se află în afara acestora, impozitul pe vînzări nu este perceput. Complexitate suplimentară apare şi-n cazul în care compania vinde nu produsele „fizice" care urmează să fie livrate prin poştă, dar, de exemplu, un produs software. După cum s-a menţionat deja, aceste vînzări sînt impozitate în New Mexico, nu şi în California. Astfel, compania noastră trebuie să determine unde se află cumpărătorul, şi dacă el se află în New Mexico, să includă taxa în preţ. Dar dacă programul nu este livrat prin poştă, ci prin intermediul reţelei, cum putem determina locul din care cumpărătorul efectuează achiziţia? Datorită naturii internetului, singura opţiune este de a-l întreba. Şi care este garanţia că el va spune adevărul? Această problemă nu are nici o soluţie satisfăcătoare.

După cum vedem, în principiile de impozitare aplicate în diferite state, există o lipsă serioasă de coordonare. Prin urmare, mulţi din SUA cred că întregul sistem al impozitului pe vînzări necesită o reformă serioasă. Una din propuneri, dintre cele mai radicale, includea eliminarea completă a acestei taxe şi înlocuirea acesteia cu TVA-ul pe modelul european, care va avea statut federal şi va fi distribuit statelor proporţional cu populaţia lor. Evoluţia acestei probleme însă o vom putea vedea doar în următorii 10 ani, odată cu desfăşurarea reformei fiscale declanşate de Barack Obama.

Taxa pe valoare adăugată – Europa

Vom aminti mai întîi principiile de bază ale impozitării cu TVA:

- În cazul comerţului în interiorul unei ţări, taxa este plătită de către vînzător, în baza valorii vînzărilor sale. În acest caz, taxa plătită furnizorilor pentru achiziţii se deduce. Utilizatorul final nu are dreptul de deducere.
- În cazul importurilor de bunuri, importatorul plăteşte impozitul în ţara lui, în baza valorii la vamă. Cu toate acestea, el are dreptul la o deducere fiscală în acelaşi cuantum.

- Exporturile de bunuri sînt impozitate la cota zero. Exportatorul are dreptul de a deduce taxa plătită la achiziţia (producţia) mărfurilor exportate.

Vom analiza acum situaţiile care sînt relevante pentru comerţul electronic. În acest caz, referindu-se la prestarea de servicii, vom avea în vedere serviciile informaţionale şi de o natură asemănătoare, cele mai tipice pentru comerţul electronic. Cel mai important lucru este faptul că pentru astfel de servicii, locul de realizare a comerţului îl constituie locul de amplasare nu al vînzătorului, ci al cumpărătorului, respectiv, acolo şi trebuie să fie perceput TVA-ul.

Situaţia în sectorul B2B este mai mult sau mai puţin clară. Indiferent dacă perceperea bunurilor şi serviciilor are loc în reţea sau prin orice alte mijloace, normele de impozitare rămîn aceleaşi.

- La importul mărfurilor din afara UE: exportatorul, desigur, prezintă factură fără TVA, importatorul aduce însă în vistierie TVA-ul la vamă. Această taxă apoi este dedusă.
- La cumpărarea bunurilor dintr-o altă ţară a UE (nu sînt considerate importuri în absenţa frontierelor vamale): furnizorul prezintă factura fără TVA, cumpărătorul trebuie să achite TVA-ul la trezoreria statului său, dar, de obicei, în aceeaşi declaraţie, el îl prezintă pentru deducere.
- La achiziţionarea serviciilor informaţionale din străinătate: vînzătorul prezintă factură fără TVA, cumpărătorul prezintă un raport cu privire la aşa-numitul principiu de taxare inversă. Acest lucru înseamnă că, la fel ca în cazul precedent, ar trebui să plătească TVA la trezoreria statului, dar imediat îl prezintă pentru deducere.

Complexitatea începe în sectorul B2C. În acest caz, problema este că cumpărătorul nu este un plătitor de TVA, astfel că este imposibil folosirea principiului de taxare inversă.

- În cazul vînzării la distanţă de bunuri din afara UE: vînzătorul - factură fără TVA, cumpărătorul achită taxa la livrare. Cu toate acestea, în cazul în care vînzătorul are o cifră de afaceri destul de mare din ţară (stabilit de legislaţia ţării, de obicei, circa 100 de mii de euro pe an), el trebuie să înregistreze TVA-ul şi să ofere ordinul de plată ce include TVA.
- În cazul vînzării la distanţă de bunuri dintr-o ţară UE în alta: vînzătorul - factură cu TVA la cota ţării sale şi îl achită acesteia. Cu toate acestea, în cazul în care vînzătorul are o cifră de afaceri destul de mare în ţara cumpărătorului, el este obligat să înregistreze TVA-ul în această ţară, include în preţ cota TVA a acestei ţări şi se achită cu trezoreria de stat dată.
- La prestarea serviciilor informaţionale dintr-o ţară UE în alta: la fel ca în cazul precedent.
- La prestarea serviciilor informaţionale din afara UE: în cazul în care vînzătorul are o cifră de afaceri destul de mare în ţară, el este obligat să înregistreze TVA-ul, atunci cumpărătorul achită preţul cu TVA. Cu toate acestea, o cifră de afaceri mică asigură eliberarea de achitare a TVA-ului european.
- La prestarea serviciilor informaţionale, rezidenţilor ce se află în afara UE nu se aplică TVA-ul european.

O altă problemă: Există o incertitudine în ceea ce priveşte definirea locaţiei cumpărătorului (similar cu ceea ce avem deja discutat în legătură cu impozitul pe vînzări). Pentru calculul corect al obligaţiunilor fiscale, trebuie să ştim unde are clientul reşedinţă la moment. Cum se face acest lucru, fără să se bazeze pe cuvîntul cumpărătorului? În principiu, dacă el plăteşte prin card, după numărul său se poate afla cu exactitate unde a fost lansat. Dar ce se întîmplă dacă un client nu locuieşte în ţara în care are contul deschis? Dacă el se achită nu prin card, ci cu ajutorul unor sisteme specializate de plată pe Internet, determinarea locaţiei sale, de regulă, este absolut imposibil. În acest caz, vînzătorul trebuie să se bazeze pe buna conştiinţă a cumpărătorului, ceea ce ridică, de asemenea, unele îndoieli.

O altă problemă - statutul de cumpărător european. În cazul în care cumpărătorul este plătitor de TVA (în mod normal - firma), nu este necesară perceperea TVA-ului de la ea, deoarece achitarea are loc în baza principiului de taxare inversă. Însă în cazul unui simplu consumator, aceasta este necesară. Cum de verificat informaţiile furnizate de către cumpărător? Se planifică crearea unei baze de date cu plătitorii europeni de TVA, accesibile pentru vînzători pentru verificarea numărului de înregistrare TVA, dar aceasta, cu siguranţă, nu va rezolva complet problema.

Alternative – India

Abordările cu privire la impozitarea comerţului electronic oferite de către UE şi SUA nu sînt singurele posibile. În acest domeniu, o propunere foarte îndrăzneaţă presupunea crearea unei „taxe-biţi" care ar fi plătită pentru fiecare bit de informaţii transmise. Cu toate acestea, această idee nu a fost utilizată pe scară largă.

Un alt exemplu de o abordare alternativă: În septembrie 2001, în India, o Comisie, la care au participat unii oficiali guvernamentali, oameni de afaceri şi avocaţi, a pregătit un raport cu privire la principiile de impozitare a businessului electronic. Raportul nu este un document de reglementare, ci doar o încercare de a oferi noi abordări problemei, dar avînd în vedere componenţa Comisiei, precum şi faptul că India este una dintre cele mai populate ţări din lume, raportul ar trebui să fie luat în serios.

Ideile incluse în raport diferă radical de cele existente pînă acum. În primul rînd, se propune ca la calcularea impozitelor directe să se renunţe la conceptul de sediu permanent. Motivarea este: conceptul este depăşit şi nu reflectă realităţile moderne. Într-adevăr, în trecut, pentru efectuarea comerţului pe scară largă într-o ţară străină, vînzătorul era obligat să aibă reprezentanţă fizică în ea: birouri, depozite, magazine etc. În cazul în care vînzătorul efectua vînzări la distanţă, aceasta purta un caracter episodic. Dar acum, trăind în era tehnologiilor informaţionale, totul s-a schimbat. Putem spori vînzările pe termen nelimitat într-o ţară, fără a avea în ea un reprezentant. Ca urmare, după opinia Comisiei, aplicarea principiilor tradiţionale a comerţului electronic poate perturba echilibrul existent dintre ţările-generatoare de venituri şi ţările în care se află vînzătorii.

În al doilea rînd, analizînd tranzacţiile prin Intrenet de vînzare de software, produse digitale, servicii on-line etc. Comisia propune să fie revizuite plăţile efectuate şi să fie privite nu ca plată pentru bunuri sau servicii, ci ca taxe de licenţă sau drepturi de autor. S-ar părea că diferenţa este pur tehnică. Cu toate acestea, o asemenea interpretare permite ţării sursă de venit, chiar şi rămînînd în cadrul normelor internaţionale existente, să reţină impozitul pe venit la sursa de plată, indiferent de existenţa unei reprezentanţe permanente a vînzătorului în ţară. Potrivit Comisiei, în cazul unui program care este protejat prin drepturi de autor, fiind descărcat din reţea contra plată, această sumă achitată reprezintă, de fapt, redevenţe. Cu toate acestea, aceste plăţi au caracter de redevenţe numai în cazul în care cumpărătorul primeşte dreptul de a utiliza nu doar produsul în sine, ci şi dreptul de autor, de exemplu, dreptul de a vinde sau închiria copii ale produsului, să-l utilizeze pentru a crea produse derivate, a face o demonstraţie publică etc. Astfel, simpla copiere a produsului nu este suficientă pentru determinarea naturii tranzacţiei. Lărgirea conceptului de „redevenţă" este, nu în ultimul rînd, motivată de dorinţa de a lărgi baza de impozitare a ţării ce este sursă de venit şi în cazul Indiei.

În această dispută există şi un fundal teoretic. În mod tradiţional, se crede că valoarea este creată în cazul în care produsul este fabricat sau se prestează servicii. Prin urmare, aici se generează veniturile, deci, aici şi ar trebui să fie impozitate. Cu toate acestea, conform Comisiei, valoarea este creată nu numai în rezultatul procesului de producţie în ţara vînzătorului, dar şi ca urmare a cererii în ţara cumpărătorului. „Fără cerere, nu există nici valoare" concluzionează autorii raportului.

Desigur, dispoziţiile teoretice ale prezentului raport nu sînt ideale, dar prefigurează conflictul de interese între „exportatorii online” şi „importatorii online” în lupta pentru baza de impozitare.

Concluzie

Există o contradicţie ireconciliabilă între globalitate imanentă şi indivizibilitatea reţelei Internet şi un guvern naţional îngust de competenţă limitată, ce introduce impozite în acest spaţiu virtual. Într-o anumită măsură, această contradicţie este rezolvată de către agenţii economici din centrele financiare off-shore care au abandonat, în mod deliberat, impozitarea tranzacţiilor comerciale internaţionale. Autorităţile din multe zone off-shore au realizat deja importanţa creării unui mediu propice pentru comerţul electronic pe insulele lor.

Cu toate acestea, acest lucru este valabil pentru toate impozitele directe, dar în cazul impozitelor indirecte, care sînt impozite pe consum, acestea nu sînt legate de vînzători virtuali, ci de cumpărătorul real, astfel încît împotriva lor, o companie offshore nu întotdeauna ajută. Astfel, pentru a asigura colectarea eficientă a impozitelor de pe resursele Internet, autorităţile din diferite ţări trebuie să efectueze mari schimbări, atît legislative, cît şi tehnologice.

Bibliografie:

1. www.roche-duffay.ru, *Электронная коммерция и ее налогообложение.*
2. codfiscal.money.ro, *TVA în Uniunea Europeană or VAT in European Community*.
3. ec.europa.eu, *Council Directive 2006/112/EC on the common system of WATT.*
4. www.forexpf.ru, *В США начата налоговая реформа*.
5. *Legea Republicii Moldova privind comerţul electronic nr.284-XV din 22.07.2004*.

STUDIUL EXPERIMENTAL AL TENSIUNII SUPERFICIALE A METALELOR LICHIDE

Irina Morogai, masterandă, Facultatea de Tehnică, Fizică, Matematică şi Informatică, Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălţi

Introducere

Proprietăţile termice ale metalelor lichide permit utilizarea lor în calitate de agent termic în reactoarele nucleare şi în alte domenii ale ştiinţei şi tehnicii contemporane. În acelaşi timp, informaţia cu privire la proprietăţile fizice ale acestor medii, inclusiv în literatura de specialitate, informaţia despre tensiunea superficială este prezentată destul de modest. Pe de altă parte, cunoaşterea caracteristicilor fizice a metalelor lichide ar permite evidenţierea mecanismelor de transport în aceste medii.

Conţinutul lucrării noastre este prezentat în cinci capitole:

1. Metode contemporane de determinare a coeficientului de tensiune superficială;
2. Metode de determinare a coeficientului de tensiune superficială în metalele lichide;
3. Studierea tensiunii superficiale în cursul preuniversitar de fizică;
4. Sistematizarea rezultatelor privind tensiunea superficială.

Prezintă interes argumentarea mecanismului tensiunii superficiale, precum şi baza teoretică a metodelor de determinare a coeficientului de tensiune superficială a lichidelor, inclusiv a metalelor lichide.

Metode contemporane de determinare a coeficientului de tensiune superficială

Între moleculele unui fluid, în intervalul dintre două ciocniri, se exercită forţe de atracţie. Aceste forţe se echilibrează reciproc pentru fiecare moleculă ce se află în interiorul lichidului, la o distanţă de suprafaţa liberă mai mare decît raza de acţiune a acestor forţe (egală aproximativ cu cîteva distanţe intermoleculare, adică $10^{-9} m$). Pentru moleculele de la suprafaţa fluidului (mai precis dintr-un strat superficial de grosime $10^{-9} m$),

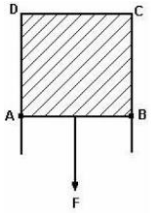

Fig. 1

forţele de atracţie nu se mai echilibrează reciproc, şi, prin urmare, va apărea tendinţa micşorării suprafeţei acestuia. Din acest punct de vedere, suprafaţa lichidului se aseamănă cu o membrană elastică întinsă. O astfel de membrană elastică întinsă pe un cadru metalic *ABCD* (Fig. 1), ce are o latură mobilă *AB*, rămîne în echilibru dacă se aplică o forţă *F*, tangentă la suprafaţa *ABCD* şi perpendiculară pe latura *AB*. Dacă se notează cu σ forţa aplicată normal pe unitatea de lungime a lui *AB*, atunci:

$$\sigma = F / l \qquad (1.1)$$

unde *l* este lungimea lui *AB*.

În cazul membranelor de lichid, raportul dintre forţa superficială *F* şi lungimea *l*, asupra căreia acţionează se numeşte *tensiune superficială* şi se măsoară în sistemul S.I. în *N/m*.

Pentru măsurarea tensiunii superficiale a lichidelor, care este o mărime fizică de mare importanţă pentru ştiinţă şi tehnică, s-au imaginat o serie întreagă de metode. Alegerea uneia sau alteia dintre acestea depinde de natura lichidului, temperatura şi presiunea la care se efectuează măsurătorile, de precizia necesară măsurătorilor, dar şi de alţi factori, precum: simplitatea metodei, accesibilitatea aparăturii şi durata determinării. Măsurătorile de tensiune superficială se împart în două categorii distincte: *măsurători dinamice,* unde straturile superficiale, asupra cărora se fac determinările, se reîmprospătează continuu şi *măsurători statice,* în care se determină tensiunea superficială a unui lichid în stare de echilibru. Pe lîngă acestea, există un număr suficient de mare de metode care nu sînt nici pur statice şi nici pur dinamice. În aceste metode, la fiecare măsurătoare are loc o reîmprospătare a suprafeţei, urmată de atingerea unei stări de echilibru aproximativ. Din această cauză, metodele de acest tip se înglobează într-o categorie aparte: metode *cvasistatice*.

Măsurătorile din prima categorie se realizează cu ajutorul unor metode ca: metoda undelor capilare, a picăturilor pulsatorii, a jeturilor oscilante ş.a. Măsurătorile statice de tensiune superficială şi cele cvasistatice se realizează, în principal, prin 5 categorii de metode. Acestea sînt:

1. Metode bazate pe măsurarea înălţimii de ascensiune în tuburi capilare. Acestea se numără printre metodele riguros statice şi cele mai exacte în măsură, cu condiţiile ca lichidul să umecteze perfect pereţii capilarului. Ele sînt indicate numai pentru măsurători asupra unor lichide cu vîscozitate mică.
2. Metode bazate pe măsurarea dimensiunilor unei picături aşezate pe o suprafaţă sau atîrnate. Avantajele acestui grup de metode constau în faptul că măsurătorile nu depind de unghiul limită a lichidului, în raport cu suportul, ca şi faptul că se adaptează uşor pentru măsurători ale tensiunii superficiale, la diverse presiuni ale gazelor în contact cu lichidul, pentru lichide volatile, etc. Acestea sînt, de asemenea, metode riguros statice.
3. Metode bazate pe măsurarea presiunii necesare pentru formarea sau ruperea unei bule de gaz în lichidul de studiat sau a unei picături dintr-un lichid în alt lichid. Acestea se numără printre metodele relative de măsură ale tensiunii superficiale şi cvasistatice. Ele au avantajul că sînt simple şi precise. În plus, măsurătorile nu depind de condiţiile de umectare ale capilarului de către lichidul studiat.
4. Metode bazate pe compararea forţelor superficiale cu forţele gravitaţionale (cîntărirea picăturilor). Acestea se bazează pe determinarea greutăţii unei picături, căreia i se dă drumul dintr-un capilar vertical. Ele sînt metode relative şi cvasistatice şi nu depind de unghiul limită al lichidului, în raport cu materialul capilarului şi pot fi folosite şi pentru lichide vîscoase, ducînd la rezultate precise.
5. Metode bazate pe determinarea forţei necesare smulgerii de pe suprafaţa lichidului a unui corp de formă geometrică cunoscută (inel, cilindru, placă etc.). Aceste metode

fac parte din categoria celor cvasistatice absolute şi pot atinge o precizie foarte mare, avînd în vedere că au la bază o măsurătoare de forţă, însă cu condiţia ca lichidul să aibă o vîscozitate mică şi să umecteze perfect corpul geometric[1].

Metode de determinare a coeficientului de tensiune superficială în metalele lichide

Metoda ruperii picăturii. Se încălzeşte un capăt al sîrmei, cu diametrul cunoscut, astfel ca la capătul ei să se formeze o picătură care să atîrne datorită forţei de tensiune superficială. Atunci cînd ele se vor egala cu masa picăturii, ea se va rupe de sîrmă sau electrod. Un alt experiment ar fi cînd topitura va curge dintr-un tub. Se ştie că masa picăturii este:

$$G = 2\pi r\sigma \qquad (2.1)$$

unde r - raza sîrmei sau tubului;

σ - tensiunea superficială

Neajunsul metodei constă în aceea că masa picăturii smulse este mai mare decît masa picăturii atîrnate, de aceea este nevoie de o corectitudine. Acest neajuns poate fi omis dacă stabilim raza gîtului picăturii în momentul ruperii, cînd forţele tensiunii superficiale sînt egale cu masa picăturii.

Un alt neajuns constă în faptul că topitura trebuie să umecteze pereţii tubului. Dacă lichidul umectează pereţii tubului, atunci picătura are o masă mai mare, iar dacă topitura nu umectează pereţii, atunci picătura e mai mică. În ambele cazuri este greu de luat rază corespunzătoare.

Această metodă însă este unica ce se foloseşte pentru studierea metalelor greu de topit, cu temperatura de topire mai mare de $2000°C$.

Metoda capilară. Dacă am cufunda capilarul în topitură, atunci topitura în capilar se ridică la o înălţime anumită, care se determină după formula:

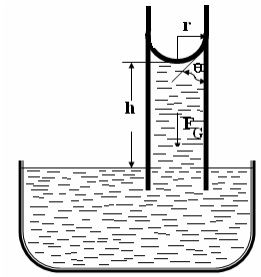

Fig.2 Schema de principiu la determinarea tensiunei superficiale prin metoda capilară

$$h = \frac{2\sigma\cos\theta}{gr(\rho_1 - \rho_2)} \qquad (2.2)$$

unde ρ_1 - densitatea topiturii

ρ_2 - densitatea gazului

θ - unghiul limită de aderenţă a lichidului cu vasul

r - raza capilarului

g - constanta gravitaţională

Neajunsul principal al acestei metode constă în aceea că trebuie aflat unghiul limită de aderenţă. Această metodă este rar întrebuinţată în experienţele metalurgice.

Metoda desprinderii inelului sau discului. Dacă pe suprafaţa topiturii se aşază un disc sau un inel, atunci puterea de rupere a acestor corpuri de pe suprafaţa topiturii va fi proporţională cu forţele de tensiune superficială şi raza inelului sau discului.

$$\sigma = \frac{P}{2\pi R} \qquad (2.3)$$

unde P – puterea ruperii

R – raza inelului

Pentru inelul cu raza mare şi de o grosime variată în secţiune transversală, dacă lichidul nu umectează inelul, este nevoie de relaţia lui I.I. Tihanovschii, care ia în consideraţie unghiurile limită de aderenţă.

De exemplu:

$$\sigma = \frac{P}{(1+\cos\theta)^n\left[2\pi R + 2\pi(R+4\pi)\right]} \qquad (2.4)$$

unde $4n$ - diametrul sîrmei

R – raza inelului.

Este greu de demonstrat că unghiurile limită de aderenţă, obţinute în alte condiţii, vor coincide cu unghiurile limită de aderenţă, aflate prin metoda desprinderii inelului. Această metodă este greu de întrebuinţat pentru experienţe la temperaturi înalte. Cu ajutorul ei au fost determinate mărimile tensiunii superficiale a topiturilor ca: magneziu – aluminiu, aluminiu – cupru, mercur.

Metoda picăturii care stă pe un suport. La contactul a două faze lichide, tensiunea [illegible]u diferenţa de tensiuni superficiale pentru topituri fără [illegible]cu solidul, lichidul se împrăştie pe suprafaţa solidului şi

Fig. 3. Fotografia picăturii metalului lichid (ce stă pe un suport) [8]

Pentru aflarea tensiunii superficiale se măsoară conturul picăturii metalului lichid, care acoperă suportul din metal rezistent la temperatură, sau poziţia picăturii zgurei pe topitură. Metodica executării experimentului constă în topirea picăturii metalului pe suportul orizontal, în cuptorul tubular de rezistenţă sau de inducţie în vid sau în atmosfera argonului la o temperatură stabilită. Se fotografiază picătura sau se face roentgen. Cu ajutorul diaproectorului, imaginea picăturii fotografiate se măreşte pe ecran. Cu o precizie mare se măsoară parametrii geometrici ai picăturii, se stabileşte tensiunea superficială, unghiul limită de aderenţă, energia interfazică ş.a. Ştiind masa şi volumul picăturii, se poate calcula densitatea topiturii. În Fig.4 este reprezentată fotografia picăturii cu masa de 2,5g. Unghiul limită de aderenţă se determină prin formula lui Laplace (Fig.5):

$$\cos\theta = \frac{\sigma_{s-g} - \sigma_{s-l}}{\sigma_{l-s}} \qquad (2.5)$$

unde σ_{s-g} – tensiunea superficială la graniţa dintre solid-gaz

σ_{s-l} – tensiunea superficială la graniţa dintre solid-lichid

σ_{l-g} – tensiunea superficială la graniţa dintre lichid-gaz.

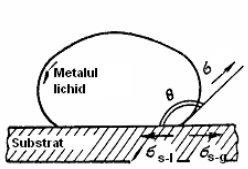

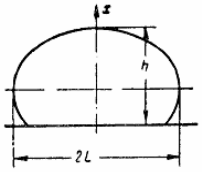

Fig.4 Schema picăturii de metal Fig.5 Geometria picăturii pe suport date

Dacă σ_{s-l} este mai mare decît σ_{s-g}, atunci unghiul limită de aderenţă este mai mare de $90°$, dacă invers, atunci unghiul limită e mai mic de $90°$. Dacă $\sigma_{s-g} = \sigma_{s-l} + \sigma_{l-g}$, atunci metalul va umecta suprafaţa suportului. Energia interfazică poate fi aflată ştiind

unghiul limită de aderenţă şi energia superficială a corpului solid. Dacă ea nu se cunoaşte, dar rămîne constantă, atunci variaţia energiei interfazice poate fi primită din relaţia:

$$\sigma_{s-l} = \sigma_{s-g} - \sigma_{l-g} \cos\theta \qquad (2.6)$$

Tensiunea superficială se determină din relaţia:

$$\sigma\left(\frac{1}{R_1} + \frac{1}{R_2}\right) = (\rho_1 - \rho_2)gx + \frac{2\sigma}{R_0}, \qquad (2.7)$$

unde σ – tensiunea superficială sau interfazică la graniţa dintre 2 faze

R_1, R_2 – principalele raze de curbură a elementului de suprafaţă din secţiunea cercetată

R_0 – raza de curbură în punctul de sus a picăturii

ρ_2 – densitatea mediului în care se află picătura

ρ_1 – densitatea picăturii – metal

g – constanta gravitaţională

x – coordonata punctului de pe suprafaţa picăturii pe axa verticală

S.I. Popeli a propus integrarea ecuaţiei (2.7) prin metoda integrării grafice. Dacă am considera picătura un corp simetric ce se roteşte în jurul axei X (Fig.6), atunci putem afla doar coordonatele punctelor conturului picăturii. Dacă după coordonatele punctelor este compusă egalitatea axei X, atunci pentru orice punct al ei raza curbei se exprimă printr-o diferenţială complicată. Metoda de calcul constă în apropierea integrării grafice a egalităţii date mai sus. Mai întîi pentru relaţia $\frac{\Delta d}{\sigma}$ şi $\Delta d = (\rho_1 - \rho_2)g$ se construieşte o curbă meridiană aproximativă a picăturilor la înălţimi diferite şi se află pentru ele relaţia dintre h şi L. Mai apoi se stabileşte o relaţie analoagă pentru $\frac{\Delta d}{\sigma}$, pentru al treilea ş.a. Ştiind aceste relaţii, putem afla şi relaţia inversă, adică pentru datele h şi L se află $\frac{\Delta d}{\sigma}$ şi, corespunzător, ştiind Δd, aflăm σ.

Au fost construite grafice, cu ajutorul cărora se poate afla tensiunea superficială, dacă sînt cunoscute h şi L, adică sînt calculaţi parametrii picăturii. Tensiunea superficială se calculează după formula:

$$\sigma_l = \frac{b\rho g}{\beta} \qquad (2.8)$$

unde ρ şi g – densitatea metalului şi constanta gravitaţională

b şi β – constante, care se determină din grafice sau tabele.

Această metodă oferă posibilitatea aflării lui σ cu precizia de $1{,}5 - 2{,}5\%$. Unicul neajuns este provocat de nesimetria picăturii, abaterea ei de la corpul rotitor, cu cît forma picăturii e mai aproape de forma corpului rotit, cu atît ea trebuie să fie mai mică, dar atunci e mai greu de aflat dimensiunile acesteia.

Bashfort şi Adams au propus pentru calculul tensiunii superficiale relaţia metodei picăturii ce se află pe un suport:

$$\sigma = \left(\frac{1}{R_1} + \frac{\sin\varphi}{x}\right) = \frac{2\sigma}{b} + g(\rho_l - \rho_g)Z \qquad (2.9)$$

unde b – raza dusă la punctul de sus a picăturii

Z – coordonata verticală
x – coordonata orizontală
φ – unghiul dintre axa de rotaţie şi raza de curbură în punctul dat.

Împărţind componentele relaţiei $\frac{\sigma}{b}$, notînd cu $\beta = \frac{g(\rho_l - \rho_g)b^2}{\sigma}$ şi presupunînd că $b = 1$, obţinem:

$$\frac{1}{R_1 / b} + \frac{\sin\varphi}{x / b} = 2 + \beta \frac{Z}{b} \qquad (2.10)$$

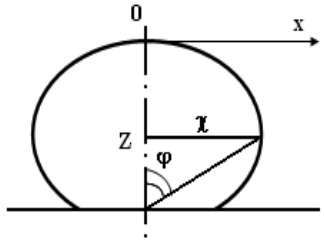

Fig. 6 Geometria picăturii pentru calcul după metoda lui Bashfort şi Adams [8]

În tabelele lui Bashfort şi Adams sînt date valorile lui x/b şi Z/b pentru diferiţi β şi φ, la fel β şi x/Z pentru $\varphi = 90°$. Cu ajutorul tabelelor se poate găsi valoarea lui σ.

Aflînd tensiunea interfazică a zgurii lichide şi metalului picătura de zgură se amestecă cu picătura de metal lichid sau invers. În primele lucrări, se presupunea că stratul de separare dintre metal – zgură în poziţia de picătură de zgură, peste metal este plat.

Este evident că picătura de zgură lichidă se formează pe metal în formă de lentilă (Fig.7), partea de jos a căreia este cufundată în metal. Pentru aceasta, S.I. Popeli a folosit următorul sistem de ecuaţii, considerînd că unghiul α este egal cu zero:

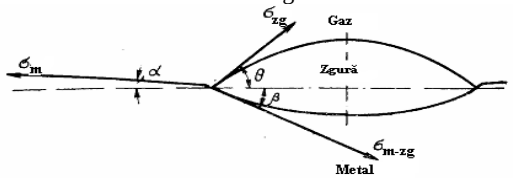

Fig. 7 Schema picăturii de zgură ce stă pe metal[8]

$$\sigma_{zg-g} \sin\theta - \sigma_{m-zg} \sin\beta = 0;$$
$$\sigma_{zg-g} \cos\theta + \sigma_{m/zg} \cos\beta - \sigma_m = 0. \qquad (2.11)$$

Rezultatul acestor egalităţi dă posibilitatea de a afla:

$$\sigma_{m-zg} = \frac{\sigma_m \sin\theta}{\sin\beta};$$
$$\sigma_{m-zg} = (\sigma_m - \sigma_{zg}\cos\theta)\sqrt{1 + \left(\frac{\sigma_{zg}\sin\theta}{\sigma_m - \sigma_{zg}\cos\theta}\right)^2}. \qquad (2.12)$$

Greutatea experimentală a acestei metode constă în faptul că picătura trebuie să stea orizontal şi axele optice ale aparatului foto trebuie să coincidă cu cele ale obiectului. Ultima se obţine fixînd aparatul de fotografiat şi soba pe o axă optică (Fig.8). Răcitorul cuptorului, împreună cu încălzitorul se îndepărtează pe şine, deschizînd astfel accesul

către substrat, care este instalat pe suport de molibden sau de niobiu, fixat în ţeava de corund, care este fixată în ţeava de oţel. Prin interiorul ţevilor circulă termocuplul. Filmarea picăturii se poate înscrie pe peliculă sau pe disc. Imaginea de pe disc e mai clară. Mărirea ei se află după imaginea corpului etalon, cu mărimile cunoscute.

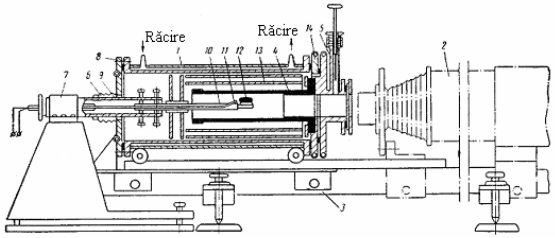

Fig.8 Schema instalaţiei pentru măsurarea densităţii şi tensiunii superficiale a topiturilor
1- cuptor de rezistenţă, 2- camera foto, 3- bancă optică, 4- încălzitor, 5- vană de securitate, 6- comprimarea vilson, 7- sprijin,8- flanţă, 9- sprijin pentru elice, 10- ţeava de corund, 11- sudură fierbinte a termocuplului, 12- picătura, 13- ecran, 14- conducător de curent[8]

În Fig.9 este reprezentată schema instalaţiei pentru aflarea tensiunii superficiale prin metoda picăturii ce stă pe un suport [3]. Instalaţia dată se deosebeşte prin aceea că cuptorul are un dispozitiv de debitare a unei probe, fără deermetizarea cuptorului.

Şi poziţia plăcilor de reazem se regulează fără a deschide cuptorul. Înăuntrul încălzitorului mobil se află o ţeavă din corund cu diametrul 35 mm, care este fixat pe sprijinii inelari. Cu ajutorul fileturilor micrometrice şi cu legăturile de silfon o putem roti atît în jurul axei orizontale, cît şi în jurul axei verticale [4].

Mai dificilă este metoda măsurării tensiunii superficiale a metalului, care se află în contact cu zgura lichidă prin metoda roentgenografiei. Pentru aceasta, în cuptorul de rezistenţă cu cărbune se aşază o oală, în care s-au amestecat 10 g metal şi 30 g zgură. Pentru luminare, cuptorul are un canal orizontal, acoperit cu mică din ambele părţi. Tubul roentgen este alimentat cu o diafragmă de plumb pentru a limita un fascicol de raze. În capătul celălalt al cuptorului se fixează vertical caseta cu pelicula roentgen şi ecranul de plumb.

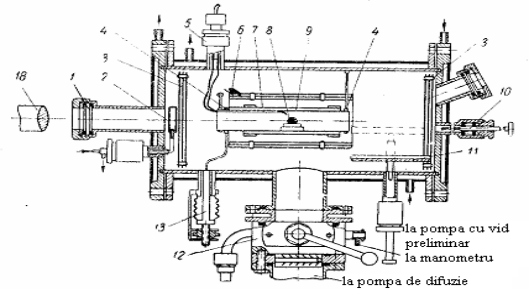

Fig.9 Schema instalaţiei pentru aflarea tensiunii superficiale prin metoda picăturii ce se află pe un suport
1- sticla de molibden pentru observaţii, 2- perdea de protecţie, 3- ecrane de molibden, 4- sprijini inelari, 5- introducerea termoparului, 6- ecrane, 7- încălzitor de molibden, 8- proba, 9- ţeava de corund, 10- tija pentru aducerea probei, 11- masa ce se ridică pentru aducerea probei, 12- clapetă, 13- elice micrometrică[8]

Pentru măsurarea tensiunii interfazice la graniţa zgură – metal cu amplasarea picăturii de fier lichid, în cuptorul tubular orizontal cu încălzitor de grafit, se va amesteca în tigla de corun fierul fără impurităţi. Din ţeava de grafit, pe suprafaţa fierului lichid se

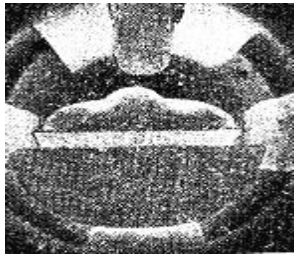

Fig. 10 Picătura de zgură pe suprafaţa metalului lichid

picură o picătură a zgurei cercetate. Picătura se fotografiază (Fig.10), după proiectarea ei cu ajutorul diaproectorului cu mărirea de 50 ori, i se determină unghiul limită de contact şi volumul.

Diametrul mare al „oglinzii" de metal oferă posibilitatea să neglijăm la calcule curbura oglinzii metalice – se admite că suprafaţa de contact a zgurei cu metalul este plană. Introducerea corecţiei în formă de lentilă a picăturii dă rezultate mai exacte, deosebindu-se cu $4-10\%$.

Picătura poate fi fotografiată prin capacul de prelucrare (Fig.11). Metalul se topeşte într-o farfurie de corund. Ca după topire metalul lichid să aibă un menisc plan, ce se ridică pe marginile farfuriei, se iau 150g metal cu 0,6 – 0,8g zgură.

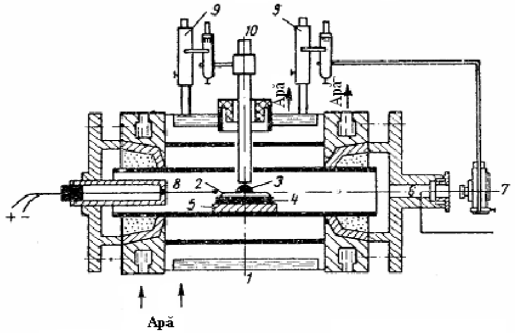

Fig. 11 Schema instalaţiei pentru măsurarea tensiunii interfazice:
1- cuptorul lui Tamman, 2- metalul, 3- picătura de zgură, 4- farfuria de corund, 5- suport, 6- sticla de molibden, 7- fotoaparat, 8- termopar, 9- stativ universal, 10- ţeava pentru aducerea zgurii

Pentru formarea zgurii, pe metal se coboară deasupra o ţeavă, prin care cad bucăţele de zgură. Ţeava este atît de aproape de metal, încît bucăţelele de zgură ce cad se menţin puţin de pereţii ţevei şi zgura topită nu se strecoară de pe metal. Astfel, pe metal se formează o picătură de o mărime destul de mare. Ţeava se ridică repede şi se fotografiază picătura, care se menţine deasupra metalului cîteva secunde.

Avantajul acestei metode constă în întrebuinţarea pe larg a ei, comparativ cu celelalte metode. În egalităţile de calcul a tensiunii superficiale nu intră mărimea unghiului limită de umectare, care poate fi aflat în acest experiment paralel cu tensiunea superficială. Experienţa poate fi efectuată atît în vid, cît şi în atmosferă. Metoda dată oferă posibilitatea să obţinem rezultate destul de exacte pentru metale şi aliaje.

Neajunsul constă în calcularea grea, însă dacă dispunem de o maşină de calcul modernă, aceste calcule nu pot fi serioase. Cu ajutorul acestei metode este greu de cercetat aliajele cu o elasticitate mare a aburilor.

Pentru a obţine rezultate exacte, este nevoie de a schimba profilul picăturii, să obţinem o poziţie exactă orizontală a picăturii, care dă posibilitatea obţinerii a corpului rotitor corect. Este nevoie de luat măsuri împotriva impurificării picăturii metalice, deoarece tensiunea superficială este sensibilă la prezenţa impurităţilor.

Pentru întrebuinţarea acestei metode avem nevoie de o picătură de mărime destul de mare. V.N. Eremenco şi V.I. Nijenco au propus metoda picăturii mari, pentru aflarea exactă a tensiunii superficiale a topiturilor, care umectează sau nu materialul substratului.

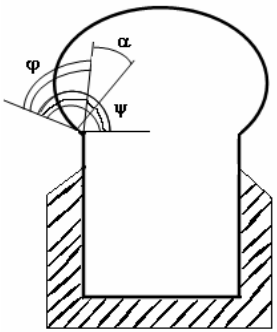

Fig.12 Schma picăturii mari

În Figura 12 este arătată schema picăturii mari. Comparativ cu metodele anterioare, cînd picătura metalului lichid este în repaos pe substratul plan, în cazul metodei date picătura se află într-o cupă rezistentă la temperatură. La măsurarea proprietăţilor şi a densităţii metalului prin metoda picăturii ce se află pe un suport, o mare importanţă o are simetria picăturii: cu cît suprafaţa picăturii e mai aproape de suprafaţa corpului rotitor, cu atît rezultatele sînt mai exacte. De o simetrie mai exactă dispun picăturile de mărimi mai mici, în cazul lor sînt posibile erori în măsurările parametrilor geometrici. Determinatorul factorului de simetrie este forma perimetrului picăturii ce se atinge de substratul (suportul) orizontal. Problema creării rotunzimii corecte, a picăturii a fost soluţionată prin punerea picăturii în ceaşca cu margini netede şi ascuţite [8]. Porţiunea picăturii ce nu intră în ceaşcă este uşor de fotografiat şi de luat măsurări ale parametrilor ei geometrici. Unghiul limită θ depinde de starea de umectare a ceştii de topitură, $\alpha -$ unghiul de tăiere a muchiilor ceştii. Picătura se formează în diapazonul unghiului φ, aflat din relaţia $\alpha < \varphi < \theta$. Deoarece unghiul α uşor poate fi adus la $10 - 20°$, atunci această metodă poate fi folosită şi pentru topiturile ce nu prea umectează materialul ceştii. Metoda picăturii mari oferă posibilitatea obţinerii picăturii de dimensiuni mari, destul de apropiată după formă de corpul rotitor, de aceea exactitatea măsurărilor e destul de mare – pînă la $0{,}5\%$, mai mare decît în celelalte metode.

Metoda presiunii maxime în bula de gaz. În cadrul acestei metode, capilarul confecţionat din materialul inert în reacţie cu topitura se cufundă în zgură sau metalul lichid. Prin capilar se suflă gazul inert şi se măsoară cu manometrul presiunea maximă, necesară pentru desprinderea bulei de capătul capilarului (Fig.13).

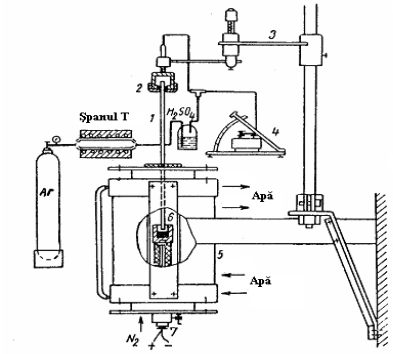

Fig.13 Schema instalaţiei pentru aflarea tensiunii superficiale a zgurei
1- capilar, 2- fixările capilarului, 3- micrometru, 4- monometru înclinat, 5- cuptorul Tamman, 6- zgura, 7- introducerea termoparului

Presiunea la care se formează bula este egală cu presiunea hidrostatică şi forţa tensiunii superficiale.

Presiunea în bulă: $$p = \frac{2\sigma}{r} + gh(\rho_l - \rho_g) g/cm^2 \quad (2.13)$$

unde h – adîncimea de pătrundere a capilarului

ρ_l, ρ_g – densitatea topiturii şi gazului

r – raza capilarului, ce răspunde de mărimea bulei, în corespundere cu gradientul presiunii

σ – tensiunea superficială

Presiunea p este egală cu presiunea citită de pe manometru:

$$p = gH\rho_m \quad (2.14)$$

unde H – înălţimea ce o atinge lichidul din monometru

ρ_m – densitatea ei

g – constanta gravitaţională

Neglijînd ρ_g, obţinem:

$$\frac{2\sigma}{r} + gh\rho = gh\rho_m; \sigma = \frac{rg}{2}(H\rho_m - h\rho) \quad (2.15)$$

Destul de importantă este luarea corectă a razei capilarului pentru formula de calcul. Dacă topitura umectează materialul capilarului, atunci pentru calcule se ia raza internă, dacă nu umectează– cea externă. Această problemă este soluţionată, într-un fel, prin folosirea capilarelor ascuţite, cînd grosimea pereţilor capilarului este minimă. Necătînd la faptul că metoda dată este migăloasă, ea se foloseşte cu capilarele de ceramică.

Deoarece forma bulei nu este perfect sferică, trebuie de introdus nişte corectări în măsurarea razei capilarului. L.L. Cunin [6] a propus să aflăm raza corectă a capilarului cu ajutorul constantei capilare. Dacă a – constanta capilară, r – raza presupusă a capilarului, x – corecţia la raza capilarului, h – presiunea maximă a gazului în bulă, atunci:

$$a^2 = rh_1$$
$$a_1^2 = x_1 h_1 \quad (2.16)$$

Mai întîi se calculează a după prima egalitate şi pentru r/a, cu ajutorul tabelelor [7] se află x_1/r şi se deduce x_1, care se introduce în a doua egalitate şi se află a în a doua apropiere ş.a.m.d. De obicei, după a doua sau a treia apropiere, valoarea lui x rămîne constantă şi x ia locul lui r în formulă:

$$\sigma = \frac{rg}{2}(H\rho_m - h\rho) \quad (2.17)$$

În Figura 14 este prezentată schema instalaţiei pentru aflarea tensiunii superficiale a metalelor prin metoda presiunii maxime în bulă [7]. Aici se foloseşte cuptorul TBB-4, care permit încălzirea a 500 g metal pînă la $2000°C$. Cuptorul este conectat la postul vid, care creează o presiune în cuptor de $5 \cdot 10^{-6} mm$ col de Hg $(10^{-3} N/m^2)$. Pe capacul cuptorului este montat mecanismul de deplasare a capilarului, ecluza pentru alegerea probelor şi adăugarea unor componente, canalul termoparului şi fereastra de observare. Gazul se suflă prin capilarul de corund cu diametrul exterior de 6 mm. Capilarul este unit cu ţeava de oţel, care, printr-o piesă intermediară, se prinde de ţeava de aramă ce trece

prin comprimarea vilson. Deplasarea capilarului se măsoară cu indicatorul de tip ceas cu exactitatea de 0,01mm. Momentul cînd capilarul se atinge de suprafaţa metalului se află prin reflecţia imaginii capilarului în oglinda metalică, deoarece se schimbă curba stratului reflectant. Fixarea exactă a acestui moment este 0,05 mm. Gazul în ţeavă se dă prin capilarul în formă de ac, care ne permite să reglăm exact viteza de creare a bulelor de gaz pe vîrful capilarului. Mai important este de a instala sisteme de înregistrare a presiunii. De obicei, presiunea se măsoară cu ajutorul manometrului cu lichid, momentul cînd capilarul se atinge de metal se fixează după saltul presiunii în manometru. Pe vîrful superior al ţevii de aramă este fixat un indicator, care este compus din 4 tensori de rezistenţă din foiţe de metal. Doi tensori de rezistenţă sînt lipiţi de discul măsurător, legat cu o membrană sensibilă, celelalte două rezistenţe formează cu primele două o punte electrică, de pe care semnalul este primit de potenţiometru. Exactitatea măsurării cu acest aparat este de $1{,}5 N/m^2$. Tensiunea superficială a metalului pur, aflată prin această metodă, este de $1{,}9 * 10^{-2} N/cm$.

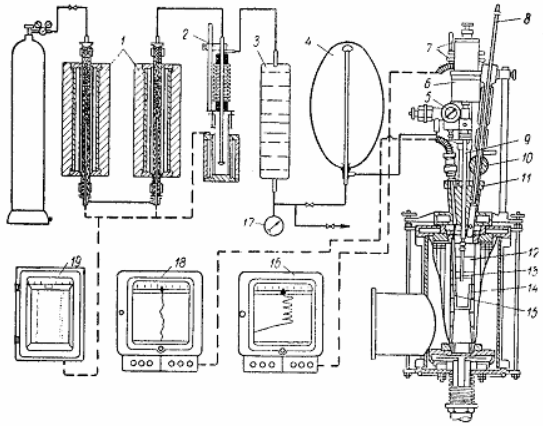

Fig. 14 Schema instalaţiei pentru măsurarea tensiunii superficiale a metalelor lichide
1- cuptorul tubular din struşcă de aramă şi burete de titan, 2- absorbant cu litiu lichid, 3- balon, 4- cameră de cauciuc, 5- indicator în formă de ceas, 6- captor tensometric al presiunii, 7- mecanismul de deplasare a capilarului, 8- suport cu probă, 9- gură de vînt, 10- cran, 11- capac, 12- încălzitor, 13- capilar, 14- oală, 15- termopar, 16- potenţiometrul pentru înregistrarea presiunii în balon, 17- monovidiometru, 18- potenţiometru pentru înregistrarea temperaturii, 19- potenţiometrul înregistrării temperaturii în cuptorul de curăţire a gazului [8].

Neajunsul metodei constă în alegerea capilarelor neutre la topitură. Este mai greu de luat măsurările zgurilor mai agresive sau a tensiunii superficiale la temperaturi mari. Distrugerea capilarului nu oferă posibilitatea de a lua raza corectă a acestuia şi astfel scade exactitatea măsurărilor.

Avantajul metodei constă într-o prelucrare teoretică destul de aprofundată şi motivată, în posibilitatea cercetării, cu o mare exactitate, a diferitor sisteme metalice şi zgurice.

Studierea tensiunii superficiale în cursul preuniversitar de fizică

În curriculumul liceal, pentru tema „Fenomene superficiale” sînt rezervate 3 ore: o oră pentru demonstrarea existenţei forţei de tensiune superficială, o oră dedicată rezolvării exerciţiilor şi a problemelor la studiul fenomenelor superficiale şi a treia pentru lucrarea de laborator „Studiul unui fenomen superficial”.

Particularităţile principale ale lichidului constituie proprietatea lui de a-şi păstra volumul (spre deosebire de gaze, volumul lichidului nu este determinat de volumul vasului) şi existenţa suprafeţei libere la frontiera cu gazul sau vaporii.

Pentru ca elevii să poată însuşi aceasta, trebuie să le explicăm o serie de fapte. Cercetarea proprietăţilor stratului superficial al lichidului o începem cu demonstrarea fenomenului de tensiune superficial. Sînt cunoscute multe experienţe, care ilustrează acest fenomen. Aici e necesar să atragem atenţia asupra faptelor reducerii spontane a suprafeţei lichidului şi deosebirii proprietăţilor lichidului din stratul de suprafaţă(cu grosimea de aproximativ cîteva diametre moleculare) şi din interiorul lui. Apoi explicăm rezultatele experienţelor. Deseori, în procesul explicării, se menţionează faptul că forţele de atracţie dintre moleculele stratului superficial nu se compensează. Această cale necesită explicaţii, ce anume trebuie să înţelegem prin forţe moleculare necompensate în cazul echilibrului dintre ele. Pentru elevi, este complicată şi chestiunea referitoare la structura stratului superficial al lichidului.

O explicaţie accesibilă este următoarea: numărul de vecini ai moleculei din interiorul lichidului este mai mare decît molecula din stratul superficial. Distanţele medii dintre moleculele stratului superficial sînt ceva mai mari decît distanţele dintre moleculele în interiorul lichidului. Deci, energia potenţială a moleculelor în interiorul lichidului va fi mai mică, decît pentru acelaşi număr de molecule ale stratului superficial. Existenţa energiei excesive (energiei superficiale) explică fenomenul de tensiune superficială. Dacă stratul de suprafaţă posedă energia superficială W_C, iar aria suprafeţei lui este *S*, la o unitate de arie revine energia superficială $\sigma = \frac{W_C}{S}$. Mărimea σ a fost numită coeficient de tensiune superficială. Însă din ce cauză?

Experienţa arată că orice sistem tinde să treacă în starea cu energia potenţială minimă. Pentru lichid, aceasta se reduce la faptul că în lipsa forţelor exterioare, el ia o astfel de formă, încît la volumul dat, suprafaţa lui să fie minimă. Prin aceasta se explică faptul că şi în stare de imponderabilitate, picătura de lichid ia forma sferică.

Tendinţa lichidului de a-şi micşora suprafaţa duce la faptul că la frontiera lichidului ia naştere forţa de tensiune superficială, orientată de-a lungul suprafeţei. Pentru a afla valoarea ei, demonstrăm experienţa cu pelicula de săpun pe un cadru dreptunghiular, o latură a căruia este mobilă. Experienţa arată că pelicula tinde să se contracte. Admitem că, pentru a mări aria peliculei cu ΔS, forţele exterioare efectuează lucrul *A*, atunci $\sigma = \frac{A}{\Delta S}$, dacă lucrul a fost efectuat în condiţii izoterme, cînd energia cinetică a moleculelor este invariabilă. Prin urmare, la mărirea suprafeţei lichidului se efectuează lucrul *A*, legat cu mărirea energiei potenţiale a stratului superficial sau a energiei superficiale, deoarece energia potenţială a moleculelor, în interiorul lichidului, rămîne invariabilă. Dar $A = |\vec{F}|\Delta l$.

unde $\vec{F}$ – forţa de tensiune superficială

Δl – variaţia lungimii frontierei stratului superficial

dacă $\Delta S = l\Delta l$

unde l – lungimea frontierei stratului superficial

atunci $\sigma = \frac{|\vec{F}|}{l}$. Astfel, pelicula se află mereu în stare lichidă, iar coeficientul de tensiune superficială caracterizează valoarea forţei de tensiune superficială, raportată la o unitate de lungime a frontierei suprafeţei lichidului. Subliniem că σ este interpretată din punct de

vedere al forţelor şi al energiei. Lucrul de mărire a suprafeţei lichidului cu o unitate de arie, volumul fiind constant, este anume coeficientul de tensiune superficială.

Atragem atenţia asupra deosebirii dintre întinderea peliculei de cauciuc şi tensiunea superficială a lichidului, la mărirea ariei suprafeţei sale. La întinderea peliculei de cauciuc, creşte distanţa dintre moleculele ce constituie suprafaţa ei. La mărirea suprafeţei lichidului, lucrul *A* este determinat de deplasarea din straturile interioare ale lichidului în stratul superficial, dar volumul lichidului se păstrează (sau variază neînsemnat). Demonstrăm experimental mărirea suprafeţei lichidului şi măsurăm forţa de tensiune superficială. După care, elevii efectuează lucrarea de laborator, în care determină coeficientul de tensiune superficială a lichidului.

Menţionăm că la ridicarea temperaturii, tensiunea superficială a tuturor substanţelor se micşorează, deoarece densitatea vaporilor saturaţi se măreşte, iar densitatea lichidului se micşorează. Ca rezultat, energia superficială a lichidului scade, ceea ce duce la micşorarea tensiunii superficiale. Variaţia energiei superficiale poate fi obţinută şi schimbînd componenţa chimică a stratului superficial. Astfel, micşorarea energiei superficiale a lichidului poate fi obţinută prin adăugarea altor substanţe în stratul de suprafaţă al moleculelor [10].

1. ***Sistematizarea rezultatelor privind tensiunea superficială***

Substanţa[2]	**Temperatura ($^{\circ}C$)**	$\sigma * 10^{-3}, N/m$
Acestonă[2]	18	23,3
Acid acetic[2]	18	26,0
Alcool etilic[2]	0	24,9
	18	22,0
	30[16]	21,9
	60	19,2
	90	16,4
	120	13,4
	150	10,1
	180	6,7
	210	3,3
	240	0,1
	243	0
Alcool metilic[2]	18	22,8
Alcool propilic[2]	18	23,6
Anilină[2]	18	43,0
Apa[2]	0	75,49
	5	74,75
	10	74,01
	15	73,26
	18	72,8
	20	72,53
	25	71,78
	30	71,03
	35	70,29
	37	70,0
	40	69,54
	45	68,6

	50	67,8
	55	66,9
	60	66,0
	65	65,1
	70	64,2
	75	63,3
	90[16]	60,8
	120	54,9
	150	48,6
	180	42,3
	210	35,4
	240	28,6
	300	14,4
	370	0,05
	374	0
Benzen[2]	18	29,0
Eter etilic[2]	20	17
Glicerină[2]	18	66,0
	20	63,0
Gaz lampant[9]	20	24
Etanol[2]	20	22,0
Mercur[2]	18	500
	20	436
Plasmă sanguină[2]	37	73,0
Soluţie de săpun[9]	20	40
Sulfură de carbon[2]	18	32,0
Ţilei[2]	18	26,0
Toluen[2]	18	28,6
O_2 [2]	-203,1	18,3
	-193,1	15,7
	-183,1	13,2
Ar[2]	-188,1	13,2
	-183,1	11,9
N_2 [2]	-203,1	10,53
	-193,1	8,27
	-183,1	6,16
He[2]	-271,6	0,354
	-270,1	0,224
	-260,9	0,098
Ne[2]	-248,4	5,61
	-244,9	4,44
H_2 [2]	-258,1	2,83
	-255,1	2,32
	-253,1	1,98

Concluzii

Tensiunea superficială constituie, pe lîngă densitate şi vîscozitate, a treia proprietate importantă a lichidelor. Tensiunea superficială este o mărime hotărîtoare pentru fenomene de umectare, adeziune şi absorbţie ce au loc la limita dintre straturi. Existenţa tensiunii

superficiale are o importanţă deosebită, nu numai în activităţile curente, casnice sau industriale, dar este extrem de importantă şi în desfăşurarea unor procese biologice, atît din lumea vegetală, cît şi din cea animală.

Metalele lichide se utilizează, în caz particular, ca agent termic în reactoarele nucleare şi în alte domenii ale ştiinţei şi tehnicii contemporane. În acest context, determinarea experimentală a parametrilor fizici, inclusiv a tensiunii superficiale a acestor medii, se referă la categoria problemelor actuale.

Referinţe bibliografice:

1. Blizniucov, S.L., Vişcareov, A.F.,.Eavonschii, V.I., *Metalurgia neagră*, 1964, nr.7, p. 227.
2. Cunin, L.L., *Tensiunea superficială în metale*, 1955.
3. Eremenco, V.N., Naidici, I.V., *Fizica metalelor şi metalografelor*, 1961.
4. Eremenco, V.N., Naidici, I.V., *Metalurgia şi topiturile*, 1960, N-2, p.5.
5. Lincevschii, B.V., *Tehnica experimentului metalurgic*.
6. Orehov, V.P., Usova, A.V. ş. a., Metodica predării fizicii în clasele VIII-IX, Partea II, Chişinău, Editura Lumina, 1983.
7. Ţarevschii, B.V., Popeli, S.I., *Metalurgia neagră*, 1963, N-12, pag.9.
8. http://www.ebooks.unibuc.ro/Fizica/Sabina/lucr19.pdf
9. http://www.didactic.ro/lectii-fizica-4-determinarea-coeficientului-de-tensiune-superficială

UTILIZAREA PRODUSELOR SOFT ÎN STUDIEREA LIMBII ENGLEZE

Lina Moroşan, studentă, Facultatea de Limbi şi Literaturi Străine,
Universitatea de Stat „ Alecu Russo” din Bălţi
Coordonator ştiinţific: **Lidia Popov**, lect. sup.

Information Technologies are an efficient means for the assimilation of those four language skills that are indispensable in the learning of the English language. These language skills are: listening, speaking, reading and writing. The sets of activities and techniques furnished by the different software are used on different purposes, as each of them is aimed at the improvement of a certain language skill and its choice depends on the students' needs, interests, gaps, taking into account, at the same time, their level of foreign language acquisition.
Key-words: *software, language skills, site.*

„Stop writing papers, take advantage of the new information technology.”
(Sauli Laitinen)

Introducere

Studierea unei limbi presupune atît posedarea abilităţilor în domeniul respectiv, cît şi asigurarea cu un suport inovativ în ceea ce priveşte tehnicile şi metodele de predare a acesteia. În cadrul procesului instructiv-educativ, un rol important îl joacă softurile educaţionale– mijloc eficient şi modern în asimilarea unei limbi, aşa cum acestea pot fi utilizate în învăţarea diverselor aspecte ale limbii, precum fonetica, gramatica, ortografia, punctuaţia etc.

Eficacitatea utilizării tehnologiilor informaţionale la studierea limbii străine constă în diversitatea de mijloace şi forme (secvenţe video şi înregistrări audio), interactivitatea bazată pe comunicare de care acestea dau dovadă. Vorbind de limba engleză, e de remarcat faptul că ea poate fi studiată atît ca un tot întreg, tratîndu-se concomitent cele patru competenţe lingvistice ale sale (ascultarea, vorbirea, citirea, scrierea), cît şi în mod dispersat– fiecare parte componentă aparte, prin setul de tehnici, menite să o dezvolte.

Iniţial, aceste tehnologii informaţionale erau utilizate în scopul verificării nivelului de cunoştinţe, limitîndu-se doar la etapa „date introduse-verificare-răspuns” (*input-control-feedback*). Ulterior, aşa cum lucrurile tind spre o continuă perfecţionare, acestea au evoluat, devenind mult mai complexe/variate, facilitînd rolul profesorului şi făcîndu-l pe student să devină mult mai responsabil de propria instruire.

Softurile educaţionale încep să motiveze şi să implice activ studentul în cadrul procesului instructiv-educativ, promovînd, mai întîi de toate, metoda de predare-învăţare centralizată pe student; astfel, acesta nu rămîne a fi obiectul lecţiei (ca în cadrul metodelor tradiţionale), ci subiectul ei, oferindu-i-se libertatea gîndirii, exprimării şi alegerii timpului potrivit pentru învăţarea limbii.

Deci scopul lucrării noastre constă în prezentarea facilităţii utilizării produselor soft în studierea limbii engleze.

Tehnologiile informaţionale utilizate în studierea limbii engleze

Tehnologiile informaţionale folosite în studierea limbii engleze contribuie la diminuarea *monotoniei* învăţării de tip tradiţional, aşa cum diversitatea activităţilor furnizate de către acestea captează atenţia şi implică curiozitatea studentului. Posibilităţile tehnice pun accentul pe înţelegere, care stă la baza învăţării, memorării şi fixării cunoştinţelor.

În asimilarea limbii engleze, remarcăm, din ce în ce mai mult, indispensabilitatea tehnologiilor informaţionale, aşa cum ar fi softurile educaţionale, programele informatice create în scopuri didactice. Un veritabil exemplu este *Internetul*– sursă de informare, de schimburi interne şi internaţionale, de comunicare– capacitatea de a interacţiona lingvistic într-un mod adecvat, într-o diversitate de contexte sociale şi culturale– aspecte absolut necesare în asimilarea unei limbi străine.

Ca parte integrantă a procesului de învăţare, acesta oferă o gamă largă de activităţi, fiecare din ele avînd propriul obiectiv bine-formulat, în scopul îmbunătăţirii calităţii limbii studiate. Dintre acestea, pot fi menţionate două categorii de bază:

- C*omunicarea interpersonală* – mijloc de interacţiune şi schimb interpersonal între studenţi prin intermediul reţelei electronice (poşta electronică – *email,* comunicarea directă – *chat*), în cadrul diverselor contexte social-culturale, în baza abilităţilor de înţelegere interculturală, expresie culturală şi mediere. Dintre acestea, pot fi menţionate: *Skype*, *Messenger*, *Teamspeak* etc. Acestea sînt optime pentru îmbunătăţirea atît a fluenţei vorbirii, ascultării, cît şi a scrierii în limba engleză;
- *Auto-învăţarea* – mijloc de continuă învăţare/perfecţionare şi verificare a bagajului de cunoştinţe acumulat. Ţinînd cont de scopurile propuse, seturile de activităţi pentru auto-învăţare variază. Spre exemplu, vorbind de îmbunătăţirea *scrisului* limbii engleze, e de atestat recurgerea la exerciţii de tipuri diferite, care permit exersarea şi antrenarea continuă întru obţinerea unor rezultate de succes. Unele dintre cele mai des utilizate exerciţii furnizate de către soft-urile educaţionale sînt:

  a. Exerciţii cu alegere multiplă (*multiple choice*) – una sau cîteva variante corecte de răspuns din mai multe opţiuni (http://www.nonstopenglish.com/allexercises/multiplechoice.asp, http://www.waylinkenglish.co.uk/?page=11110, http://www.englischhilfen.de/en/exercises_list/multiple_choice.htm etc.);

  b. Exerciţii de completare (*tip close tests*, *fill-in the blank exercises*)– completarea propoziţiilor, cuvintelor, răspunsurilor etc., fie cu variante sugerate, fie cu variante proprii (http://www.pdictionary.com/english/fill-in-the-blank.php, http://grammar.ccc.commnet.edu/GRAMMAR/cgi-shl/quiz.pl/blanks1.htm etc.);

  c. Exerciţii de ordonare liberă (*matching exercises*) – potrivirea părţilor de propoziţie mobile pentru formarea propoziţiilor; potrivirea cuvintelor pentru formarea îmbinărilor de cuvinte; potrivirea cuvîntului cu imaginea care denotă sensul lui; potrivirea întrebărilor cu răspunsuri; potrivirea sinonimelor şi antonimelor cuvîntului dat etc.
  (http://hotpot.uvic.ca/wintutor6/jmatch2.htm, http://www.englishgrammarsecrets.com/pastcontinuous/exercise4.swf,

http://www.finchpark.com/courses/hotpot/garage-sale.htm, http://www.englischhilfen.de/en/exercises/structures/synonyms3.htm etc.;

d. Rebusurile (*crosswords*) – găsirea cuvintelor contribuie la îmbunătăţirea ortografiei studentului. Fiind axate pe vocabularul deja asimilat, rebusul e o bună metodă de verificare a corectitudinii scrierii cuvintelor (http://iteslj.org/cw/,http://abcteach.com/directory/fun_activities/crossword_puzzles/ etc.).

Programul *English Trainer 4000.5* e un bun exemplu pentru îmbogăţirea vocabularului cu expresii, frazeologisme, proverbe şi zicători pur engleze şi a echivalentelor acestora în limba maternă. Programele destinate auto-învăţării contribuie la salvarea timpului prin setul de exerciţiu gata creat, prin acordarea timpului rezervat pentru realizarea sarcinii, prin explicaţiile date la itemii care au fost completaţi greşit.

E de remarcat faptul că complexitatea acestora depinde de nivelul de achiziţionare a limbii de către studenţi. De obicei, după nivelul de competenţă, aceştia se clasifică în începători (*beginners*), intermediari (*intermediates*) şi avansaţi (*advanced learners*). În ceea ce priveşte începătorii, accentul se pune pe exerciţii de ortografie, ascultare şi citire – principiul „imitării", aşa cum fluenţa vorbirii studenţilor vine cu timpul. Studenţii consideraţi intermediari se iniţiază prin înţelegerea regulilor de gramatică, de citire, de punctuaţie etc. şi aplicarea acestora în propriile exemple, prin intermediul a celor patru competenţe lingvistice. Avansaţii sînt cei ce tind deja spre o perfecţionare a propriului stil de scriere şi exprimare, încercînd să perceapă limba în „*maniera*" ţărilor anglofone.

Toate tipurile de activităţi şi tehnici propuse de soft-urile educaţionale sînt alese în funcţie de interesele studenţilor, lacunele care urmează a fi completate, nivelul de competenţă a studenţilor, vîrsta şi particularităţile lor de vîrstă, fiind adaptate nevoilor lor individuale.

Posibilitatea învăţării autonome reprezintă, de fapt, un stimul motivaţional pentru obţinerea noilor succese, bazată atît pe lucrul individual, cît şi pe cooperarea prin interactivitate, ce implică gîndirea intelectuală. E un mijloc de a lăsa studentul să experimenteze de unul singur, contribuind astfel la diminuarea barierelor sale psihologice şi lingvistice: învăţarea devine mult mai eficientă cînd studentul se simte confortabil, liber în ceea ce face, iar tehnologiile informaţionale ce deţin animaţii, colorit, efecte speciale, îi permit acestuia să beneficieze de noi metode, diverse forme multimedia de învăţare.

E îmbucurător faptul că *Internet*-ul oferă posibilitatea utilizării dicţionarelor, enciclopediilor şi cărţilor în variantă electronică. Astfel, studenţii au acces la o bibliotecă virtuală ce poate fi consultată direct, interactiv şi care permite depăşirea barierelor regionale pentru activitatea de achiziţionare a materialelor necesare. Dintre cele mai des utilizate dicţionare ale limbii engleze menţionez următoarele:

1. Dicţionarele explicative – *Webster's Online Dictionary* (http://www.websters-online-dictionary.org/), *Oxford Language Dictionaries Online* (http://www.oxfordlanguagedictionaries.com/Public/PublicHome.html?url=%2Fapp%3Fservice%3Dexternal%26page%3DHome&failReason=);

2. Dicţionarele bilingve – *Larousse* (http://www.larousse.fr/dictionnaires/francais), *Dicţionarele Englez-Român*/*Român-Englez* (http://dictionar-englez-roman.ro/, http://www.dictionarenglezroman.ro/ etc.);

3. Dicţionarele de sinonime/antonime, care pot fi găsite pe următoarele site-uri: http://www.synonym.com/synonyms/love/, http://www.hyperdic.net/en/love, http://www.babylon.com/define/92/Synonym-Antonyms.html etc..

Pentru cizelarea pronunţării limbii engleze, Dicţionarul *Oxford Advanced Genie* este un bun exemplu:

- Dicţionarul *Oxford Advanced Genie* (în formă electronică) e unul din cele mai complexe dicţionare, fiecare cuvînt conţine sensurile sale denotative şi conotative, sinonimele şi antonimele, expresiile în care acesta se utilizează. Totodată, acesta prezintă cele două tipuri de pronunţare (în caz că ea diferă) – americană şi britanică, distinse prin următoarele abrevieri: *BrE, AmE*. Acest program este destinat utilizatorilor avansaţi. Interfaţa programului e arătată în figura 1.

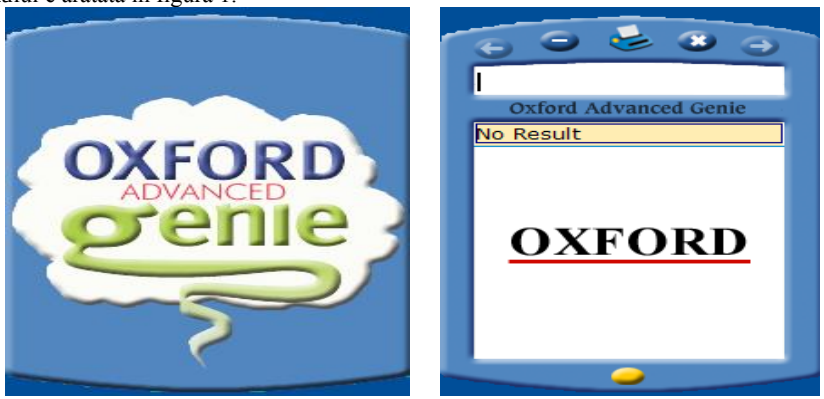

Fig. 1. Interfaţa programului OXFORD

În continuare se descrie felul în care se utilizează acest produs soft:

Fie că căutăm explicaţia cuvîntului *information*:

Se introduce cuvîntul căutat şi se acţionează tasta *Enter* – la ecran apare imaginea din figura 2, în care avem posibilitatea să ne deplasăm în fereastra respectivă pentru a viziona toată informaţia afişată referitor la cuvîntul dat. Butonul *Options* plasat în partea de jos a ferestrei, dă posibilitate de a selecta parametrii necesari referitori la aspectul textului din fereastră (fig.3):

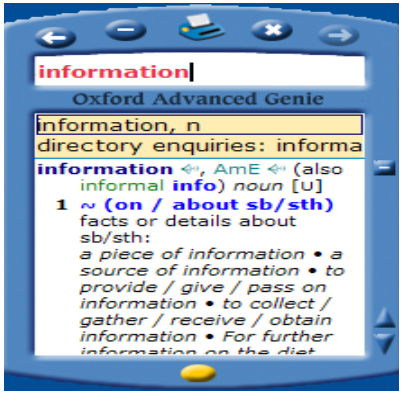

Fig. 2. Informaţia referitoare la cuvîntul information

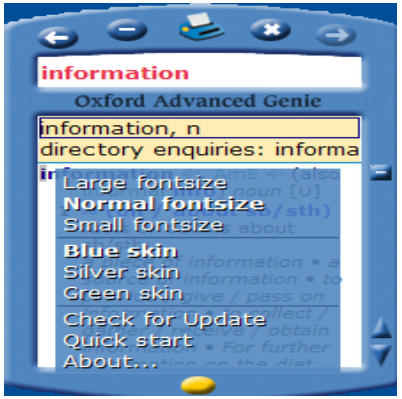

Fig. 3. Lista parametrilor

Programul *TALK IT* este un alt soft care oferă posibilitatea ascultării şi „imitării" pronunţării prin diverse tipuri de voci. Acest program, destinat începătorilor, poate fi configurat în aşa mod, ca viteza vorbirii să permită înţelegerea şi distingerea sunetelor limbii

engleze atît de către începători, intermediari, cît şi de către avansaţi. Interfaţa programului este prezentată în figurile 4 şi 5.

E de menţionat faptul că acest program permite studierea a două limbi: engleza şi spaniola. În cîmpul din imaginea figurii 5 se introduce cuvîntul sau propoziţia care urmează a fi pronunţată după activarea butonului Talk it! Butonul Stop Talking întrerupe procesul de pronunţare, fapt ce permite repetarea instantanee a cuvintelor introduse.

Fig. 4. Interfaţa programului TALK IT

Fig. 5. Interfaţa programului TALK IT finalizată

Deosebit de important în învăţarea limbii engleze e ascultarea ca competenţă lingvistică (*English Listening Skill*) – factor decisiv în înţelegerea interlocutorului. Şi acest aspect al limbii poate fi îmbunătăţit prin intermediul tehnologiilor informaţionale – mijloacele audio şi video. De obicei, după ascultarea materialului prezentat de un vorbitor nativ, studentul este supus unui test-grilă, efectuat în baza materialului propus, pentru a verifica înţelegerea textului expus oral. În fine, softul informaţional prezintă atît răspunsurile corecte, cît şi

cele incorecte, cu afişarea variantelor veridice. Asemenea tehnici pot fi găsite pe următoarele site-uri: http://www.elllo.org/english/STeP.htm, http://www.dailystep.com/ , etc.

Concluzii

Soft-urile educaţionale sînt destinate antrenării diferitor aspecte ale limbii engleze. Complexitatea acestora şi gradul de dificultate variază în funcţie de nivelul de achiziţionare a limbii, fiind mult mai simpliste pentru începători şi mult mai complexe pentru avansaţi. Aceste programe sînt utilizate atît de către profesori, cît şi de către studenţi, menite să optimizeze procesul instructiv-educativ şi cel de predare-învăţare printr-o „delectare a aflării noului".

Utilizarea tehnologiilor informaţionale în procesul studierii limbii engleze prezintă un factor de progres, ţinînd de autenticitate, actualitate, motivaţia extrinsecă şi intrinsecă, flexibilitate şi multiintegrabilitate. Acestea contribuie la stimularea interesului faţă de nou, a imaginaţiei, a gîndirii logice, a creativităţii studentului, tratînd limba ca un instrument multilateral, mizînd pe autonomia studentului şi ritmul său propriu de învăţare.

Referinţe bibliografice:

1. http://dictionar-englez-roman.ro/;
2. http://grammar.ccc.commnet.edu/GRAMMAR/cgi-shl/quiz.pl/blanks1.htm;
3. http://hotpot.uvic.ca/wintutor6/jmatch2.htm;
4. http://iteslj.org/cw/, http://abcteach.com/directory/fun_activities/ crossword_puzzles/;
5. http://www.babylon.com/define/92/Synonym-Antonyms.html;
6. http://www.dailystep.com/;
7. http://www.dictionarenglezroman.ro/;
8. http://www.elllo.org/english/STeP.htm;
9. http://www.englisch-hilfen.de/en/exercises/structures/synonyms3.htm;
10. http://www.englischhilfen.de/en/exercises_list/multiple_choice.htm etc.);
11. http://www.englishgrammarsecrets.com/pastcontinuous/exercise4.swf;
12. http://www.finchpark.com/courses/hotpot/garage-sale.htm;
13. http://www.hyperdic.net/en/love;
14. http://www.larousse.fr/dictionnaires/francais;
15. http://www.nonstopenglish.com/allexercises/multiplechoice.asp;
16. http://www.oxfordlanguagedictionaries.com/Public/PublicHome.html?url=%2Fapp%3Fservice%3Dexternal%26page%3DHome&failReason=;
17. http://www.pdictionary.com/english/fill-in-the-blank.php;
18. http://www.synonym.com/synonyms/love/;
19. http://www.waylinkenglish.co.uk/?page=11110;
20. http://www.websters-online-dictionary.org/.

UTILIZAREA TEHNOLOGIILOR INFORMAŢIONALE ÎN DOMENIUL JURIDIC

Inna Proca, studentă, Facultatea de Drept,
Universitatea de Stat „ Alecu Russo" din Bălţi,
Coordonator ştiinţific: **Lidia Popov,** lect. sup.

We live in the era of speed, when all information can lead to appropriation, only in a few moments, which facilitates the work to be done quickly. This is due exclusively to scientific progress, which has developed very intense in this contemporary period, which allowed some of classical actions to pass in cyberspace, through new information technologies. On the basis of these technologies it was people's desire to communicate and be informed. In a contemporary society, information plays an important role, and information resources are one of the most important state assets, along with natural resources, human, financial, etc.. and it defines its potential. In terms of computing the last decades of the twentieth century marked the emergence, improvement and then the spread of personal computers. The last decade of the century is characterized by the key word connectivity; fusion occurred between information and communications technology, thus being born a new term: ICT (Information and Communication Technologies).

***Keywords**: information resources, information technology, legal system, computerization, technological advances, legal field, legal activity.*

Introducere

Progresul tehnologic fără precedent, la care asistăm în ultimele decenii a condus la dezvoltarea tehnologiilor de prelucrare a informaţiilor, dînd naştere unei noi modalităţi de comunicare, numită Internet şi unei noi realităţi virtuale. Dezvoltarea vertiginoasă a tehnologiilor informaţionale conduce, în mod inevitabil, la facilitarea informatizării în sferele de activitate umană, pentru că informaţia şi comunicarea îşi atestă prezenţa în oricare din dimensiunile activităţii umane. Utilizarea tehnologiilor informaţionale duce la obţinerea unor avantaje, precum reducerea duratelor de aşteptare şi întîrziere, simplificarea procedurii de utilizare, standardizarea procedurilor şi echipamentelor[1].

Comunicarea s-a transformat într-un factor indispensabil al vieţii umane, care iese de sub incidenţa limitelor de timp şi spaţiu. În aceste condiţii, creşte rolul informaţiei. Lucrarea noastră tratează o problemă de mare actualitate şi anume cea a dezvoltării perspectivelor tehnologiilor informaţionale, aplicabilitatea şi importanţa acestora în muncă, în cadrul domeniului juridic, scopul prezentei lucrări fiind identificarea tehnologiilor informaţionale care facilitează munca în acest domeniu. Actualitatea problemei ţine şi de aspectele practice, legate de implementarea tehnologiilor informaţionale, de avantajele majore, pe care le prezintă viteza şi flexibilitatea informaţiei juridice, precum şi accesibilitatea ei.

În urma cercetării utilităţii tehnologiilor informaţionale în domeniul juridic, rezultatele au relevat că, de fapt, la etapa actuală de informatizare a societăţii din RM, în cele mai diverse domenii ale activităţii umane, inclusiv a domeniului juridic, se implementează tot mai activ tehnologiile informaţionale avansate, menite să ridice la un nivel calitativ nou informatizarea juridică. În aceste condiţii, identificarea, nivelul de dezvoltare, precum şi aplicabilitatea tehnologiilor informaţionale, toate acestea, raportate la realitatea zilelor noastre, au constituit elemente principale ce-au determinat alegerea şi analiza temei în cauză.

Tehnologiile informaţionale utilizate în domeniul juridic

Odată cu perfecţionarea calculatoarelor electronice şi definitivarea teoriei informaţiei, tehnologiile informaţionale cunosc o dezvoltare vertiginoasă, cuprinzînd treptat toate domeniile activităţii umane, pentru că orice domeniu cere perceperea, prelucrarea si prezentarea informaţiilor. Sînt elaborate bazele teoretice ale construirii calculatoarelor şi alcătuirii produselor program, diverse tehnologii informaţionale. Este implementată o gamă largă de mijloace şi servicii informaţionale. Deşi reprezintă o parte componentă a informaticii, tehnologia informaţională este un domeniu foarte vast, iar soluţiile implementate de aceasta măresc esenţial eficienţa prelucrării informaţiilor[2]. În condiţiile exploziei informaţiei şi a revoluţiei tehnico-ştiinţifice caracteristice zilelor noastre, calculatoarele sînt de neînlocuit în ştiinţă, tehnologie, drept şi oriunde este necesară prelucrarea unei imense cantităţi de informaţii. Datorită informatizării rapide ce ne-o oferă calculatorul, el rămîne a fi considerat ca una dintre cele mai perfecţionate maşini construită de om, şi poate servi acestuia drept „creier artificial" în activitatea intelectuală[3].

Prin informatizarea societăţii se creează premise pentru un nou suprasistem. El ar putea schimba radical concepţia metafizică, psihicul, modul de viaţă în ansamblu. În loc de comunicarea vie între oameni, omul modern preferă comunicarea informaţională, prin

---

[1]Aura Bălănel, *Tehnologii informaţionale moderne//* Literatura şi Arta, V, 2007, 26 aprilie, Nr. 18, pag.8.

[2]Dinu Ţurcanu, *Tehnologii informaţionale, ciclu de prelegeri,* partea I, Chişinău, U.T.M, 2007, p.26

[3]*www. ccr. ro*

telefon, Internet. În locul vieţii reale, el alege lumea virtuală. În loc de personalitate şi individualitate, omul devine o unealtă[4].

Informatizarea este procesul dezvoltării şi implementării mijloacelor şi tehnologiilor informatice în practică. În ţările economice, aceasta a cuprins, practic, toate domeniile activităţii umane. Dacă e să ne referim la ţara noastră, indicii de bază ai informatizării sînt de 25- 60 ori mai scăzuţi decît în ţările avansate. De exemplu, în SUA un calculator revine la 2 locuitori, pe cînd în Moldova – la 60[5].

Unul din domeniile în care lucrul cu informaţiile este o activitate de bază este domeniul juridic, facilitîndu-i activitatea acestuia. Informatizarea lui este favorizată, în prezent, de fuziunea dintre domeniile informaticii şi ale cercetării juridice. În societatea informaţională, factorul catalizator pentru realizarea obiectivelor propuse într-un timp cît mai scurt constă în implementarea unor tehnologii menite să deservească sistemul juridic actual. Pentru derularea activităţii juridice într-un mod eficient, tehnologia informaţională prezentă oferă soluţii referitoare la accesul prompt la informaţii interne şi externe, remodelarea fluxului informaţional juridic, automatizarea proceselor existente, găsirea unor noi soluţii pentru satisfacerea cerinţelor utilizatorilor. În desfăşurarea activităţii juridice, sistemele informatice juridice constituie elemente esenţiale[6].

În perioada actuală, în condiţiile în care schimbările legislative sînt atît de frecvente, viteza de propagare şi prelucrare a informaţiei constituie factori semnificativi în redactarea actelor normative. Intervenţia sistemului informatic juridic produce, în elaborarea regulii de drept, unele efecte importante, şi anume:

- permite elaborarea de texte adaptate mediului social şi economic pe care domeniul juridic îl guvernează;
- contribuie la o mai bună armonizare a textelor (depistînd greşelile şi incoerenţele logice şi sugerînd, de exemplu, clauzele de abrogare sau derogare);
- favorizează o cunoaştere mai aprofundată a arsenalului legislativ prin contribuţii semnificative la inventarul analitic al textelor, la codificarea, distribuirea şi publicarea lor;
- participă la stabilitatea dreptului (prin calitatea normelor elaborate) şi la adaptarea sa (prin luarea în considerare mai rapidă a evoluţiilor depistate de modele ce recompun realitatea).

În ultimii 10 ani au fost adoptate un şir de acte legislative şi normative, care reglementează sfera informatizării, ordinea formării şi utilizării resurselor informaţionale de stat, precum şi informaţia ce se conţine în acestea. În condiţiile actuale, legislaţia informaţională continuă să fie perfecţionată în contextul evoluţiei relaţiilor social-economice în societate[7]. Fie că avem nevoie de unele informaţii privind un Minister, conducerea sau structura acestuia, precum şi unele comunicate de presă, planuri şi rapoarte (bugetare, naţionale, internaţionale ale Ministerului, informaţie statistică din registrul de stat, achiziţii publice, servicii etc. De exemplu, avem necesitatea de a dispune de unele informaţii referitoare la Ministerul Tehnologiilor Informaţionale şi Comunicaţiilor al RM. Astfel, lansînd site-ul *www.mtic.gov.md/legislation/* se afişează următoarea imagine:

---

[4]Virgil Mîndîcanu, *Tehnologii informaţionale comunicaţionale (TIC) şi tehnologii educaţionale moderne (TEM)*// Făclia, V.2010, 16 ianuarie (Nr.1-2), pag. 13.

[5]Dinu Ţurcanu, *Tehnologii informaţionale, ciclu de prelegeri*, partea I, Chişinău, U.T.M, 2007, p. 5-6.

[6]*www .ccr .ro*

[7]*www. mtic. gov. md*

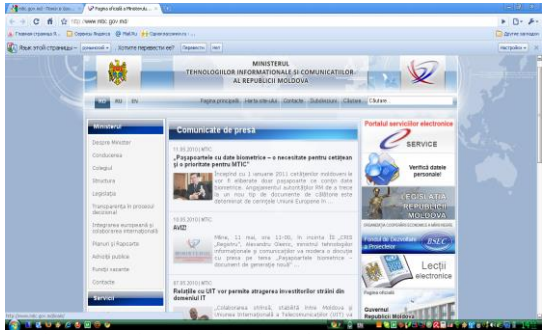

Fig.1. Site-ul Ministerului Tehnologiilor informaţionale şi comunicaţiilor a RM

Dacă vom lansa una din diviziunile acestui site, care sînt amplasate în partea stîngă a interfeţei, la ecran apar diverse informaţii juridice în funcţie de diviziunea aleasă. Dacă am solicitat diviziunea legislaţie, apare următoarea fereastră:

Fig.2. Diviziunea Legislaţie a site-ului MTIC

În această diviziune este adunată legislaţia informaţională, actele legislative şi normative, care reglementează relaţiile sociale în sfera informaţională, proiectele de lege, baza normativă şi de drept a activităţii Ministerului Tehnologiilor Informaţionale şi Comunicaţiilor. Mutînd cursorul în cîmpurile de jos ale ferestrei site-ului, se va afişa baza juridico-normativă a structurilor subordonate MTIC:

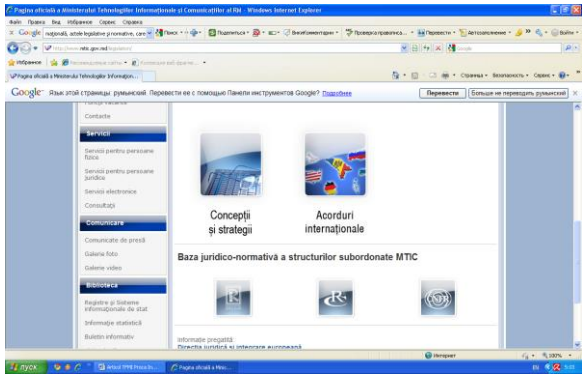

Fig. 3. Baza juridico-normativă a diviziunii Legislaţie

Aici putem găsi numeroase legi, cum ar fi: Legea privind azilul în RM, Legea comunicaţiilor electronice, Legea cu privire la registre, Legea privind accesul la informaţie, Legea taxei de stat şi alte acte juridico-normative sau legi şi hotărîri ale Guvernului. Prin intermediul tehnologiilor informaţionale, actele legislative şi normative (care reglementează relaţiile sociale în sfera informaţională), precum şi proiectele de lege, baza normativă şi de drept sînt expuse în legislaţia informaţională şi poate fi accesată prin intermediul site-urilor oficiale. Astfel, lansînd site-ul oficial al Republicii Moldova *www.lex.justice.md*, la ecran se afişează interfaţa acestui site:

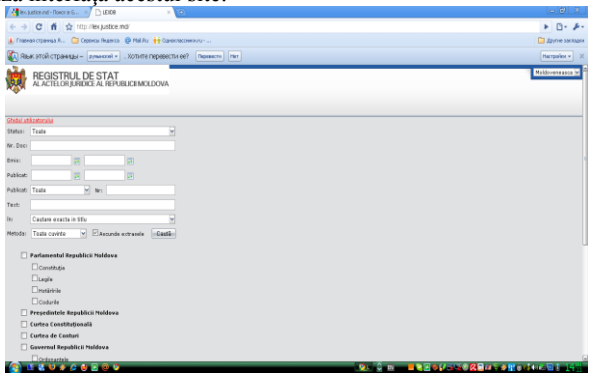

Fig. 4. Fereastra Registrul de Stat al actelor juridice al RM

Completînd, în funcţie de anumite criterii şi aplicînd comanda Enter, cîmpurile din partea stîngă a ferestrei, în partea dreaptă ne va apărea lista actelor juridice a RM, pe care le-am indicat la căutare (desigur, dacă au fost corecte criteriile de căutare). Acest mod de găsire a actelor din legislaţia RM permite o accesibilitate a informaţiei la nivel înalt, întrucît dacă avem nevoie de vreun act juridic, acesta nefiind găsit pe suporturile materiale, cu siguranţă va fi plasat în site. Accesînd adresa *www.Lex.md*, se afişează următoarea fereastră:

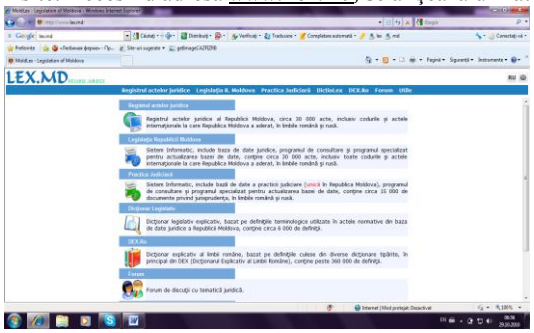

Fig. 5. Interfaţa Legislaţiei Moldovei

În această pagină sînt plasate diverse resurse juridice: legile cu ultimele modificări, legile nemodificate, legile abrogate, actele juridice, hotărîrile Parlamentului, decretele Preşedintelui, hotărîrile, dispoziţiile şi ordonanţele Guvernului RM, acte internaţionale, legile în baza căror funcţionează ministerele RM şi alte organe centrale ale statului.

Acest proces de disponibilitate a informaţiei aduce la cunoştinţa utilizatorilor interesaţi de viaţa şi activitatea juridică a statului, şi nu numai, schimbările de ordin legislativ. În astfel de cazuri, tehnologiile informaţionale sînt benefice, în ceea ce priveşte informa-

tizarea societăţii, distribuirea şi transmiterea informaţiei într-un timp scurt şi eficient. Aceste progrese se referă atît la posibilităţile de prelucrare a informaţiilor, cît şi la modalitatea de transmiterea rapidă a lor la distanţă, ceea ce a dus la schimbări majore în societatea ultimilor ani, schimbări ce vor continua şi pe viitor.

Printre informaţiile ce ne sînt oferite online de către companiile specializate se numără şi informaţia juridică. Informarea se poate face pe site-uri specializate, acestea fiind, practic, publicaţii de profil exclusiv online. În acest sens, unul din site-urile specializate ce oferă servicii de consultanţă juridică online este *www. advocate. ro*. Interfaţa acestui site este:

Fig. 6. Site-ul www. advocate. ro

Datorită acestuia pot fi obţinute servicii de consultanţă juridică la cerere, atît pentru persoane, cît şi pentru avocaţi. De asemenea, utilizatorii acestui site dispun şi de nişte consultanţe juridice online gratuite, unde îşi expun întrebările de ordin juridic, la care necesită un răspuns urgent şi un eventual ajutor în soluţionarea problemei. Totuşi, trebuie de menţionat că consultanţele juridice online se acordă pentru problemele ce prezintă un grad scăzut de complexitate, pentru care răspunsul nu necesită o documentare amănunţită din partea juriştilor. Cu cît răspunsul din partea avocaţilor este mai prompt şi dă dovadă de profesionalism, cu atît este mai mare aprecierea şi încrederea publicului în serviciile ce le sînt oferite.

Una din modalităţile rapide de a afla definiţia şi domeniul de folosire a unor cuvinte din domeniul juridic este dicţionarul juridic online. Lansînd site-ul *www.euroavocatura.ro*, la ecran se afişează următoarea imagine:

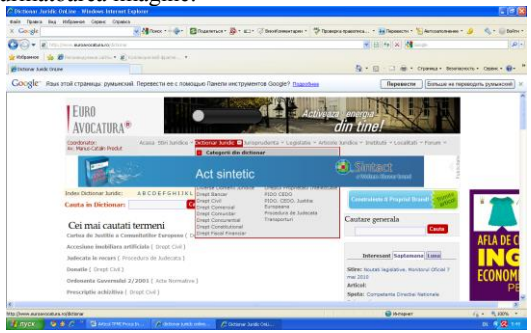

Fig. 7. Site-ul www. euroavocatura. ro

Acesta reprezintă, practic, cea mai rapidă modalitate de a afla definiţia juridică a unui cuvînt folosit în drept. Astfel, în cîmpul *caută în dicţionar*, introducem de la tastieră

cuvîntul, de a cărui explicaţie avem nevoie şi comanda Enter. În urma efectuării acestei comenzi, apare explicaţia cuvîntului căutat.

Pentru a fi mai aproape de persoanele fizice şi cele juridice, care nu au timp pentru a răsfoi un dicţionar juridic, în întîmpinarea rezolvării acestor probleme, vine dicţionarul juridic online. Gama largă de cuvinte permite oricui să verifice şi să afle în cel mai scurt timp definiţia juridică a unui cuvînt întîlnit, într-o speţă proprie sau cunoscută[8].

Societatea informaţională cîştigă teren tot mai mult, datorită progreselor tehnologice înregistrate. Printre informaţiile ce ne sînt oferite online, se numără şi informaţia juridică. În acest sens, se poate vorbi despre baza juridică online.

În acest context, se remarcă site-ul oficial al Bibliotecii Universităţii de Stat „Alecu Russo" din Bălţi. În baza de date a Bibliotecii, care este cel mai important program Soft ce conţine o diversitate de informaţii juridice, putem accesa baza de date juridică a Moldovei, aici fiind incluse legile Republicii Moldova, acte juridice cu caracter normativ-public, începînd cu anul 1989, inclusiv toate codurile, actele internaţionale la care Moldova este parte şi alte acte în vigoare adoptate pînă la 1989. Biblioteca Ştiinţifică a Universităţii de Stat „Alecu Russo" din Balţi este membru al celui mai mare consorţiu informaţional din lume, este un proiect de cooperare între Institutul pentru o Societate Deschisă şi EBSCO Publishing – una dintre cele mai vestite agenţii de abonare la reviste în format tradiţional şi electronic. eIFL Direct ne oferă circa 18000 reviste, ziare şi buletine de ştiri cu text complet. Bazele de date pot fi accesate on-line prin Internet sau în format CD-Rom, DVD-Rom.[9] În imaginea ce urmează, este prezentată interfaţa site-ului bazelor de date EBSCO, în urma lansării *http:// search.ebscohost.com/*:

Fig. 8. Site-ul bazelor de date EBSCO

Deşi accesul este autorizat, cadrele didactice, masteranzii, doctoranzii pot beneficia de parola de accesare, adresîndu-se la coordonatorul bazelor de date EBSCO la Biblioteca Ştiinţifică. Bazele de date EBSCO pot fi accesate gratis în Mediatecă, serviciul Referinţe Bibliografice, sălile de lectură nr. 1, 2, 3, 4, CD al ONU şi de la calculatoarele din reţeaua Universităţii.

Concluzii

În urma studiului realizat, am încercat să oferim o imagine asupra modalităţilor de integrare a sistemelor informatice juridice, utilizînd tehnologia componentelor, fapt demonstrat prin aplicaţia realizată. Am perceput care este locul şi rolul tehnologiilor

[8] *www.advocate ro*
[9] *www. usb. md*

informaţionale în domeniul juridic şi că acestea devin elemente indispensabile în procesul activităţii juridice. Datorită informatizării online, informaţia juridică este mai accesibilă, iar prin intermediul serviciilor de care dispunem în urma transmiterii informaţiei, aceasta ne răpeşte mai puţin timp şi e comodă în procesul de utilizare.

Prin intermediul tehnologiilor informaţionale moderne, poţi fi mereu la curent cu ultimele noutăţi, atît cele de pe piaţa mondială, cît şi cele din cadrul domeniului legislativ. Am abordat această tematică şi o considerăm actuală, întrucît tehnologiile au pătruns adînc în sistemul uzual al fiecărui om. În ceea ce priveşte aplicabilitatea tehnologiilor informaţionale în domeniul juridic, aceasta facilitează munca, oferind o înaltă pregătire a utilizatorilor – viitorilor specialişti în domeniul juridic.

Referinţe bibliografice:

1. Bălănel, Aura, *Tehnologii informaţionale moderne*// Literatura şi Arta, V.2007, 26 aprilie, Nr. 18.
2. Ţurcanu, Dinu, *Tehnologii informaţionale, ciclu de prelegeri,* partea I, Chişinău, U.T.M, 2007.
3. Mîndîcanu, Virgil, *Tehnologii informaţionale comunicaţionale (TIC) şi tehnologii educaţionale moderne (TEM)//* Făclia, V.2010, 16 ianuarie (Nr.1-2).
4. *www. advocate. ro*
5. *www. ccr. ro*
6. *www. euroavocatura. ro*
7. *www. lex. md*
8. *www. lex. justice. md*
9. *www. mtic. gov. md*
10. *www. usb. md*

SECŢIUNEA CERCETĂRI ÎN DOMENIUL ŞTIINŢELOR NATURII

AMELIORAREA NIVELULUI DE PRODUCŢIE ÎN DOMENIUL SILVICULTURII

Olesea Samson, masterandă, Facultatea de Economie,
Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălţi
Coordonator ştiinţific: **Nelly Amarfii-Răilean**, conf. univ. dr.

This article is dedicated to the research of the concept of forest products as an important component in the long-term development of the Republic of Moldova. The concept of forest products in the contemporary economy was presented, forest resources and world trends concerning the development of forest management were described. Theoretical approaches and practical recommendations, presented in the article, can be used in the forest sector from the Republic of Moldova that will contribute to the improvement of its performances and durable development of the country.

Producţia în domeniul silviculturii este o resursă primară atît la nivel individual, cît şi la nivelul diferitor ramuri ale economiei naţionale. Această necesitate constă în faptul că satisface unele cerinţe socio-economice, faţă de care, din cîte se cunoaşte, nivelul produselor silvice creşte continuu. În afara faptului că aceasta este o producţie regenerabilă, care necesită un oarecare efort nu numai pentru a o consuma, dar şi de a regenera cantitatea planificată pentru recuperarea celei consumate.

În legislaţia Republicii Moldova se prezintă drepturile omului la un mediu sănătos şi folosirea raţională a produselor oferite de natură. „Fiecare om are dreptul la un mediu înconjurător neprimejdios, din punct de vedere ecologic, pentru viaţă şi sănătate, precum şi la produse alimentare şi obiecte de uz casnic inofensive”, cum este stipulat în *Codul fiscal* al Republicii Moldova.

Pentru caracteristica nivelului de producţie în silvicultură, este necesară o fundamentală cunoaştere a specificului şi importanţei acestui sector. Silvicultura se ocupă de cultura pădurii, fiind definită, actualmente, drept ştiinţa aplicativă ce se ocupă cu îndrumarea ecosistemelor forestiere în scopul satisfacerii nevoilor societăţii (produse şi servicii), într-un mod ecologic durabil. Pentru realizarea acestui obiectiv, silvicultura utilizează şi integrează principii, metode ale ecologiei, biologiei şi economiei, aşa cum acestea rezultă din pădurile naturale sau spontane. Această ramură acoperă activităţile legate de obţinerea producţiei de lemn, precum şi cele privind extragerea şi colectarea materialelor care cresc spontan în pădure. În afară de prelucrarea lemnului, silvicultura furnizează produse care sînt supuse unei fabricări minime, precum lemnul pentru foc sau cel pentru utilizare industrială (de exemplu, stîlpi de susţinere pentru mine, lemn pentru celuloză etc.).

„Legislaţia silvică are ca scop reglementarea gestionării durabile a fondului forestier prin folosirea raţională, regenerarea, paza şi protecţia pădurilor, menţinerea, conservarea şi ameliorarea diversităţii biologice forestiere, asigurarea cu resurse forestiere a necesităţilor actuale şi de viitor ale societăţii în baza multifuncţionalităţii acestora”, se menţionează în paginile aceluiaşi *Cod fiscal*. Prin urmare, potrivit legislaţiei, administrarea pădurilor reprezintă totalitatea serviciilor cu caracter tehnic, economic şi de reprezentare a proprietarului, desfăşurate în scopul asigurării gestionării durabile a pădurilor. Obligativitatea respectării acestor norme revine tuturor posesorilor unor suprafeţe împădurite, de altfel, fondul forestier naţional este supus regimului silvic, indiferent de forma de proprietate.

O bună parte din necesităţile primordiale în viaţa fiecărui individ au fost şi este producţia oferită de fondul forestier. La momentul actual, necesitatea produselor silvice pentru exploatare a crescut considerabil, din cauza majorării necesităţilor umane. Şi întrucît producţia în domeniul silvic este nucleul fondului forestier, ameliorarea calitativă a resurselor obţinute contribuie la sporirea calităţii vieţii umane. „Fondul forestier este format din pădu-

rile, terenurile destinate împăduririi, terenurile afectate ale gospodăriei silvice, precum şi terenurile neproductive, incluse în amenajamentele silvice sau în Cadastrul funciar ca păduri şi/sau plantaţii forestiere", precum mai este stipulat în legislaţia actuală a statului nostru.

Resursele forestiere au o însemnătate sporită, ce reiese din cele două mari şi importante funcţii ale ei:

- funcţia economică, care are la bază furnizarea materialului lemnos şi produse derivate, cît şi protecţia unor obiective de interes economic;
- funcţia geo-ecologică, fiind cunoscută ca influenţa pădurii asupra mediului înconjurător.

În plan definiţional, producţia în silvicultură semnifică, în principal, preocuparea pentru asigurarea şi menţinerea necesităţilor dorite de societate. Produsele silvice au evoluat în rezultatul activităţii umane, destinată să satisfacă trebuinţele primare. Semnificaţia produselor silvice care sînt generate de natură, alcătuieşte o relaţie cu mediul natural şi cel creat de om prin civilizaţia modernă. Aceste produse reprezintă elemente de neînlocuit pentru existenţa şi bunăstarea oamenilor.

Sensul propriu al conceptului de produs silvic este înţeles ca un bun care este rezultat dintr-un proces de muncă în gospodăriile silvice. Aceste produse, pe piaţă, se caracterizează printr-o anumită valoare, dată de costurile necesare pentru prelucrarea lor.

„Pădurea este element al landşaftului geografic, unitate funcţională a biosferei, compusă din comunitatea vegetaţiei forestiere (în care domină arborii şi arbuştii), păturii vii, animalelor şi microorganismelor, care, în dezvoltarea lor biologică, sînt interdependente şi acţionează asupra habitatului lor" [2]. Ameliorarea nivelului producţiei silvice contribuie şi la stabilizarea problemelor globale, cu care omenirea se confruntă de ceva vreme. Reducerea produselor silvice duce nu numai la nesatisfacerea vieţii umane, dar şi la creşterea pe scară largă a problemelor globale, cum ar fi, de exemplu, ridicarea nivelului de poluare a mediului, creşterea numărului de indivizi ce rămîn fără încălzire etc.

Produsul principal al pădurii îl constituie lemnul, cu o uriaşă bogăţie, la fel de căutată şi de necesară ca şi alte surse de materii prime. Tulpinile şi coroanele arborilor constituie veritabili acumulatori ai energiei solare şi magazii de preţioase substanţe organice. Începînd cu celuloza şi alcoolul şi sfîrşind cu răşinile şi catranul, pădurile ne dăruiesc, prin lemn, produs actual şi, prin cărbune produs fosil al ţesuturilor lor - materii prime de o deosebită importanţă. Pe lîngă acestea mai amintim şi cantităţile de vînat, peşte, fructe, ciuperci comestibile, plante medicinale, răşină, substanţe tanante etc. Pădurea reprezintă o sursă importanţă de materii prime, care sînt utilizate în toate ramurile economice. Exploatarea forestieră este un proces de producţie şi este definită ca un ansamblu de activităţi cu caracter tehnic şi economic, care au ca scop punerea în circuitul economic al masei lemnoase obţinute din terenuri împădurite. În special, silvicultura alături de exploatarea pădurilor şi prelucrarea lemnului, mai reprezintă şi unul din cele trei subsisteme ale economiei forestiere, care au un caracter economic specific şi care sînt diferenţiate între ele prin natura proceselor de prelucrare, dar şi a produselor finale rezultate. Este foarte importantă eficienţa utilizării produselor forestiere, care corespunde nu doar pentru satisfacerea necesităţilor societăţii, ce cresc continuu, dar şi includerea în acest scop a unor rezerve, creşterea potenţialului de regenerare, respectînd principiile dezvoltării durabile. Nu este exclus faptul că utilizarea în scopuri termice, care reprezintă una din nevoile primordiale ale omului, ar trebui să fie moderată şi eficientizată, cu utilizarea minimă de resurse.

Producţia silvică este principala componentă de viaţă a comunităţii, în care omul obţine cele mai mari foloase atît din prelucrarea materialului lemnos şi a altor produse, cît şi principalele elemente care determină calitatea vieţii. Produsele pădurii pot fi atît cele lemnoase sau nelemnoase, serviciile legate de folosirea pădurilor, precum şi rezultatele activităţii de realizare a funcţiilor de protecţie a pădurilor. Produsele lemnoase au ponderea cea mai mare în

economia forestieră, fenomen firesc, dacă avem în vedere că una din funcţiile pădurilor este „producerea de masă lemnoasă”, or, prelucrarea lemnului reprezintă, alături de agricultură, una din principalele ocupaţii. Produsele lemnoase ale pădurii sînt considerate următoarele:

- produsele principale, rezultate din tăieri de regenerare şi de conservare a pădurilor;
- produsele secundare, rezultate din tăieri de îngrijire a arboreturilor (degajări, curăţiri, rărituri) şi tăieri de reconstrucţie;
- produsele rezultate din tăieri de igienă, necesitatea efectuării cărora este cauzată de uscarea totală sau parţială a arborilor;
- produsele rezultate din alte tăieri;
- produsele auxiliare (cioturi, coji);
- produsele rezultate din lichidarea efectelor calamităţilor naturale.

Produsele nelemnoase obţin o pondere mai mică în economia forestieră, dar aceasta nu înseamnă că pot fi neglijate. Importanţa acestora rezultă din valoarea lor alimentară şi farmaceutică, întrucît reprezintă materia primă pentru mulţi agenţi economici specializaţi în industrializarea acestor produse. Produsele nelemnoase sînt:

- vînatul, peştele, melcii de viţă-de-vie etc.;
- produsele accesorii ale pădurii: fructe şi pomuşoare sălbatice, nuci, ciuperci, plante medicinale;
- rezultatele folosinţei pădurii în scopuri de cercetare ştiinţifică, de recreare, turistice, sportive etc. [3]

Legislaţia în vigoare prevede anumite condiţii, inclusiv pentru cei care prelucrează şi valorifică lemnul prin comerţ ambulant, asigurîndu-şi mijloacele de subzistenţă din practicarea meseriei de prelucrare a acestuia în scîndură, şindrilă, grinzi fasonate, bîrne, butoaie, doniţe, araci de vie, furci de lemn, cozi de unelte, oişti de căruţă şi alte asemenea produse, fiindu-le eliberate o legitimaţie de la primăriile de la locul de trai.

Recoltarea produselor nelemnoase se face în anumite perioade ale anului şi posedă unele caracteristici specifice, ceea ce impune o anumită restricţionare şi respectarea unor acte normative în domeniul forestier. Astfel, vînatul şi pescuitul se poate practica numai cu autorizaţie, iar fructele de pădure reprezintă o sursă alimentară şi în acelaşi timp venituri importante pentru sectorul silvic. Producţia acestora a cunoscut o scădere dramatică în ultimul deceniu. Astfel, de la 20-25 mii tone realizate la nivelul anilor `80, s-a ajuns ca în prezent să reprezinte doar 4-6 mii tone, cu toate că piaţa internă şi externă a rămas aceeaşi, cunoscînd şi o anumită tendinţă de creştere. Plantele medicinale, răşinele, mugurii unor specii de copaci sînt materii prime pentru industria forestieră, care se află într-o ascensiune puternică. Medicamentele obţinute din aceste produse încep să devină tot mai căutate.

Este necesar de menţionat că recoltarea cantităţilor respective n-a afectat starea fondului forestier naţional, deoarece suprafeţele parcurse cu tăieri de produse principale au fost cuprinse în întregime cu lucrări de regenerare a pădurilor, precum putem observa mai jos:

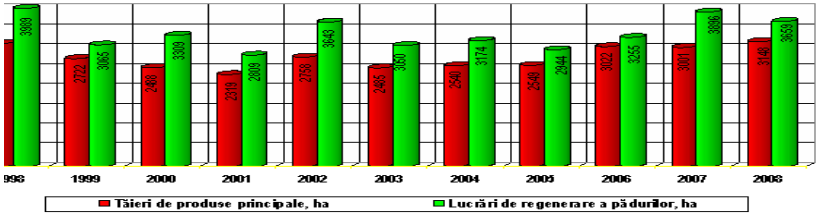

Diagrama 1. Corelaţia dintre suprafaţa tăierilor de produse principale şi regenerărilor (ajutorarea regenerării naturale, plantarea culturilor silvice, regenerare naturală) (Sursa: Agenţia pentru Silvicultură „Moldsilva”)

Gradul actual de folosire a creşterii medii curente a pădurilor constituie circa 40%, fiind un indice cu mult sub limita recoltelor practicate în alte ţări, iar gradul actual de folosire a creşterii medii curente a pădurilor constituie circa 40%, constituind un indice cu mult sub limita recoltelor practicate în alte ţări:

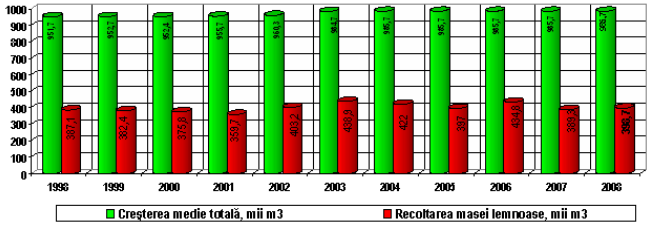

Diagrama 2. Corelaţia dintre volumul creşterii medii anuale totale în pădurile gestionate de Agenţia „Moldsilva" şi recoltarea masei lemnoase în procesul tăierilor silvice (Sursa: Agenţia pentru Silvicultură „Moldsilva")

Deficitul resurselor energetice pe teritoriul Republicii Moldova este un factor limitativ în diversificarea activităţilor economice şi de consum ale gospodăriilor casnice. Totodată, consumul şi utilizarea surselor energetice pe gospodării individuale constituie un indicator elocvent al nivelului de trai al populaţiei.

Datele unor studii relevă că în calitate de combustibil în gospodăriile casnice se utilizează cel mai mult gazul (inclusiv în butelii) şi lemnul de foc, mai puţin alte surse energetice. Astfel, potrivit datelor studiilor respective, circa 85% din populaţie cel mai des pentru pregătirea hranei utilizează gazul, 38% – lemnul de foc şi 21,5% – resturi vegetale (floarea-soarelui, porumb etc.).

La încălzirea locuinţelor cel mai des este utilizat lemnul de foc – 72%, urmînd cărbunele – 31% şi gazul – 26%. Pentru încălzirea apei, circa 52% utilizează lemnul în acest scop, 49% – gazul şi 19,7% – resturile vegetale, fiecare a zecea gospodărie (11%) – cărbune, iar 14% – electricitate.

Printre principalele probleme la nivel de stat menţionăm lipsa unui concept unic pe ţară privind rolul resurselor naturale şi a problemelor ecologice la nivel de Guvern şi Parlament.

Producerea energiei electrice şi termice din masă lemnoasă este o direcţie strategică foarte importantă pentru dezvoltarea durabilă a ţării, crearea unui mediu de viaţă confortabil în localităţile rurale şi asigurarea echilibrului ecologic.

Estimarea economică a resurselor forestiere este necesară pentru: optimizarea utilizării, consumului şi regenerării resurselor forestiere; determinarea importanţei resurselor forestiere pentru economia şi ecologia ţării.

Comparativ cu alte ţări, Republica Moldova denotă indici foarte mici specifici resurselor forestiere. Pentru ameliorarea nivelului de producţie în domeniul silvic este necesar de a se urmări următoarele aspecte:

- gradul scăzut de împădurire a teritoriilor insuficiente pentru menţinerea unui fond forestier stabilit conform *Codului silvic*;
- inventarierea şi evaluarea masei lemnoase destinate exploatării la tăieri de produse principale şi evaluarea unei asemenea mase, destinată exploatării la tăierile de produse secundare, care este consecinţa creşterii posibilităţii de recoltare a acestora şi, ca urmare, a creşterii volumelor tăierilor de conservare şi de reconstrucţie ecologică;
- verificarea utilajelor existente la întreprindere pentru prelucrarea lemnului din ramura silvică, deoarece calitatea redusă a utilajelor nu permite majorarea sortimentului produselor fabricate în legătură cu uzura fizică şi morală;

- dezvoltarea sistemului naţional de pregătire şi perfecţionare a resurselor umane din domeniu;
- menţinerea şi stimularea funcţiilor producătoare ale pădurilor (produse lemnoase şi nelemnoase);
- planificarea lucrărilor în baza materialelor de amenajare, coordonarea finanţării lucrărilor stabilite şi planificate de importanţă deosebită pentru starea fondului forestier precum şi servicii de consultanţă;
- analiza veniturilor şi cheltuielilor este necesară deoarece, creşterea cheltuielilor este o urmare a creşterii preţurilor la mijloacele de producţie, combustibil şi a creşterii salariilor din perioada dată;
- reducerea diversităţii biologice a ecosistemelor forestiere şi speciilor din biocenoze;
- conservarea şi dezvoltarea pădurilor prin armonizarea cadrului legislativ şi normativ;
- firmele, care vor îndeplini lucrările de gospodărire şi utilizare a resurselor forestiere, la etapa iniţială, vor fi create în baza divizării actualelor întreprinderi silvice, care vor fi structuri comerciale sau de afaceri cu capital de stat şi care se vor conduce în activitatea lor de normele şi criteriile businessului;
- argumentarea calculelor (prognozabile, de planificare, de proiectare) indicatorilor de exploatare a acestor resurse şi compararea variantelor de decizii;
- cumularea de funcţii de administrare de stat şi de gestionare a resurselor forestiere la nivel macroeconomic şi microeconomic.

În concluzie, putem menţiona că fondul forestier este un domeniu care vine să concretizeze modalităţile de planificare, organizare şi implementare a măsurilor de gospodărire şi utilizare raţională a produselor şi serviciilor forestiere diverse, pornind de la particularităţile procesului de producţie din silvicultură, condiţiile ecologice, sociale şi economice concrete ale ţării pentru asigurarea continuităţii pădurilor şi a eficienţei economice a întreprinderilor silvice.

Obiectivele ameliorării producţiei în domeniul silviculturii forestiere pentru Republica Moldova sînt foarte necesare. Ar fi de dorit ca statul să formeze mijloacele din taxele plătite de către firmele silvice pentru dreptul de a valorifica produsele lemnoase şi nelemnoase, precum şi din alte plăţi din diverse domenii, activitatea cărora influenţează direct sau indirect starea resurselor forestiere. E în egală măsură de necesară elaborarea unui cadru instituţional, care să realizeze implementarea în mod unitar şi susţinut a strategiei de dezvoltare a sectorului forestier. Pe lîngă acestea şi gestionarea durabilă a pădurilor şi vegetaţiei forestiere a devenit o preocupare prioritară a fiecărui stat şi comunităţii mondiale, în ansamblu.

Grupa de experţi de la F.A.O. a evidenţiat următoarele tendinţe mondiale în dezvoltarea managementului forestier pînă în anul 2050:

- pădurile naturale se vor utiliza în creştere pentru recrearea, păstrarea bio-diversităţii, conservarea regimului solului;
- prelucrarea lemnului în pădurile naturale va avea tendinţe de reducere, în timp ce tot mai mult lemn va fi obţinut de pe plantaţii;
- finanţarea de către stat a complexului forestier va fi redusă; managementul forestier, amenajarea pădurilor, precum şi investiţiile în industria forestieră se vor concentra tot mai mult în sectorul privat.

Pădurile Republicii Moldova sînt o parte componentă a patrimoniului natural naţional, reprezentînd importante resurse naturale şi strategice. Una din activităţile importante a întreprinderilor pentru silvicultură este exploatarea şi prelucrarea primară a masei lemnoase recoltate. Silvicultura Republicii Moldova nu este o ramură profitabilă a economiei naţionale şi, în acest context, trebuie identificate rezervele de sporire a eficienţei sale. Deja pe parcursul a mai multor ani Republica Moldova se caracterizează printr-o balanţă comercială negativă la nivelul întregii economii naţionale, dar inclusiv şi la capitolul *silvicultură*.

Referinţe bibliografice:

1. *Codul silvic al Republicii Moldova*, nr. 887-XIII din 21.06.1996 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 4-5/36 din 16.01.1997 (cu completări şi modificări prin Legea nr.327-XV din 18.07.03, în vigoare 19.09.03).
2. *Constituţia Republicii Moldova* din 29 iulie 1994 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 1 din 12 august 1994 (cu completări şi modificări prin Legea nr. 351-XV din 12.07.2001).
3. *Codul fiscal al Republicii Moldova*, nr.1163-XIII din 24 aprilie // Revista „Contabilitate şi audit", 2010, nr.1.
4. Hotărîrea Parlamentului pentru aprobarea Strategiei dezvoltării durabile a sectorului forestier din Republica Moldova nr. 350 din 12 iulie 2001 // Monitorul Oficial al RM din 8 noiembrie 2001, nr.133-135.
5. Galupa, D., Talmaci I., Şpitoc. L., *Studiul pentru Republica Moldova „Asigurarea durabilităţii pădurilor şi mijloacelor de trai prin perfecţionarea guvernării şi controlului asupra tăierilor ilicite"*, Chişinău, UASM, 2005, p. 25.
6. Sverdlic, V., *Problemele şi perspectivele sectorului forestier autohton*, Meridian Ingineresc, U.T.M., nr.2, 2007, Chişinău, p. 116.
7. Macheon, I., *Funcţiile de protecţie ale pădurilor: evaluarea economică*, Bucureşti, Editura CERES, 1996, p. 172.

AZOTUL BIOLOGIC PENTRU AGRICULTURA REPUBLICII MOLDOVA

Marina Iluşca, studentă, Facultatea de Ştiinţe ale naturii şi Agroecologie,
Universitatea de Stat „Alecu Russo" din Bălţi
Coordonator ştiinţific: **Boris Boincean,** prof. cercet. dr. habil.

Nitrogen from mineral fertilizers allowed to increase the yields for majority of crops. Production of nitrogen mineral fertilizers requires huge expenditures of nonrenewable sources of energy at the industrial factories. Utilization of nitrogen from mineral fertilizers has many negative consequences on the environment (volatilization, with increased effect on global warming, leaching of nitrates which are polluting the groundwater, reduction of the content of soils organic matter and decreased biodiversity of soil flora and fauna, etc.). Biological nitrogen has many advantages relatively to the nitrogen from mineral fertilizers. Republic of Moldova has real possibilities for increasing the share of biological nitrogen in the total nitrogen consumption.

Introducere

Azotul este unul din macroelementele de bază în nutriţia plantelor. În ecosistemele naturale, necesităţile în azot a plantelor sunt asigurate din surse biologice (resturi vegetale, gunoi de grajd, fixarea azotului prin nodozităţile culturilor leguminoase etc.). Odată cu dezvoltarea industriei chimice şi preţurile relativ mici la sursele energetice nerenovabile (gaz natural, petrol, cărbune), a crescut considerabil consumul de azot mineral, sintetizat la întreprinderile industriale. Acest proces este foarte costisitor, deoarece cheltuie cantităţi enorme de energie. La rândul său, aceasta contribuie la scumpirea produselor agricole, crescute cu aplicarea îngrăşămintelor minerale [1,4,5].

Conform calculelor mai multor cercetători, ponderea cheltuielilor la aplicarea îngrăşămintelor minerale de azot, în suma totală de cheltuieli la creşterea diferitor produse agricole, constituie 25 - 40 % [6]. În condiţiile când preţurile la sursele energetice nerenovabile continuă să crească permanent, iar preţul la produsele agricole sunt relativ mici, devine problematică răscumpărarea cheltuielilor legate de folosirea îngrăşămintelor minerale de azot. Concomitent, azotul din îngrăşămintele minerale are o influenţă negativă asupra mediului ambiant, atât din cauza volatilizării (în rezultatul denitrificării), cât şi în rezultatul levigării nitraţilor şi pătrunderii lor în apele subterane. La fel, este stabilit că îngrăşămintele minerale de azot, (în proporţii considerabile), ce acoperă pe deplin cantitatea de azot extrasă din sol pentru formarea roadei, nu asigură restabilirea rezervelor de substanţă organică în sol în lipsa folosirii îngrăşămintelor organice. De aceea reîntoarcerea la folosi-

rea azotului biologic în agricultură, inclusiv în Republica Moldova, este o problemă foarte actuală şi este determinată de situaţia economică, ecologică, energetică şi socială.

Analiza rezultatelor cercetărilor

Experienţele de lungă durată a Institutului de Cercetări pentru Culturile de Câmp „Selecţia”, cu studierea diferitor sisteme de fertilizare a culturilor de câmp în asolament, au demonstrat o eficacitate relativ scăzută de folosire a azotului mineral din îngrăşămintele minerale. [2]

Coeficientul de folosire a azotului din îngrăşămintele minerale pentru diferite culturi, în medie pentru perioada 1996 – 2009 este indicat în tabelul de mai jos:

Indicatori	Culturi			
	Grâu de toamnă	Sfeclă de zahăr	Porumb la boabe	Floarea soarelui
Extrasul de N pe martor absolut, kg/ha	123,1	144	130,0	100,3
Extrasul de N pe varianta fertilizată, kg/ha	155,8	177	133,4	101,8
Diferenţa în extrasul de N, kg/ha	32,7	33	3,4	1,5
N introdus cu îngrăşămintele minerale, kg/ha	90	60	90	60
Coeficientul de folosire a N din îngrăşămintele minerale, %	36,3	55,0	3,8	2,5

Tabelul 1. Coeficientul de folosire a azotului din îngrăşămintele minerale pentru diferite culturi în experienţa de lungă durată a ICCC „Selecţia” cu diferite sisteme de fertilizare în asolament, media pentru 1996-2009 (după Boincean B.P., Nica L.T., Stadnic S.S., 2010)

Astfel, coeficientul de folosire a azotului din îngrăşămintele minerale este cel mai înalt la sfecla de zahăr – 55,0 %, urmat de grâul de toamnă – 36,3 %. Cel mai mic coeficient de folosire a azotului mineral din îngrăşămintele minerale a fost constatat pentru culturile de porumb la boabe şi floarea soarelui - 2,5 – 3,8 %. Aceasta mărturiseşte despre o pondere înaltă a fertilităţii solului în formarea nivelului de producţie. Este important să conştientizăm că coeficientul redus de folosire a azotului din îngrăşămintele minerale duce la pierderi considerabile de azot, atât prin intermediul volatilizării, cât şi levigării nitraţilor.

Volatilizarea oxizilor de azot amplifică procesele de încălzire globală, iar levigarea nitraţilor contribuie la poluarea apelor subterane cu nitraţi. Cercetările cu aplicarea azotului marcat (N^{15}) au demonstrat că o parte de azot din îngrăşămintele minerale este fixat în substanţa organică a solului, dar această cantitate este neconsiderabilă.

Despre rolul preponderent al azotului din substanţa organică a solului în formarea nivelului de producţie la cultura grâului de toamnă în Republica Moldova ne demonstrează datele prezentate în diagrama Nr.1. [3]. Pe lângă acestea, putem observa şi altele detalii, precum cantitatea de îngrăşăminte minerale de azot în agricultura Republicii Moldova a fost în continuă creştere, începând cu anii 1961 – 1965 şi până la 1981 – 1985, constituind 0,2 – 80 kg s.a. N/ha. După anii '90 ai secolului trecut, cantitatea de azot a scăzut brusc.

Nivelul de producţie la cultura grâului de toamnă a crescut iniţial în perioada anilor 1961 – 1975, odată cu majorarea dozelor de îngrăşăminte minerale, iar apoi s-a stabilizat până în anii 1991 – 1995. Ulterior, nivelul de producţie a scăzut, dar ritmul de scădere a fost cu mult mai mic decât ritmul de reducere a dozelor de îngrăşăminte minerale. Aceasta

confirmă foarte convingător rolul fertilităţii solului în formarea nivelului de producţie, în condiţiile reducerii dozelor de îngrăşăminte minerale de azot.

Diagrama 1.

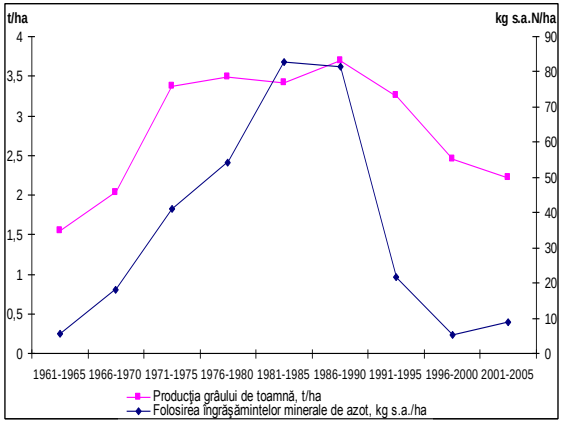

În următoarea diagramă este prezentată dinamica folosirii îngrăşămintelor minerale de azot şi acumulării azotului biologic de la cultivarea lucernei pe terenurile arabile din Republica Moldova pentru perioada 1961 – 2005 şi în perspectivă:

Diagrama 2.

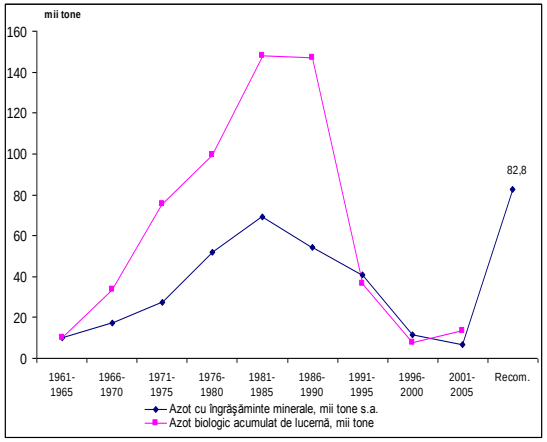

În perioada 1961–1985, odată cu majorarea cantităţii de azot, folosită cu îngrăşămintele minerale, creştea şi cantitatea de azot biologic acumulată în sol datorită extinderii suprafeţelor de lucernă. Ulterior, atât dozele de îngrăşăminte minerale, cât şi suprafeţele ocupate cu lucernă s-au redus brusc. Aceasta contribuie, în mare măsură, la epuizarea fertilităţii solului, degradării structurii solului, care neapărat va duce pe viitor la reducerea nivelului de producţie. Potenţialul de acumulare a azotului biologic în Republica Moldova este destul de înalt, dar el poate fi realizat doar prin modificarea structurii suprafeţelor de însămânţare. De rând cu majorarea cantităţii de azot biologic de la majorarea suprafeţelor ocupate cu lucernă (până la 82,8 mii tone) va spori cantitatea de azot reîntoarsă în sol cu

îngrăşămintele organice. Ameliorarea raportului dintre azotul biologic şi tehnic (din îngrăşăminte minerale) va permite reducerea cheltuielilor economice şi energetice, legate de aplicarea îngrăşămintelor minerale. Concomitent, va scădea pericolul volatilizării azotului tehnic şi levigării nitraţilor în apele subterane. Bineînţeles că doar schimbarea structurii suprafeţelor de însămânţare, fără respectarea întregului sistem de agricultură, adaptat la condiţiile mediului ambiant, nu va soluţiona pe deplin problema folosirii raţionale a azotului tehnic şi biologic. De aceea, doar respectarea şi implementarea unei viziuni sistemice în agricultură va asigura o dezvoltare durabilă.

Concluzii

1. Agricultura Republicii Moldova necesită surse alternative de asigurare a plantelor cu azot. Replasarea sau reducerea considerabilă a folosirii azotului din îngrăşămintele minerale permite reducerea cheltuielilor economice şi energetice concomitent cu ameliorarea mediului ambiant;
2. Perfecţionarea structurii suprafeţelor de însămânţare de rând cu restabilirea ramurii vităritului în Republica Moldova deschid perspective reale de majorare a azotului biologic şi folosirea raţională a resurselor naturale.

Referinţe bibliografice:

1. Boincean, B., Nica, L., Stadnic, S., *Levigarea nitraţilor la culturile de câmp în stepa Bălţiului*. // Akademos, Revista de Ştiinţă, Inovare, Cultură şi Artă, Nr.1 (16), 2010, p. 91-98.
2. Boincean, B., *Soil fertility and nitrogen fertilization in the modern sustainable farming systems of Moldova* (unpublished).
3. Drinkwater, L.E., and Snap S.S., *Nutrients in Agroecosystems: Rethinking the management paradigm*. // Advance in Agronomy, Nr. 52, 2007, p.163-179.
4. Erik Steen Jensen, Henrik Hauggaard-Nielsen, *„How can increased use of biological N_2 fixation in agriculture benefit the environment?”*// Plant and soil, 252, 2003, p.177-186.
5. Pimentel D., Dazhong W., Jiampietro M., *Tehnological changes in energy use in US Agricultural production* // Agroecology. Researching the ecological basic for sustainable agriculture, 2007, Ecological studies, 78, p.305-321.
6. Timothy E. Crews and Mark B. Peoples, *Can the synchrony of nitrogen supply and crop demand be improved in legume and fertilizer – based agroecosystems? A review*.// Nutrient Cycling in Agroecosystems, 2005, 72, p.101-120.

CERCETAREA SOIURILOR DE GRÎU DE TOAMNĂ CREATE LA CENTRUL ŞTIINŢIFICO-PRACTIC „SELECŢIA”

Nicolae Beţivu, student, Facultatea de Ştiinţe ale naturii şi Agroecologie,
Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălţi
Coordonator ştiinţific: **Serghei Titu**, doctorand

This article contains a study of two groups of winter wheat: intensive and semi intensive varieties. The intensive varieties are designated to cultivate on high soil fertility and after early predecessor. The semi intensive varieties are designated to cultivate on low soil fertility and after later predecessor. The intensive varieties have a high genetic potential of productivity but at the same time they have more request to grown conditions. The semi intensive varieties have a more adaptability to local grown conditions. The bread making quality is not specified of insensitivity of group but it depends basically from genotype and grown conditions. As an example, the varieties with high bread making quality are: Avînt, Accent and Select - intensive varieties; Aluniş, Baştina and Căpriana - semi intensive varieties.

Introducere

Grîul este una dintre cele mai importante cereale, care ocupă cele mai mari suprafeţe pe glob. El şi variatele produse care se obţin din făina de grîu constituie hrana de bază pentru o mare parte a populaţiei globului (35-40%). Important este şi faptul că boabele sale pot fi păstrate timp îndelungat. Grîul este considerat cultura agricolă cu cea mai mare

suprafaţă cultivată pe plan mondial, aceasta fiind de peste 220 milioane hectare. În ţara noastră suprafaţa cultivată cu grîu este de cca 30% din suprafaţa arabilă şi 40% din suprafaţa semănată cu cereale. Majorarea recoltei globale de boabe de grîu din contul extinderii suprafeţelor ocupate de această cultură este imposibilă. Deci, intensificarea cultivării acestei culturi şi obţinerea unor producţii înalte şi de calitate superioară a boabelor este o problemă destul de actuală şi foarte importantă.

Unul din elementele principale ale intensificării culturii grîului reprezintă crearea şi implementarea rapidă a noilor soiuri performante, care posedă o plasticitate şi stabilitate sporită la condiţiile locale de cultivare. Astfel, scopul principal al amelioratorilor constă în crearea, prin diferite metode contemporane, a unor soiuri noi de grîu de toamnă cu capacităţi de adaptare la condiţii pedoclimaterice locale, care să dea producţii mari şi de calitate superioară, la un preţ de cost mai redus [2].

La baza realizării cu succes a acestui scop stă alegerea corectă a obiectivelor de ameliorare, care depind de un complex de factori:

- factorii naturali locali (condiţii diverse de climă şi sol);
- nivelul existent sau potenţial al agrotehnicii în producere;
- exigenţele actuale sau de perspectivă ale economiei naţionale etc.

De factorii climatici locali se ţine cont, în primul rînd, la alegerea obiectivelor de ameliorare, fiindcă soiurile noi create urmează a fi cultivate în aceste condiţii la care trebuie să fie bine adaptate, pentru a realiza la maxim potenţialul genetic [1].

Republica Moldova se încadrează în zona temperată, în care se resimt influenţe ale climei continentale. În cadrul acestei mari zone există importante varietăţi locale. Pe teritoriul republicii pot fi delimitate diferite regiuni climatice naturale: zona de silvostepă, zona centrală cu păduri, zona sudică de stepă. Regimul termic al acestora, pluviometric şi eolian variază foarte mult de la an la an şi influenţează considerabil formarea producţiei agricole [4].

Astfel, se impune necesitatea creării de soiuri rezistenţi la secetă pentru zonele cu regim pluviometric deficitar şi la ger, pentru regiunile cu ierni aspre. Însă, în ultimul timp, pentru condiţiile noastre, soiurile contemporane trebuie să posede la un nivel înalt ambele însuşiri.

În rezultatul analizei întregului complex de factori enumeraţi mai sus, în laboratorul de ameliorare a culturilor cerealiere spicoase a Centrului Ştiinţifico-Practic „Selecţia” (CŞP „Selecţia”), se efectuează pentru două ecotipuri morfo-biologice:

- *semiintensiv* – ecotip de stepă cu o plasticitate şi stabilitate înaltă, destinat pentru cultivare după predecesori tîrzii, pe pante, soluri erodate şi pe agrofonduri mai slabe;
- *intensiv* (semipitic) – ecotip de stepă destinat pentru cultivare după predecesori timpurii (semiogor, mazăre, lucernă), pe agrofonduri mai bogate şi în condiţii de irigare [1].

Aceste două ecotipuri se deosebesc, în primul rînd, după capacitatea şi însuşirile fiziologice ale genotipului de a forma producţii de boabe înalte şi stabile în diferite condiţii pedoclimaterice şi agrotehnice de cultivare. Astfel, soiurile semiintensive posedă capacitatea de a forma producţii medii de boabe la aplicarea unei tehnologii mai inferioare, pe cînd soiurile intensive au un potenţial genetic mai înalt, dar şi necesită aplicarea unei tehnologii avansate ştiinţific argumentată. Ambele sînt orientate pentru cultivare în gospodării cu diferit nivel al agrotehnicii.

Condiţii, material de studiu şi metode

În calitate de obiect de studiu au servit 14 soiuri de grîu de toamnă create la CŞP „Selecţia” omologate pe teritoriul Republicii Moldova, care fac parte din două ecotipuri morfo-biologice, care, în perioada anilor 2001–2009, au fost supuse unui studiu comparativ din punct de vedere al productivităţii (t/ha), conţinutului procentual al glutenului şi calităţii glutenului (un. ИДК). Acest studiu a fost realizat în cadrul Culturii Comparative de

Concurs de gradul II (CCC-II) a secţiei: „Ameliorarea, producerea preliminară de seminţe şi tehnologie de cultivare a culturilor cerealiere spicoase”. Experienţa a fost amplasată în asolamentul specializat de ameliorare, fiecare soi a fost semănat în parcele cu suprafaţa de 5m^2 în 5 repetiţii, premărgător ogor negru sau lucernă (anul II de viaţă).

Analizele biochimice au fost executate în Laboratorul de Apreciere a Calităţii Producţiei Agricole a CŞP „Selecţia”. Aceste soiuri sînt, precum urmează:

Soiuri semiintensive:

- Izvoraş – mr. naţional
- Aluniş
- Căpriana
- Columna
- Podoima
- Vatra
- Baştina

Soiuri intensive:

- Dumbrăviţa – mr. naţional
- Select
- Avînt
- Accent
- Avantaj
- Balada
- Plai

Condiţiile climaterice din perioada de vegetaţie a grîului de toamnă în anii luaţi în studiu au fost foarte diverse. Un factor limitativ caracteristic condiţiilor din stepa Bălţiului sînt depunerile atmosferice şi temperaturile foarte înalte (> 30°C), în special în faza formării - coacerii bobului. Perioada de studiu se caracterizează cu 4 ani (2005, 2006, 2008 şi 2009), care, la capitolul precipitaţii, sînt la nivelul sau depăşesc media multianuală (450 mm) şi 5 ani (2001-2004, 2007), care sînt sub nivelul mediei multianuale (graficul 1). Din acest punct de vedere, este importantă şi distribuirea uniformă a depunerilor atmosferice pe întreaga perioadă de vegetaţie, în special în timpul fazelor critice de creştere şi dezvoltare a grîului de toamnă.

Din punct de vedere al regimului termic din perioada de vegetaţie a grîului de toamnă, practic în toţi anii luaţi în studiu, suma de temperaturi active este mai mare decît norma de 2250°C. Cu sume cele mai mari se evidenţiază anii: 2007, 2001 şi 2002, precum se poate vedea:

Graficul 1

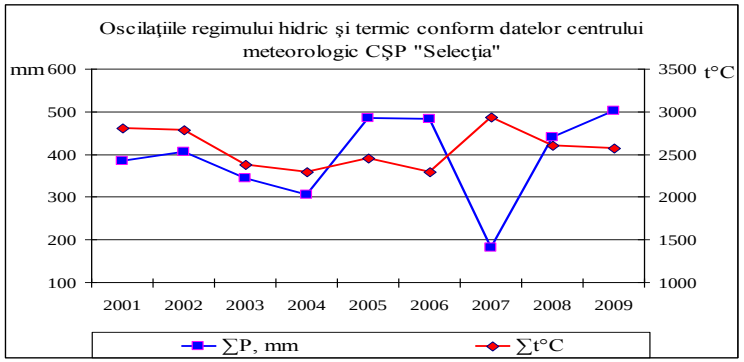

Conform graficului dat, ani favorabili pentru creşterea şi dezvoltarea grîului de toamnă pot fi consideraţi toţi anii, cu excepţia anului 2007, cînd regimul hidric a fost foarte jos (180,7 mm) şi suma de temperaturi active cea mai mare - 2934,3^{o}C. Însă aceasta deloc nu reflectă realitatea, deoarece distribuirea precipitaţiilor şi a temperaturilor active este foarte neuniformă şi cu fluctuaţii foarte mari. Deseori aceste neechilibrări parvin în fazele critice de creştere şi dezvoltare a grîului de toamnă, care provoacă dereglări în creştere şi dezvoltare.

Rezultate şi discuţii

Productivitatea soiului este unul din indicii principali, ce reprezintă capacitatea lui de a forma o producţie de boabe la o unitate de suprafaţă şi se măsoară în t/ha sau kg/ha. Acest indice este important, fiindcă cu cît soiul este mai productiv, cu atît va fi mai mare recolta globală colectată.

În perioada studiată se observă o amplitudă foarte mare în timp a mediei productivităţii soiurilor din ambele grupe (graficul 2). Nivelul mediu al productivităţii practic este acelaşi, pentru ambele grupe de soiuri. Însă excepţie fac anii 2005, 2002 şi 2001, cînd nivelul productivităţii este cel mai înalt (graficul 2). În aceşti ani condiţiile climaterice au fost foarte favorabile pentru creşterea şi dezvoltarea grîului de toamnă şi anume în acest caz se evidenţiază diferenţa capacităţilor celor două grupe de soiuri. Astfel superioritatea soiurilor intensive se explică prin faptul că ele reacţionează mai bine la condiţiile favorabile pentru creştere şi dezvoltare. În anii mai puţin favorabili diferenţa dintre aceste două grupe de soiuri practic lipseşte, însă se observă tendinţa soiurilor semiintensive de a forma o producţie mai înaltă comparativ cu cele intensive.

Graficul 2

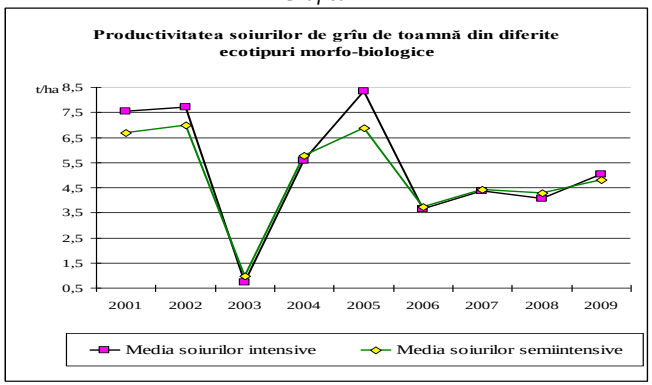

Obţinerea unor recolte înalte, desigur, este foarte important, dar şi mai important este ca această producţie de boabe să fie şi de calitate înaltă. Acest moment joacă un rol decisiv la asigurarea alimentară a ţării. Indicii principali de calitate a boabelor de grîu, care se folosesc la noi în ţară, sînt conţinutul procentual de gluten şi calitatea lui. Aceştia, în primul rînd, sînt utilizaţi la clasificarea grîului alimentar sau furajer.

Conţinutul de gluten reprezintă cota proteinelor glutenice, care, nemijlocit, participă la coacerea pîinii. În cazul în care conţinutul de gluten este înalt, atunci această producţie va servi o materie primă pentru a coace pîine de calitate superioară. În anii de studiu conţinutul de gluten a variat de la 20,7% pînă la 35,9%, pentru soiurile intensive şi de la 23,5% pînă la 33,5%, pentru soiurile semiintensive (graficul 3). Din datele prezentate se poate observa că soiurile intensive au o amplitudă mai mare a conţinutului de gluten, comparativ cu cele semiintensive. Aceasta ne vorbeşte despre faptul, că soiurile semiintensive sînt mai stabile în timp din punct de vedere al acumulării glutenului. În graficul 3 se observă destul de clar superioritatea soiurilor semiintensive după conţinutul de gluten, în majoritatea anilor de studiu. E cazul să menţionăm, de asemenea, că soiurile semiintensive, deşi n-au un potenţial înalt de productivitate, dar în schimb au capacitatea de a forma o producţie stabilă şi cu un conţinut înalt de gluten.

Graficul 3

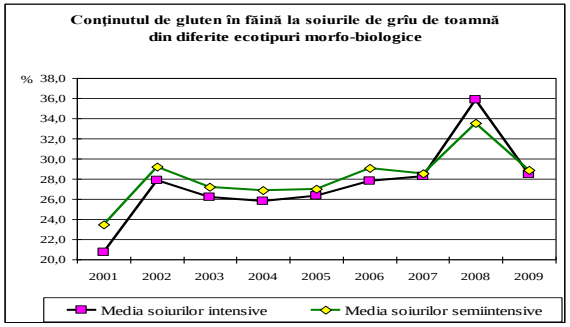

Conţinutul de gluten este permanent însoţit de Indicele de Deformare a Glutenului (IDG), care reflectă calitatea acestuia. Acest conţinut reprezintă doar cantitatea, deoarece însuşirile lui panificative sînt reprezentate de IDG. Pentru grîul comun, destinat pentru coacerea pîinei, IDG are valoarea cuprinsă între 45 şi 120 unităţi. Cu cît valoarea IDG este mai mică, cu atît calitatea glutenului este mai superioară şi invers. În funcţie de calitatea glutenului sînt create trei grupe de calitate:

- *grîu puternic* - 45 - 75 un.ИДК - făina din acest grîu poate fi utilizată pentru ameliorarea unei făini slabe şi în rezultat obţinerea unei pîini de calitate bună;
- *grîu mediu* - 80 - 100 un.ИДК - făina obţinută din acest grîu poate fi utilizată în stare pură la coacerea pîinii de calitate bună;
- *grîu slab* - 105 - 120 un.ИДК- făina din acest grîu nu poate fi utilizată în stare pură la coacerea pîinii de calitate bună [3].

În anii la care se referă studiul, valoarea IDG a variat de la 73 un.ИДК pînă la 120 un.ИДК, pentru soiurile intensive şi de la 65 un.ИДК pînă la 118 un.ИДК, pentru soiurile semiintensive:

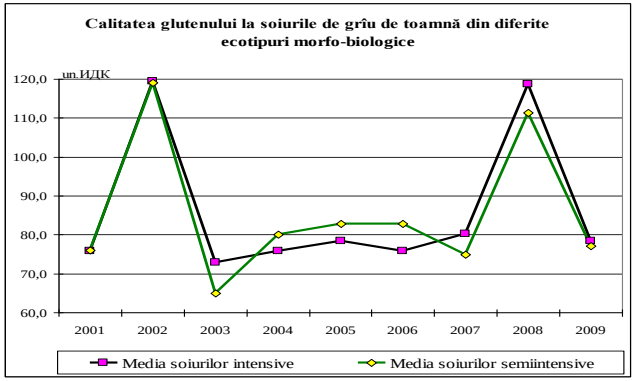

Şi, în cazul IDG soiurile semiintensive au o amplitudă mai mică şi valoarea cea mai minimă. În general, în anii de studiu s-a obţinut grîu de grupa II, pentru ambele ecotipuri. Excepţie fac anii 2002 şi 2008, cînd s-a obţinut grîu de calitate foarte proastă. Practic toate soiurile au format producţie cu calitate de grupa III. Aceasta se explică prin faptul că în aceşti ani, în timpul recoltării, au căzut precipitaţii abundente şi în cîmpurile nerecoltate s-a început încolţirea bobului în spic. Acest proces descompune, practic, complexul pro-

teic al glutenului (substanţele compuse se transformă în substanţe simple) şi astfel de boabe nu sînt bune de utilizat la coacerea pîinii.

În cazul IDG nu se urmăreşte o superioritate evidentă a uneia din grupe. Aici e cazul de vorbit într-un mod concret despre soiuri individuale, deoarece calitatea glutenului, în mare măsură, este determinată de genotip. Ca exemplu putem menţiona soiurile care formează producţii de calitate înaltă, stabilă în timp şi spaţiu:

- grupa soiurilor intensive - Avînt, Accent şi Select;
- grupa soiurilor semi-intensive - Aluniş, Baştina şi Căpriana.

Concluzii şi propuneri

1. Succesul în ameliorarea grîului de toamnă constă în crearea soiurilor adaptate la condiţiile pedoclimaterice locale, care să dea producţii mari şi de calitate superioară la un preţ de cost mai redus.
2. Crearea soiurilor din diferite ecotipuri morfo-biologice dă posibilitate de a asigura obţinerea unei producţii stabile şi de calitate înaltă a boabelor în condiţiile pedoclimaterice diverse pe teritoriul Republicii Moldova.
3. Pentru producători se recomandă de avut în asortiment cîteva soiuri din diferite ecotipuri morfo-biologice pentru a asigura obţinerea unei producţii stabile de boabe din contul soiurilor a unuia sau altuia ecotip.

Referinţe bibliografice:

1. Postolati A., Găină, L., Serghei T., *Unele aspecte privind crearea soiurilor înalt calitative şi productive de grîu de toamnă în condiţiile Republicii Moldova*// Lucrările conferinţei internaţionale ştiinţifico-practice „Cultura plantelor de cîmp – rezultatele şi perspectivele”, Republica Moldova, mun. Bălţi, SRL „Tipografia din Bălţi”, 2004, p. 164-165.
2. Postolati A., Găină, L., Serghei T., *Genofond evaluation of winter wheat by using the complex of useful characters for future utilization breeding process* // Materialele Conferinţei Naţionale cu participare Internaţională „Probleme actuale ale geneticii, fiziologiei şi ameliorării plantelor” 9-10 octombrie 2008, Chişinău, 2008, p.582-587.
3. Serghei, T., Postolati, A., Taran M., *Influenţa condiţiilor climaterice asupra manifestării indicilor principali de panificaţie a grîului de toamnă cultivat în Stepa Bălţiului* // Materialele Conferinţei Internaţionale Ştiinţifico-Practice „Agricultura durabilă, inclusiv ecologică - realizări, probleme, perspective” 21-22 iunie 2007, Bălţi, Presa universitară bălţeană, 2007, p. 279-282.
4. Siminel, V., *Ameliorarea generală a plantelor de cîmp*,Chişinău, Firma Editorial-Poligrafică „Tipografia Centrală”, 1998, p. 7-10.

CARACTERISTICA MICROBIOLOGICĂ A APEI

Inga Căpăţână, absolventă a Facultăţii de Ştiinţe ale naturii şi Agroecologie, Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălţi

Coordonator ştiinţific: **Maria Nicorici**, conf. univ. dr.

These foresee the identification in water the two types of contaminants: the pathogenic microorganisms which cause different diseases and the chemical toxins to proceed to different industrial waste which contain the heavy metals, pesticides, detergents, petroleum etc..

În Republica Moldova problema apei potabile a devenit una de importanţă majoră. Starea deplorabilă a calităţii ei e condiţionată de mai mulţi factori. Unul din impedimentele principale este lipsa unei metodologii adecvate de control. Necătând la gravitatea şi necesitatea sa stringentă, până în prezent nu există un sistem unic de monitorizare a calităţii apei, iar administrarea şi controlul calităţii ei necesită o schimbare de rigoare. Totodată, lipsa unui control, bazat pe principii severe, stagnează implementarea tehnologiilor noi de purificare a apei. Până în prezent, documentul normativ principal ce reglementează calitatea apei este ГОСТ-ul 2874-82 „Вода питьевая”, adoptat în anii '60 ai secolului tre-

cut în fosta URSS, precum şi ГОСТ-ul actual al Rusiei 51232-98 „Вода питьевая”. Ele prevăd identificarea în apă a două tipuri de poluanţi: microorganismelor patogene, ce provoacă diferite boli şi toxinelor chimice, provenite din diferite deşeuri industriale cu conţinut de metale grele, pesticide, detergenţi, petrol ş.a.

Problema apei potabile pentru Republica Moldova a devenit una naţională. În Republica Moldova populaţia are o durată medie a vieţii de 62-65 ani. Fiind identic cu cel din ţările ce alcătuiesc spaţiul CSI, acest indice rămâne cu 5,5 ani mai mic decât în ţările Europei Centrale şi de Est şi cu 11,4 ani mai scăzut decât in ţările Uniunii Europene. Locuitorii cu vârsta de peste 60 ani constituie doar 13%, ceea ce e cu mult mai puţin decât în majoritatea ţărilor Europene (cu excepţia Albaniei). De asemenea, indicii mortalităţii depăşesc cu circa 45% indicii din ţările Europei Centrale şi sunt de 3,5 ori mai înalţi decât media pe Uniunea Europeană: nivelul mortalităţii postnatale în Moldova e cu 83% mai ridicat decât în ţările Europei Centrale şi de Est şi de 4 ori mai mare decât în Uniunea Europeană.

În prezent, cantitatea totală de apă potabilă, ce se consumă zilnic în republică e de circa 850 mii m^3, principalele surse de aprovizionare fiind râurile Nistru şi Prut, circa 600 izvoare, 6600 fântâni arteziene şi circa 123.000 fântâni obişnuite. Aprovizionarea centralizată cu apă potabilă este o problemă dificilă mai ales la sudul republicii, unde apa conţine în cantităţi mari fluor, nitraţi, hidrogen sulfurat şi alte substanţe toxice. Conform investigaţiilor Centrului Naţional de Medicină Preventivă, standardele sanitare şi cele chimice sunt depăşite în 96% surse (din cele studiate) ale raionului Ceadâr-Lunga, 78% - Călăraşi, 75% – Făleşti, 71% - Slobozia ş.a. Numărul testărilor negative ale apei din sistemul descentralizat este de 2 ori mai înalt decât în cel centralizat. S-a constatat că în localităţile rurale, în mai mult de 50% din fântâni apa este poluată cu substanţe chimice sau cu produse ale descompunerii acestora. Aceeaşi situaţie se înregistrează şi în cazul fântânilor arteziene. Având în vedere că doar 56% din populaţia republicii e conectată la sistemul centralizat de aprovizionare cu apă, ne dăm bine seama de starea deplorabilă a apei potabile folosite de circa 44% din populaţia republicii. Apele freatice sunt supuse şi ele unei poluări antropogene, în special, cu nitraţi. Conţinutul lor ajunge până la 1000-2000 mg/l (concentraţia maxim admisibilă) – CMA – fiind de 45 mg/l). Conform indicilor microbiologici, apa râului Nistru e poluată moderat, dar la confluenţa lui cu râurile Bâc şi Răut gradul de poluare sporeşte. Şi apa râului Prut este poluată moderat, dar spre deosebire de râul Nistru, aici persistă poluanţii de natură organică, numărul bacteriilor fecale depăşind de sute şi chiar mii de ori numărul celor din râul Nistru. Apele râurilor mai mici sunt şi ele foarte poluate. Investigaţiile epidemiologice au depistat că morbiditatea întâlnită în zonele unde concentraţia nitraţilor depăşeşte 170 mg/l a crescut de 3 ori în comparaţie cu zonele unde concentraţia nitraţilor e de până la 45 mg/l, iar în raioanele Nisporeni, Călăraşi, Ungheni, Făleşti, concentraţia fluorurilor în apa potabilă se măreşte de 5-10 ori faţă de concentraţiile admisibile. Circa 25% din populaţie suferă de fluoroză. Conform aceleiaşi surse, circa 20% din cazurile îmbolnăvirilor de boli intestinale sunt cauzate de contaminarea surselor de apă potabilă, înregistrând anual circa 4000 îmbolnăviri de boli intestinale acute. Contactul cu apele de suprafaţă contaminate sporeşte riscul morbidităţii. Numărul îmbolnăvirilor e de 2-5 ori mai mare în rândul persoanelor ce au acces la sursele de apă de suprafaţă decât cele ce se află mai departe de râuri. Cel mai frecvent în sursele acvatice de suprafaţă se depistează agenţii hepatitei, holerei şi salmonelei. În probele ce conţineau agenţi patogeni, vibrionul holerei se depista în majoritatea cazurilor, agenţii hepatitei – în 90% cazuri, iar cei de salmonela – în circa 30% cazuri. Mulţi consumatori de apă potabilă din sistemul centralizat de asigurare sunt alarmaţi de faptul că apele de canalizare, după o prelucrare corespunzătoare, se colectează în rezervoare situate în vecinătatea apeductului. Menţionând că apele de canalizare nu pot fi curăţate perfect din punct

de vedere chimic, accentuăm că apa potabilă devine dăunătoare sănătăţii omului şi că acest proces a cuprins întregul glob.

În Republica Moldova nu există un sistem unic de monitorizare a calităţii apei potabile, de aceea administrarea şi controlul calităţii ei sunt incerte. Conform tehnologiei existente de purificare a apei de băut, cel puţin în sistemul centralizat de aprovizionare, apa potabilă se tratează cu clor. Tehnologia prevede mai multe etape complicate şi costisitoare, ce sunt direcţionate spre lichidarea a două tipuri de poluanţi: microorganismelor patogene şi toxinele chimice. Şi dacă clorul omoară „viaţa din apă", deşi mulţi microbi sunt rezistenţi faţă de el, iar viruşii de tipul celui hepatic pot trece cu uşurinţă toate etapele de dezinfectare a apei şi să se menţină în ea, apoi acţiunea clorului poate avea acţiuni mult mai grave decât microbii omorâţi cu clor. În al doilea rând, clorul nu poate neutraliza substanţele toxice din apă, dar poate forma mulţi compuşi printre care şi cancerigeni cu unele substanţe din ea. Concentraţia şi aşa mare de substanţe chimice la interacţiunea cu clorul poate conduce la formarea unor compuşi cu consecinţe imprevizibile. Aceşti compuşi pot rămâne în apă timp îndelungat, chiar şi după nenumărate filtrări. De aceea, o anumită cantitate de compuşi chimici, rămânând în apa supusă purificării, zi de zi contribuie la subminarea sănătăţii noastre. Adică, tratarea apei cu clor permite înlăturarea posibilităţii de apariţie a bolilor epidemice, dar ameninţă acutizarea suferinţelor gastro-intestinale. Clorul, ca cel mai uşor halogen, posedă capacitatea de a dizolva elementele mai grele din această grupă, care, la rândul său, pot provoca un şir de perturbări fiziologice organismului uman. Experţii independenţi au luat un pahar obişnuit cu apă clorurată de robinet şi au determinat, că pH-ul ei e 7, pe când potenţialul oxido-reducător + 270 mV. Indicii obţinuţi n-au surprins, deoarece clorul din apă se manifestă ca oxidant sau ca radical liber (la care în stratul exterior lipseşte un electron). Oxidantul, în cazul dat clorul, adiţionând electronii de la alte molecule, nimiceşte microorganismele, în ce şi constă, de fapt, sensul prelucrării apei cu clor. Însă un asemenea mod de tratare a apei e însoţit şi de vătămarea moleculelor folositoare, ceea ce, în egală măsură, condiţionează formarea radicalilor liberi, principalul motiv pentru care oamenilor şi animalelor le este contraindicată utilizarea apei clorurate.

Guvernul Republicii Moldova întreprinde unele măsuri de ameliorare a situaţiei: se finisează adoptarea unui nou document normativ al apei potabile, iar prin Hotărârea Nr. 970 în anul 2007 a fost înfiinţat sistemul Automatizat de informare *Registrul de Stat al apelor minerale naturale îmbuteliate, apei potabile şi băuturilor nealcoolice*. Aceste măsuri au la bază principii unilaterale, depăşite de timp, de aceea rezultatele obţinute lasă mult de dorit şi, în timpul apropiat, societatea nu poate beneficia de nişte schimbări favorabile. Întrebarea constă nu numai în atingerea şi menţinerea purităţii microbiologice şi chimice a apei pe care o bem, dar şi în compatibilitatea ei compoziţională cu organismul uman. Actualmente sunt utilizate mai multe metode de determinare a calităţii apei. Una din ele este metoda filtrelor membranice. Această metodă se bazează pe concentrarea microorganismelor din lichide, suspensii cu volum relativ mare pe suprafaţa filtrelor membranice şi cultivarea microorganismelor pe medii nutritive agarizate sau pe cartonaşe de substrat, cu medii nutritive agarizate. Filtrul membranic, cu diametrul porilor convenabil, se aşază pe instalaţia de purificare şi se filtrează proba de apă de studiat. Microorganismele ce se găsesc în apă sunt reţinute pe suprafaţa filtrelor membranice. Inhibatorii de creştere, ce se pot conţine în probă, se înlătură prin spălarea membranei cu soluţie fiziologică sau apă distilată sterilă. Filtrul membranic se aşază pe mediul nutritiv sau pe cartonaşul de substrat cu mediu nutritiv în cutii Petri şi se incubează. Schimbul substanţelor nutritive şi al metaboliţilor are loc prin sistemul porilor din filtrele membranice. La expirarea timpului de cultivare se stabileşte morfologia şi numărul coloniilor crescute, în baza cărora se determină apartenenţa specifică şi concentraţia relativă a bacteriilor în proba de cercetare.

Cartonaşele nutritive de substrat se folosesc cu succes la metoda de filtrare membranică şi facilitează realizarea multor metode microbiologice de cercetare. Ele reprezintă discuri sterile de carton uscat, ce conţin componentele mediilor nutritive. După umectarea cu apă distilată sterilă în volum de 3,5 ml, aceste cartonaşe pot fi utilizate. Toate tipurile de cartonaşe cu medii nutritive se livrează cu filtre membranice sterile, ambalate individual. Elaborate special pentru studierea microorganismelor, filtrele membranice au un diametru de 47-50 mm. Un ambalaj standard conţine în set 100 cartonaşe de substrat cu medii nutritive sterile, aşezate în cutii Petri corespunzătoare. Fiecare 10 cutii Petri sunt ambalate separate în pungi de aluminiu. Destinaţia lor este de a proteja mediile nutritive în timpul păstrării şi transportării de abaterile de temperatură şi umiditate posibile. Datorită acestui fapt, calitatea cartonaşelor rămâne neschimbată timp de 18-24 luni, ceea ce este unic în felul său. Niciun alt mediu nu poate fi utilizat timp de 2 ani.

Însuşirile microbiologice ale apelor

Reţeaua hidrografică a Republicii Moldova este folosită, ca şi în alte ţări, pentru evacuarea apelor reziduale menajere, industriale şi a apelor pluviale. Deşi o parte din apele reziduale sunt trecute prin sistemele de epurare, ele aduc în reţeaua hidrografică diferite impurităţi. Astfel, toate ecosistemele acvatice din Republica Moldova continuă să fie poluate. Apa râurilor Nistru şi Prut este clasificată pe diferite sectoare, conform indicilor microbiologici ca poluată şi foarte poluată. Apa râurilor mici, în majoritatea cazurilor, e considerată ca foarte poluată şi chiar degradată pe tot cursul acestora**.**

Apele subterane din pânza freatică conţin numeroase impurităţi, îndeosebi, microorganisme, în special cele localizate în văile râurilor mici. În unele localităţi, apele freatice sunt intens poluate cu substanţe petroliere, provenite din scurgerile rezervoarelor de combustibil şi de pe teritoriile urbane împreună cu apele pluviale. Apele subterane de profunzime (arteziene) nu sunt poluate antropic, datorită izolării lor de la suprafaţă cu straturi de protecţie argiloase şi calcaroase sigure, însă, pentru unele dintre ele este caracteristică prezenţa în cantităţi sporite a fluorului, amoniacului, hidrogenului sulfurat, fierului, metanului etc., fapt ce condiţionează şi apariţia microorganismelor.

Concluzii

1. În apa potabilă a fântânilor din localităţile rurale studiate, numărul total de germeni depăşeşte de mai multe ori normativele existente şi în majoritatea cazurilor, nu corespunde standardelor naţionale, după indicii microbiologici studiaţi: numărul total de germeni şi numărul bacteriilor coliforme.
2. Sondele arteziene, dat fiind faptul, că sunt mai protejate, cedează semnificativ fântânilor, după numărul total de germeni, însă nici apa lor nu corespunde normativelor şi, în majoritatea cazurilor, conţine bacterii coliforme.
3. Apa potabilă din sursele acvatice studiate conţine un număr impunător de microorganisme, inclusiv bacterii coliforme, fapt ce o caracterizează ca dăunătoare pentru sănătatea omului şi ca necorespunzătoare indicilor naţionali de calitate.
4. Rezultatele obţinute mărturisesc despre o situaţie ecologică alarmantă a surselor de apă şi despre o necesitate stringentă de ameliorare a calităţii lor.

Referinţe bibliografice:

1. *Hotărârea guvernului nr.934*// Monitorul oficial din 24.08.07.
2. *ГОСТ 2874-82 «Вода питьевая». Качество и контроль*, Москва, 974 г., 186 с.
3. *ГОСТ Р 51232-98 «Вода питьевая». Общие требования к организации и методам контроля качества*. Госстандарт России, Москва, 15 с.
4. Родина, А. Г., *Методы водной микробиологии*. Практическое руководство, Москва, 1975.

UNELE LEGITĂŢI ALE CREŞTERII BIOMASEI ŞI LUNGIMII CORPULUI LA NUTRII ÎN CONDIŢII DOMESTICE

Adrian Frunză, absolvent al Facultăţii de Ştiinţe ale naturii şi Agroecologie,
Universitatea de Stat „Alecu Russo" din Bălţi
Coordonator ştiinţific: **Vasile Buzdugan**, conf. univ. dr.

The material is the result of dynamic growth in nutritional research. Issues are highlighted seasonal growth dynamics of length-weight of these animals in domestic conditions during the first 10 months after birth.

„Să ne întrebăm ce reprezintă animalul pentru om:
Un prădător, un parazit, un exploatator, o fiinţă domestică,
Un dar al lui Dumnezeu sau însuşi Dumnezeu"

Animalul îmblînzit de om devine, pentru el, o fiinţă supusă, însă, de fapt, ne lovim de extrem de marea dificultate de a da o definiţie în ce priveşte domesticirea animalelor, căci criteriile unui asemenea proces sînt departe de a fi evidente [1]. Odată cu dezvoltarea civilizaţiei umane omul a încercat şi a realizat domesticirea prin izolarea genetică, schimbările morfologice şi fiziologice, crearea raselor noi datorate intervenţiei, conştiinţei sau incoştientului pe de o parte, şi, pe de altă parte, ţinerii animalelor în spaţii închise (care sînt diferite de ale rudelor lor sălbatice) şi din ce în ce mai dependente de om. Motivele pentru care se realizează acest lucru pentru produsele corpului lor (în alimentaţie, industrie etc.) şi pentru munca pe care o efectuează, pentru complimentul lor (de la activităţile de curăţare, pînă la lupta biologică). Aşadar, criteriile de domesticire sînt foarte nesigure. Totodată animalele sînt foarte diferite din punct de vedere zoologic o trăsătura comună a cărora îl constituie raportul lor deosebit cu omul şi importanţa pe care o au în civilizaţiile umane. Astfel, domesticirea implică, pe de o parte, folosirea animalului viu, pentru ca omul să-i controleze reproducerea, să-i ia puiul, să-şi procure blana, lîna şi laptele, sau să se bucure de prezenţa iubitoare ori de protecţia sa. Pe de altă parte, domesticirea presupune o anume apropiere a animalului faţă de om, dar, mai ales, a omului faţă de animal. Această apropiere se manifestă prin lipsa fricii faţă de el, prin cunoaşterea comportamentului animalului, prin îngrijirea şi a hrana adecvată.

Problema trecerii animalelor din patrimoniul sălbatic natural în cel domestic e deosebit de actuală şi în prezent, în epoca progresului tehnico-ştiinţific, precum şi a sporirii ritmicităţii creşterii populaţiei globale, ca o cale de soluţionare a necesităţii satisfacerii cerinţelor crescînde în produse alimentare ale populaţiei sporinde, inclusiv ale celor de origine animală. O altă cale de soluţionare a problemei enunţate o constituie cercetarea şi elaborarea unor tehnologii de îngrijire şi întreţinere întru sporirea productivităţii raselor de animale deja domesticite.

Acest fenomen se realizează şi continuă să se realizeze la nivelul speciei prin îmblînzire (dresajul sau supunerea), la nivel individual, iar creşterea animalului nu presupune în mod obligator această familiaritate.

Selecţia genetică a fost o cauză a domesticirii mai ales la începutul sec. XX. Speciile care au fost supuse laboratorului genetic au fost porcii, gîştele, raţele, porumbeii şi mai tîrziu pisicile, iepurii chiar şi altele. Unul din aceste animale care a fost aclimatizat în sec. al XX-lea în multe ţări din Europa, precum şi în America de Nord şi domesticit relativ nu demult este nutria, animal tot mai răspîndit în ferme şi în gospodării individuale pentru produsele sale importante – carnea comestibilă şi dietetică şi blana preţioasă.

Specia dată (*Myocastor coypus*) este un rozător de talie mare cu incisivi de proporţii mai mari, de culoare roşie şi coadă lungă. Arealul natural al nutriilor constituie zona temperată şi cea subtropicală din America de Sud. Habitatul natural al acestei specii este

limitat, ea trăind doar în jumătatea sudică a Americii de Sud începînd cu Bolivia şi sudul Braziliei şi pînă la Tierra de Fuego [2]. Hrana de bază a nutriilor o constituie rizomii, tulpinile şi frunzele de stuf şi papură, iar cea suplimentară nucile de apă şi nuferii. Hrana animală o constituie lipitorile, moluştele, alimente pe care e în stare să şi le dobîndească, avînd capacitatea de a rezista sub apă, mai ales în acest scop, timp de circa 10 minute. Fiecare femelă de nutrie în condiţii naturale naşte în mediu pînă la 8 pui (în condiţii domestice şi crescătorii – circa 6 pui).

Cercetarea noastră vizează studierea unor legităţi de creştere a lungimii corpului şi biomasei, indici ai productivităţii nutriei, ca o bază pentru eventuale elaborări de căi de sporire a cantităţii şi calităţii produselor oferite de acest rozător domestic. Pentru realizarea acestui scop, au fost trasate următoarele obiective**:**

- studierea dinamicii sporului în greutate a nutriilor;
- studierea dinamicii sporului creşterii lungimii corpului nutriilor.

Rezultatele investigaţiilor completează cunoştinţele despre biologia nutriilor şi pot servi pentru amatorii crescători de nutrii în optimizarea îngrijirii şi a relaţiilor omului cu ele.

Cercetările au fost efectuate în satul Pîrliţa, r-nul Făleşti, în condiţii de casă, asupra unor indivizi tineri de nutrie de la naştere, pe parcursul maturizării sexuale şi pînă la atingerea vîrstei de 10 luni. Drept criterii de determinare a ritmicităţii de creştere au fost folosite lungimea şi greutatea corpului. Greutatea a fost determinată folosind cîntarul electronic şi ruleta pentru aflarea lungimii corpului în cm fără a include şi lungimea cozii. Măsurările au fost efectuate o dată în lună, în aceeaşi zi – ultima sîmbătă din lună.

În acest scop, animalul prins era localizat într-un spaţiu izolat, ca să nu fie în prezenţa altor animale domestice şi determinarea lungimii se făcea prin plasarea ruletei de la vîrful botului şi pînă la începutul cozii.

Determinarea greutăţii animalelor se efectua cu ajutorul cîntarului electronic, iar pentru imobilizarea animalului – nutriile se introduceau separat cîte una în parte într-o sacoşă.

Datele despre valoarea medie lunară a lungimii corpului pentru perioada iunie (2009) - aprilie (2010) sînt prezentate în figura 1. Analizînd expresia grafică a datelor ce exprimă media lunară a lungimii corpului nutriei se observă o creştere a lungimii de la 18,25cm (masculii) şi, respectiv, 18cm (femelele) la naştere în luna iunie pînă la 42,5cm (masculii) şi 40,75cm (femelele) în luna aprilie. Altfel zis, s-a produs o creştere a mărimii mediei lunare a corpului mai mult de două ori.

Fig.1. Media lunară a lungimii corpului nutriilor

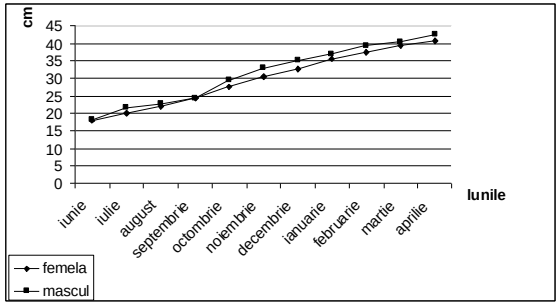

În general însă, pe parcursul lunilor, diferenţa dintre lungimea medie a corpului masculilor şi femelelor oscilează între 0 cm (mărimea egală în septembrie) fiind cea mai ridicată (2-2,5 cm în favoarea primilor) în lunile octombrie-decembrie (perioadă ce coincide cu maturizarea sexuală la aceste animale).

Fig.2. Media lunară a masei corpului nutriilor

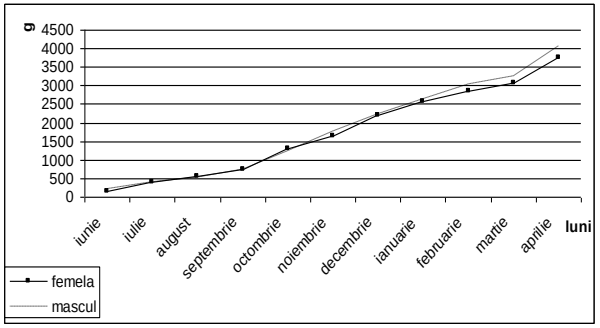

Analizînd media lunară a greutăţii corpului nutriilor, se observă, de asemenea, creşterea biomasei lor de la 159 g (femelele) şi, respectiv, 213 g (masculii) în iunie pînă la 3740g, şi, respectiv, 4060g în luna aprilie. Altfel zis, biomasa femelelor a crescut timp de 10 luni de circa 19 ori în cazul femelelor şi de 23 ori în cazul masculilor. Cu privire la diferenţa dintre masa corpului masculilor şi femelelor constatăm că la naştere ea e egală cu 54 g, iar peste 10 luni ea creşte de aproape 6 ori în favoarea masculilor.

Totodată, constatăm şi faptul că în perioada iulie – octombrie, femelele depun în greutate mai mult decît masculii (în iulie -397g, august -555g şi octombrie -1292,5g şi, respectiv, la masculi 392g în luna iulie, 525g în august şi 1255g în octombrie). În continuare, masculii se detaşează simţitor ajungînd la 4060g în aprilie, faţă de 3740 g la femele (diferenţă de 320 g). Perioada acestei detaşări coincide într-o măsură cu vîrsta maturizării sexuale la nutrii şi anume: către atingerea ei la femele masa medie lunară a lor o întrece pe cea a masculilor (luna octombrie) şi dimpotrivă – la atingerea maturizării sexuale de către masculi (luna noiembrie).

Comparînd configuraţia curbei mediei lunare a masei corpului nutriilor (fig.2) cu cea a valorilor medii lunare ale lungimii corpului (fig.1), constatăm un mers asemănător al acestora exprimat printr-o creştere continuă a masei şi lungimii corpului pe parcursul celor 10 luni.

Altele sînt legităţile progresului lunar al lungimii şi masei corpului, cum ni se prezintă datele în figurile următoare. Analizînd datele din figura 3, constatăm prezenţa unor oscilaţii ale mărimii progresului lunar al lungimii corpului mai pronunţate la masculi faţă de cele mai puţin semnificative la femele. Cota maximală a acestui progres pentru masculi e caracteristică ca şi pentru femele pentru luna octombrie (pentru masculi atingînd 5cm, iar pentru femele – 3cm), fiind destul de ridicat la masculi şi în lunile iulie şi noiembrie (3,5cm).

Fig. 3. Progresul lunar al lungimii corpului al nutriilor

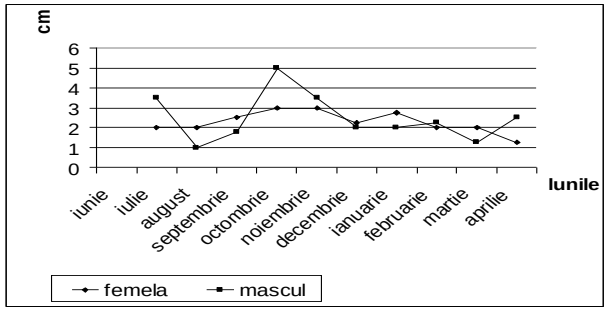

În ceea priveşte însă progresul lunar al greutăţii animalelor timp de 10 luni, se observă că masculii în comparaţie cu femelele nu înregistrează variaţii mari al acestui indice cu excepţia lunilor septembrie-octombrie. Creşterea mărimii progresului este deosebit de exprimată în perioada martie-aprilie de aproape 3,5 ori. În ceea ce priveşte oscilaţiile progresului lunar al masei corpului femelelor, ele încep să se manifeste începînd cu luna septembrie, iar cota maximală medie a progresului e atinsă în aceeaşi perioadă – martie-aprilie, progresul fiind puţin mai coborît ca cel al masculilor.

Fig. 4. Progresul lunar al greutăţii nutriilor

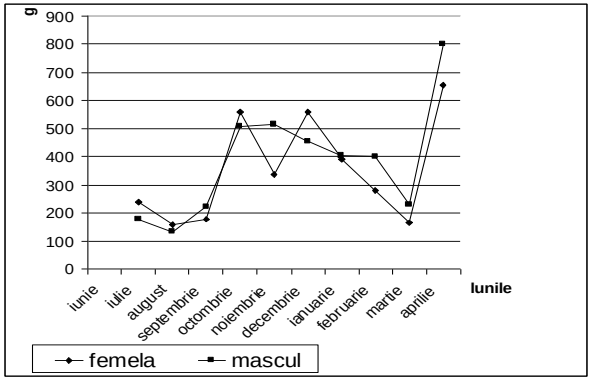

Progresul mediu lunar al greutăţii înregistrează oscilaţii puţin mai mari decît progresul mediu lunar al lungimii (diferenţa dintre minimal şi maximal în primul caz e de 5 ori, iar în al doilea – de peste şase ori). În ceea ce priveşte un alt indiciu al dinamicii creşterii nutriilor şi anume sporul creşterii în lungime a corpului (fig.5) observăm că cele mai mari oscilaţii sînt caracteristic masculilor şi anume în luna octombrie (0,204cm), iar cele mai mici – în martie (0,031cm), însă în general pentru femele ele, de asemenea, sînt relativ mai mici, atingînd cota maximă în octombrie 0,122cm, pe cînd cea minimală se înregistrează în aprilie 0,031.

O prezentare mai clară a acestor indici avem în *Fig.5. Sporul în lungime a corpului nutriilor*

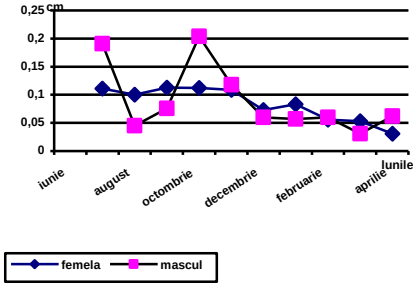

Datele următoare, ce se referă la sporul biomasei corpului demonstrează că cele mai ridicate valori se înregistrează în lunile iulie (0,840g) şi octombrie (0,678g): la masculi – 9, iar pentru femele - respectiv 1,49g în luna iulie şi 0,764g în octombrie. Cea mai scăzută valoare a acestui indiciu se constată în perioada lunilor februarie-martie (0,108g; 0,096g) pentru femele şi respectiv - 0,152g; 0,075g pentru masculi.

Fig.6. Sporul în greutate a corpului nutriilor

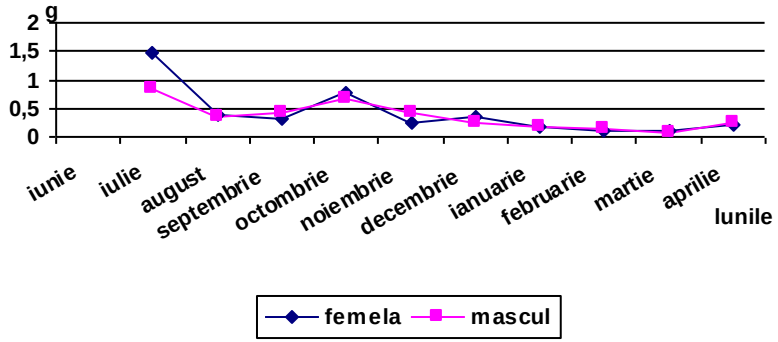

Prin urmare, sporul mediu lunar al lungimi şi greutăţii corpului nutriilor se caracterizează prin oscilaţii destul de semnificative, mai ales în perioada lunilor iulie-octombrie, după care urmează o uşoară scădere a mărimii acestui indiciu.

Concluzii

1. Progresul lunar al biomasei corpului nutriilor variază la ambele sexe pe întreaga perioadă de 10 luni după naştere.
2. Sporul în greutate în prima lună după naştere la femele este de 15 ori mai mare în comparaţie cu sporul din luna a noua, pe cînd la masculi acest indice este de 11 ori mai mare.
3. Progresul lunar al lungimii corpului pentru masculi în perioada lunilor (iulie-octombrie) cunoaşte oscilaţii mult mai mari în comparaţie cu cel al femelelor, iar în lunile noiembrie-aprilie se constată o descreştere semnificativă pentru ambele sexe.
4. Sporul în lungime a corpului este mai exprimat la masculi în perioada iulie-octombrie, iar în lunile ce urmează el cunoaşte o descreştere semnificativă indiferent de sexul animalelor.

Referinţe bibliografice:

1. Delort, R., *Animale şi istoria lor,* Bucureşti, 1993, 511 p.
2. Negruţiu, E., *Manualul inginerului agronom*, Editura Tehnică, 1954, 425 p.
3. D.T.N. Brehm, *Lumea animală*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1964, 910 p.
4. Mesropov, G.R., Bodur, I.D., Krivceavski, I.E., *Creşterea iepurilor de casă şi a nutriilor*, Chişinău, Editura Cartea moldovenească, 1988, 195 p.
5. Bucătaru, N., Maciuc, V., *Afaceri în creşterea iepurilor de casă şi a animalelor de blană*, Chişinău, 2005, 95 p.
6. Naumov, S.P., *Zoologia*, Chişinău, Editura Lumina, 1989, 489 p.
7. http.www.en.wikipedia.media
8. http.www.zooland.ro

ИССЛЕДОВАНИЕ ХИМИЧЕСКОГО ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ ТАРНОГО ОБЕСЦВЕЧЕННОГО СТЕКЛА С ДИФТОРДИХЛОРМЕТАНОМ

Galina Crîşmaru, **Anastasia Ţap**, masterande, Facultatea de Ştiinţe ale naturii şi Agroecologie, Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălţi.

Coordonator ştiinţific: **Vasile Şaragov**, conf. univ. dr. habil.

The results with thermochemical treatment of container colorless glass by difluorodichloromethane are analyzed and integrated. Regimes of treatment of glass samples by difluorodichloromethane are given here. Factors effecting on chemical interaction of glass with difluorodichloromethane were determined. Mechanism of dealkalization of surface layers of glass by difluorodichloromethane is discussed.

Введение

Природа выщелачивания стекла оксидами серы и углерода исследуется с начала прошлого столетия [1]. Механизм взаимодействия промышленных стекол с кислыми газами сводится к выщелачиванию их поверхностных слоев на глубину примерно 1 мкм. Термохимическая обработка промышленных стеклоизделий кислыми газами способствует повышению их химической стойкости в несколько раз, при этом также возрастает их механическая прочность на 20-30 %, микротвердость и термостойкость – на 10-20%. Значительное повышение химической стойкости стеклянной тары происходит при ее обработке фторсодержащими соединениями [2, 3]. Механизм такого взаимодействия не выяснен.

Цель проведенных экспериментов заключалась в исследовании природы химического взаимодействия тарного обесцвеченного стекла с дифтордихлорметаном.

Методика эксперимента

В качестве объектов исследования использовались тарное обесцвеченное стекло и дифтордихлорметан.

Образцы тарного стекла вырезались из банок и бутылок разного ассортимента. Банки вместимостью от 0,2 до 1,0 л вырабатывались на машинах секционного типа IS-8-2. Бутылки вместимостью 0,5 л формовались на роторных машинах типа BB-12-2. Химический состав тарного стекла (массовые доли, %): 72,02 SiO_2, 1,97 Al_2O_3, 0,07 Fe_2O_3, 7,07 CaO, 4,79 MgO, 13,68 Na_2O, 0,32 SO_3.

Дифтордихлорметан является химически инертным соединением, устойчивым к действию кислот и концентрированных растворов щелочей. Дифтордихлорметан не горит и не образует взрывоопасных смесей с воздухом, но при температуре выше 400 ^oC разлагается с образованием хлорида и фторида водорода [4].

Лабораторная установка для термохимической обработки стекла дифтордихлорметаном представлена на рисунке.

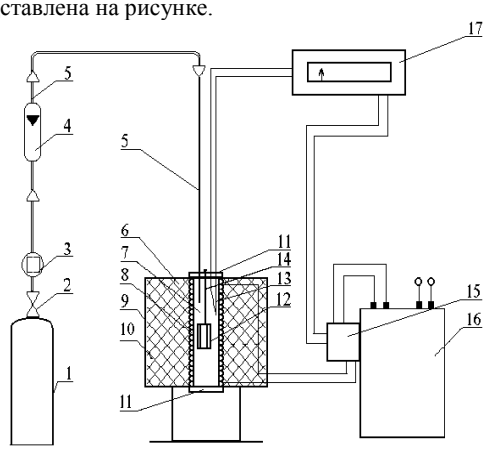

Схема лабораторной установки для обработки стекла газами
1 – баллон с газом; 2 – вентиль; 3 – редуктор; 4 – ротаметр; 5 – резиновый шланг;
6 – электрическая трубчатая печь; 7 – труба; 8 – обмотка; 9 – корпус печи; 10 – асбест;
11 – крышка; 12 – кассета с образцами стекла; 13 – термопара; 14 – крючок;
15 – магнитный пускатель; 16 –регулятор напряжения; 17 – потенциометр.

Экспериментальная установка включает следующие основные части: реакционную камеру, нагревательную печь, резервуар с газом, аппаратуру для измерения

расхода газового реагента и подачи его в реакционную камеру, аппаратуру для измерения и регулирования заданной температуры в реакционной камере, вентиляционную систему.

Образцы стекла в виде кусочков разной формы помещались в вертикальную электрическую трубчатую печь 6 при комнатной температуре. Печь представляет собой фарфоровую трубу 7, на которую намотана спираль из нихромовой проволоки 8. Пространство между корпусом 9 и трубой 7 изолировано асбестом 10. Фарфоровая труба 7 с обеих сторон закрывается крышками 11. К верхней крышке 11 прикреплен крючок 14, на который подвешивались образцы стекла 12.

Нагревание печи осуществлялось регулятором напряжения 16. Температура газового пространства печи измерялась термопарой 13. Потенциометр 17 типа КСП-4 при помощи магнитного пускателя 15 регулировал заданную температуру с погрешностью ± 10°С. Скорость нагревания образцов составляла 5-10°С/мин. При достижении заданной температуры в печь подавался газ из баллона 1 через вентиль 2, редуктор 3 и ротаметр 4 по резиновому шлангу 5 и через верхнюю крышку 11. Расход газового реагента контролировался и регулировался ротаметром типа РС - 3А. Максимальная относительная погрешность измерения не превышала ± 3 %.

После окончания обработки стекло охлаждалось в отключенной печи со скоростью 2-5°С/мин. Образцы из печи вынимались при температуре не выше 100°С.

При проведении эксперимента (исследования) из физических свойств стекла измерялась только его микротвердость. Для определения микротвердости применялся микротвердомер ПМТ-3М.

Методика эксперимента следующая. Перед испытанием новой серии образцов проводилась проверка чувствительности механизма нагружения на кристаллах хлорида натрия. На каждый образец стекла наносилось 10-20 уколов алмазной пирамидой. Для получения достоверных данных уколы делались равномерно по всей поверхности стекла. Нагрузка на индентор составляла 0,2 Н.

Длина диагонали отпечатка замерялась дважды. Для расчета микротвердости применяли формулу:

$$H = \frac{1{,}854 \bullet P}{c^2} \bullet 10^{-6},$$

где Н – микротвердость, МПа;

Р – нагрузка, Н;

с – длина диагонали отпечатка алмазной пирамиды на стекле, м.

Наибольшая возможная относительная ошибка измерения микротвердости составляла ± 4 %.

Полученные результаты и их обсуждение

По сведениям, полученным из специальной литературы по исследуему вопросу, известен факт, что при температуре выше 300 ^{0}С кислые газы реагируют со щелочными компонентами стекла с образованием на его поверхности продуктов реакции в виде тонкой пленки или так называемого налета [5]. Нами выбраны следующие режимы обработки стекла дифтордихлорметаном: температура – 20-600^{0}С, объем дифтордихлорметана на одну обработку – 1-30 л, продолжительность обработки – 1-30 мин. В экспериментах определение влияния отдельного фактора на взаимодействие тарного обесцвеченного стекла с дифтордихлорметаном устанавливалось следующим образом. Только один фактор изменялся, а все остальные факторы, в том числе условия обработки (число и размеры образцов, скорость нагрева и охлаждения образцов и т. д .), оставались неизменными.

При обработке образцов стекла дифтордихлорметаном от комнатной температуры до 250^0С визуально образцы не претерпевали изменений. При температуре 300^0С отмечалось очень слабое образование налета. Интенсивность налета возросла при температуре обработки 500^0С. Наиболее интенсивно реакция стекла с дифтордихлорметаном отмечалась при температуре обработке 600^0С. Следовательно, химическое взаимодействие обесцвеченного тарного стекла с дифтордихлорметаном происходит при температуре 300 ^{0}С и выше.

используя аналогичную методику, пришли к выводу, что с увеличением объема дифтордихлорметана на одну обработку от 1 до 15 л (при температуре 600^0С) интенсивность налета возрастает. Дальнейшее увеличение объема дифтордихлорметана до 30 л заметно не изменило интенсивность налета на поверхности образцов. Было установлено, что подобная зависимость характерна для продолжительности одной обработки. Увеличение времени обработки от 1 до 15 мин способствует ускорению реакции стекла с дифтордихлорметаном.

На основе проведенных экспериментов установлено, что оптимальным режимом термохимической обработки обесцвеченного тарного стекла дифтордихлорметаном являются следующие условия: температура – 600^0С, объем дифтордихлорметана на одну обработку – 15 л, продолжительность обработки – 15 мин.

Для выяснения механизма химического взаимодействия тарного обесцвеченного стекла с дифтордихлорметаном необходимо установить состав продуктов реакции. Анализ состава налета проводился следующим образом. Продукты реакции смывались дистиллированной водой, а затем полученный раствор проверялся на наличие определенных ионов. Исходя из химического состава стекла и продуктов распада дифтордихлорметана, с помощью классического химического микроанализа идентифицировались следующие ионы: Na^+, Ca^{2+}, Mg^{2+}, Al^{3+}, Fe^{3+}, Fe^{2+}, Cl^- и F^- [1]. В результате получены следующие данные: в составе продуктов реакции обнаружены только Na^+ и Cl^-, то есть налет содержит только хлорид натрия. Следовательно, можно утверждать, что при термохимической обработке обесцвеченного тарного стекла дифтордихлорметаном происходит выщелачивание его поверхностных слоев.

Интересные результаты выявлены и по измерению микротвердости стекла, обработанного дифтордихлорметаном. Влияние температуры обработки дифтордихлорметаном на микротвердость тарного стекла представлено в таблице.

Микротвердость тарного стекла, обработанного дифтордихлорметаном

Температура, ^{0}С	Микротвердость, МПа	Прирост микротвердости, %
20	3540	0
300	3570	0
400	3680	4
500	3820	8
600	4030	14

Табличные данные свидетельствуют о том, что с повышением температуры обработки микротвердость тарного стекла возрастает. В исследовании выявлена тесная взаимосвязь между интенсивностью налета на поверхности образцов и микротвердость тарного стекла, суть которого в том, что чем интенсивнее стекло выщелачивается дифтордихлорметаном, тем сильнее возрастает микротвердость.

Заключение

1. Эксперименты показали, что обработка обесцвеченного тарного стекла дифтордихлорметаном сопровождается выщелачиванием его поверхностных слоев.

2. При термохимической обработке тарного стекла дифтордихлорметаном на его поверхности образуются продукты реакции, в состав которых входит хлорид натрия.
3. С повышением температуры, увеличением объема дифтордихлорметана на одну обработку и продолжительности обработки интенсивность налета возростает.
4. С повышением температуры обработки микротвердость тарного стекла возрастает. Чем интенсивнее стекло выщелачивается дифтордихлорметаном, тем сильнее возрастает его микротвердость.

Библиография:
1. Безбородов, М.А., *Химическая устойчивость силикатных стекол*, Минск, Наука и техника, 1972, 304 с.
2. Anderson, P.R., Bacon, F.R., Byrum, B. W, *Effect of surface treatments on the chemical durability and surface composition of soda-lime glass bottlesю*, J. Non-Cryst, Solids, 1975, V. 19, p. 251-262.
3. Hubert, F., *Improving the chemical durability of hollow glass containers by a combined fluorine - SO_3 treatment. Riv. star. sper. vetro*, 1986, V. 16, № 6, c. 29-35.
4. Томановская В.Ф., Колотова Т.Е., *Фреоны. Свойства и применение.* Справочник, Л.: Химия, Ленингр. отд-ние, 1970, 182 с.
5. Gaar, H., *Untersuchu'ng uber den Alkalientzug an Kristall - und Bleikristallglas durch Bildung von 'Huttenrauch'' und die dadurch bewirkten Oberflachenveranderungen*, Glastechn, Berlin, 1974, J. 47, № 4, S. 63-69.

TRANSFORMAREA SUBSTANŢEI ORGANICE A SOLULUI PE TERENURILE ARABILE DIN STEPA BĂLŢIULUI

Oxana Noroc, masterandă, Facultatea de Biologie,
Universitatea Academiei de Ştiinţe a Moldovei
Coordonator ştiinţifc: **Boris Boincean**, prof. cercet. dr. habil.

The article describes the transformation of soil organic matter on the arable soils from the Balti steppe.

Purpose: to evaluate the role and transformation of soil organic matter as an integral index of soil fertility under the influence of modern agriculture processes.

To achieve this purpose, we set ahead the following objectives:

- *Analysis of bibliographic sources in the Republic of Moldova and abroad on the role and importance of soil organic matter for soil fertility and crop productivity assurance.*
- *Using indicators to assess soil organic matter changes under the influence of agro-technical methods in the same type of soil.*

Scientific novelty of the work: is that the first changes were outlined in the quantity and quality of soil organic matter under the influence of different agro-technical methods in the same type of soil.

Study methods: The proposed method of C. Cambardella for fractionating stable and labile organic matter, a set of indicators for determining the agro-physical, agrochemical and biological properties of soils .A qualitative (healthy) soil is able to: acquire, hold and release nutrients and water, promote root growth, maintain a favourable habitat for soil biota, respond to used agro-technical methods and resist degradation.

Actualitatea temei. Agricultura, în majoritatea ţărilor din lume, inclusiv în Republica Moldova, se află la o răscruce de drum. Intensificarea tehnologică, bazată pe creşterea dependenţei gospodăriilor agricole de folosirea surselor energetice nerenovabile şi derivatelor lor (îngrăşăminte minerale şi pesticide) din exteriorul gospodăriilor, a contribuit la agravarea problemelor de ordin economic, ecologic şi social în localităţile rurale. Devine tot mai evident că agricultura nu a asigurat o dezvoltare durabilă. Cu regret, solul a fost precăutat ca un substrat pentru creşterea plantelor, fără a ţine cont de faptul că doar şi el este un organism viu. Atribuind atenţie primordială solului ca factor de producere în agricultură au fost neglijate funcţiile ecologice a solului. Doar în ultimii ani devine tot mai evident rolul polifuncţional al solului în biosferă, cum opinează autorul rus Dobrovolschi.

Rezultatele numeroaselor cercetări au demonstrat că reproducerea fertilităţii solului numai din contul resturilor vegetale în agricultură este, practic, imposibilă, iar folosirea intensivă a îngrăşămintelor minerale în agricultură, de rînd cu sporirea productivităţii culturilor, exercită o serie de fenomene negative: *înrăutăţirea proprietăţilor solului, poluarea mediului înconjurător şi a producţiei agricole, impactul negativ asupra sănătăţii oamenilor şi animalelor etc.*

Nu este întîmplător că atenţia tot mai multor savanţi, specialişti în agricultură, fermieri etc. este orientată spre agricultura durabilă, inclusiv ecologică. Crearea condiţiilor pentru activitatea miraculoasă şi pe departe necunoscută a biotei solului este una din sarcinile primordiale a unui nou model de agricultură, care va pune accent pe ecologizare şi biologizare ca alternativă a industrializării agriculturii.

Scopul şi obiectivele lucrării: constă în evaluarea rolului şi a transformărilor substanţei organice a solului ca indice integral al fertilităţii solului, sub influenţa procedeelor agrotehnice contemporane. Pentru realizarea scopului propus au fost realizate următoarele **obiective**:

- Analiza surselor bibliografice din Republica Moldova şi de peste hotarele ei referitor la rolul şi importanţa substanţei organice a solului pentru fertilitatea solului şi asigurarea productivităţii culturilor.
- Folosirea unor indicatori pentru evaluarea transformărilor substanţei organice a solului sub influenţa procedeelor agrotehnice în cadrul aceluiaşi tip de sol.

Noutatea ştiinţifică a lucrării: constă în faptul că pentru prima dată au fost evidenţiate schimbări în cantitatea şi calitatea substanţei organice a solului sub influenţa diferitor procedee agrotehnice în cadrul unuia şi aceluiaşi tip de sol.

Valoarea practică a lucrării: constă în aprecierea calităţii solului sub influenţa diferitor procedee agrotehnice pe cernoziomurile din stepa Bălţiului. Indicatorii folosiţi pot servi drept instrument de evaluare a proceselor de transformare a materiei organice în sol sub influenţa procedeelor agrotehnice, fiind cu mult mai receptivi şi sensibili comparativ cu conţinutul total de materie organică în sol. Ei pot fi aplicaţi de producătorii agricoli de rînd cu alţi indicatori la evaluarea schimbării calităţii solului sub influenţa diferitor procedee agrotehnice.

Substanţa organică a solului şi fertilitatea solului (în aspectul ecologizării agriculturii)

Stabilizarea şi chiar tendinţa de reducere a productivităţii culturilor în experienţele de lungă durată şi în producere, de rînd cu influenţa intensificării tehnologice asupra mediului ambiant în condiţiile resurselor limitate şi costisitoare de energie neregenerabilă, pe de altă parte, au forţat omenirea să-şi schimbe atitudinea faţă de intensificarea producţiei agricole. În primul rînd, însăşi solul poate fi considerat ca o resursă naturală neregenerabilă, deoarece fertilitatea lui este restabilită cu greu timp de o perioadă istorică scurtă (viaţa omului), fiind supus permanent unui pericol de degradare sub influenţa factorilor naturali şi antropici.

Problemele în agricultura modernă în majoritatea ţărilor lumii sînt rezultatul subestimării rolului indispensabil al materiei organice din sol, ca o condiţie de formare a solului şi de menţinere a fertilităţii lui.

Cu alte cuvinte, esenţa inferioară a solului ca un organism viu şi dinamic a fost neglijată. Este suficient să spunem că numărul de organisme care populează într-o linguriţă de sol fertil (10 g) este de 9 miliarde organisme, ceea ce este de 1,5 ori mai mult decît populaţia globului. Conform lui V.R. Williams, fertilitatea solului este procesul lung şi continuu de sinteză – descompunere a materiei organice a solului. Echilibrul dintre sinteza şi descompunerea substanţei organice din sol este o condiţie de bază pentru existenţa tuturor formelor de viaţă din biosferă. Materia organică a solului, potrivit lui A.P. Kostychev şi V.R. Williams, este produsul de sinteză microbiană, care influenţează toate proprietăţile şi regimurile din sol.

Conform opiniei lui V.A. Kovda, „coaja humică de pe pămînt” este, la nivel mondial, şi distribuitorul de energie, un depozit de cea mai mare parte a biomasei şi a animalelor, ecran care deţine cheia elementelor de viaţă în purificarea aerului. Actualmente se discută din ce în ce mai larg rolul solurilor în reducerea riscurilor „efectului de seră” (creşterea concentraţiei de dioxid de carbon şi alte gaze în atmosferă), pentru îmbunătăţirea calităţii apelor subterane, etc. V.V. Dokuchaev, V.I. Vernadschi considerau solul ca parte indispensabilă a sistemelor complexe – biocenozelor, landşafturilor, biosferei. Ei au avertizat despre pericolul pur utilitar de abordare şi utilizare a solului [7]. Solurile trebuie analizate în contextul condiţiilor naturale ale formării lor. Din păcate, supraaprecierea factorului antropic, fără atenţia cuvenită efectelor sale negative şi neglijarea legilor generale ale procesului de formare a solului, a condus şi conduce la o multitudine de consecinţe negative asupra mediului ambiant.

Materia organică din sol este alcătuită din două componente principale:

- Partea vie (microorganisme - bacterii, viruşi, ciuperci, alge, macro-organisme - viermi, acarieni, insecte, animale cu sînge cald etc.), împreună cu rădăcinile vii ale plantelor;
- Partea inertă, care, la rîndul său, este reprezentată de:
  a) reziduurile de origine vegetală şi animală la diferite stadii de descompunere;
  b) produse intermediare de transformare de origine vegetală şi animală sub formă de substanţe stabile, rezistente la descompunerea microbiană.

Majoritatea cercetătorilor recunosc caracterul eterogen al structurii şi compoziţiei materiei organice a solului, deşi diferă în înţelegerea mecanismelor de formare a substanţei organice a solului [5].

În condiţii de laborator, după separarea reziduurilor organice vizibile, se folosesc diferite metode de fracţionare a materiei organice a solului:

- Fizice (după dimensiuni diferite a fracţiilor, densitate, culoare etc.);
- Chimice (după solubilitatea în diverşi solvenţi);
- Biologice (după rezistenţa lor la descompunere).

Fiecare dintre aceste metode aparte, precum şi asocierea lor cu toată abundenţa şi valoarea informaţiilor primite, fixează starea statică a obiectului de cercetare la momentul prelevării probelor de sol. Procesele de sinteză-descompunere a substanţei organice a solului au loc simultan, deoarece prin utilizarea substanţei organice evidenţiată cu ajutorul unor atomi marcaţi este posibil de a urmări mişcarea şi transformarea lor în sol.

Substanţa organică a solului şi productivitatea culturilor

Materia organică din sol afectează în mod direct sau indirect asupra productivităţii culturilor. În forma sa cea mai pronunţată, o legătură directă între productivitatea culturilor şi conţinutul de materie organică din sol se găseşte pe fond nefertilizat. În timp ce o corelaţie directă între conţinutul de humus al solului şi productivitatea culturilor se menţine doar pînă la un anumit nivel (optim) al solului, conţinutul de materie organică este în concordanţă cu legitatea minimă, optimă şi maximă. Nivelul optim al conţinutului de humus variază pentru soluri diferite iar determinarea acestuia experimental este una dintre cele mai dificile sarcini.

Pe fond fertilizat, de regulă, nu există nici o legătură directă între conţinutul de materie organică a solului şi productivitatea culturilor. Acest lucru este confirmat în experienţele de lungă durată cu îngrăşăminte din Halle (Germania), Rothamsted (UK), Moscova (Rusia) etc. Astfel, randamentul celor mai multe culturi pe parcele cu îngrăşăminte organice nu a depăşit, ci, dimpotrivă, a cedat randamentului culturilor pe parcelele cu îngrăşăminte minerale, deşi conţinutul de materie organică din sol cu gunoi de grajd este cu mult mai superioară comparativ cu introducerea unui singur îngrăşămînt mineral. În acest sens, mulţi cercetători au subliniat rolul indirect al materiei organice a solului în agricultura

intensivă – sporirea eficacităţii dozelor mai mari de îngrăşăminte chimice, îmbunătăţirea proprietăţilor agrofizice a solului, reducerea cheltuielilor la prelucrarea terenului, stabilizarea productivităţii culturilor, în special în anii cu condiţii nefavorabile de mediu, îmbunătăţirea calităţii producţiei etc.

Dificultăţi în găsirea unei relaţii directe între materia organică şi randamentul culturilor este, de asemenea, legată de faptul că productivitatea este nu numai funcţia fertilităţii solului, dar, în egală măsură, şi a unei serii de alţi factori (climaterici, a soiurilor de plante, hibrizi, tehnologiilor de cultivare a plantelor; duratei impactului antropogen asupra solului etc. [8].

Subestimarea rolului şi a importanţei de restabilire a fertilităţii sau a substanţei organice a solului, ca indicator de bază al fertilităţii terenurilor, duce la agravarea proprietăţilor agrofizice, agrochimice şi biologice a pămîntului, cu stabilizarea ulterioară şi reducerea productivităţii culturilor. În consecinţă, se reduce eficienţa fondurilor investite în producţia agricolă. Importanţa practică a menţinerii fertilităţii solului a contribuit la dezvoltarea metodelor de evaluare a bilanţului humusului. În fosta URSS au fost utilizate pe scară largă metode de calcul pentru prezicerea bilanţului de humus, cu folosirea atît a azotului, cît şi a carbonului. Lucrări similare au fost efectuate în Germania, Franţa, Canada etc. În acelaşi timp, în Europa şi SUA cele mai utilizate pe scară largă au fost modele computerizate care prognozau modificările în sol a materiei organice. În ambele cazuri metodele propuse necesitau verificarea lor cu datele experienţelor de lungă durată referitor la schimbarea conţinutului şi rezervelor materiei organice din sol. În această privinţă, A.D. Fokin observă, pe bună dreptate, confuzia în literatura ştiinţifică şi propune să folosească termenul de „soldul net” în loc de „bilanţul” materiei organice a solului. Determinarea bilanţului materiei organice implică efectuarea studiilor speciale cu evaluarea pe scară largă a tuturor articolelor de intrări şi pierderi ale materiei respective. Efectuarea acestor cercetări are legătură cu tranziţia la un nivel calitativ nou de cercetare ştiinţifică în domeniul materiei organice a solului.

Este cunoscut faptul că stocurile, întregul conţinut de materie organică din solul virgin sînt relativ stabile, ca urmare a echilibrului în sinteza şi descompunerea materiei organice. În acelaşi timp, odată cu implicarea omului în cultivarea solului virgin şi înstrăinarea unei părţi considerabile ale produselor de mare valoare comercială, conţinutul de materie organică a început să scadă, datorită aportului insuficient de reziduuri organice înapoi în sol. Cu toate acestea, rata de reducere a stocurilor iniţiale de materie organică pe parcurs se atenuează, tinzînd spre un echilibru dinamic dintre procesele de sinteză - degradare a materiei organice, adecvat sistemului de agricultură adoptat (rotaţia culturilor, sistemul de lucrare şi fertilizare a solului, etc.), dar cu un conţinut mult mai mic a rezervelor de materie organică în sol. Acestea din urmă sînt determinate de compoziţia mecanică a pămîntului, plantele cultivate, condiţiile climaterice. Adevărul la care ne referim este confirmat de studii şi experienţe de termen lung în diferite regiuni ale globului. Astfel, A. E. Johnston descrie rezultatele experimentului efectuat la Rothamsted (UK), începînd cu 1948. Fiecare dintre cele două terenuri - unul virgin (3,1% C) şi altul aflîndu-se o perioadă lungă de timp în circuitul arabil (1,7% C) au fost împărţite în două părţi. O parte au continuat să o are, iar cealaltă a rămas neatinsă. În mod similar, au procedat cu solul arat – pe o parte s-a continuat să se introducă îngrăşăminte, şi o altă parte a rămas neatinsă. S-a constatat că, astfel, conţinutul de carbon în solul arabil care a fost virgin, a scăzut brusc, iar a fost mai mare decît în solul cultivat, care a continuat să fie fertilizat. Conţinutul de carbon din solul virgin a crescut uşor, deşi a fost semnificativ mai mare decît pe partea lucrată. Prin compararea conţinutului de humus (azot) pe solul cultivat, din 1856 început în timpul experienţei de fondatorii lor JB Lewis şi J.H. Gilbert, cu sol neatins de peste 300 de ani, s-a constatat că numai în 1959, adică după 100 de ani, conţinutul de azot în ele s-a

egalat. A fost nevoie de 25 de ani pentru ca pe solul arabil, să se acumuleze 50% din stocurile de azot în stare intactă, iniţial (mai mult de 300 de ani) a solului. Autorul îşi exprimă nedumerirea cu privire la mici modificări în conţinutul de humus sub influenţa cultivării periodice (3 ani la 5 ani) lucernă şi amestecuri de leguminoase perene rămase pe jumătatea din terenul arabil. Tendinţe similare au fost observate în alte studii similare, în anul 1937 la Voburn (Marea Britanie) pe soluri cu textură uşoară, dar cu un conţinutul de humus de 2-3 ori mai mic decît pe solurile cu textură grea din Rothamsted. Mag-L Korschens, de asemenea, a fost nedumerit de micile diferenţe între variantele de lungă durată în Bad Lauhshtedte (Germania) cu o perioadă de 25 de ani cu sol negru şi cultivarea necontenită a amestecului de trifoi, (diferenţe în conţinutul total C şi N au fost de 0.87 şi 0.77%, respectiv). Pe această bază, autorul exclude că direcţia şi impactul modificărilor cantitative a materiei organice este determinat de conţinutul de bază a humusului din sol. La un nivel ridicat de humus iniţial, ne putem aştepta la o reducere a conţinutului acestei substanţe, în timp ce la concentraţii mici ne putem aştepta la creşterea unui sistem adecvat de agricultură. E. Welte şi Timerman F. (1976), pe bază de generalizare a rezultatelor experienţelor pe termen lung în Halle, Germania), de asemenea, au ajuns la concluzia că trebuie de găsit un echilibru a materiei organice a solului. Timp de 75 de ani pe parcela cu introducerea bălegarului de grajd în sol s-a acumulat 112,5 t / ha de carbon. În sol s-au acumulat 13,4 tone de carbon, adică 12% din cantitatea introdusă. În ultimii 30 de ani solul a acumulat numai 1,5 t / ha, adică 4,2% din cantitatea introdusă. În absenţa unor plante de cultură şi în special cu lucrarea continuă a solului procesele de descompunere a substanţelor organice se petrec cu o mai mare intensitate.

În opinia prof. B.A. Dospehov, pierderile anuale a materiei organice din sol în experienţa de lungă durată a Academiei Agricole „Timiriazev" din Moscova au constituit 3,2% din rezervele totale în stratul de 0-20 cm, pentru primul deceniu 1,0%, pentru al treilea 0,8%, pentru al patrulea 0,5-0,7%, iar pentru al cincilea - şaselea 0,2-0,3%. În conformitate cu experienţa de lungă durată în Franţa, în timpul primilor 20 de ani, mineralizarea anuală a substanţei organice a solului a scăzut cu 1,8% din rezervele iniţiale, iar în următorii 30 de ani - doar 0,6%. Durata perioadei de echilibru dinamic dintre procesele de sinteză şi descompunerea materiei organice este mai mare pe variantele pe care lipsesc plante de cultură şi introducerea surselor suplimentare de energie. La cultivarea plantelor, starea de echilibru este atinsă mai rapid şi depinde de componenţa semănărilor în sistemele de rotaţie, îngrăşăminte, intensitatea şi adîncimea lucrării solului, prezenţa eroziunii şi alţi factori.

Astfel, pe măsură ce ne apropiem de echilibrul dinamic al materiei organice, creşte fracţiunea de mineralizare a reziduurilor introduse şi scade proporţia de fixare a acestora (humificarea). Mecanismul de transformare a substanţelor humice este pe cale de „reînnoire" cu eliberarea tot mai sporită a numărului de produse finite de mineralizare a materiei organice a solului. Suma produsului final eliberat în timpul acestei mineralizări va fi mai mare pe variantele, caracterizate prin cantităţi mari de reziduuri de materie organică (îngrăşămînt organic) şi invers Welte, şi F.E. Timmerman au determinat valorile coeficienţilor de mineralizare a materiei organice a solului, după stabilizarea echilibrului humusului în experienţe cu termen lung cu secară de toamnă din Halle (Germania).

Este uşor de observat că, pentru acelaşi bilanţ al materiei organice din sol, cantitatea substanţelor organice mineralizate sînt de 4,4 ori mai mare pe parcela pe care s-a introdus gunoi de grajd decît în martor. Prin urmare, ar fi vorba de un mediu mai favorabil pentru nutriţia minerală a plantelor. Acest lucru a fost confirmat de un randament mai mare la culturi, pe fondul cu gunoi de grajd atunci cînd se introduc aceleaşi doze de îngrăşăminte minerale.

La o scădere constantă în timp a humificării resturilor de plante pe soluri podzolice şi turbo-podzolice pe durată de 4 ani, mineralizarea a constituit 14 şi respectiv 12 %. Mineralizarea se stabilizează peste 8-9 ani, care este o confirmare a includerii compuşilor creaţi în rezultatul mineralizării în substanţe humice. Coeficientul humificării este de 10-12 şi, respectiv, 7-9%.

Aplicarea izotopilor marcaţi pentru determinarea coeficienţilor de humificare ne permit să urmărim procesele de transformare a resturilor organice în condiţii naturale, pe tot profilul de sol. R. Dahlman, în baza studiilor experimentale în preriile comunităţilor centrale a SUA, a determinat coeficienţii de humificare a substanţelor organice proaspete şi a humusului mai stabil fiind egali cu 2 şi, respectiv, 0,4%. M.M. Kononova, în primele lucrări, prezintă valorile coeficienţilor de humificare a resturilor vegetale după cum urmează: 0,25-0,30 [6], iar în ulterioarele lucrări aduce valori cu mult mai mici. Potrivit lui N.E. Oberlander şi K. Roth, care au studiat humificarea masei verzi la porumb, acest parametru s-a egalat cu 6% din greutatea iniţială. Pentru reziduurile de recoltă coeficientul de humificare nu depăşeşte 10%. Ideea este că, în absenţa unor forme disponibile în sol de materie organică, se dezvoltă grupuri de microorganisme care utilizează în calitate de material energetic în formă de carbon materia organică. Acumularea humusului în sol este posibilă doar atunci cînd se introduce o cantitate relativ înaltă de îngrăşăminte organice. În acelaşi timp cu creşterea dozelor de îngrăşăminte organice se petrece o încetinire în sporirea conţinutului de materie organică a solului. Astfel, doze mai mici de reziduuri vegetale asigură un „randament" mai mare de substanţe humice, în comparaţie cu doze mai mari.

Acest lucru este confirmat în experienţele de lungă durată ale ICCC „SELECŢIA" în asolamente şi culturi permanente. Variantelor cu introducerea dozelor mari de reziduuri de plante şi îngrăşăminte organice le corespund pierderi mai ridicate în ceea ce priveşte procesele anuale de mineralizare a materiei organice. Pe variantele cu introducere a dozelor mai mari de reziduuri de plante şi de îngrăşăminte organice, ponderea lor în pierderile de ordinul celor enunţate mai sus ajunge la 86-89%. Eliberarea nutrienţilor, în special de azot, sînt de mare importanţă în nutriţia plantelor. Cantitatea de azot eliberat va depinde de calitatea reziduurilor de plante, conform raportului C/ N.

Concluzii

1. Solul este un sistem dinamic, de importanţă polifuncţională, ce asigură supravieţuirea ecosistemelor. Datorită capacităţii sale de a întreţine viaţa, solul constituie principalul mijloc de producţie în agricultură. Funcţiile ecologice ale solului, inclusiv cele de transformare, purificare, acumulare şi reducere a consecinţelor activităţii umane în ecosistem, pe lîngă consecinţele încălzirii globale abia acum încep a fi conştientizate pe deplin.
2. Proprietatea de bază a solului este fertilitatea lui. Solurile fertile au capacitatea de a aproviziona permanent şi simultan plantele cu apă şi substanţe nutritive în cadrul unor condiţii de mediu favorabile.
3. Un sol calitativ (sănătos) este capabil:
   - de a acumula, reţine şi elibera elementele nutritive şi apa,
   - de a promova creşterea rădăcinilor,
   - de a menţine habitatul favorabil pentru biota solului,
   - de a răspunde la procedeele agrotehnice utilizate şi rezista la degradare.
4. Materia organică a solului constituie suportul energetic de asigurare cu substanţe nutritive. Cu cît cantitatea de substanţă organică este mai mare, cu atît şi fertilitatea este mai mare. Substanţa organică a solului este indicele integral al fertilităţii acestuia, care determină proprietăţile agrofizice, agrochimice şi biologice ale pămîntului, productivitatea culturilor.

5. În cadrul proprietăţilor agrofizice, agrochimice şi biologice sînt un şir de indicatori, care permit, în ansamblu, determinarea funcţionalităţii şi calităţii solului.
6. Pentru aprecierea transformării calitative a substanţei organice a solului sub influenţa diferitor procedee agrotehnice, în cadrul unui tip de teren, metodele clasice de funcţionare a substanţei organice după M.M. Kononova, I.V. Tiurin, Ponomarev şi Plotnicova nu sînt efective. Se propune folosirea unui set de indicatori, care permit de a diferenţia rolul şi importanţa a două fracţii de bază a materiei organice în sol – fracţia labilă şi fracţia stabilă.
7. Buna gestionare a resurselor din sol nu este posibilă fără cunoaşterea caracteristicilor acestuia. Cunoaşterea detaliată a caracteristicilor respective ajută la păstrarea calităţii factorilor de mediu şi la schimbul permanent de materie necesară vieţii.

Propuneri

1. În scopul menţinerii echilibrului ecologic şi energetic în agricultură se recomandă producătorilor agricoli de a ţine cont de eficacitatea diferitor sisteme de fertilizare nu numai după nivelul de producţie, dar şi după capacitatea lor de reproducere a fertilităţii solului, pericolul poluării mediului ambiant.
2. Pentru evitarea activităţilor distructive şi în vederea conservării şi ameliorării solului se propune o politică ecologică de perspectivă, unitară şi concentrată, care să se sprijine pe cunoaşterea prealabilă a sistemelor biologice, ce asigură funcţionarea în condiţii optime a ecosistemului. Extinderea bunelor practici agricole va permite prevîntîmpinarea multor consecinţe ecologice negative.

Referinţe bibliografice:

1. STADNIC, S., *Fertilitatea solului în funcţie de asolament şi sistemele de fertilizare pe cernoziomul tipic din stepa Bălţilor*, Autoreferatul tezei de doctor în agricultură, Chişinău, 2006, 30 p.
2. ANDERSON, JP., DOMSCH, KH., *Quantities of plant nutrients in the microbial biomass of selected soil* // Soil Sci, 1980, v. 130, p. 211-216.
3. АКУЛОВ, А.А., *Севооборот – как биологический фактор системы земеледелия.*// Достижения науки и техники АПК, 2005, № 5, с. 21-24.
4. БОАГИЙ, И., БУЛАТ, Л., *Обработка почвы как мощный фактор, влияющий на содержание органического вещества почвы* // Lucr. conf. int. 50 de ani ai Institutului de Cercetări pentru Pedologie şi Agrochimie „Nicolae Dimo”, Solul – una din problemele principale ale secolului XXI, Chişinău, 7 august 2003, Chişinău, Editura Pontos, 2003, p. 173-175.
5. ВОЗНЯКОВСКАЯ, Ю.М., *Микрофлора растений и урожай*, 1969, 267 с.
6. БИТЮЦКИЙ, Н.П. и др., *Экскреты дождевых червей – стимулятор минерализации соединений азота в почве* // Почвоведение, 2007, № 4, с. 468-479.
7. БОИНЧАН, Б.П., *Экологическое земледелие в Республике Молдова* (Севооборот и органическое вещество почвы), Кишинёв, Штиинца, 1999, 269 с.
8. ГИЛЯРОВ, М.С, *Биоценология и агроценология*. Пущино, 1980, 16 с.
9. ЗВЯГИНЦЕВ, Д.Г, *Биологическая активность почв и шкалы для оценки некоторых её показателей* // Почвоведение, 1978, № 6, с. 48-54.
10. ЗВЯГИНЦЕВ, Д.Г, *Перспективы развития биологии почв* // Труды Всеросийской конф. „Перспективы развития почвенной биологии”, 2001, с.10-21.
11. КРАСИЛЬНИКОВ, НА, *Микроорганизмы почвы и высшие растения,* Москва, 1958, с. 461
12. РАССЕЛ, Э.Д., *Почвенные условия и рост растений*, Москва, ИЛ, 1955, 623 с.
13. САНДРАК, Н.А., *Микробиологические процессы в почве под озимой пшеницы и кукурузой высеваемых под ранними предшественниками* // Некоторые вопросы селекции и возделывания полевых культур, Кишинев, 1974, с. 75-82.
14. ХАЗИЕВ, Ф.Х., *Системно-экологический анализ ферментативной активности почв,* Москва, Наука, 1982, 202 с.

CREATIVITATEA ÎN CADRUL ORELOR DE BIOLOGIE

Viorica Ţîlea, absolventă a Facultăţii de Ştiinţe ale Naturii şi Agroecologie,
Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălţi
Coordonator ştiinţific: **Maria Nicorici**, conf. univ. dr.

This report assert the importance of creativity between of teacher and pupil at the lesson of biology. This theme is very important because our society has four criteriens: study, preparation exploration, investigation. Today is necessary to solve the problem: to have a lot of confidence in ourself to be very attentive with everybody and give them the possibility to create something new. The presence of imagination is liberty and they have a possibility expressing, thinking individuality.

Exigenţele sociale şi umane contemporane au adus problemele creativităţii în rîndul cercetărilor disciplinare. Însăşi gîndirea filozofică este puternic angajată în rezolvarea aspectelor axiologice, sociale şi culturale pe care le implică orientările şi performanţele univoce ale creativităţii. Sensibilitate, problematizare, inteligenţă constructivă, dispoziţie fecundă, acţiune, originalitate şi toate în penetraţie reciprocă, actul creativităţii se înscrie la nivelul celei mai înalte forme de inventivitate şi realizare a omului ca individ şi membru al colectivităţii. Creativitatea localizează confruntările umanităţii cu natura şi cu viaţa oamenilor. Această metodă constituie o importantă resursă socială, o adevărată avuţie în posesiunea irevocabilă, dar perfectabilă a oamenilor, adevăr pe care societatea noastră îl afirmă atît în planul vieţii interne, cît şi în planul celei internaţionale.

Problemele potenţialului uman şi social, ale criteriilor de evaluare, precum şi ale metodelor de stimulare şi animare a creativităţii sînt abordate din ce în ce mai întemeiat. Semnificaţia reală a creativităţii se află în trăirea culturii şi valorilor umane, pentru că responsabilitatea demersului creator devine, pe zi ce trece, o responsabilitate a societăţii întregi, mai ales a învăţămîntului, pentru că societatea trăieşte şi se construieşte tot mai mult prin cultură, ştiinţă şi valori spirituale. Ţinînd seama de aspectele axiologice ale creativităţii ca pedagogie a societăţii în totalitatea ei şi, deci, a fiecărei persoane în parte, punînd în valoare rolul personalităţii, concepem creativitatea ca o cale caracteristic-umană, prin care personalitatea este scoasă din anonimat, se eliberează şi participă în mod unic şi irepetabil la naşterea şi înflorirea valorilor materiale, artistice, morale ştiinţifice.

Preocupările numeroase pentru studiul creativităţii, pentru găsirea şi utilizarea unor metode de antrenare şi dezvoltare a ei la nivel individual şi de grup, sînt justificate de cerinţele sociale actuale şi de viitor. Atît în prezent, cît şi în viitor, oamenii, indiferent unde trăiesc, se confruntă cu schimbări socio-politice, ecologice, ştiinţifice, tehnologice, iar căile de depăşire presupun un grad de creativitate. Receptivitatea societăţii actuale faţă de ideile originale este incompatibilă cu cea a epocilor trecute, cînd o noutate şocantă era sancţionată cu indiferenţă sau cu reacţii agresive. Perioada contemporană, frămîntată de adînci prefaceri rapide în direcţia unui progres, aduce ceva nou, şi anume conştientizarea necesităţii dezvoltării creativităţii şi întreprinderea unor acţiuni concrete în acest sens. Problema dezvoltării creativităţii a devenit una politico-economică şi la nivel de strategii în domeniul educaţiei. Această deschidere pentru creativitate şi spiritele creative o anunţase, cu mult timp în urmă, psihologul M. Stein, care afirma că: „O societate care stimulează creativitatea asigură cetăţenilor săi patru libertăţi de bază: libertatea de studiu şi pregătire, libertatea de explorare şi investigare, libertatea de autoexprimare şi libertatea de a fi ei însuşi”. Această libertate de „a fi tu însuţi” este vizată de formarea creativă şi învăţămîntul democratic. Introducerea creativităţii la scara socială trebuie să înceapă cu învăţămîntul, cu şcoala, la toate nivelele ei, iar în cadrul acesteia – cu pregătirea formatorilor.

Un obiectiv prioritar al profesorilor este de a dezvolta la fiecare tînăr capacitatea de:

- a fi creativ, plin de imaginaţie şi resurse pentru a prevedea şi a influenţa schimbările;

- a avea o gîndire critică, a fi capabil să definească şi să rezolve o problemă;
- a fi autonom, independent, încrezător în sine.

Dezvoltarea însuşirilor de mai sus semnifică, de fapt, dezvoltarea creativităţii, ca însuşire complexă a ceea ce numim personalitate, care presupune calităţi ale proceselor cognitive, afective, volitive, atitudinale. Creaţia, ca activitate psihică în structura fenomenelor psihice, nu apare doar pe treptele înalte ale ontogenezei, ci în forme specifice ce se manifestă în copilărie. La vîrsta foarte prematură se poate vorbi de inventivitatea potenţială, care face posibilă creaţia, ca activitate psihică, dar desfăşurarea ei depinde de acţiunea experimentală ce caracterizează respectiva etapă a vieţii copiilor, avînd în vedere receptivitatea maximă a vîrstei, care obligă la un proces formativ timpuriu. Sîntem de părerea că în cadrul procesului educativ, stimularea creativităţii trebuie să deţină un loc deosebit. În acest context, considerăm actuală şi utilă promovarea unor modalităţi concrete de antrenare şi dezvoltare a creativităţii la toate vîrstele. Factorii care stimulează creativitatea pot fi:

1. recompensele materiale pentru copiii creativi;
2. încrederea în forţele proprii;
3. sentimentul de a fi util clasei, şcolii;
4. recompensele morale, diplome, evidenţieri;
5. şansele promovării profesionale pentru profesor;
6. cultura, aspiraţia către perfecţiune atît a elevului cît şi a profesorului, imaginea publică, familia, prietenii etc.

Factorii individuali sînt grupaţi mai ales în jurul ideilor de satisfacţie, de împlinire spirituală, de plăcere şi de bucuria de a crea idei semnificative pentru acea trăire unică, determinată prin expresia „stare de graţie". La interferenţa sentimentului de satisfacţie cu cel al unităţii şi valorii sociale stimulează şi sensul vieţii, sensul creaţiei însăşi. Sentimentul împlinirii de bine patentează pasiunea creatorilor, starea lor de cunoaştere, puterea de muncă, dorinţa de a găsi răspunsuri credibile la întrebări, capacitatea de a depăşi eşecurile şi de a face faţă competiţiei de idei. Competiţia nu se reduce numai la confruntarea cu ceilalţi, ci presupune şi confruntarea cu sine, după cum încrederea în sine este determinată de încrederea celorlalţi. Activitatea creatoare este îndreptată către un scop, ca un indice care determină sensul şi dimensiunile acţiunii sau ca o valoare general-directoare şi călăuzitoare, iar idealul este un instrument de construcţie în orice creaţie umană şi un instrument structural al sistemului de valori al unei societăţi. Viaţa nu are valoare în sine, ea dobîndeşte valoarea prin creaţie şi cultură. Fiecare etapă trebuie modelată şi dirijată în vederea unei destinaţii finale. Idealul este definit ca model de a gîndi şi simţi, dar şi ca un mod de a acţiona, de a înfăptui, de a crea. Idealul oferă întemeiere valorică oricărui act de creaţie culturală. Realitatea social-culturală prezintă, cu fiecare nouă generaţie şcolară, fenomene complexe şi inedite, pentru exploatarea cărora este nevoie de angajarea tuturor capacităţilor inovative.

Capacitatea educativ-instructivă realizată în şcoală nu poate fi autentică şi eficientă în absenţa efortului permanent de creaţie. În acest sens, sînt identificate tipuri de activităţi în care investesc profesorii mai multă creativitate:

a. activitatea metodologică de grup;
b. procesul didactic însuşi – prin valorificarea valenţelor comunicative în predarea noilor cunoştinţe;
c. activităţile ştiinţifice şi culturale – extracurriculare – destinate elevilor, cu participarea lor;
d. activităţile culturale destinate adulţilor, realizate de către profesori, care apreciază că implicarea în programele de educaţie permanentă favorizează implicit propria desăvîrşire;
e. creaţii ale profesorilor în diverse domenii ale ştiinţei, didacticii, artei, literaturii etc.

Majoritatea elevilor şi profesorilor manifestă interes de a fi creativi în diferite domenii ale spiritualităţii. Unii reuşesc, alţii nu. Dar, pentru mediul educativ, însăşi aspiraţia de a con-

feri, prin creaţie, un sens vieţii şi profesiei, are un rol stimulativ şi exemplar. Idealul cultural al comunităţilor de profesori-educatori se defineşte cu ajutorul indicatorilor de referinţă şi al indicatorilor auxiliari. Aceşti indicatori includ sistemul alcătuit din reprezentări ale profesiilor referitoare la ştiinţă, creaţie, cultură, instrucţie, modele educative etc., ca şi conduitele sau practicile determinate de reprezentările lor sociale, deoarece ele exprimă ceea ce gîndesc oamenii şi grupurile despre o problemă socialmente semnificativă, ca de exemplu creaţia.

Indicatorii auxiliari ai idealului includ proiecte, iniţiative finalizate cu succes în planul creativităţii epistemice – prin care înţelegem materializarea creativităţii – sau realizării parţiale, menite să întreţină nealterate interesele şi dorinţele. După unii cercetători, prin actul creaţiei, cel care-l săvîrşeşte este mai puţin favorizat decît potenţialii beneficiari ai rezultatului acestui act, ceea ce denotă predominarea viziunii consumatoare asupra culturii. Dacă ne referim la elementele care aduc satisfacţie mai mare indivizilor inspiraţi, aceştia situează procesul de creaţie înaintea recunoaşterii publice, a rezultatelor şi a aprecierii de către familie, prieteni, colegi, etc. Activitatea de creaţie susţinută are o influenţă complexă, ireversibilă asupra autorilor, asupra destinului lor profesional, asupra sensului vieţii. Prin creaţie, competenţa profesională se consolidează, creşte eficienţa actului educativ, indivizii devin conştienţi de anumite limite, dar, totodată, siguri de propriile capacităţi, devine mult mai posibilă şansa de a colabora cu alţi specialişti, prestigiul profesional dobîndit aduce mulţumire de sine şi satisfacţii, care le poate asigura acestor persoane un nivel ridicat al calităţii vieţii.

O mare influenţă asupra creativităţii o are biblioteca, care este un loc sacru, un spaţiu pentru meditaţie, cultură, modelare a personalităţii umane, cultivare a intelectului şi formare a cercetătorilor. Din bibliotecă începe cercetarea şi se încheie tot într-un soft de bibliotecă.

Desigur, asupra creativităţii influenţează şi climatul, ca stare de spirit, deoarece nu poţi fi un mare creator, dacă nu ai un mare public, adică cei care te înconjoară. Există mai multe forme de influenţă asupra personalităţii:

1. expunerea la comportamente şi stiluri de viaţă noi;
2. influenţa atitudinilor şi a imaginii de sine din dorinţa de a fi acceptaţi în grup;
3. presiunea exercitată de lideri şi membri asupra celor care înregistrează şi se conformează, a normelor şi valorilor ce-i reprezintă.

Şi familia poate avea un aport considerabil, în această privinţă, deoarece sînt stabilite relaţii puternice între mediul familial şi performanţele copiilor. Un exemplu concludent ar fi biografia savantului George Emil Palade. Familia l-a influenţat pe acest om de ştiinţă în formarea sa intelectuală. El, avînd ambii părinţi profesori, viitorul laureat al Premiului Nobel pentru Filozofie şi Medicină, a însuşit de timpuriu deprinderile de studiu, spiritul analitic, disciplina muncii şi, nu în ultimul rînd, distincţia intelectuală. Un alt factor care influenţează asupra creativităţii este grupul de muncă, care se dovedeşte foarte eficient, deoarece experimentele comune şi abilităţile care facilitează soluţiile creatoare, duc la apariţia produselor noi şi valoroase. El acţionează ca un amplificator al capacităţilor creative, datorită, mai ales, schimbului de idei pe care îl prilejuieşte. Acesta este unul din atuu-rile grupului, rol enorm, colosal, datorită contribuţiei lui la schimbul de informaţii şi idei, oportunităţii de cercetare, identificarea noilor teme, abordare complexă, multidisciplinară a problemelor, la interacţiunea competenţelor care permit formarea tinerilor cercetători şi compensarea atitudinilor umane. La nivelul grupului, se acumulează mai multe informaţii şi cunoştinţe decît posedă fiecare membru în parte. Cu toate acestea, contribuţia colectivelor la stimularea creaţiei se diferenţiază în funcţie de mai mulţi indicatori: natura problemelor, mărimea grupului, gradul de coerenţă / compatibilitate între membri, calitatea managementului şi profilul psihologic al liderilor, elementele ce determină relaţiile interpersonale. Invidia, vanitatea, agresivitatea reduc potenţialul creator, iar armonia, încurajarea şi spiritul reciproc, respectul sînt stimulatoarele acestui potenţial.

Un profesor trebuie să fie foarte atent, pentru ca acele contribuţii creative ale unor indivizi să nu fie subevaluate, prevenind astfel consecinţe multiple pe plan profesional şi motivarea opţiunii celorlalţi. Rezultatele deosebite şi lucrările de excepţie nu trebuie să fie ignorate, iar evaluarea lor trebuie să se facă după criterii deosebite, astfel încît celor cu aptitudini să li se dea prioritate şi să fie motivaţi. Trebuie să existe sau să fie create şi condiţii pentru asigurarea unor recompense materiale rezonabile, sau, cel puţin, satisfacţii morale şi şanse de a fi promovaţi, să le dăm sentimentul că prin tot ceea ce fac sînt utili domeniului lor de exprimare.

Trebuie să menţionăm că nu se poate obţine randament maxim într-un mediu în care se cultivă mediocrităţile. E necesar să se cultive creativitatea din raţiuni atît spirituale, cît şi economice şi sociale. Dacă şcoala va opta pentru acest model, se vor da mari şanse creativităţii.

Metode care contribuie la creativitatea elevilor în cadrul orelor

Creativitate ghidată prin întrebări. Se prezintă elevilor o situaţie, însă nu neapărat actuală sau pe fundal contemporan, pentru ca ei să aibă posibilitatea de a-şi imagina elemente necunoscute pe deplin. Se cere elevilor să descrie situaţia prezentată, răspunzînd la nişte întrebări formulate de către profesor. Întrebările-ghid pot fi scrise pe tablă sau pe coli de hîrtie, alături de sarcina de lucru. După activitatea individuală, elevii citesc în faţa colegilor textele scrise. În aplicarea tehnicii parcurge mai multe etape:

1. *Prezentarea situaţiei*

- Sînteţi în excursie la Rezervaţia de Stat Pădurea Domnească.

2. *Sarcina de lucru:* Imaginaţi-vă că aţi plecat cu clasa la o rezervaţie**.** Scrieţi ce senzaţii aveţi, fiind în inima acestui monument al naturii. Încercaţi să răspundeţi la următoarele întrebări:

- În ce localitate se află această Rezervaţie? Aţi mai auzit de ea?
- Care sînt primele impresii?
- Ce specii de plante intuieşti că ai putea vedea?
- Ştii că în rezervaţie există şi o populaţie de zimbri?
- Poţi caracteriza un zimbru?
- Îţi place să scrii o informaţie despre aceste animale?
- Ce ţi-a plăcut mai mult în pădure?

3. *Activitate individuală de scriere a textelor.*

4. *Activitate frontală: citirea lucrărilor:*

- Cine doreşte să citească ce a scris?

Profesorul poate citi ce a scris el, pornind de la întrebările-ghid. Se discută cu elevii despre dificultăţile şi sentimentele pe care le-au avut în timpul creării textului.

Creativitate ghidată prin desenul alt cuiva. Se distribuie elevilor foi şi li se cere să deseneze ceva anume. Ei marchează foile cu simboluri, dar fără a-şi nota numele pe ele. După prima secvenţă desenată, elevii schimbă foile între ei şi completează desenele făcute de colegii lor, dar fără a se consulta. Desenarea va fi ghidată de schiţa realizată de altcineva, care a început desenul. Prin această tehnică nu se urmăreşte tehnica desenului. După activitatea individuală, elevii prezintă lucrările în faţa colegilor şi explică procesul pe care l-au parcurs în timpul în care au desenat, pornind de la desenul colegului lor (metacogniţie). În aplicarea tehnicii, se parcurg mai multe etape [4]:

1. *Sarcina de lucru:* Pe foile pe care le-aţi primit desenaţi astfel: cei din rîndul I desenaţi linii, cei din rîndul II desenaţi figuri geometrice simple, cei din rîndul III desenaţi frunze. Desenaţi un simbol mic, pentru a şti că este desenul vostru, dar nu vă scrieţi numele. Aveţi la dispoziţie două minute.

2. *Activitate individuală*

3. *Sarcina de lucru:* Acum veţi schimba foile desenate între voi astfel: cine a desenat linii, va primi un desen cu frunze sau figuri geometrice, cine a desenat figuri geometrice,

va primi un desen cu frunze sau cu linii, cine a desenat frunze, va primi un desen cu linii sau cu figuri geometrice (profesorul intervine în schimbarea desenelor pentru a asigura varietatea). Veţi continua desenul început de colegul vostru, fără să discutaţi cu el. Aveţi la dispoziţie 25 de minute.

4. *Activitate individuală*

5. *Activitate frontală: prezentarea lucrărilor şi discutarea pe baza lor*

- Cine doreşte să-şi prezinte desenul?
- La ce te-ai gîndit cînd ai văzut desenul primit de la colegul tău?
- Ce crezi că a dorit colegul tău să deseneze?
- Ce ai vrut tu să desenezi, pornind de la desenul colegului tău?
- Ce ţi s-a părut cel mai dificil în timpul desenării?
- Ce ţi-a plăcut cel mai mult în timpul desenării? etc.

Profesorul poate desena şi el, pornind de la schiţa unui elev, iar la prezentarea desenelor va descrie ce a simţit şi la ce s-a gîndit în timpul desenării, pentru a face transparent procesul de creaţie pe care 1-a parcurs.

Încurajarea întrebărilor. Aproape toţi profesorii consideră că încurajarea copiilor în a pune întrebări reprezintă un aspect esenţial al dezvoltării creativităţii. De exemplu, studiind încrengătura *Algele* (Caracteristica generală, diversitatea lor, mediile de trai, reprezentanţii tipici, reproducerea, importanţa lor etc.), apar o serie de întrebări: în ce medii trăiesc, ce fel de organisme sînt, ce se extrage din ele, la ce folosesc, mediul de trai, preferă apele sărate sau dulci, reci sau calde, ce culoare au, cum se numesc pigmenţii care le oferă culoarea? etc. Toate întrebările necesită răspuns, elevii trebuie încurajaţi să răspundă corect şi deplin, ei nu vor fi respinşi şi ignoraţi. Profesorul va încuraja activismul elevilor şi va corecta răspunsurile.

Creativitate ghidată printr-o imagine. Se afişează o imagine (planşă cu reprezentaţii moluştele) şi se analizează detaliile cu elevii. Li se cere elevilor să se transpună în locul profesorului şi să descrie în caiete caracteristica animalelor de pe planşă, să detalieze acţiunea pe care crede că o desfăşoară persoana respectivă în reprezentarea pe care o conţine imaginea, etc. Nu acceptaţi ca elevii să scrie schematic, superficial. După activitatea individuală, elevii citesc în faţa colegilor textele scrise. Se parcurg mai multe etape [4]:

1. *Analizarea imaginii:* observaţi imaginea.
2. *Sarcina de lucru:* Imaginaţi-vă că sînteţi profesor. Ce simţiţi fiind în postura lui? Aveţi la dispoziţie cinci minute.
3. *Activitate individuală de elaborare a textelor.*
4. *Activitate frontală: citirea lucrărilor*.

- Cine doreşte să citească ce a scris?

*Chestionarea în grup***.** Este o varietate specifică a activităţii în grup, care are loc în scopul repetării şi consolidării materialului la finele unui compartiment. Se poate organiza atît în cadrul orelor, cît şi după ore. Se propun întrebări membrilor grupului, iar răspunsurile sînt comentate şi evaluate în comun. Lista întrebărilor este alcătuită de profesor. De exemplu, în cazul temei *Celula ca unitate structurată şi fundamentală a organismului*, pot fi formulate întrebări de genul: compoziţia chimică, structura şi funcţiile organitelor celulare, caracterizarea organitele bimembranare, sau a celor monomembranare şi amembranare, schimbul de substanţe la nivel celular, nivelul de organizare structurală la organismele vii şi altele.

Discuţia ghidată. Se poate realiza pe marginile unei informaţii. Profesorul este doar facilitator şi nu persoana care interoghează. Sarcina lui este de a ghida discuţia, renunţînd la ideea de a-şi impune întrebările şi de a cere răspuns. Această tehnică este oportună pentru etapa reflecţiei.

Profesorul formulează probleme certe rezultate din afirmaţiile elevilor, bunăoară:

1. Tu ai afirmat că coloana vertebrală are regiuni, aminteşte-ţi care sînt ele?

2. Pe desen este reprezentat craniul, spune care sînt oasele ce îl alcătuiesc?
3. Compară oasele feţei şi ale cutiei craniene.

Cubul. Este una din tehnicile de examinare, de organizare a cunoştinţelor, privind subiectul sau problema pusă în discuţie. Cubul are 6 feţe pe care sînt scrise verbe ce numesc operaţii de gîndire. De exemplu, la tema: *Analizatorii*, profesorul solicită elevilor să răspundă la următoarele întrebări de pe faţetele cubului:

1. Defineşte noţiunea de analizator.
2. Compară urechea internă şi urechea medie.
3. Asociază analizatorul auditiv cu cel vizual.
4. Analizează transmiterea impulsului nervos la receptor.
5. Aplică exerciţii de verificare a cunoştinţelor la tema dată.
6. Argumentează importanţa analizatorilor în viaţa omului.

Dacă tehnica respectivă este folosită la realizarea sensului, feţele cubului vor fi completate cu informaţii extrase din manual, fotografii, planşe etc.

La tema *Diversitatea mamiferelor* se poate utiliza cu succes metoda ***Clustering**-ul,* care este o modalitate de organizare grafică a imaginaţiei ce presupune acumularea de informaţii prin formarea de asociaţii care stimulează procesul de gîndire. Elevii se informează asupra unor cunoştinţe şi conexiuni ce există între relaţii şi concepte.

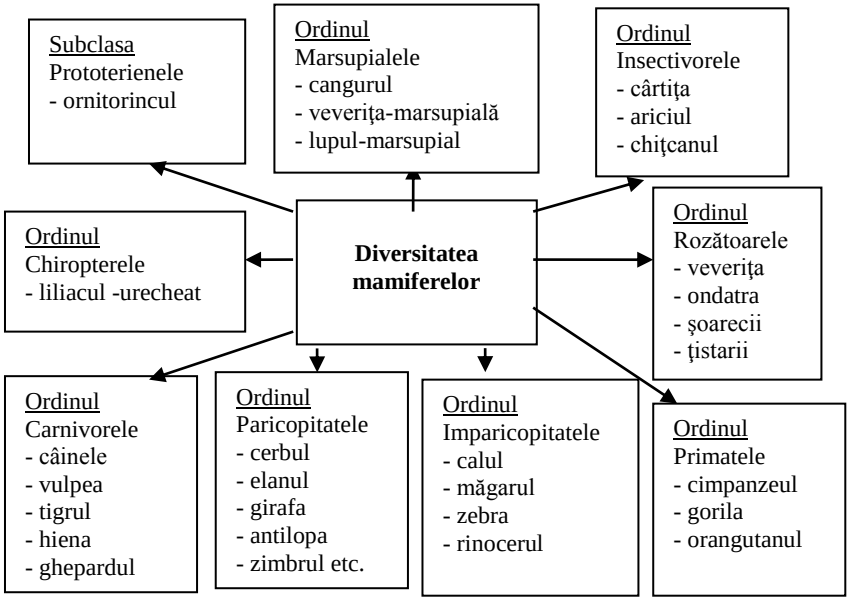

Prin *Imaginaţia ghidată,* are loc descrierea verbală, efectuată în urma unei deplasări în spaţiu şi timp sau într-un subiect. Se formulează o sarcină însoţită de întrebări de precizare. Ele se vor scrie pe tablă sau pe poster.

De exemplu, tema: *Disfuncţii şi maladii ale sistemului digestiv*:

- obezitatea
- gastrita
- ulcerul
- apendicita

} Elevii îşi expun părerile în faţa grupului mare

- hepatita

Pentru a face faţă cerinţelor, elevii trebuie să gîndească rapid, să fie flexibili, inventivi, să găsească soluţii în diverse situaţii. Astfel, creăm în acest scop ambiţia necesară învăţării. Îi provocăm, le alimentăm în permanenţă interesul, le punem la dispoziţie materiale moderne, utilizăm modalităţi de lucru ce contribuie la dezvoltarea creativităţii. Această metodă este recomandabilă atît la etapa evocării, cît şi la asigurarea retenţiei şi a transferului.

Tehnica - *De ce?* se poate propune la subiectele**:** *Problema fumatului* / sau şi *Combaterea fumatului*.

- De ce companiile de tutun îşi ucid clienţii cei mai buni?
- Pentru că fumatul e un mod elegant de sinucidere.
- De ce fumatul e un mod elegant de sinucidere?
- Fiindcă se creează impresia că e un semn al libertăţii, al relaxării, al eleganţei.
- De ce se creează impresia că e un semn al libertăţii, al relaxării, al eleganţei?
- Întrucît publicitatea mizează pe mintea necoaptă şi dorinţa de a epata.
- De ce publicitatea mizează pe mintea necoaptă şi dorinţa de a epata?
- Deoarece producătorii plătesc pentru publicitatea care vinde ţigările.
- Pentru că doar astfel atrag tot mai mulţi consumatori şi îşi sporesc vînzările.

Un exemplu elocvent de dezvoltare a creativităţii la elevi în cadrul orelor de biologie o prezintă şi metoda*: **Explozia stelară***. Exemplu poate servi tema: Impactul factorilor nocivi asupra mediului ambiant.

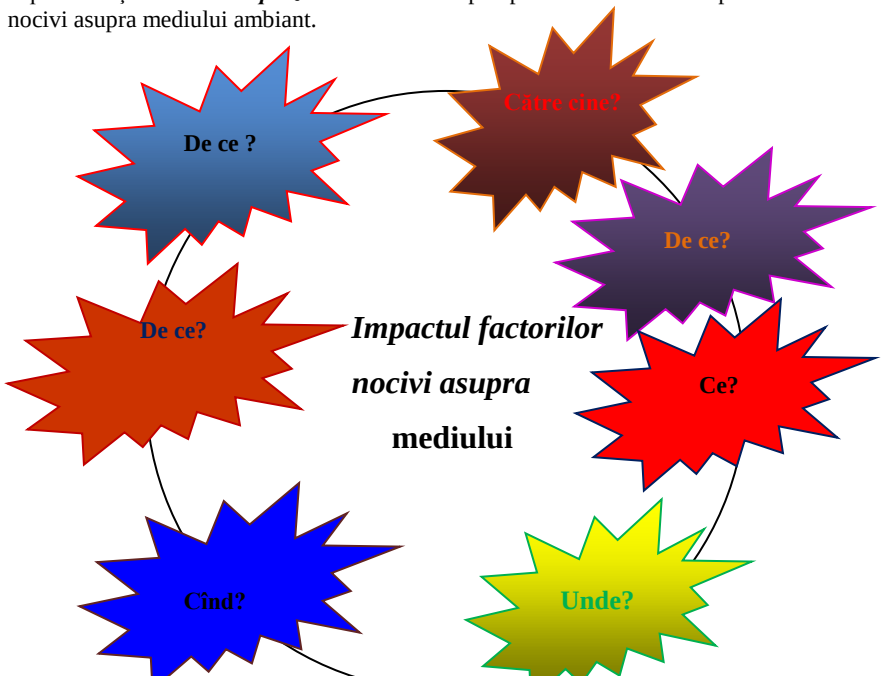

Tehnica exploziei stelare este o modalitate de investigare a unui subiect din mai multe perspective, o modalitate de dezvoltare a gîndirii productive şi a celei creatoare prin activităţi individuale şi în grup. Elevii sînt puşi în situaţii să producă întrebări despre un subiect, dar şi să construiască răspunsurile la propriile întrebări.

Concluzii

Creativitatea reprezintă un fenomen complex, o însuşire specifică omului, prin care se obţin produse noi şi valoroase pentru societate sau se rezolvă o problemă într-o manieră inedită. Ea este expresia organizării şi a interacţiunii dintre factorii cognitivi(inteligenţa, gîndirea, imaginaţia, memoria) şi non-cognitivi (motivaţionali, atitudinali, emoţionali, volitivi) ai psihicului, dovedindu-se a fi o trăsătură general-umană, existînd în formă latentă (potenţial creativ) la toţi oamenii, într-o măsură mai mare ori mai mică. Creativitatea nu se realizează de la sine, ci este nevoie de acţiuni continui şi organizate, de stimularea şi activarea potenţialului creativ.

Identificarea potenţialului creativ al copilului constituie o primă etapă în dezvoltarea creativităţii sale. Stimularea potenţialului inventiv la elevi impune cunoaşterea specificului şi nivelul său de dezvoltare, a particularităţilor de vîrstă şi individuale ale copilului şi a relaţiilor determinative în care este implicată creativitatea.

Optimizarea demersului pedagogic de stimulare a creativităţii copilului presupune elaborarea şi parcurgerea unor metode pedagogice concrete, ca instrumente ce permit conturarea bazelor teoretice şi operaţionale ale problematicii formulate.

Referinţe bibliogafice:

1. Cerghit, Ioan, *Metode de învăţământ*, Iaşi, Editura Polirom, 2006, 315 p.
2. Cojocariu, Venera-Mihaela, *Educaţie pentru schimbare şi creativitate*. Idei pedagogice contemporane, 2003, 312 p.
3. Fryer, Marilyn, *Predarea şi învăţarea creativă*, Chişinău, Editura Uniunii Scriitorilor, 1996.
4. Steele,Temple C., Merediht, J., *Lectura, redactarea şi scrierea pentru dezvoltarea gândirii critice*, Ghidul III, Cluj-Napoca, 1998.

CARACTERUL INTUITIVITĂŢII AL MANUALELOR DE BIOLOGIE DIN CICLUL GIMNAZIAL

Sabina Sprînceană, masterandă, Facultatea de Ştiinţe ale naturii şi Agroecologie, Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălţi

Coordonator ştiinţific: **Veaceslav Pulbere**, conf. univ. dr.

This paper work speaks about a difficult problem which is met frequently in biology pupil's books, when we speak about the visual aids and the content of the books correspondences. As a result of our examination we found a lot of inadequacies which are repeated from theme to theme. I think this factor influence on educational process.

Una din căile de îmbunătăţire a calităţii procesului instructiv-educaţional în şcoală este aplicarea optimală a surselor de învăţămînt, a mijloacelor tehnice de instruire, perfecţionarea tehnologiilor şi utilizarea lor în procesul de învăţare. În legătură cu acest fapt, apare necesitatea de a concorda cerinţele social-economice, tehnico-ştiinţifice, cu particularităţile de vîrstă ale elevilor, cu curriculum-urile şi manualele şcolare, precum şi cu mijloacele intuitive de instruire.

Didactica contemporană rezultă din necesitatea înzestrării largi cu materiale necesare şcolilor, reieşind din codul învăţămîntului, elaborat de către Ministerul Educaţiei al Republicii Moldova. În acest cod, sînt reflectate un set integral de mijloace intuitive şi utilaje de învăţămînt, orientate asupra diversităţii perceptive a copilului, asupra modului de prezentare a materialului şi diverselor modalităţi de lucru cu el.

Se cunoaşte că utilizarea cu pricepere a acestor mijloace de către profesori ne vorbeşte despre nivelul înalt al culturii pedagogice. La implementarea largă a mijloacelor intuitive în procesul de învăţămînt a contribuit mult, la timpul său, L. Zankov.

Interesul faţă de problema intuitivităţii continuă să crească. În ultimii ani, au apărut un şir de lucrări, în care se reflectă problema metodicii utilizării intuitivităţii în cadrul

diferitor discipline şcolare [4], [5]. Interesul crescut faţă de intuitivitate este legat şi de faptul că manualele de biologie deseori nu reflectă caracterul adecvat al conţinutului temelor cu ilustrarea imagistică a materialului intuitiv. De rînd cu cele spuse, constatăm că mai rămîn nerezolvate un şir întreg de probleme principale, legate de problema intuitivităţii, mai cu seamă pe plan generalo-didactic, psihologic şi fiziologic.

În organizarea procesului de învăţămînt, profesorii utilizează mijloacele intuitive, avînd ca reper de bază experienţa proprie. Un sistem ştiinţific argumentat, care ar eficientiza această activitate, în general, lipseşte. Publicaţiile din literatura metodico-ştiinţifică reflectă numai unele laturi ale problemei, după cum arată investigaţiile, astfel încît unii profesori nu au o închipuire clară despre faptul cum şi cînd trebuie de utilizat materialul intuitiv, în ce cazuri aplicarea intuitivităţii este necesară şi utilă sau inutilă şi nefastă. Însă neajunsul principal al publicaţiilor contemporane în problema utilizării mijloacelor intuitive constă, în primul rînd, în faptul că ele se bazează pe închipuirile teoretice învechite, care şi-au epuizat posibilităţile progresive. Mai mult ca atît, multe elemente intuitive (imagini, grafice, diagrame etc.) pur şi simplu nu-şi găsesc interpretarea lor adecvată în conţinutul temei. Se pare că intuitivitatea, în asemenea cazuri, este de dragul intuitivităţii, fără ca elevul să fie orientat în esenţa ei, de aceea numeroase reprezentări referitoare la aceasta sînt lipsite de o valoare pe potrivă.

Reieşind din cele menţionate, ne-am formulat drept scop să elaborăm o analiză amplă a manualului: „Ştiinţe” pentru clasa a V-a.

Astfel, nu este clar ce tinde să elucideze manualul cl. a V-a intitulat „Ştiinţe”. Conform datelor enciclopedice, cuvîntul „ştiinţe” desemnează: 1. – un ansamblu sistematic de cunoştinţe despre realitatea obiectivă şi subiectivă [6]; 2. – un ansamblu sistematic de cunoştinţe despre natură, societate şi gîndire; ansamblu de cunoştinţe dintr-un anumit domeniu [7]. Reieşind din prima explicaţie pe care ne-o oferă *Dicţionarul explicativ al limbii române*, manualul „Ştiinţe” nu pare să reflecte nicidecum aceste realităţi ale tuturor ştiinţelor. Analiza conţinutului ne demonstrează că manualul de „Ştiinţe” cuprinde numai informaţii din domeniul biologiei, fizicii, chimiei, geografiei, matematicii şi puţină astronomie, pe cînd informaţii din domeniul „mamei ştiinţelor” – filozofia, nu găsim, după cum nu întîlnim nici informaţii din arheologie, antropologie, medicină şi multe alte discipline, care au dreptul la titlul de ştiinţă.

Începînd cu Modulul I – *Natura. Ştiinţe ale naturii*, în prima afirmaţie din rubrica „Vei afla” se conţine următoarea precizare: „Care sînt cele mai vechi ştiinţe despre natură”, astfel în manual se încearcă să se elucideze aceste „ştiinţe vechi”: biologia, geografia, chimia, fizica, astronomia şi matematica, deopotrivă cu obiectul lor de studiu, pe cînd, de fapt, primele şi cele mai vechi ştiinţe despre natură, societate şi nu doar, sînt filosofia şi matematica, de la care s-au desprins ramurile date şi au devenit ştiinţe de sine stătătoare. În cadrul aceluiaşi modul, la tema 1, în rubrica „Învaţă să înveţi” este dificil de înţeles întrebarea „Rolul omului în cercetarea naturii”, legată de imaginile care sînt pe fundalul paginii 4.

La „Info 2” este adresată întrebarea „Cine ar trebui să aibă grijă de mediul în care trăim? Dezvoltă răspunsul.” Imaginea 2 reprezintă, de fapt, o secvenţă a procesului de îngrijire a florilor din curtea şcolii sau a casei, care nu ne vorbeşte despre acest fenomen. Dar dacă imaginile de la pagina 5 au ca scop de a educa, în rîndul elevilor, atitudinea grijulie faţă de natură, ele trebuiau să fie comentate, ceea ce în text nu întîlnim.

La Tema 3 (p. 10), la rubrica „Termeni-cheie”, sînt prezenţi doi termeni „aurora boreală” şi „ciclon”, dintre care acesta din urmă nu este amintit în text, iar celălalt doar este menţionat, nefiind nici o reprezentare imagistică, care i-ar face o închipuire elevului despre fenomenul respectiv. Dar numai atunci vor avea o închipuire asupra „aurorii boreale”, cînd

vor avea imaginea ei şi descrierea adecvată în text. La pagina 11, „Info 2”, se explică fenomenul mişcării de rotaţie a pămîntului, fără a fi demonstrate imaginar pămîntul şi direcţia de mişcare în jurul axei sale, pe cînd mişcarea de revoluţie este comentată succint, iar imaginea ce demonstrează mişcarea pămîntului în jurul soarelui corespunde conţinutului.

„Info 2” din Tema 4 este însoţit de imaginea foto a savantei Marie Curie, care este menţionată şi în text, dar gradul de dotare cu aparate, instrumente, instalaţii, substanţe în laboratorul prezentat în imaginea din stînga nu se vede, cu atît mai mult că la sfîrşitul „Info 2” este adresată întrebarea: „Ce aparate de observare, cercetare cunoşti?”. Dacă în prim-plan-ul imaginii din stînga ar fi reprezentate şi nişte instalaţii, aparate (microscop, distilator, etc.), ea ar fi redat întocmai conţinutul din text şi elevii ar fi răspuns corect la întrebarea adresată. Explicînd această temă şi adresînd întrebarea sus-pomenită, elevii au repetat mecanic cuvintele din text „aparate, instrumente, instalaţii, substanţe”, fără a pătrunde sensul lor.

Tema 4, „Info 3”, pagina 14 conţine informaţii despre oamenii de ştiinţă din Republica Moldova, din diverse domenii, în timp ce imaginea foto este atribuită numai unui savant. Oare nu se putea proporţionaliza spaţiul paginii ca să fie afişate şi fotografiile celorlalţi savanţi, pomeniţi în text? Într-o altă imagine, cea de fundal al „Autoevaluării” din Modulul I este reprezentată o hartă topografică şi o busolă, despre care, în această pagină nu se aminteşte. Ar fi de dorit ca itemul 7, în care se vorbeşte despre redactarea unui eseu, să fie specificat caracterul lui: structurat sau nestructurat, de pe urma cărui fapt autoevaluarea ar fi căpătat un efect bine pronunţat.

Modulul II *Metode de explorare*, tema 2 „Măsurarea”, în rubrica „Descoperă singur” se cere ca elevul să-şi estimeze înălţimea proprie, la acest subiect considerăm că ar fi fost mult mai potrivit ca printre numeroasele instrumente arătate în pagină să fie şi un antropometru, deoarece cu ruleta elevul, la sigur, nu poate să-şi măsoare înălţimea. La fel nu este clară nici însărcinarea determinării diametrului tulpinii unui arbore, deoarece prin metoda metrică directă este imposibil de a estima diametrul tulpinii unui arbore integru. Dacă ar fi fost vorba despre un trunchi de copac, atunci întrebarea adresată ar fi corespuns realităţii.

În Modulul III, la pagina 63, se propune un proiect de grup „Împreună într-un mediu verde şi curat”. Reţine atenţia în mod special pasul IV din proiect „Realizaţi harta activităţii”, fiind propuse subiectele: prietenii aerului ..., avînd un singur reper ilustrativ – o plantă de cameră, nefiind clar care este rolul intuitiv al ei, legătura plantei cu fiecare din subiectele propuse.

Modulul IV „Materie vie”, la pagina 71, avem ilustrat un melc pe o frunză, undeva pe fundalul care pretinde să sugereze viabilitatea, dar viabilitatea lor, după cum ştim, este în strînsă legătură cu mai mulţi componenţi ai mediului. Imaginea e mult mai săracă, raportată la caracteristica noţiunii de *materie vie*. Dacă melcul ar fi avut un anturaj însoţit de pietre, frunze verzi cu picături de apă, resturi vegetale, semi-descompuse, atunci imaginea ar fi fost mai aproape de condiţiile care caracterizează noţiunea sus-pomenită. La pagina 72, Tema I, „Factorii naturali ai mediului” în prim plan se prezintă schema cu factorii biotici, abiotici şi antropici, în timp ce în planul secund al imaginii se reprezintă, probabil, o mămică cu doi copii, jucîndu-se cu un cîine. Este un material intuitiv, care nu corespunde, însă, cerinţelor temei. La pagina 73, în „Info 2”, elevii se pot familiariza cu criteriile clasificării diversităţii plantelor şi animalelor, utilizînd exemplul pisicii domestice. Dacă această clasificare ar fi fost însoţită de o imagine cu pisica domestică sau, în cazul clasificării plantelor, după criteriul morfologic, să fi fost însoţite cu imaginile arborilor, arbuştilor, ierburilor, atunci asemenea exerciţii ar fi contribuit într-o mai mare măsură la conştientizarea eficientă a conţinutului din el. La pagina 74, în rubrica „Află mai mult” se afirmă că se cunosc aproximativ 350.000 plante, pe cînd la pagina 8, „Info 2” informează că

lumea vegetală cuprinde 260.000 specii de plante, un decalaj de 90.000 de specii, ceea ce prezintă o greşeală ştiinţifică serioasă şi o regretabilă prezenţă în paginile unor manuale şcolare.

În rubrica „Teme şi reflecţii" de la pagina 74, însărcinarea numărul 4 indică următoarele: „cercetează harta zonelor", în subpunctul *c*, „Enumeră animalele specifice pentru fiecare zonă" e inclusă şi sarcina „Informează-te şi pentru a completa şirul lor", pe cînd în condiţia celei de-a cincea este „Observă vieţuitoarele. Indică zona de răspîndire a acestora", cu subpunctele A şi B, unde lipseşte însărcinarea pentru ca elevii să se informeze suplimentar. Dacă privim atent imaginile „Lichenii, leul, cactusul", e greu, fără cunoştinţe suplimentare, să depistezi adaptările mediului în care vieţuiesc.

Modulul IV, Tema 2, „Caracteristicile vieţii", „Info 1", pagina 76, ne vorbeşte despre elementele din care sînt constituite organismele vii, astfel, substanţele organice – proteinele, lipidele, glucidele şi vitaminele sînt descrise în text, fiind însoţite şi de imagini pe care sînt ilustrate diverse produse alimentare şi care sînt etichetate ca fiind proteine, lipide şi vitamine, mai fiind şi concret indicate cu cifre. Se admite astfel o greşeală, deoarece în fiecare produs, în parte, se conţine toate aceste patru tipuri de substanţe organice, de exemplu: în caşcaval în afară de proteine se mai conţin glucide, lipide şi vitamine doar în cantităţi proporţionale respective. În „Info I", pagina 77, informaţia despre vitamine conţine detalii despre principalele grupe de vitamine A, B,C, D, fără a fi însoţite cu imagini de produse alimentare concrete, în care se conţin vitaminele respective.

Rubrica „Teme şi reflecţii", însărcinarea nr. 2, elevii trebuie să comenteze imaginile 5 şi 6 de pe aceeaşi pagină. Şi dacă imaginea 5 corespunde parţial conţinutului textului („Info 2"), atunci imaginea 6 nu corespunde, deoarece nu întîlnim în text noţiunile care reflectă relaţia dintre pradă şi răpitor.

Modulul IV, Tema 3, „Nutriţia organismelor vii", cuprinde rubrici bazate pe cunoştinţele anterioare ale elevilor: „Aminteşte-ţi", „Invitaţie la discuţie", „Descoperă singur". În cadrul ultimei rubrici, elevii trebuie să estimeze ce reprezintă schema, care înfăţişează imagini ale mai multor mamifere, plasate superior faţă de alte animale şi plante. S-ar părea că figura reflectă nişte lanţuri de nutriţie, dar dacă urmărim direcţia săgeţilor, ale unor aşa-numite „lanţuri trofice", sînt de semnalat unele confuzii. Spre exemplu, nu este clar mesajul lanţului, săgeţile căruia încep de la plante, continuă spre fluture şi apoi spre iepure. La fel ni se prezintă situaţia şi în cazul altui lanţ, unde, de la producător urmează consumatorul-broasca, de la care sînt trasate săgeţi spre şopîrlă, iepure şi jder, dacă acesta este jder. De aceea considerăm că la însărcinarea „Ce reprezintă schema" din rubrica „Descoperă singur", elevii nu vor fi în stare să dea un răspuns logic. În rubrica „Teme şi reflecţii" de la pagina 81, însărcinarea nr. 3 cere de la elevi să descrie reţeaua trofică din imaginea alăturată. Dacă analizăm imaginea ce schiţează reţeaua dată, observăm şi în cazul acesteia confuzii ce nu pot fi trecute cu vederea. În primul rînd, insectele nu sînt bine diferenţiate în imagine, nu sînt clare raporturile dintre şoarecele din dreapta şi săgeata care porneşte de la el spre insecta din stînga (cine pe cine îl consumă) sau relaţiile reciproce dintre pasărea din stînga şi insecta din dreapta, direcţionate reciproc prin vîrfuri de săgeată.

Reieşind din cercetările noastre, putem concluziona că în literatura didactică continuă să se admită greşeli, neclarităţi şi alte grave lacune. La numeroase teme din manualul „Ştiinţe" pentru clasa a V-a, conţinuturile lor nu întotdeauna corespund cu acel caracter al intiutivităţii, ce însoţeşte acest conţinut. Asemenea decalaje se răsfrîng direct sau indirect asupra motivaţiei de a învăţa în rîndul elevilor. Dacă asemenea neconcordanţe se repetă de la o temă la alta, ele pot cauza erori, însoţite de scăderea calităţii şi eficienţei învăţării. Ne propunem ca, pe viitor, să supunem unei similare analize şi alte manuale de biologie din clasele superioare, iar rezultatele acestor investigaţii sperăm să fie cît mai curînd aduse la cunoştinţa cititorilor prin intermediul unor publicaţii credibile.

Referinţe bibliografice:
1. *Dicţionar explicativ al limbii române, Bucureşti*, Editura Univers enciclopedic, 1996, p. 1061.
2. Şăineanu, L., *Dicţionar universal al limbii române*, Chişinău, Editura Litera, 1998, p. 977.
3. Занков, Л.В., *Наглядность и активизация учащихся в обучений*, Москва, 1960.
4. Молочков, В.П., *Наглядность как принцип обучения*// Информатика и образование, жур., 2004, nr. 3, p. 20-30.
5. Паламарчук, В.Ф., *Школа учит мыслить*, Москва, Педагогика, 1980.
6. Фридман, Л.М., *Наглядность и моделирование в обучений*, Москва, Знание, 1984.
7. Ширшов, В.Д., *Педагогическая фасцинация*// Педагогика: науч.-теорет. журн., 2006, nr.9, p. 29-34.

PARTICULARITĂŢI ALE ATITUDINII SUBIECTIVE LA ELEVI FAŢĂ DE UNELE ANIMALE VERTEBRATE

Olga Răilean, absolventă a Facultăţii de Ştiinţe ale naturii şi Agroecologie, Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălţi
Coordonator ştiinţific: **Vasile Buzdugan**, conf. univ. dr.

The present thesis is a study results of the research material is subjective human attitude towards animals. Are legitimate and highlighted some features of its manifestation depending on age, sex and living environment of students.

Actualmente, omenirea, conştientizînd că este angajată în nişte relaţii defectuoase cu natura şi că mediul ecologic degradează ameninţător, se arată preocupată serios de stoparea acestei stări a lucrurilor. În realitate însă, civilizaţia aşa şi continuă să producă dispariţia de pe faţa Pămîntului a aproape o specie de plante sau animale anual. Pe de altă parte, savanţii în domeniul psiho-pedagogiei afirmă că interacţiunea omului cu natura posedă un mare potenţial psiho-pedagogic. Dar problema constă în faptul că fără o pregătire a personalităţii pentru a vedea, a percepe obiectele naturii, fără un activism intern corespunzător, acest potenţial rămîne la nivelul la care este, fără a deveni o posibilitate realizată. De exemplu, animalele şi plantele pot îndeplini funcţia de „partener de conversaţie” doar atunci, cînd personalitatea este gata şi e capabilă să le perceapă ca pe nişte subiecte, în caz contrar, ele rămîn ca „lume înconjurătoare”, ce satisface doar necesităţile pragmatice ale personalităţii [5].

Investigaţia noastră abordează aspecte de o majoră şi foarte actuală importanţă ce stă în faţa omenirii – problema pregătirii personalităţii în formare către activitatea de percepere şi apreciere a mediului înconjurător. Aspectul supus cercetării vizează determinarea tipului de atitudine subiectivă faţă de natură, de obiectele ei, deoarece de tipul atitudinii depinde integral, calitativ şi cantitativ, tipul comportamentului omului în interacţiunea cu mediul natural ce parcurge acum o perioadă de criză.

Lumea înconjurătoare uimeşte pe noi, oamenii, cu minunile ei la tot pasul. Uneori, aceste minuni ne par a fi frumoase şi ne sînt pe plac, dar alteori ele ne provoacă şi dezgust. La fel se întîmplă şi cu lumea animalelor vertebrate, chiar şi a unor nevertebrate. Se mai ştie, că pe unele animale omul le apreciază, le agreează, iar pe altele le dispreţuieşte, fără a-şi da seama de ce.

Cea mai generală clasificare împarte vieţuitoarele în *prietene* şi *duşmane* omului, iar conform uneia dintre cele mai recunoscute clasificări folclorice, în vieţuitoare *curate* şi *spurcate,* însă atestările populare, de obicei apodictice, nu sînt foarte clare în ceea ce priveşte criteriile care stau la baza acestei taxonomii. Uneori sintagma „prieten-duşman” devine sinonim cu „util” – „inutil” şi „domestic” – „sălbatic” [1].

Prin cercetarea noastră, încercăm să stabilim unele cauze pentru care un animal poate fi atribuit de om la cele „rele” sau la cele „bune” şi legităţile formării atitudinii subiective faţă de ele la om.

Pentru sporirea eficienţei promovării lucrului de educaţie ecologică în şcoală, sînt necesare metode de diagnosticare şi măsurare cantitativă şi calitativă a nivelului culturii ecologice şi de determinare a tipului de atitudine subiectivă a copiilor faţă de obiecte concrete ale naturii, în cazul cînd se intenţionează în continuare de a organiza nişte intervenţii şi influenţe pedagogice educaţionale.

Investigaţia noastră vizează legităţile atitudinii subiective faţă de obiectele naturii, inclusiv a animalelor, aspect de o importantă semnificaţie, ca o primă şi esenţială fază, ce ar preceda declanşarea procesului de educaţie ecologică pentru eficientizarea lui, pe bază ştiinţifică şi nu în mod tradiţional şi, în mare măsură, spontan. Subiectul cercetării îl constituie studierea legităţilor, formării şi manifestării atitudinii elevilor faţă de animale la diferite vîrste şi din diferite medii sociale (citadine şi rurale), precum şi încercarea unor instrumente metodice elaborate în acest scop. În temei, ea urmăreşte şi scopul elaborării şi aprobării unui sistem de diagnosticare a stării de lucruri în sectorul vizat.

Au fost utilizate, pe parcurs, metode de cercetare, precum:

- metode teoretice (cercetarea literaturii teoretice la aspect);
- metode experimentale (observarea, interviul);
- metode de prelucrare statistică, analiză şi sinteză sau de exprimare grafică a rezultatelor.

În investigaţia noastră a fost cuprins un eşantion de 168 elevi cu vîrsta între15 şi 19 ani (din clasele a V-a – XI-a) - dintre care 97 din oraş (Liceul Teoretic „Vasile Alecsandri” din Bălţi,) şi 72 din spaţiul rural (Liceul Teoretic „Dimitrie Cantemir” din satul Pîrliţa, raionul Făleşti).

Cu ajutorul unei anchete elaborate în acest scop, s-a realizat determinarea atitudinii elevilor faţă de 21 specii de animale vertebrate din Republica Moldova, dintre care: mamifere (8), păsări (7), reptile (3), amfibieni (1) şi peşti (2).

La prima întrebare, care cerea copiilor să indice dacă au sau nu un animal acasă şi ce animal anume au, elevii din sat (100%) au răspuns „da” indicînd cîteva animale domestice, iar partea elevilor din oraş ce au un animal acasă a constituit doar 43%, numărul posesorilor de animale fiind mai mare îndeosebi printre elevii clasei a cincea (68%), în clasa a VII-a - 31 % şi în clasa a IX-a - 43% de elevi.

Aceste date permit să concludem că în vîrsta mai fragedă, copiii preferă mai mult animalele. Ulterior, apar alte preferinţe şi animalele nu mai sînt în lista „celor importanţi”, ca mai apoi interesul pentru ele să crească uşor în anii adolescenţei.

Printr-o altă întrebare ce solicita copiilor să alcătuiască o listă din cinci denumiri a „celor mai importanţi” pentru ei (obiecte, fiinţe vii din familie, casă ş.a.), se constată o mare diversitate de denumiri, cea mai vastă şi diversă listă fiind la elevii din oraş, mai ales, a celor din clasa a IX-a. Ea include grupuri de oameni, persoane apropiate, animale, obiecte, plante şi chiar propria persoană este inclusă în această listă (a se vedea tabelul 1).

Impresionează faptul că, în temei, plantele nu nimeresc în lista celor importanţi, atît în oraş, cît şi în sat, cu excepţia elevilor din clasele a XI-a. Alte detalii despre rezultatele obţinute la această întrebare pot fi urmărite în tabelul ce urmează.

Tabelul 1. Expresia cantitativă a „celor mai importanţi” consideraţi de către elevi

Clasa	a V-a		a VII-a		a IX-a		a XI-a	
Mediul	Rural	Urban	Rural	Urban	Rural	Urban	Rural	Urban
Animale	33%	50%	78%	11%	50%	19%	46%	22%
Obiecte	5%	45%	4%	19%	28%	92%	23%	87%
Oameni	44%	31%	52%	100%	78%	92%	92%	91%
Plante	0%	0%	0%	0%	0%	0%	8%	17%
Persoana proprie	22%	4%	9%	31%	0%	0%	0%	0%

Observăm că în lista celor importanţi, animalele sînt prezente în sat într-o măsură mai mare (excepţie – clasa a V-a), decît la oraş şi că plantele sînt incluse în lista celor importanţi, doar pe la vîrsta de 18-19 ani (în clasa a XI-a), procentul fiind de 2 ori mai mare la elevii din mediul urban faţă de mediul rural.

Dacă ar fi să ierarhizăm grupele celor importanţi, atunci obţinem următoarea stratificare: pe prima poziţie urcă fiinţele umane; locul II este ocupat de animale; iar pe treapta a III-a se situează obiectele, apoi - persoana proprie şi plantele.

Dintre animale, în această listă elevii includ mai des: cîinele, pisica, raţele, iepurii, veveriţa, peştele, nutriile, papagalii, broasca ţestoasă, hamsterul etc., iar în lista plantelor sînt enumerate doar florile şi plantele de cameră.

Lista obiectelor considerate esenţiale este enormă şi conţine: masa, scaunul, cartea, televizorul, computerul, internetul, telefonul, camera, tabloul şi multe altele. Impresionează faptul că elevii mai plasează printre lucrurile semnificative viaţa, dragostea reciprocă în familie şi chiar icoana, imaginea Divinităţii.

Ierarhia „celor importanţi”, prezentată de către elevi, arată astfel: în spaţiul rural, pe primul loc, în majoritatea cazurilor, sînt plasaţi oamenii, animalele fiind poziţionate printre primele în listă doar de către elevii clasei a VII-a (57%) şi de către cei din clasa a IX-a (11%).

Şi în oraş primii în grupul celor importanţi sînt, de asemenea, oamenii, iar animalele, ca fiind incluse printre primele dintre tagma celor aleşi, sînt regăsite doar în clasele a XI-a (45%), a V-a (9%), şi a IX-a (4%).

Faptul că obiectele faţă de care se manifestă o simpatie aparte urcă destul de sus în listă, precum şi absenţa, printre preferinţe, în cazul elevilor cu vîrsta de 18-19 ani, a plantelor (cu care, de fapt, e şi firesc că nu poţi comunica, nu le poţi destăinui ceva), ar trebui să dea de gîndit instituţiilor şcolare, care ar trebui să se facă responsabile, în mare măsură, de cultivarea atitudinii omului faţă de plante şi animale, considerîndu-le, pe bună dreptate, nişte valori. Rezultate asemănătoare, la acelaşi subiect, constată şi alţi cercetători [4].

Pornind de la adevărul că, de regulă, în atitudinea faţă fiinţa mai apropiată se utilizează expresia „a murit”, iar faţă de alta, mai puţin agreabilă – „a zdohnit”, li s-a propus copiilor să utilizeze una din aceste 2 expresii pentru cele şase animale din lista oferită. Răspunsurile denotă o nesemnificativă deosebire dintre atitudinea elevilor din oraş şi a celor din sat faţă de animale (cu mici excepţii), exprimată printr-o ierarhie a agreabilităţii faţă de ele (indiferent de mediul de trai, vîrstă şi sexul elevilor interogaţi), după cum urmează (fig.1): 1. cîinele (94% agreabilitate); 2. vrabia (88%); 3. lupul (81,5%); 4. şarpele (63%); 5. broasca rîioasă (59%); 6. şobolanul (55,5%).

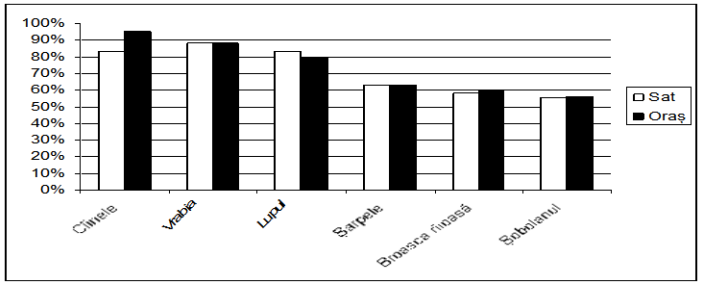

Fig. 1. Indicele mediu al agreabilităţii elevilor (clasele V-XI) faţă de unele vertebrate

Cu ajutorul altui criteriu, cercetările noastre denotă că, în proporţie de 100%, agreabilitate faţă de cîini e exprimată după cum urmează:

- băieţii din clasele a V-a, din sat şi oraş;

- fetele din clasa a VII-a din sat;
- fetele din clasa a IX-a, din sat şi oraş;
- fetele şi băieţii din clasa a XI-a din sat.

Legităţi clare de vîrstă ale agreabilităţii elevilor faţă de cîine, practic, nu se constată. Impresionează faptul, greu explicabil dealtfel, că fetele din clasa a V-a, din sat, exprimă dezagreabilitatea faţă de cîine, într-un procent de 7 ori mai ridicat (75%) decît cel al fetelor din aceeaşi clasă din oraş. Am putea presupune că, probabil, fetiţele de aceeaşi vîrstă, ce provin din mediul rural, încă se mai tem de lătratul cîinilor şi chiar, eventual, de muşcătura lor.

Atitudinea agreabilă faţă de cîine, vrabie, lup şi şarpe, în linii mari, are o tendinţă uşoară de creştere odată cu vîrsta, iar faţă de şobolan şi broasca rîioasă, ea rămîne, practic, aceeaşi, indiferent de vîrstă.

Faptul că faţă de broasca rîioasă este exprimat un nivel de agreabilitate scăzut de către toţi anchetaţii, s-ar putea datora atît relizorilor perceptiv-afectivi (aspectul ei), cît şi celor sociali (denumirea de „rîioasă") care provoacă foarte puţină atractivitate. Probabil că şi atitudinea negativă faţă de lup e rezultatul acţiunii relizorilor sociali, de aceea e necesară reabilitarea acestui animal, inclusiv prin unele poveşti, intenţionat modificate, ecologizate.

Prin întrebarea a 4-a a anchetei propuse, am intenţionat să stabilim intensitatea atitudinii elevilor faţă de unele animale. A fost propusă elevilor o listă din 8 animale (2 peşti, o reptilă, o amfibie, 2 mamifere şi 2 păsări), pentru care elevii trebuiau să exprime, în sistemul de 1-5 puncte, măsura în care le sînt plăcute. Rezultatele demonstrează următoarele:

- clasa a V-a prezintă ca dragi – porumbelul (75%), (indiferent de mediu şi gen); veveriţa (83%), cocostîrcul (42%);
- clasa a VII-a prezintă ca dragi – veveriţa (98,5%), porumbelul (84%), cocostîrcul (61%);
- clasa a IX-a – veveriţa (78%), porumbelul şi cocostîrcul (52%);
- clasa a XI-a – veveriţa (92%), porumbelul (82%) şi cocostîrcul (56%).

Astfel, observăm că, indiferent de mediul de trai şi sexul elevilor chestionaţi, toate vîrstele au format o triadă a animalelor dragi (din cele 8 oferite) în următorul clasament: 1. veveriţa; 2. porumbelul; 3. cocostîrcul.

Plasarea lupului, în cazul dat, este intermediară între animalele agreabile şi cele mai puţin preferate. Indiferent de mediu, vîrstă şi sex, elevii interogaţi au o atitudine faţă de lup în felul următor: el este drag pentru 29% din elevi, iar indiferenţi faţă de el sînt 30% din respondenţi. Ceilalţi, adică 41% dintre elevi, rămîn să aprecieze lupul cu asemenea calificative: „cel mai neplăcut" animal, „foarte neplăcut" şi „neplăcut".

Alte aspecte ale atitudinii faţă de animalele plasate de către elevi pe primele 4 poziţii pot fi urmărite în figura 2,. *Gradul de agreabilitate al elevilor faţă de animalele dragi:*

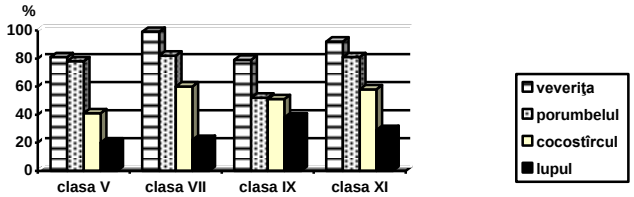

Prin întrebarea a cincea din anchetă, elevilor li se cerea să-şi exprime atitudinea faţă de un cîine de rasă, prin unul din cele 4 variante de răspuns: I – să-i admiri frumuseţea (aspectul perceptiv), să-l netezeşti (aspectul perceptiv); II – să citeşti, să afli cît mai multe

despre el (aspectul cognitiv); III – să-l ai ca un prieten; IV – să-l îngrijeşti, pentru a face bani (aspecte practice, pragmatice). Rezultatele se prezintă în felul următor:

Clasa / Var. de răspuns	a V-a	a VII-a	a IX-a	a XI-a
I	26%	30%	40%	43%
II	7%	13%	22%	10%
III	69%	59%	72%	53%
IV	8%	3%	18%	7%

Tabelul 2. Atitudinea elevilor pe clase faţă de cîinii de rasă

Ceea ce se poate observa din tabelul 2 de la prima privire, este faptul că cele mai folosite variante au fost prima şi a treia - atitudine perceptiv-afectivă. În definitiv, atitudinea faţă de acest animal poate fi calificată ca pozitivă (favorabilă pentru animal), exceptînd varianta a patra (atitudinea obiectico-pragmatică), care în clasa a IX-a atinge 18%.

Procentul celor ce acceptă cîinele ca un prieten e destul de ridicat în toate clasele (între 53 şi 72%). Cei mai mulţi elevi, ce aleg un cîine de rasă pentru a le fi un bun prieten, sînt în clasele a IX-a – 72%, (atitudine în baza sferei afective), 40% - doresc să le admire frumuseţea (sfera perceptivă) şi 22% au atitudinea formată în baza sferei cognitive, şi doar 18%, în baza componentului practic. Evident, este şi faptul că procentul elevilor ce aleg prima variantă de atitudine (în baza componentei perceptive), e întemeiată pe corelaţia pozitivă cu vîrsta elevilor.

Datele vizînd atitudinea faţă de cîinii de rasă, în funcţie de mediul de trai al elevilor, (indiferent de vîrstă şi sex), sînt prezentate în Tabelul 3, *Atitudinea faţă de cîinii de rasă în funcţie de mediul de trai al elevilor:*

Mediul de trai / Var. De răspuns	Sat	Oraş
I	28%	41%
II	12%	15%
III	77%	49%
IV	7%	11%

Observăm că elevii din mediul rural sînt mult mai tenta'i să accepte un cîine de rasă ca pe un prieten, comparativ cei din oraş. Primii aleg varianta a treia în proporţie de 77%, pe cînd cei din oraş – de 49%.

Încercînd să depistăm în alegerea variantelor propuse la această întrebare unele eventuale corelaţii cu sexul respondenţilor, constatăm doar nişte corelaţii slabe şi nesemnificative.

Următoarea întrebare a anchetei cerea elevilor să-şi exprime atitudinea faţă de un cîine vagabond, ciufulit şi neîngrijit. Elevii trebuiau să sublinieze una din cele trei variante de răspuns la care aderă mai mult sau să propună o altă variantă de răspuns. Cele trei variante ale anchetei, pentru exprimarea atitudinii faţă de un maidanez, sînt următoarele: 1. te vei feri mai departe de el (evitare); 2. îi vei arunca o bucăţică de pîine din bucăţica ta (milostenie); 3. vei anunţa poliţia pentru a fi prins şi nimicit (pro-nimicire).

În ceea ce priveşte legităţile de vîrstă, rezultatele denotă, că odată cu creşterea în vîrstă sporeşte şi procentul elevilor ce preferă să evite cîinii vagabonzi. Tot o creştere, în raport cu vîrsta, observăm şi pentru sentimentul de milostenie, doar că procentul de elevi ce aleg această variantă se ridică numai pînă în clasa a IX-a, după care în clasa a XI-a se observă o scădere (de la 83% în clasa a IX-a la 65% în clasa a XI-a). Din variantele propuse de elevi, putem menţiona că cei din mediul rural ar accepta (sînt capabili) să ia acasă un cîine abandonat în stradă, pentru a-l îngriji şi salva, iar în clasa a IX-a din sat o fată afirmă că doar cu acordul mamei ar putea îngriji de un astfel de cîine. Un băiat din

clasa a IX-a, din oraş, declară că el este indiferent şi, pur şi simplu, nu va lua în seamă un astfel de cîine. Altă fată din clasa a IX-a, din mediul urban şi ea, scrie că aceşti cîini trebuie încredinţaţi unor oameni buni pentru a-i îngriji. O altă variantă, puţin năstruşnică, în opinia noastră, a constituit declaraţia unei fete din clasa a XI-a din oraş: „Într-un oraş frumos nu trebuie să existe cîini vagabonzi”. Alte variante, propuse de elevi au fost de felul: l-aş lua acasă; l-aş spăla; i-aş face o casă şi altele.

Concluzii

1. În ceea ce priveşte formarea atitudinii, putem evidenţia că pentru fiecare vîrstă, în parte, este caracteristic un tip specific al atitudinii subiective faţă de natură, care se poate schimba, în funcţie de anumiţi factori ce acţionează asupra procesului de formare a atitudinii.
2. Formarea atitudinii subiective are caracter istoric, bazat pe principii alimentare, sociale şi practice, ce au dus la formarea diferitor tipuri de atitudini ale oamenilor faţă de animalele cu care se aflau în contact.
3. Există un oarecare paralelism şi tangenţe între etica umană şi cea animală, în care se găsesc diverse puncte comune, pe care oamenii le acceptă sau nu, formîndu-şi, astfel, o atitudine subiectivă faţă de aceste animale, ce se află într-un raport cu gradul de acceptare a punctelor comune.
4. Religia, miturile şi superstiţiile sînt prezente de-a lungul istoriei şi ele coordonează formarea atitudinii omului faţă de animale, ţinînd cont de aspectul abordat de către persoanele religioase, superstiţioase şi de către mituri.
5. Relaţiile îndelungate dintre om şi animale au adus, treptat, la procesul de domesticire, care este, la fel, un proces de lungă durată, ce contribuie la formarea unor relaţii, bazate pe dependenţă reciprocă între oameni şi animale.

Rezultatele *studiului nostru experimental* conduc spre următoarele concluzii:

1. Elevii din sat, în totalitatea lor (100%) au animale acasă, pe cînd, printre elevii de la oraş putem identifica mai puţini posesori de animale(43%).
2. În clasa a cincea, din oraş, fiecare al doilea elev include în „lista celor importanţi” animalele, pe cînd la elevii din sat doar fiecare al treilea fac acest lucru.
3. Plantele sînt incluse in lista celor importanţi doar printre elevii cu vîrsta de 17-18 ani, (cl. a XI-a), atît de către elevii din mediul rural, cît şi din cel urban.
4. Fetele din clasa a cincea din sat îşi exprimă dezagreabilitatea faţă de cîine de 7 ori mai ridicată decît semenele lor din mediul urban.
5. Atitudinea subiectivă faţă de un cîine de rasă, este determinată de relizorii psihologici ai canalului perceptiv – afectiv şi relizorii sociali ai canalului cognitiv.
6. Gradul de agreabilitate faţă de animale corelează pozitiv cu vîrsta elevilor.
7. Mai agreabile pentru elevi, dintre animale, sînt cîinele, veveriţa, vrabia, porumbelul, cocostîrcul, rîndunica, iepurele de cîmp, ariciul şi altele, chiar lupul şi sînt percepute ca neagreabile şobolanul, broasca, şarpele, şopîrla, vipera, şoarecele ş.a.

Referinţe bibliografice:

1. Coman, M., *Bestiarul mitologic românesc*, Bucureşti, Editura Fundaţiei Culturale Române, 1996.
2. Curniuc, M., *Studierea atitudinii subiective a preşcolarului şi şcolarului mic faţă de natură*// Primii paşi în ştiinţă: Materialele Conferinţei Ştiinţifice Internaţionale a studenţilor, consacrată aniversării a 60-a a Universităţii de Stat „Alecu Russo”, Bălţi, 5-7 octombrie 2005, Presa universitară bălţeană, 2005, p. 99-102.
3. Delort, R., *Animalele şi istoria lor*, Bucureşti, Editura Meridiane, 1993, 512 p.
4. Lewinsohn, R., *O istorie a animalelor*: *Rolul lor în dezvoltarea civilizaţiei umane*, Bucureşti, Editura Meridiane, 1988.
5. Malim, T., *Psihologie comparată: comportamentul uman şi animal: o abordare sociobiologică,* Bucureşti, Editura Tehnică, 2000, 264 p.
6. Дерябо, С.Д., Ясвин, В.А., *Экологическая педагогика и психология*, Ростов-на-Дону, Феникс, 1996, 477 с.

ROLUL AVOCATULUI PARLAMENTAR ÎN APĂRAREA DREPTURILOR OMULUI

Mihaela Grădinari, studentă, Facultatea de Drept,
Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălţi

This article reflect on the role of the „ombudsman”(Parliamentary Commissioner) institution in the state Sistem and in human rights protection proces. In this order of ideas there heve been analyzed the evolution of this institution and it importance in human rights protection proces.

Acceptarea complexităţii vieţii economico-sociale la nivel mondial a condus, în mod firesc, la creşterea semnificativă a atribuţiilor puterii legislative şi, implicit, a administraţiei publice. Acest lucru s-a reflectat şi în relaţiile dintre cetăţeni şi autorităţile publice, nu arareori, conlucrarea dintre aceştia avînd de suferit. Unii cetăţeni îşi pierd încrederea în aceste structuri, alţii se resemnează, sau chiar manifestă un dezinteres total faţă de ele, stabilindu-se, astfel, un dezechilibru între relaţiile normale cu autorităţile statale. Din acest considerent, pot apărea unele conflicte destul de serioase, a căror soluţionare nu poate lăsa indiferente autorităţile respective. Astfel, se constată că cetăţenii recunosc totuşi necesitatea subordonării lor de către unele autorităţi administrative. Numeroase state au realizat că instituţiile tradiţionale de protecţie juridică a cetăţenilor şi de control a autorităţilor administraţiei publice, nu mai erau în stare să rezolve aceste conflicte. Prin urmare, într-o societate modernă este nevoie de instituţii moderne şi bine dezvoltate, care să vină atît în întîmpinarea oamenilor, rezolvîndu-le problemele cu care se confruntă, cît şi în sprijinul celor ce se află în aceste funcţii, pentru a le facilita misiunea şi a simplifica mecanismul, prin intermediul căruia sînt asigurate drepturile omului.

Dintotdeauna, omenirea a fost marcată de eforturi pentru asigurarea respectului faţă de persoană şi de demnitatea fiinţei umane. Viaţa şi demnitatea umană au fost, deseori, neglijate de-a lungul scurgerii veacurilor şi bucură faptul că, în prezent, trăim vremuri, în care dorinţa de democraţie se face simţită în întreaga lume. Problema asigurării respectului persoanei, a demnităţii fiinţei umane şi a promovării şi protejării drepturilor/libertăţilor acestora este, de mai mult timp, în centrul preocupărilor umaniştilor şi a juriştilor. Instituirea unui sistem de garantare a drepturilor şi libertăţilor cetăţeneşti trebuie să constituie o preocupare de prim ordin în cadrul unui stat de drept.

Astfel, multe state au preluat instituţia Ombudsmanului din Suedia, care are drept scop apărarea şi promovarea drepturilor omului împotriva acţiunilor ilegale a organelor statale, precum şi împotriva abuzului de putere a funcţionarilor publici.

Noţiunea de „ombudsman” este una generalizată şi adoptată de limbajul universal. Cuvîntul „ombudsman” este de origine suedeză, ceea ce în traducere înseamnă „cel ce pledează pentru altul”. Instituţia Ombudsmanului este recunoscută de Constituţie sau de o lege a organului legislativ competent, condusă de o persoană independentă, care răspunde de actele sale în faţa Parlamentului, examinează plîngerile cetăţenilor şi acţionează din proprie iniţiativă, pentru a apăra legalitatea actelor juridice sau administrative, face recomandări sau sugestii şi pregăteşte informaţii publice anuale.

Din definiţia dată rezultă unele trăsături esenţiale ale ombudsmanului, cum ar fi[1]:

- instituţia este creată printr-un act al autorităţilor de stat sau printr-un act al regiunii;
- comisia este creată de Parlament sau, în unele cazuri, de Guvern, pentru apărarea drepturilor fundamentale ale cetăţenilor;
- ombudsmanul are sarcina de a supraveghea activitatea administraţiilor publice;

[1]Manda, C., Predescu, O., Popescu-Slăniceanu, I., Manda, C.C., *Ombudsmanul – instituţie fundamentală a statului de drept*, Bucureşti, Editura Lumina Lex, 1997, p. 41.

- de asemenea, mai are sarcina de a inspecta, descoperi, de a recomanda şi a da publicităţii rezultatele cercetărilor sale.

Ombudsmanii din toate statele au, în general, următoarele funcţii[2]:

a) de supraveghere a respectării drepturilor fundamentale ale omului şi a legalităţii;

b) cercetare şi control a administraţiei publice;

c) mediere sau de recomandare a unor noi măsuri legale;

d) sancţionare a autorităţilor ce complică activitatea.

Toate aceste prerogative dau imaginea instituţiei Ombudsmanului ca fiind o garanţie care este proprie unui stat de drept.

Primul ombudsman a fost desemnat în Suedia în anul 1766 şi s-a numit Procuror parlamentar. Procurorul parlamentar suedez a constituit un model pentru instituţiile similare din alte ţări, care mai tîrziu l-au preluat. Trebuie de remarcat faptul că modelul ombudsmanului suedez nu a fost reprodus identic de ţările care l-au introdus în legislaţia sa internă, acesta fiind adaptat în conformitate cu specificul fiecărei ţări, luîndu-se în consideraţie şi specificul sistemelor constituţionale şi a particularităţilor sociale, politice, culturale, religioase ale acestora. Denumirile naţionale date acestei instituţii demonstrează respectivul adevăr. Astfel, în Franţa, acesta este numit Mediatorul Republicii (Le Mediateur de la Republique), în Italia – Apărător civic (Difensore civico), în Spania – Apărător al poporului (Difensore del Pueblo), în Quebec Protector al cetăţeanului (Le Protector de Citoyen), Finlanda – Eduskunta, în Germania – Comisar în problemele administraţiei, în Marea Britanie – Comisar parlamentar (Parliamentary Commisioner for administration), în Israel – Controlor de stat, în Egipt – Diwan Ewl Mazalem, în Portugalia – Provedor de Justicia, în Cipru – Comisar pentru administraţie, în Rusia – Împuternicit pentru drepturile omului, în Polonia – Apărător al drepturilor civice, în Slovenia – Ombudsman pentru drepturile omului, în România – Avocatul poporului, în Republica Moldova – Avocat parlamentar; iar în alte state – mediator public, procuror parlamentar, împuternicit, controlor etc. Cu toate că denumirile date ombudsmanilor diferă de la stat la stat, aceştia au o singură funcţie, şi anume supravegherea respectării legilor şi contracararea atitudinilor birocratice/abuzive din activitatea autorităţilor publice, în special, a celor cu un caracter executiv, asigurînd, prin aceasta, apărarea drepturilor omului.

Orice denumire ar avea şi oricum ar fi organizată şi structurată, instituţia Ombudsmanului contribuie cu succes enorm la accentuarea trăsăturilor statului de drept, prin verificarea respectării legii în diferitele compartimente ale administraţiei publice, precum şi la educarea şi sprijinirea cetăţenilor în recunoaşterea drepturilor şi intereselor şi în acest mod, la stimularea societăţii civile, în ansamblu. Funcţionarea acestei instituţii înlătură practicile şi mentalităţile de natură totalitară prin cultivarea unor relaţii de colaborare, sprijin şi încredere reciprocă între autorităţile publice şi, în mod special, între administraţie şi cetăţeni.

Instituţia Ombudsmanului poate fi organizată la nivel naţional, provincial ori local şi cunoaşte două forme importante: *Ombudsmanul cu competenţă generală* acceptă orice plîngere a cetăţenilor împotriva abuzurilor şi nedreptăţilor administraţiei şi, în urma controlului, acesta solicită restabilirea în drepturi.

Ombudsmanul cu competenţă specială controlează anumite servicii, precum controlul armatei, cum se întîmplă, de exemplu, în Germania, Israel, Australia; protecţia intimităţii – în Germania, Australia, Canada; ocrotirea libertăţii presei şi a informaţiei – Suedia, Marea Britanie, Olanda; sfera educativă – Canada, S.U.A., Mexic; în sfera impresarială – S.U.A., Brazilia.

---

[2]Ibidem, p.41

În Portugalia, Franţa, Danemarca, Irlanda, România, Rusia, Ucraina, Georgia există un singur ombudsman, în alte ţări, ca de exemplu, Austria, Suedia, Australia sînt mai mulţi, iar în Regatul Unit al Marii Britanii, ombudsmanul poate face parte din Comisia Parlamentară. În ceea ce priveşte Italia, aici s-a optat pentru crearea unui anumit număr de apărători civici în regiunile Toscana, Liguria, Lombardia, Friuli, Veneţia.

Din punctul de vedere al cetăţeanului, ombudsmanul reprezintă o persoană cu funcţie de răspundere, la care se poate adresa oricine, atunci cînd nu este de acord sau nu este mulţumit de hotărîrile administraţiei, de modul de soluţionare a unor probleme, precum şi în cazul în care nu este satisfăcut de acţiunile şi activitatea funcţionarilor aparatului de stat[3].

Pentru această instituţie este caracteristic faptul că ea există în limitele parlamentarismului şi este orientată spre a efectua supravegherea, controlul unei activităţi bine determinate a organelor de stat. Ombudsmanul nu reprezintă niciun organ al puterii legislative, sau judecătoreşti, nu poate fi un organ care să se substituie altora, ci, alături de alte autorităţi publice şi, în special, de cele cu caracter executiv, sprijină respectarea drepturilor şi libertăţilor cetăţenilor, fiind astfel un protector al tuturor.

În toate sistemele de drept, instituţia Ombudsmanului există în paralel cu alte mijloace de control la nivelul statului, precum recursul ierarhic, tribunalele administrative, tribunalele ordinare etc[4]. Instituţia Ombudsmanului face parte din organele superioare de stat, cea mai importantă trăsătură a ei fiind independenţa faţă de alte structuri.

După cum am menţionat anterior, respectiva instituţie este una cu caracteristici speciale şi, spre deosebire de celelalte trei autorităţi publice, nu au putere de decizie. Puterile lor reale se bazează pe autoritatea lor morală[5] şi prestigiul lor. Autoritatea morală a ombudsmanilor are ca temei absenţa oricărei legături cu vreun partid politic. Astfel, de regulă, în această funcţie sînt aleşi magistraţi, judecători, profesori universitari, jurişti sau persoane de mare prestigiu, dar care nu sînt implicaţi din punct de vedere politic.

Ombudsmanul nu este legiuitor deci nu poate lua măsuri, avînd forţa juridică a legii, nu este un organism de guvernare, fiind în stare să ia decizii în cadrul politic al statului, ombudsmanul nu are calitatea unui avocat şi, prin urmare, nu are competenţa de a apăra cetăţenii în instanţele de judecată, sau să le acorde vreun ajutor într-o problemă de ordin personal. În scopul de a controla activitatea administraţiei publice, toţi ombudsmanii dispun de un aparat de lucru. Acesta nu poate fi nici prea mic, încît să nu garanteze independenţa şi autoritatea acestora şi nici atît de mare, încît ombudsmanul să fie influenţat de birocraţie. Pentru o conlucrare mai rapidă şi mai eficientă, ombudsmanii se asociază în echipe, care, de regulă, sînt formate dintr-un număr situat între 20 şi 100 de persoane. Astfel, asemenea echipe sînt formate din:

- un ombudsman sau un comisar parlamentar;
- doi asistenţi, care au atribuţia de a-l înlocui, în caz de boală sau absenţă;
- echipă din 10-20 persoane, alcătuită din specialişti în materie;
- un grup format din funcţionari administrativi şi subalterni.

Echipele de ombudsmani dispun de un buget propriu, care este cuprins în bugetul statului şi, în majoritatea cazurilor, reprezintă o parte a bugetului Parlamentului.

În conformitate cu literatura de specialitate şi a legilor de organizare şi funcţionare a instituţiei Ombudsmanului din alte state, organele care desemnează pot fi: Parlamentul,

---

[3]Azarov, A. et alii, *Drepturile Omului: Mecanisme de protecţie internaţionale şi din Republica Moldova. Manual*, Chişinău, UNESCO, 2005, p. 252.

[4]Manda, C. et alii, Op. cit., p. 43.

[5]Potîngă, A., *Rolul instituţiilor democratice în stat* // Revista naţională de drept, 2003, nr. 10, p. 33-36.

Guvernul, în cazul unei monarhii – Regele, dar numai la recomandarea Prim-ministrului, Guvernul la propunerea Parlamentului, Preşedintele ţării în baza rezoluţiei Parlamentului.

De regulă, Ombudsmanul este ales de Parlament pentru o perioadă determinată, care nu depăşeşte, în principiu, termenul de 4 ani şi dispune de imunitate, asemeni deputaţilor. Întru asigurarea independenţei sale, funcţia sa este incompatibilă cu alte activităţi de tip politic, administrativ, comercial. Prin legi se reglementează posibilitatea realegerii, competenţele şi se prevăd sancţiunile, pe care le poate impune funcţionarilor, fiind stabilite totodată şi relaţiile ombudsmanului cu autorităţile statului. Ombudsmanul este tratat cu toată consideraţia şi respectul ce se cuvin unui înalt funcţionar al statului, iar personalul de care dispune este alcătuit din salariaţi de înaltă calificare, onestitate şi moralitate.

Ombudsmanul acţionează din proprie iniţiativă într-un număr însemnat de cazuri. În general, cei care pun în mişcare acţiunea ombudsmanului sînt cetăţenii. Cînd o persoană consideră că a fost lezată în drepturile sale de administraţie, fie că autoritatea nu a respectat legea sau orice alt incident de asemenea factură, el recurge la justiţie sau la ombudsman.

Modul adresării către ombudsman este simplu, fiind suficientă o scrisoare, din care să reiasă clar dreptul lezat şi propunerea de soluţionare apreciată de cetăţean, care ar fi cea mai potrivită. Sesizarea ombudsmanului poate fi directă sau indirectă. Cea directă vine ca o reducere a formalităţilor din relaţia cetăţean-ombudsman şi presupune adresarea prin telefon sau prin vizitarea nemijlocită a ombudsmanului. Sesizarea indirectă presupune adresarea către ombudsman prin intermediul unui parlamentar din circumscripţia electorală unde domiciliază cetăţeanul cu pricina. Indiferent dacă sesizarea ombudsmanului are loc în mod direct sau indirect, relaţia cetăţean-ombudsman trebuie să dispună de următoarele particularităţi: accesul să fie facil ca mod şi formă, apropiere, gratuitate, operativitate, obligativitatea păstrării secretului reclamaţiilor. De îndată ce a primit plîngerea din partea cetăţeanului, ombudsmanul o analizează şi îşi începe acţiunile în următoarea consecutivitate:

1. Analizează plîngerea şi decide asupra faptului dacă aceasta întruneşte condiţiile necesare pentru a fi admisă;

2. După primirea răspunsului de la administraţia respectivă poate închide cazul, sau poate începe o investigaţie individuală, pentru a controla veridicitatea răspunsului, sau poate face verificările necesare pentru elucidarea faptelor. Nici un funcţionar şi nici o autoritate publică nu-l poate împiedica să aibă acces la orice fel de documente, indiferent de caracterul secret al acestora;

3. Deşi nu are competenţa de a modifica sau anula actele administrative, dispune de un instrument juridic de o mare eficienţă, care se materializează în posibilitatea de a face recomandări sau propuneri autorităţii legislative şi executive, atunci cînd consideră că o normă juridică sau o practică birocratică nu este în concordanţă cu drepturile fundamentale sau cu valorile recunoscute în Constituţie, avînd posibilitatea de a sugera interpretarea corectă a normei supreme;

4. Ombudsmanul este obligat de a prezenta anual rapoarte de activitate Parlamentului sau, în unele cazuri, Guvernului, ceea ce îi permite să dea publicităţii neregularităţile comise de administraţie şi să-şi exprime părerea asupra lor;

5. În cazul în care un funcţionar nu şi-a îndeplinit obligaţiile sau a împiedicat acţiunile de investigare ale ombudsmanului, acesta îl poate denunţa autorităţilor publice pentru comportament necorespunzător. Totuşi există un număr de plîngeri, cărora nu li se poate da curs, pentru că ţin de competenţa altor autorităţi, fie reclamaţia este tendenţioasă ori priveşte persoane exceptate, pentru care există alte proceduri. Totodată, instituţia Ombudsmanului nu trebuie privită ca fiind un tribunal suprem sau o instanţă superioară de judecată, chiar dacă ea dispune de suficiente posibilităţi pentru a pune în valoare şi a apăra drepturile cetăţenilor, încălcate de administraţie şi legalitatea acţiunii acesteia[6].

---

[6]Potîngă, A., *Investigarea problemelor drepturilor şi libertăţilor omului* // Probleme ale edificării statului de drept în Republica Moldova, Chişinău, 2006, p. 387-410.

Răspîndirea vertiginoasă a instituţiei ombudsmanului din ultimele decenii reprezintă dovada reuşitei acesteia, a întăririi justiţiei într-un stat democratic. Eficienţa instituţiei, în majoritatea statelor lumii în care funcţionează, a depins nu doar de sistemul existent, dar, în mare măsură, şi de calităţile persoanei care a fost desemnată să ocupe funcţia respectivă, de autoritatea şi maniera de lucru a acesteia, de aprecierea şi sprijinul opiniei publice şi, nu în ultimul rînd, de receptivitate şi sprijinul autorităţilor publice[7].

Instituţia Ombudsmanului este o instituţie democratică, independentă, a cărei implementare presupune timp, cadru democratic, cultură, în special politico-juridică, solicitudine şi autorităţi dispuse de a coopera şi înlătura din activitatea lor orice greşeli sau abuzuri la adresa drepturilor şi libertăţilor cetăţenilor.

În prezent, ombudsmanul desemnează simbolul unui stat de drept, esenţa căruia exprimă dezvoltarea bunăstării cetăţeanului, apărarea libertăţilor individuale şi supravegherea birocraţiei administrative, pentru ca aceasta să trateze echitabil toţi cetăţenii.

NOŢIUNEA ŞI CARACTERELE JURIDICE ALE CONTRACTULUI DE VÂNZARE-CUMPĂRARE

Ludmila Zaiaţ, studentă, Facultatea de Drept,
Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălţi

Sale and buying is one of the most wide-spread contracts in the modern people's life.This transaction is like an quoatidian deed. According to civil cod: the contract sale and buying,one part (the seller) is obliged to give an article in property to an another part (the buyer) who is obliged to take the article add to pay in ready money. The trasferring of property's right at the seller to the buyer is the aim of the sale. The buyer has the aim to obtain the property's right at the article, in first way, and after that to obtain the material article.

Contractul de vânzare-cumpărare, alături de contractul de schimb, pretinde a fi unul dintre cele mai vechi contracte cunoscute civilizaţiei umane. Odată cu apariţia monedei, vânzarea-cumpărarea capătă sensul schimbului unui lucru contra unei valori monetare – preţ. Vânzarea, în dreptul roman, era definită drept acel contract prin care o parte, numită vânzător, se obligă să transmită posesiunea liniştită a unui lucru celeilalte părţi, numită cumpărător, în schimbul unei cantităţi de metal, numită preţ, pe care cumpărătorul se obligă, la rândul său, să i-o transmită[1]. Normele de drept, care, iniţial reglementau în exclusivitate vânzarea-cumpărarea, treptat au căpătat un caracter general, formând puncte de reper pentru reglementarea altor categorii de raporturi contractuale. Acest contract se prezintă ca un instrument principal de perfectare a raporturilor ce formează circuitul internaţional de bunuri şi valori. Astfel, în anul 1980, la Viena este semnată *Convenţia Organizaţiei Naţiunilor Unite asupra contractelor de vânzare internaţională de mărfuri*, ratificată de Republica Moldova la 13.10.1994. Uniformizarea reglementărilor în materie conflictuală privind vânzarea-cumpărarea internaţională s-a produs prin adoptarea *Convenţiei privind legea aplicabilă contractelor de vânzare internaţională de mărfuri* (Haga, 1986), ratificată de Republica Moldova la 27.09.1997[2].

Vânzarea-cumpărarea este unul din cele mai răspândite contracte în viaţa omului modern, ea devenind practic un act cotidian. Sediul de bază al reglementării juridice în materie de vânzare-cumpărare se găseşte în Cartea a treia (Obligaţiile), Titlul III (Categoriile de obligaţii), Capitolul I (Vânzarea-cumpărarea), de la art. 753 la art. 822 Codul Civil. Trebuie de menţionat că pe lângă reglementarea de drept comun, legislaţia Republicii Moldova mai cuprinde în materie de vânzare-cumpărare şi alte reguli cu caracter special, apli-

[7]Ibidem, p.390.

[1]Molcuţ, Emil, *Drept roman*, Bucureşti, 1999, p.269.

[2]Chibac, Gheorghe et alii, *Drept civil:contracte speciale*, Chişinău, Editura Cartier, 2005, p.12-13.

cabile numai anumitor vânzări. Astfel de reglementări pot fi, de exemplu, cele referitoare la vânzările de terenuri, cuprinse în Legea nr. 1308/1997, privind preţul normativ şi modul de vânzare-cumpărare a pământului, cele referitoare la vânzarea bunurilor imobile, cuprinse în Legea nr. 1543/1998 a cadastrului bunurilor imobile, Legea nr. 749/1996 privind comerţul interior, Legea nr. 105/2003, privind protecţia consumatorilor, Legea privind licitaţiile cu strigare şi negocierile directe şi Legea nr. 1117/1997, privind bursele de mărfuri.

Codul Civil defineşte contractul de vânzare-cumpărare în art. 753, alin. (1). Potrivit acestui text de lege, „prin contractul de vânzare-cumpărare, o parte (vânzătorul) se obligă să predea un bun în proprietatea celeilalte părţi (cumpărător), iar aceasta se obligă să preia bunul şi să plătească preţul convenit". Această definiţie legală nu poate fi acceptată întocmai, deoarece este incompletă. Acest fapt rezultă chiar din unele texte cuprinse în Codul civil, care prevede posibilitatea transferului prin vânzare-cumpărare şi al altor drepturi decât dreptul de proprietate. Astfel, conform art. 443, alin (1) CC, dreptul de superficie este alienabil (adică poate fi înstrăinat), iar potrivit articolului 556, alin (1) din C.Civ. se stabileşte că o creanţă poate fi cesionată de titular (cedent) unui terţ (cesionar) în baza unui contract. Aceste prevederi evocă posibilitatea vânzării şi a altor drepturi, ca: dreptul de superficie, dreptul de creanţă, nu numai vânzarea dreptului de proprietate. În doctrina românească, conform definiţiei propuse de Dan Chirică, „vânzarea-cumpărarea este acel contract, prin care una dintre părţi (vânzătorul) transmite celeilalte părţi (cumpărătorul), în schimbul unei sume de bani numită preţ, un drept de proprietate asupra unui lucru anume sau asupra unei universalităţi juridice, cuprinzând drepturi şi obligaţii – un alt drept real, un drept de creanţă sau o acţiune în justiţie cu caracter patrimonial împreună cu un drept litigios aferent"[3]. Această definiţie lărgeşte conţinutul contractului de vânzare-cumpărare şi nu limitează transmiterea altor drepturi, prin contractul de vânzare-cumpărare.

Din definiţia legală a contractului de vânzare-cumpărare, rezultă că, de fapt, caracterele juridice specifice sunt următoarele: sinalagmatic (bilateral), cu titlul oneros, comutativ, translativ de proprietate, consensual.

Reprezentarea schematică a caracterelor juridice ale contractului de vânzare-cumpărare[4]

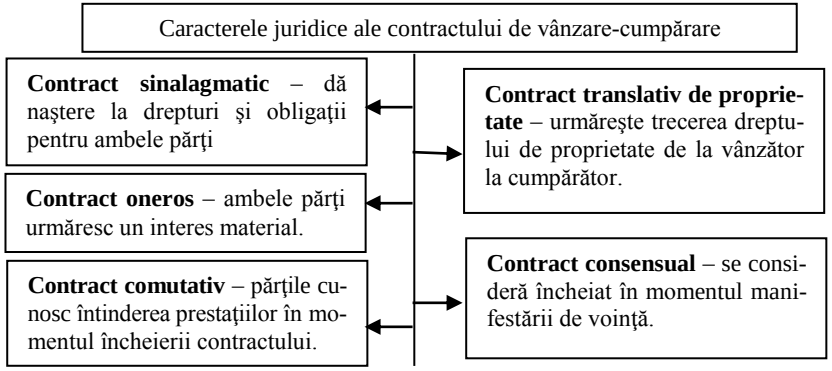

1**. Caracterul sinalagmatic** al vânzării denotă că obligaţiile vânzătorului şi cumpărătorului sunt interdependente şi reciproce, fiecare din ele avându-şi cauza juridică în cealaltă. Obligaţia unei părţi constituie dreptul celeilalte. Astfel, obligaţia de preluare a

[3]Chirică, Dan, *Dreptul civil: contracte speciale*, Bucureşti, 1997, p. 7.
[4]Ţîgănaş, Ion, *Drept civil: contracte speciale* (scheme), Chişinău, 2009, p. 10.

bunului de către cumpărător este corelată cu obligaţia vânzătorului de a preda bunul, obligaţia de transmitere a sumei de bani (preţul) de către cumpărător este corelată cu obligaţia vânzătorului de a lua preţul. Vânzătorul nu poate fi obligat a preda lucrul decât dacă cumpărătorul este ţinut în aceeaşi măsură de a-l lua în primire, asigurându-se astfel una din finalităţile contractului, aceea de a pune lucrul în stăpânirea, de fapt şi de drept, a cumpărătorului. Acest caracter presupune:

- reciprocitatea obligaţiilor ce revin părţilor;
- interdependenţa obligaţiilor reciproce;
- fiecare dintre părţi are, concomitent, atât calitatea de creditor, cât şi pe cea de debitor[5].

Faptul că vânzarea-cumpărarea este un contract sinalagmatic, îi sunt specifice efectele acestuia:

a) rezoluţiunea contractului, care se aplică în cazul neexecutării sau executării necorespunzătoare a obligaţiilor ce decurg din clauzele contractului de vânzare-cumpărare (art. 708-709 CC);

b) excepţia de neexecutare a contractului, în cazul în care una dintre părţile contractului sinalagmatic nu înţelege să-şi execute obligaţia ce-i revine, ea nu poate obţine de la cealaltă parte executarea obligaţiilor corelative: această din urmă parte se va putea apăra, invocând excepţia de neîndeplinire a contractului (exceptio non adimpleti contractus) art. 705, alin. (1) CC.

2. **Caracterul oneros** semnifică faptul că fiecare parte contractantă urmăreşte un interes patrimonial: vânzătorul – să primească preţul, iar cumpărătorul – lucrul cumpărat. Cauza juridică a obligaţiei fiecărei părţi contractante, incluzând ca element esenţial contraprestaţia, la care se obligă cealaltă parte. Astfel, contraprestaţia rezidă în recepţionarea de către cumpărător a bunurilor în proprietate şi primirea, de către vânzător, a unei recompense în formă bănească din partea cumpărătorului.

3. **Caracterul comutativ** presupune faptul că existenţa şi întinderea prestaţiilor datorate de către părţi sunt certe şi pot fi apreciate chiar în momentul încheierii contractului, ele nedepinzând în nicio măsură de hazard (alea)[6]. Astfel, în momentul încheierii contractului, părţile îşi cunosc, cu certitudine, întinderea drepturilor şi obligaţiilor reciproce. Cunoscând prestaţiile la care se obligă, vânzătorul şi cumpărătorul pot aprecia valoarea acestora chiar la încheierea contractului, comparativ cu contractul de rentă (viageră), în care prestaţiile părţilor depind de un hazard şi anume viaţa omului.

4. **Caracterul translativ de proprietate** presupune faptul că odată fiind realizat acordul părţilor contractante, potrivit regulii generale, are loc transferul dreptului de proprietate de la vânzător la cumpărător. Însă conform art. 321, alin. (1) CC, dreptul de proprietate este transmis dobânditorului în momentul predării bunului mobil dacă legea sau contractul nu prevede altfel, alineatul 2 al aceluiaşi articol stabileşte că în cazul bunurilor imobile, dreptul de proprietate se dobândeşte la data înscrierii în registrul bunurilor imobile, cu excepţiile prevăzute de lege.

În comparaţie, legislaţia din România stabileşte că „contractele ce au ca obiect translaţia proprietăţii, sau un alt drept real, proprietatea sau dreptul se transmite prin efectul consimţământului părţilor”, un alt articol aplicabil doar în materie de vânzare, statuează că „vânzarea este perfectă între părţi şi proprietatea este de drept strămutată la cumpărător [...] îndată ce părţile s-au învoit asupra lucrului şi asupra preţului, deşi lucrul nu va predat şi preţul încă nu se va fi numărat, în cazul bunurilor imobile, drepturile care rezultă din vinderea per-

[5]Stătescu, Constantin, Bîrsan, *Drept civil. Teoria general a obligaţiilor*, Bucureşti, 2002, p. 30.

[6]Stătescu. Constantin, Bîrsan, *Drept civil. Teoria generală a obligaţiilor*, Bucureşti, 2002, p. 36.

fectă între părţi nu pot a se opune, mai înainte de transcripţiunea actului, unei a treia persoane care ar avea şi ar fi conservat, după lege, oarecare drepturi asupra imobilului vândut"[7].

Însemnătatea practică a determinării exacte a momentului transferului dreptului de proprietate este aceea că, în virtutea principiului *res perit domino*, de la acel moment se transferă de la vânzător la cumpărător riscurile pieirii fortuite a lucrului vândut[8]. Pieirea fortuită constă în distrugerea sau deteriorarea bunurilor, în rezultatul unui eveniment extraordinar, imprevizibil şi inevitabil. Potrivit art. 759, alin (1) CC, riscul pieirii fortuite a bunului este transferat cumpărătorului în momentul în care vânzătorul şi-a executat obligaţiile contractuale, privind punerea bunului la dispoziţia cumpărătorului. Dreptul de proprietate asupra bunului trece către cumpărător din momentul transmiterii acestuia, dacă legea sau contractul nu prevede altfel. Trecerea riscului de la vânzător la cumpărător depinde de momentul în care vânzătorul şi-a îndeplinit obligaţia de predare a bunului. În conformitate cu prevederile art. 760, obligaţia de predare se consideră executată în momentul predării bunului către cumpărător sau persoana indicată de el. Formele de predare a bunului sunt următoarele:

a. Înmânarea bunului cumpărătorului – riscul pieirii sau deteriorării fortuite a bunului se transmite în momentul remiterii materiale a bunului (mobil) de la vânzător către cumpărător.

Predarea mărfii de către vânzător şi preluarea acesteia de către cumpărător trebuie confirmată printr-un act de predare-primire, printr-o chitanţă eliberată de cumpărător sau prin alte modalităţi[9].

b. Predarea bunului la oficiul poştal – dacă din prevederile contractului nu rezultă obligaţia vânzătorului de a asigura transportarea bunului sau predarea lui la locul aflării cumpărătorului, conform art. 760, alin (2) CC, obligaţia vânzătorului de a preda bunul se consideră executată şi, respectiv, cumpărătorul dobândeşte dreptul de proprietate din momentul predării bunului către cărăuş sau oficiului poştal pentru a fi transportat la cumpărător, dacă contractul nu prevede altfel.

c. Înregistrarea bunului – în cazul bunurilor imobile, dreptul de proprietate se dobândeşte la data înscrierii în registrul bunurilor imobile, (art. 321, alin (2) CC), respectiv riscul pieirii fortuite a bunului se transmite de la vânzător la cumpărător în acel moment.

d. Transmiterea către societatea de transport – de cele mai multe ori, contractul de vânzare-cumpărare implică transportarea bunului de la vânzător la cumpărător, legea permite părţilor să stabilească, prin acordul lor de voinţă, locul predării bunului şi, respectiv, momentul trecerii la cumpărător a riscului pieirii sau deteriorării fortuite a acestuia. În cazul în care părţile nu decid asupra locului predării bunului, riscul va fi transferat cumpărătorului de la remiterea bunului către primul cărăuş pentru transportare. Dacă vânzătorul este obligat să predea bunul într-un loc determinat, riscul se transferă cumpărătorului numai după remiterea în acel loc a bunului către cărăuş. Dacă cumpărătorul a dat vânzătorului instrucţiuni asupra modului de transportare, iar vânzătorul s-a abătut de la ele fără motiv întemeiat, atunci el este obligat să repare prejudiciul cauzat astfel (art. 759, alin. (2) CC).

În cazul vânzării bunurilor pe parcurs, riscurile pieirii sau deteriorării acestora sunt puse pe seama cumpărătorului, în momentul încheierii contractului (art. 759, alin (3) CC). Dacă contractul a fost încheiat după ce a avut loc predarea bunului către vânzător cumpărătorului, riscurile cunoscute vânzătorului, sau a căror existenţă nu putea să nu o cunoască la încheierea contractului, rămân ale vânzătorului (art. 759, alin (4) CC).

În cazul în care obiect al obligaţiei de vânzare-cumpărare este un bun determinat generic, riscul nu trece anterior individualizării bunului (art. 759, alin (5) CC). În cazul pre-

---

[7]Chirică, Dan, *Dreptul civil: contracte speciale*, Bucureşti, 1997, p. 10.
[8]Idem, p. 12.
[9]*Comentariul codului civil al Republicii Moldova*, Chişinău, 2008, p. 384.

dării bunului către cărăuş sau către oficiul poştal, confirmarea preluării mărfii de către cărăuş sau oficiului poştal se atestă prin documente de transport sau printr-o chitanţă, eliberată de oficiul poştal. Data întocmirii documentelor menţionate constituie momentul executării obligaţiei de predare a mărfii de către vânzător.

e. Transmiterea unui act asupra bunului[10]. Rezultând din cele menţionate mai sus cu privire la riscul pieirii sau deteriorării fortuite a bunului, este important de subliniat următoarele reguli:

- Regula generală: riscul pieirii fortuite a bunului îl suportă proprietarul.
- Riscul pieirii fortuite trece de la vânzător la cumpărător din momentul trecerii dreptului de proprietate.
- Dacă vânzătorul a întârziat să transmită bunul sau cumpărătorul a întârziat primirea lui, riscul pieirii fortuite îl suportă partea care se află în întârziere.

Transmiterea dreptului de proprietate de la vânzător la cumpărător este esenţa vânzării, cumpărătorul urmăreşte nu bunul în sine, ci dreptul de proprietate asupra acestui bun.

5. **Caracterul consensual**. Dreptul modern este dominat de consensualism. Ritmul de viaţă, marcat de multitudinea şi varietatea raporturilor juridice, dar şi necesitatea claritătii încheierii acestora, a impus un summum de simplificare a mecanismului contractual, pentru a-l face adaptabil noilor nevoi de solicitări. În dreptul modern, contractul, din punctul de vedere al formelor cerute pentru încheierea lui, se găseşte la polul opus al dreptului roman, care până în epoca lui târzie, a rămas formalist. Contractele se formau *re, verbis, literis, consensu*, acestea din urmă făcând excepţia la regula formalismului. Simplul acord al voinţelor este realizat astăzi la orice distanţă şi în orice formă, chiar şi prin semne, valorează contract generator de drepturi şi de obligaţii. Astăzi se încheie *solo consensu* [...]. Simpla recunoaştere verbală este suficientă. Drepturile subiective există indiferent de proba lor[11]. Contractul de vânzare-cumpărare este consensual, deoarece se consideră încheiat din momentul în care părţile contractante au realizat un acord în privinţa tuturor condiţiilor esenţiale ale contractului. Potrivit art. 679, alin (2) CC sunt esenţiale clauzele care sunt stabilite ca atare prin lege, care reies din natura contractului său asupra cărora, la cererea uneia dintre părţi, trebuie realizat un acord. Astfel, momentul încheierii contractului nu coincide cu predarea bunului către cumpărător, momentul realizării acordului de voinţă nu corespunde cu transmiterea dreptului de proprietate. Reieşind din prevederile legale, se constată că nu se aplică în totalitate principiul consensualismului[12], încât prin simpla manifestare de voinţă, nu se transmite dreptul de proprietate de la vânzător la cumpărător.

Spre deosebire de reglementările Codului Civil al Republicii Moldova, legiuitorul român stabileşte momentul transferului dreptului de proprietate asupra bunului de la vânzător la cumpărător drept moment al realizării acordului de voinţă, indiferent dacă a avut loc sau nu predarea bunului vândut şi dacă a fost plătit preţul pentru el. Aceste momente prezintă interes, deoarece este important a cunoaşte cine suportă riscul pieirii sau deteriorării fortuite a bunului, după cum s-a menţionat mai sus, se aplică principiul *„res perit domino”*. În Republica Moldova, dacă s-a realizat acordul de voinţă al părţilor şi bunul nu a fost transmis de către vânzător la cumpărător, atunci riscurile le suportă vânzătorul (el este proprietarul bunului), iar în România îl suportă cumpărătorul, deoarece odată cu realizarea acordului de voinţă s-a transmis dreptul de proprietate asupra bunului, „vânzătorul este eliberat de obligaţia sa, în timp ce cum-

---

[10]Ţîgănaş, Ion, *Drept civil: contracte speciale*. (scheme), Chişinău, 2009, p.11.

[11]*Repetiţia principiilor de drept civil*, vol-II, Bucureşti, Editura Europa Nova, 1994, p.25.

[12]Prin principiul consensualismului se înţelege că simpla manifestare de voinţă este nu numai necesară, dar şi suficientă pentru ca actul juridic civil să ia naştere în mod valabil.

părătorul (proprietarul de drept al bunului) trebuie să plătească preţul în întregime, deşi cele două obligaţii principale care decurg din contractul de vânzare-cumpărare, a vânzătorului de a transfera proprietatea lucrului vândut şi a cumpărătorului de a plăti preţul, constituie fiecare cauza juridică, ele au totuşi o existenţă distinctă, fiind independente”[13].

Când momentul perfectării contractului de vânzare-cumpărare coincide cu predarea de facto a bunului, se realizează executarea contractului în momentul încheierii acestuia şi nu se va confunda cu caracterul real al contractului. Importanţa deosebită a instituţiei vânzării-cumpărării rezidă în domeniul larg de aplicare a contractului de vânzare-cumpărare, prin intermediul căruia se satisfac necesităţile materiale şi spirituale ale oamenilor.

DREPTUL DE A PEDEPSI – ÎNTRE RĂZBUNAREA ŞI APĂRAREA SOCIETĂŢII

Alexandra Diana Bucur, studentă, Facultatea de Drept,
Universitatea „Petru Maior” din Tîrgu-Mureş
Coordonator ştiinţific: Aurelian Olimpiu Sabău, asist. univ. dr.

This paper is based upon some of the existential questions, which we consider important to develop in the subject we have chosen. These questions are: `What is life`? `What is man`? What is death? And last, but not least, `who has the right to decide over our lives`? We managed to present the main abolitionist ideas and express our own opinions regarding punishments, focusing on the death penalty and its abolishment. We have concluded our paper by stating that if we cannot find a way out of the maze, we cannot have any understanding of the human behaviour or of the illegal acts performed by the individual.

Introducere

Încă de la începuturile sale istorice, omul a fost creat şi pentru a respecta anumite reguli, căci nerespectarea acestora conducea automat la o pedeapsă. Astfel, ne putem pune simpla întrebare, care, de altfel, îl frământă pe om încă de la începutul existenţei sale: „Cine ar putea decide asupra vieţii noastre?”. Pentru a formula un răspuns, ar trebui mai întâi să pătrundem înţelesul multor altor frământări ale fiinţei umane dintotdeauna: „Ce este omul? Ce este viata? Ce este moartea?”. Unul dintre marii gânditori ai omenirii din toate timpurile, Aristotel, considera că omul se manifestă în calitatea sa de fiinţă diferită de celelalte prin limbaj şi moralitate, afirmând că omul este o fiinţă socială.

Condiţiile materiale de viaţă reduse, nevoia de a procura hrana şi de a se apăra, i-au determinat pe primii oameni să ducă o viaţă în comun în uniuni stabile. Ori de câte ori o acţiune a individului a fost neconvenabilă grupului social, s-a impus, cu necesitate, intervenţia unei reacţii, prin care ordinea să fie restabilită. În acest mod, s-a ajuns la reguli de conduită, care să indice fiecăruia ce-i este îngrădit şi ce nu-i este îngrădit şi prin care să se asigure succesul luptei împotriva elementelor distructive[1].

Marele filosof Immanuel Kant susţinea ideea, conform căreia omul nu poate fi doar animal raţional sau animal politic, el este o persoană, obiect de respect şi nu un lucru. Umanitatea, afirmă Kant, este ea însăşi o demnitate. Prin urmare, este o necesitate morală, o datorie să-i tratăm pe oameni, respectând legea morală, care ne spune că orice om este scop în sine şi nu doar mijloc pentru interesele noaste egoiste. În conformitate cu ideea susţinută de Kant, ne putem considera un mijloc pentru cei ce ne reprezintă în satisfacerea propriilor interese. În privinţa aceasta, ne-a atras atenţia afirmaţia lui C. Beccaria. Referindu-se la legi, acesta scria că: „sunt dictate din lăcomie de către cei puternici şi suportate de cei slabi”,

---

[13]Chirică, Dan. *Dreptul civil: contracte speciale*. Bucureşti, 1997, p. 13.

[1]A se vedea Dr. Iulian Poenaru, *Pedeapsa cu moartea „pro” sau „conta”?*, Bucureşti, Editura Lumina Lex, 1994, pag 5-6.

că majoritatea legilor nu sunt decât „privilegii, adică un tribut al tuturora în folosul câtorva” şi că întotdeauna „legile i-au favorizat pe cei puţini şi i-au lovit pe cei mulţi”.

Şi, nu în ultimul rând, ţinem să subliniem şi opinia lui Lucian Blaga, care consideră că omul este o fiinţă culturală – ca entitate care se defineşte în şi prin cultură[2].

Noţiunea de viaţă

Odată cu dezvoltarea societăţii, omul a realizat ce însemnătate are viaţa. Noţiunea de *viaţă* a ocupat şi ocupă un loc important în preocupările filosofice din toate timpurile. Înţelepţii au încercat să definească esenţa vieţii, valoarea ei individuală, socială şi spirituală, sensurile şi scopurile ei.

În linii generale vorbind, viaţa este bunul cel mai de preţ al omului. Pe oricare treaptă a dezvoltării sale, omul şi-a apărat viaţa individual sau colectiv, prin toate mijloacele de care a dispus în acele împrejurări. Când oamenii şi-au dat seama că existenţele lor individuale se condiţionează reciproc, viaţa umană a devenit o valoare socială şi s-a impus ocrotirea ei ca atare, fiind considerată bunul cel mai valoros al oamenilor.

La întrebarea ce este viaţa, un răspuns foarte interesant l-a dat Erasmus, care susţinea că viaţa „este un fel de comedie continuă, în care oamenii, costumaţi în mii de chipuri deosebite, apar pe scenă şi joacă rolurile, până când regizorul, după ce i-a făcut să-şi schimbe din când în când costumul şi să apară când sub mândra purpură a legilor, când sub zdrenţele dezgustătoare ale sclaviei şi ale mizeriei, îi sileşte în fine să părăsească teatrul”. Erasmus compara viaţa cu teatrul, pentru a ilustra instabilitatea condiţiei umane, aşa cum o determină influenţa pasiunii omeneşti şi luptelor sociale. Însă, dintr-o comedie, viaţa a devenit o realitate, în care protagoniştii suntem noi, indivizii. Cu toate acestea, aşa cum spunea Lucian Blaga, moartea nu este ţinta vieţii şi nu putem să nu ne întrebăm ce l-a determinat pe om să introducă printre alte forme şi modalităţi, pedeapsa cu moartea.

Dreptul la viaţă ocrotit de Legea penală

Filosofia dreptului penal şi doctrinele juridice, în general, n-au contestat dreptul societăţii, al statului, de a pedepsi pe cel care, săvârşind o infracţiune, a încălcat normele penale edictate. Însă această măsură nu vizează aplicarea pedepsei capitale, ci doar supunerea individului la măsurile reeducative, deoarece adesea se afirmă că nimeni nu poate lua altuia ceea ce nu i-ar putea restitui. Astfel, putem afirma că „viaţa nu este proprietatea nimănui, ci uzufructul tuturor” („vitaque manicipio nulli datur, omnibus usu”)[3].

Dreptul de a pedepsi a fost fundamentat pe dreptul de apărare, ce aparţine indivizilor şi pe care aceştia l-ar fi cedat societăţii în momentul intrării lor în comunitate, confundându-se, astfel, dreptul de a pedepsi cu dreptul de apărare. În al doilea rând, dreptul de a pedepsi a fost motivat în dreptul natural al indivizilor de a aplica o pedeapsă infractorilor, drept pe care ei, consimţind să trăiască în societate, l-ar fi transmis acesteia. În această argumentare se ignoră că dreptul de a pedepsi nu poate fi exercitat faţă de un egal, încât pedeapsa este confundată cu răzbunarea. În fine, s-a susţinut că indivizii, intrând în societate, ar fi cedat acesteia nu numai dreptul lor natural de apărare, dar chiar dreptul de a pedepsi pe cei care ar înfrânge legile asociaţiei stabilite prin pactul social. Ar însemna, potrivit acestei susţineri, că singurele pedepse admisibile ar trebui să fie cele pecuniare şi confiscarea, deoarece indivizii nu pot ceda societăţii decât drepturile de care pot dispune, de natură patrimonială, nu şi cele intransmisibile, ca dreptul la viaţă şi libertate.

---

[2]A se vedea, Ioan N. Roşca, Codruţa Sorina Missbach şi Gabriel Ion, *Filosofie*, Bucureşti, Editura Corint, 2007, pag. 6-16.

[3]A se vedea Tudor Vianu, *Dicţionar de maxime comentat*, ediţia a II-a, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1971, p. 277

Marele publicist şi jurist Cesare Beccaria, în tratatul său, „Dei delitti e delle pene”, a criticat cu vehemenţă arbitrarul pedepselor, s-a pronunţat pentru stabilirea lor potrivit legii şi într-o anumită proporţie cu gravitatea infracţiunilor săvârşite, a denunţat sistemul inchizitorial al probelor formale în procesul penal şi a afirmat principii de drept penal, material şi procesual ce corespundeau intereselor burgheziilor în ascensiune. Începând cu Beccaria, pedeapsa cu moartea devine o problemă, el punând „pe muchie de cuţit” chestiunea legitimităţii acestei pedepse, prin întrebarea formulată chiar în introducerea lucrării: „moartea este, oare, o pedeapsă cu adevărat utilă şi necesară pentru siguranţa şi buna ordine a societăţii?” Răspunsul dat, de asemenea, într-o formă interogativă, relevă pe autorul angajat din convingere într-o dispută de principii: „Ce drept poate fi acela pe care şi-l atribuie oamenii de a măcelări pe semenii lor? Există oare cineva care a voit să lase altor oameni îngăduinţa de a-l ucide când cred ei de cuviinţă?” Concluzia lui Beccaria este clară: „pedeapsa cu moartea nu este deci un drept [...], ci un război al naţiunii împotriva unui cetăţean, ea considerând necesară şi utilă distrugerea fiinţei lui; dar dacă voi demonstra că moartea nu este nici utilă, nici necesară, cauza umanităţii va învinge”.

Laurence Thibault remarcă, într-un studiu din 1977, că pedeapsa cu moartea este inutilă, injustă şi periculoasă, conţinând în germene riscurile care favorizează violenţa şi promovând o concepţie viciată în relaţia individ-stat, prin legitimarea primatului acestuia din urmă. Totodată, şi profesorul Jean Graven a formulat, printre altele, concluzii că existenţa în lege a pedepsei cu moartea „a creat în spiritul public noţiunea falsă şi periculoasă a dreptului de a omorî: Dacă statul poate să o facă de ce nu ar putea să o facă şi individul?[4]

Numărul adversarilor pedepsei cu moartea este imens, existând numeroase voci care s-au ridicat împotriva pedepsei capitale, cerând abolirea ei. „Niciodată cruzimea omenească nu a atins forme atât de josnice, ca în acea epocă strălucitoare a umanismului, literelor şi artelor, epocă în care supliciul însuşi a devenit o artă”, a scris istoricul spaniol Mellor. Cuvintele sale par aplicabile şi pentru secolul în care trăim, secol în care sunt încă în exerciţiu de la Estul extrem la Vestul extrem, şapte forme de executare a pedepsei capitale: spânzurătoarea, decapitarea (cu ghilotină sau sabie), strangularea, împuşcarea, scaunul electric, camera de gazare, injecţia letală.

Dreptul la viaţă în dreptul intern

În ţara noastră, deşi toleranţa poporului român a fost recunoscută, au existat o lungă serie de eşafoade pe care au ajuns deopotrivă tâlhari, domni, boieri de viţă. Cu toate acestea, un fapt este cu totul demn de a fi subliniat şi anume că România este prima ţară europeană în care pedeapsa capitală a fost abolită în 1864. Odată cu venirea războiului, dramaticele schimbări care i-au urmat şi pedeapsa capitală şi-a redobândit locul în legislaţia penală românească, pentru a dispărea iarăşi după decembrie 1989.

În ţările româneşti, aplicarea pedepsei cu moartea a cunoscut o evoluţie asemănătoare celei din ţările apusene, cu deosebire că nu se recurgea la atâta cruzime. Dar nu puţine sunt situaţiile când, în aplicarea pedepsei capitale, se fac resimţite influenţele străine de firea poporului nostru, influenţe exercitate de dominaţiile habsburgică şi otomană. Astfel, Transilvania ne furnizează un exemplu scris cu litere de sânge în istoria poporului nostru: martiriul conducătorilor răscoalei ţăranilor din 1784-1785, în care s-a recurs la unul din procedeele apusene - „frângerea oaselor cu roata”. Astfel, la 28 februarie 1785, Horea şi Cloşca (Crişan îşi luase zilele în închisoare), după doua luni de tortură, suferită în temniţa de la Alba Iulia, au fost executaţi, în faţa câtorva mii de ţărani aduşi din regiunile cuprinse

[4]A se vedea Dr. Iulian Poenaru, *Pedeapsa cu moartea „pro” sau „conta”?,* Bucureşti, Editura Lumina Lex, 1994.

de răscoală. Au fost legaţi de mâini şi de picioare de podeaua eşafodului, după care li s-au frânt oasele cu o roata de căruţă, pe şina căreia se fixase o lamă de fier neascuţită. În Ţara Românească şi Moldova au fost practicate şi alte forme de pedepse capitale, cum ar fi dezmembrarea osânditului cu ajutorul cailor puşi să tragă în toate direcţiile sau tragerea în ţeapă, practicată de domnitorul Vlad Ţepeş.

Făcând un studiu mai amănunţit asupra pedepsei cu moartea, am întâlnit metoda prin care era omorât cel învinuit de uciderea părinţilor în vremea pravilelor. Acestuia i se aplica următoarea pedeapsă: mai întâi i se tăia mâna cu care săvârşise fapta în acel loc unde-l omorâse pe tatăl său, apoi îl legau de cozile cailor, era târât pe uliţele târgului până la locul cel de pierzare şi aici i se tăia capul.

În general, execuţiile se făceau în mod public, cu rare excepţii fiind efectuate altfel. Se considera că acestea trebuie să fie văzute, pentru a proba că justiţia şi-a spus cuvântul, dar si pentru a fi un exemplu pentru privitori.

Ultimul proces de pe teritoriul ţării noastre, în care a fost pronunţată sentinţa cea mai înspăimântătoare – condamnarea la moarte – s-a derulat în ultimele zile ale anului 1989. Atunci, chiar în ziua de Crăciun, cuplul dictatorial Elena şi Nicolae Ceauşescu au fost împuşcaţi la Târgovişte, într-o unitate militară. Tot atunci s-a consemnat „moartea" pedepsei capitale. Timp de 20 de ani, înainte de 1989, peste 100 de infractori au fost executaţi prin împuşcare. Anii de vârf, cuprinşi în perioada 1965-1987, au fost: 1971 (12 împuşcaţi), 1984 (11 împuşcaţi), 1986 (15 împuşcaţi). Între anii 1988 si 1989, toate condamnările la moarte au fost comutate în închisoare pe viaţă.

Pedeapsa cu moartea a stat până târziu la mare cinste în codurile penale ale multor ţări civilizate. Ţările române şi, mai apoi, România, au cunoscut această sancţiune din sec. XIV până în sec. XIX. După aproape un veac de la abolirea ei, pedeapsa cu moartea a fost reintrodusă în 1946, imediat după instaurarea comunismului şi abrogată în 1990, prin art. 2 din Decretul –Lege nr. 6/7, ianuarie 1990. Hotărârea a fost luată de Consiliul Frontului Salvării Naţionale, România ţinând cu tot dinadinsul să treacă drept un stat democratic prin această măsură[5].

Renunţarea la pedeapsa capitală în dreptul intern

Prin Decretul–Lege 6/7 din ianuarie 1990, pedeapsa capitală a fost înlocuită cu cea a detenţiunii pe viaţă. Se poate afirma că interzicerea pedepsei cu moartea în dreptul nostru este şi consecinţa unei obligaţii internaţionale, de altfel. Între timp, a intrat în vigoare, la 8 decembrie 1991, Constituţia României, care prevede, în articolul 22 (3), că pedeapsa cu moartea este interzisă, în deplin acord cu dispoziţia din articolul 1 din protocolul nr. 6 al Convenţiei Europene a Drepturilor Omului, care prevede că „Pedeapsa cu moartea este abolită. Nimeni nu poate fi condamnat la o asemenea pedeapsă şi nici executat". De asemenea, ca urmare a aderării României la Convenţia Naţiunilor Unite din 1984, în dreptul nostru penal sunt interzise tortura şi alte pedepse, ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante. Această convenţie a intrat în vigoare la 26 iunie 1987, România aderând la 9 octombrie 1990 prin legea nr.19, publicată, împreună cu textul convenţiei, în Monitorul Oficial al României, Partea 1, nr.112, din 10 octombrie 1990[6].

În dispoziţia din art. 2 al decretului-lege nr. 6/1990 se prevede că, de la data adoptării acestuia (7 ianuarie 1990), dispoziţiile privind pedeapsa cu moartea, existente în legislaţia penală, sunt considerate că se referă la pedeapsa detenţiuni pe viaţă. Cadrul legal al acestei pedepse este identic cu cel al pedepsei cu moartea, pe care a înlocuit-o. Rezultă că sunt sancţionate cu pedeapsa detenţiei pe viaţă cele mai grave infracţiuni contra siguranţei statului

[5]A se vedea Traian Tandin, *Condamnaţi la moarte*, Bucureşti, Editura Aldo Press, 2004.

[6]A se vedea *Monitorul Oficial al României*, Partea 1, nr. 112, din 10 octombrie 1990.

(art. 155-163, 165,167 C.p.), omorul deosebit de grav (art. 176 C.p.), tortura care a avut ca urmare moartea victimei (art. 267 alin. 3 C.p.), distrugerea şi semnalizarea falsă care a produs o catastrofă pe calea ferată (art. 276 alin. 3 C.p.), nerespectarea regimului materialelor nucleare sau al altor materiale radioactive, care a produs moartea unei sau a mai multor persoane (art. 279 alin.5 C.p.), nerespectarea regimului materialelor explozive, care a produs moartea unei sau a mai multor persoane (art. 280 alin. 5 C.p.), traficul de substanţe toxice organizat (art. 312 alin. 2 C.p.), unele infracţiuni contra capacităţii de apărare (art. 331-335, art. 338-339 C.p.), infracţiuni contra păcii şi omenirii (art.357-358 C.p.). Pedeapsa detenţiunii pe viaţă este prevăzută şi pentru unele infracţiuni din legi speciale, precum: traficul organizat de droguri (art.12 din legea nr.143/2000), unele infracţiuni contra siguranţei zborului (art. 110 din Ordonanţa Guvernului 29/1997 privind Codul aerian civil), unele infracţiuni contra siguranţei transportului naval (art.19 din Legea nr. 19/2003) etc. În cazul unor asemenea infracţiuni, pedeapsa detenţiunii pe viaţă este prevăzută alternativ cu pedeapsa închisorii până la 25 de ani. Există însă două cazuri, în care pedeapsa detenţiunii pe viaţă este prevăzută ca pedeapsă unică şi anume art. 357 alin.2 şi 358 alin.4, respectiv, genocidul şi tratamente neomenoase care prevăd: „Dacă fapta este săvârşită în timp de război, pedeapsa este detenţiunea pe viaţă”.

Potrivit dispoziţiilor art.55 din Codul penal, pedeapsa detenţiunii pe viaţă nu se aplică persoanei care, la data pronunţării hotărârii de condamnare, a împlinit vârsta de 60 de ani, în locul detenţiunii pe viaţă aplicându-se, în acest caz, pedeapsa închisorii pe timp de 25 de ani şi interzicerea unor drepturi pe durata ei maximă (10 ani). De asemenea, se prevede că în cazul în care condamnatul la pedeapsa detenţiunii pe viaţă a împlinit vârsta de 60 de ani în timpul executării pedepsei, detenţiunea pe viaţă se înlocuieşte cu închisoarea pe timp de 25 de ani. În ceea ce priveşte executarea, legea prevede ca detenţiunea pe viaţă şi pedeapsa închisorii mai mare de 15 ani se execută în penitenciare destinate sau în secţii speciale a celorlalte penitenciare. Regimul de maximă siguranţă se aplică iniţial persoanelor condamnate la detenţiune pe viaţă sau la închisoare mai mare de 15 ani (art. 20, alin.1 din legea nr. 275/2006 privind executarea pedepselor)[7]. Pedeapsa detenţiunii pe viaţă nu se aplică infractorului minor (art. 109, alin. 2, C.p.), acestuia aplicându-i-se pedeapsa închisorii de la 20 de ani[8].

Aşadar, constatăm că în prezent, în ţara noastră, cea mai gravă pedeapsă ce se poate aplica unui individ este detenţiunea pe viaţă.

Având în vedere că pedeapsa capitală avea un impact puternic asupra populaţiei, impact pe care îl regăsim şi în cazul pedepsei detenţiunii pe viaţă, putem afirma că în cazul niciuneia dintre aceste pedepse nu îi este oferită făptuitorului şansa la reeducare şi la o bună integrare în societate, chiar dacă atât reeducarea, cât şi integrarea, sunt prevăzute ca şi scop final al aplicării pedepsei. Sigur că există o diferenţă majoră între cele două pedepse, deoarece pedeapsa cu închisoare pe viaţă, în cele mai multe legislaţii care o prevăd, admit posibilitatea liberării condiţionate, cu perspectiva de a fi considerată ca executată, dacă cel condamnat a dovedit că poate reveni definitiv în societate.

Putem concluziona că ne aflăm într-un labirint şi că nu putem justifica conduita umană faţă de faptele ilicite pe care omul le-a făcut.

Referinţe bibliografice:

1. Bulai, Bogdan N., Bulai, Costică, *Manual de drept penal. Partea generală*, Bucureşti, Editura Universul Juridic, 2007.

---

[7]A se vedea, Bogdan N. Bulai, Costică Bulai, *Manul de drept penal. Partea Generală*, Bucureşti, ed. Universul Juridic, 2007, pag. 303-307.

[8]A se vedea Constantin Mitrache, *Drept penal. Partea Generală*, Bucureşti, Casa de editură şi presă „Şansa” S.R.L., 1994, pag. 213-214.

2. Mitrache, Constantin, *Drept penal. Partea generală*, Bucureşti, Casa de editură şi presă „Şansa” S.R.L, 1994.
3. Poenaru, Iulian, *Pedeapsa cu moartea „pro” sau „contra”?*, Bucureşti, Editura Lumina Lex, 1994.
4. Roşca, Ioan N et alii, *Filosofie*, Bucureşti, Editura Corint, 2007.
5. Tandin, Traian, *Condamnaţi la moarte*, Bucureşti, Editura Aldo Press, 2004.
6. Vianu, Tudor, *Dicţionar de maxime comentat*, ediţia a II-a, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1971.
7. Beccaria, par Michel Porret, *„Le Droit de Punir”*, Editions Michalon, 2003.
8. *Monitorul Oficial al României*, Partea I, nr. 112, din 10 octombrie 1990.

AMÎNAREA EXECUTĂRII PEDEPSEI PENTRU FEMEILE GRAVIDE ŞI CELE CARE AU COPII CU VÎRSTA DE PÎNĂ LA 8 ANI

Aliona Laşcu, masterandă, Facultatea de Drept,
Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălţi
Coordonator ştiinţific: **Stela Gavajuc**, lect. sup. dr.
Recenzent: **Elena Botnari**, conf. univ. dr.

Female delinquency is in an alarming situation even if it represent a small part from whole criminality. Imprisonment remains to be one of the most frequently applied measure of punishment till nowadays. The postponement of the punishment execution institution for pregnant women and women, which have children up to 8 years old is a chance which is given, first of all, to the child, it is the possibility to grow up in a normal family and receive an adequate education; and secondly, it is a way for the woman, to improve herself without enduring the negative influences of the penitentiary. That is why, the importance of this institution is incontestable.

„Pedeapsa penală nu reprezintă unica şi principala măsură utilizată în lupta cu criminalitatea şi acele scopuri, pentru a căror rezolvare se prevede aplicarea pedepselor, în unele cazuri pot fi atinse prin intermediul altor măsuri de influenţă, care nu sunt pedepse...”
(A. R. Paltser)

Criminalitatea întotdeauna a constituit un viciu al societăţii, care nu numai că ameninţă securitatea statului, dar creează şi un pericol real pentru existenţa acesteia, în general. Lupta cu acest flagel reprezintă o deosebită prioritate a politicii statului. Criminalitatea feminină este un fenomen infracţional distinct faţă de criminalitatea masculină, prin proporţiile şi caracterul infracţiunilor, mijloacele şi mecanismul comiterii lor, alegerea victimelor atentatului criminal fiind influenţată de împrejurări de ordin familial, de situaţia materială etc. [8, p. 17]. Deşi este mult mai redusă, constituind nu mai mult de 13% din numărul total al infracţiunilor [12], în ultimul timp ea este în continuă creştere [10, p. 33]. Instituţia amînării executării pedepsei pentru femei gravide şi femei care au copii în vîrstă de pînă la 8 ani, constituie, în acest sens, rezultatul elaborării unor mecanisme speciale de luptă cu acest fenomen, datorită specificului acestui gen de criminalitate şi a tendinţelor sale de amplificare.

Conţinutul instituţiei amînării executării pedepsei pentru femei gravide şi femei cu copii în vîrstă de pînă la 8 ani este analizat prin prisma importanţei sale sociale. Această instituţie prezintă un caracter dublu, raportîndu-se atît la condamnarea cu suspendarea condiţionată a executării pedepsei, cît şi cu liberarea condiţionată de pedeapsă înainte de termen. Această modalitate a eliberării de pedeapsa penală reflectă o manifestare a umanismului nu numai faţă de condamnată, ci şi faţă de copil, cu atît mai mult, legea nu interferează aplicarea acesteia de atingerea scopului pedepsei.

Astfel, se acordă posibilitate femeilor gravide şi a celor care au copii în vîrstă de pînă la 8 ani să nască în condiţii normale şi/sau să participe la educarea copiilor, fără a condiţiona o distanţă între copii şi părinţi, care ar putea avea repercusiuni asupra educaţiei acestora [9, p. 42]. În acelaşi timp, prin amînarea executării pedepsei faţă de categoria condamnaţi-

lor menţionaţi, se realizează prevederile punctului 2, articolul 48 al Constituţiei RM, care asigură posibilitatea îndeplinirii îndatoririlor părintelui (în cazul dat – ale mamei) de a asigura creşterea, educarea şi instruirea copiilor. Mai mult, în cazul amînării, se face o conformare şi cu prevederile Convenţiei internaţionale cu privire la drepturile copilului, care stabileşte în art. 9 că statele-părţi vor asigura ca nici un copil să nu fie separat de părinţii săi împotriva voinţei sale [5, p. 51]. Reieşind din prevederile articolului 96 din Codul Penal al Republicii Moldova, femeile condamnate gravide şi cele care au copii în vîrstă de pînă la 8 ani, cu excepţia celor condamnate la închisoare pe un termen mai mare de 5 ani pentru infracţiuni grave, deosebit de grave şi excepţional de grave împotriva persoanei, instanţa de judecată le poate amîna executarea pedepsei pînă la atingerea de către copil a vîrstei de 8 ani. Din prevederile legale, rezultă că amînarea executării pedepsei pentru femeile gravide şi cele care au copii în vîrstă de pînă la 8 ani reprezintă o facultate a instanţei de judecată, dar nicidecum o obligativitate a acesteia. Ea poate fi aplicată în cazul în care instanţa de judecată va constata că persoana vinovată şi acţiunile ei nu prezintă un pericol real pentru societate. Aici un rol important are atitudinea condamnatei faţă de educaţia copilului şi întreţinerea lui [6, p. 227].

Pentru a putea fi dispusă amînarea executării pedepsei, este necesar să fie întrunite mai multe condiţii:

1. O primă cerinţă specifică acestei amînări a executării pedepsei constă în aceea că ea se referă la o categorie aparte de condamnaţi, adică destinatarul acestei norme este unul special. Astfel, legiuitorul axează această modalitate a eliberării de pedeapsa penală numai faţă de femeile condamnate, care se află în stare de graviditate sau au copii minori la întreţinere.

2. O altă condiţie, absolut necesară pentru aplicarea prevederilor art. 96 din Codul Penal, constă în faptul că vîrsta de pînă la 8 ani a copilului (copiilor) trebuie constatată la momentul pronunţării sentinţei de condamnare.

3. Amînarea executării pedepsei pentru femei gravide şi femei care au copii în vîrstă de pînă la 8 ani nu se aplică faţă de persoanele care au fost condamnate la închisoare pe un termen mai mare de 5 ani pentru infracţiuni grave, deosebit de grave şi excepţional de grave împotriva persoanei. Astfel, condiţia respectivă denotă posibilitatea amînării executării pedepsei pentru respectiva categorie în toate cazurile în care s-a săvîrşit o infracţiune uşoară sau mai puţin gravă, indiferent dacă este îndreptată împotriva persoanei sau nu. Spre exemplu, potrivit HP CSJ RM nr. 6 din 14 noiembrie 2008 [4, p. 5], în afară de infracţiunile grave, deosebit de grave şi excepţional de grave contra vieţii şi sănătăţii persoanei, se au în vedere şi alte infracţiuni grave, deosebit de grave şi excepţional de grave împotriva persoanei (art. 165, 172, 175, 188, 189, 342, 349-350). Cu atît mai mult, nu se exclude nici aplicarea amînării executării pedepsei, în cazul în care s-a săvîrşit şi o altă infracţiune, de altă categorie, fie şi îndreptată împotriva persoanei, însă cu condiţia că nu s-a depăşit, în final, termenul închisorii de 5 ani. Totodată, ţinem să menţionăm că amînarea executării pedepsei în condiţiile articolului 96 din Codul Penal al Republicii Moldova poate fi aplicată şi în cazul în care persoana este condamnată şi la alte pedepse, precum amenda.

4. Cu toate că din prevederile legii penale nu rezultă, în mod expres, nişte previziuni clare, credem că, în unele situaţii, chiar dacă femeia a fost condamnată la o pedeapsă cu închisoarea ce nu depăşeşte 5 ani, amînarea executării pedepsei nu poate fi admisă, în principiu. În această accepţiune, nu-şi poate găsi argumentare amînarea executării pedepsei, în cazul în care o femeie gravidă sau care are copii mici a comis infracţiuni prevăzute de aşa componenţe precum: „Atragerea minorilor la activitatea criminală sau determinarea lor la săvîrşirea unor fapte imorale” (articolul 208, Codul Penal al Republicii Moldova) sau „Atragerea minorilor la consumul ilegal de droguri, medicamente, sau substanţe cu efect narcotizant” (articolul 209 din Codul Penal). Avînd în vedere scopul şi motivul aplicării

instituţiei în cauză, este, cel puţin lipsită de temei, aplicarea prevederilor ei faţă de persoanele care s-au compromis prin comiterea acestor infracţiuni. În aşa caz, dacă instanţa de judecată va considera iraţional ca femeia condamnată să execute pedeapsa stabilită, se va putea dispune condamnarea cu suspendarea condiţionată a executării pedepsei (articolul 90 din Codul Penal al Republicii Moldova) [7, p. 273].

5. Referitor la procedura de dispunere a amînării executării pedepsei pentru femei gravide şi femei care au copii în vîrstă de pînă la 8 ani, este de remarcat că aceasta se dispune de instanţa de judecată în baza probelor administrate la dosar, documentelor ce atestă graviditatea sau aflarea copiilor minori la întreţinere. În privinţa persoanei asupra căreia urmează a fi aplicate prevederile art. 96 din Codul Penal şi care se află în libertate pînă la condamnare, instanţa de judecată determină acest lucru de sine stătător, reieşind din principiile individualizării pedepsei penale, însă, în privinţa persoanelor care se află în stare de arest sau care execută pedeapsa penală, urmează a se aplica amînarea executării pedepsei numai în baza unui demers corespunzător sau a cererii condamnatei. Astfel, în cazul în care graviditatea a apărut în timpul executării pedepsei sau copilul condamnatei s-a născut în penitenciar, administraţia înaintează în instanţa de judecată demersul respectiv, la care se anexează raportul medical, ce confirmă graviditatea sau copia adeverinţei de naştere a copilului şi dosarul personal al condamnatei [6, p. 228]. Instanţa de judecată, în baza examinării dosarului personal al condamnatei, concluziei medicale privind graviditatea ei sau prezenţa certificatului ce atestă existenţa copiilor minori la întreţinere, examinează posibilitatea amînării executării pedepsei. Termenul graviditătţii şi vîrsta femeii nu se limitează de lege, ceea ce face posibil aplicarea acestei instituţii şi persoanelor minore, care execută pedeapsa în penitenciarele pentru minori.

6. Totodată, considerăm că, faţă de femeile gravide şi cele care au copii în vîrstă de pînă la 8 ani, se poate aplica instituţia amînării executării pedepsei, doar dacă există unele garanţii că aceasta va avea grijă de educaţia copilului, oferind acestuia condiţii normale de trai, nu va folosi amînarea executării pedepsei contrar intereselor copilului şi nu va săvîrşi din nou o infracţiune. Spre regret, prevederile punctului 2, art. 96 CP RM nu remarcă ce se are în vedere prin renunţare sau eschivare de la copil, însă, cu privire la aceasta, autorii ruşi Козаченко И.Я. şi Незнамова З.А. au următoarele opinii: prin *renunţare* la copil se au în vedere, de regulă, acţiuni precum: trimiterea acestuia la o casă de copii ori întreruperea definitivă a îndeplinirii obligaţiunilor părinteşti. *Eschivarea* de la îndeplinirea obligaţiunilor părinteşti se consideră un asemenea comportament al condamnatei, prin care copilului, practic, nu i se acordă nici o atenţie şi nici timp pentru educaţia acestuia (lăsarea copilului în grija persoanelor cunoscute, vecinilor, lăsarea pe un timp îndelungat singur, fără supraveghere, organizarea în prezenţa copilului a consumului de băuturi alcoolice şi a altor acţiuni anormale) [11, p. 457-458]. Considerăm, în acelaşi timp, că eschivarea mamei de la educaţie poate fi constatată şi prin faptul că condamnata a fost trasă la răspundere contravenţională, potrivit prevederilor art. 63 ale Codului Contravenţional al Republicii Moldova [3] – pentru neîndeplinirea sau îndeplinirea necorespunzătoare a obligaţiilor de întreţinere, educaţie şi instruire ce-i revin, sau art. 88 – aducerea minorului în stare de ebrietate produsă de alcool sau de alte substanţe. Faptul că amînarea executării pedepsei poate fi anulată în cazul în care femeia a renunţat la copil sau se eschivează de la educarea copilului, demonstrează că, prin această instituţie, accentul se pune nu pe personalitatea condamnatei, ca în cazul art. 90 CP RM, ci pe interesul statului în asigurarea condiţiilor optimale de dezvoltare şi educare a copilului [7, p. 275]. De asemenea, la acest capitol am putea include şi acţiunile mamei, care nu cad sub incidenţa normelor penale sau contravenţionale. De exemplu, acţiunile mamei-surogat de vînzare a copilului său, urmează să aibă efect asupra anulării amînarii executării pedepsei. Aceasta din urmă poate avea loc şi în cazul în care, în perioada amînării executării pedepsei condamnata săvîrşeşte o nouă infracţiune, datorită aplicării prevederilor legale

cu privire la cumulul de sentinţă. Cît priveşte situaţia în care se săvîrşeşte o infracţiune nouă în perioada respectivă, atunci ţinem să menţionăm că urmează a fi aplicate, în ordine obligatorie, prevederile legale privind cumulul de sentinţe, aceasta reieşind din dispoziţiile alineatului 4, articolul 96 din Codul Penal. Respectiv, va urma şi anularea amînării executării pedepsei, deoarece, în urma cumulului pedepselor, sancţiunea definitivă trebuie să fie mai mare decît cea stabilită pentru săvîrşirea unei noi infracţiuni şi decît partea neexecutată a pedepsei, pronunţate prin sentinţa anterioară a instanţei de judecată.

În cazul în care amînarea executării pedepsei nu a fost anulată, în perioada de pînă la atingerea de către copil a vîrstei de 8 ani, instanţa de judecată urmează a lua una din următoarele hotărîri, potrivit prevederilor aliniatului 3, articolul 96 din Codul Penal al Republicii Moldova:

a) eliberează condamnata de executarea părţii neexecutate a pedepsei;
b) înlocuieşte partea neexecutată a pedepsei cu o pedeapsă mai blîndă;
c) trimite condamnata în instituţia corespunzătoare pentru executarea părţii neexecutate a pedepsei.

Una din aceste hotărîri a instanţei de judecată, dacă e să facem o trimitere la Codul de executare al RM, se va lua în baza demersului înaintat de oficiul de executare, care întreprinde măsuri de supraveghere şi probaţiune a condamnatei pentru toată perioada pentru care a fost amînată executarea pedepsei. Hotărîrea definitivă a instanţei de judecată, în termen de 5 zile, se trimite instanţei care a judecat cauza în fond pentru a fi anexată la dosar (a se vedea articolul 279 din Codul de Executare al Republicii Moldova).

În ceea ce priveşte problema stingerii antecedentului penal pentru condamnatele, în privinţa cărora s-a amînat executarea pedepsei penale, se va proceda în conformitate cu prevederile art. 111 din Codul Penal. Astfel, dacă, în modul stabilit de lege, condamnata a fost eliberată înainte de termen de executarea pedepsei, sau partea neexecutată din pedeapsă i-a fost înlocuită cu o pedeapsă mai blîndă, termenul stingerii antecedentelor penale se calculează, pornindu-se de la termenul real al pedepsei executate, din momentul eliberării de executarea pedepsei principale şi complementare.

Codul Penal al României nu prevede cazuri de amînare a executării pedepsei. În schimb, **Codul de procedură penală**, în art. 453-457, prevede o atare posibilitate. Astfel, executarea pedepsei închisorii sau a detenţiunii pe viaţă poate fi amînată în următoarele cazuri:

a) cînd se constată pe baza unei expertize medico-legale că cel condamnat suferă de o boală care îl pune în imposibilitatea de a executa pedeapsa. În acest caz, executarea pedepsei se amînă pînă cînd condamnatul se va găsi în situaţia de a putea executa pedeapsa;
b) cînd o condamnată este gravidă sau are un copil mai mic de un an. În aceste cazuri, executarea pedepsei se amînă pînă la încetarea cauzei care a determinat amînarea;
c) cînd, din cauza unor împrejurări speciale, executarea imediată a pedepsei ar avea consecinţe grave pentru condamnat, familie sau unitatea la care lucrează. În acest caz, executarea poate fi amînată cel mult 3 luni si numai o singură dată.

Cererea de amînare a executării pedepsei închisorii sau a detenţiunii pe viaţă poate fi făcută de procuror, de condamnat, de persoanele menţionate în articolul 362, ultimul alineat, iar în cazul prevăzut la lit. c), şi de către conducerea unităţii la care lucrează condamnatul.

Instanţa competentă să dispună asupra întreruperii executării pedepsei este instanţa de executare sau instanţa, în a cărei rază teritorială se află locul de deţinere sau, după caz, unitatea unde se execută pedeapsa la locul de muncă, corespunzătoare în grad instanţei de executare.

Paradoxal este faptul că legislaţia românească acordă amînarea executării pedepsei chiar şi în cazul detenţiunii pe viaţă.

Codul penal al Federaţiei Ruse prevede în articolul 82 dispoziţii cu privire la instituţia amînării executării pedepsei. De fapt, Codul Penal al Republicii Moldova este o tra-

ducere a dispoziţiilor normei respective din Codul Penal rus. Pînă în anul 1992, amînarea executării pedepsei se dispunea pînă la împlinirea de către copilul condamnatei a vîrstei de 3 ani, mai apoi acest cenz de vîrstă s-a ridicat pînă la 8 ani [14], acum este de 14 ani [15].

La 10 februarie 2010, Duma de Stat a adoptat, în a treia lectură, o „lege cu privire la modificările la unele acte legislative". Este vorba de un amendament al articolului 82 din Codul Penal, articolul 178, Cod de executare şi a art. 396, 397 Cod de procedură penală, articole ce se referă la amînarea executării pedepsei pentru femeile gravide. Principala modificare este că acum legea se extinde asupra tuturor familiilor monoparentale, care au un copil în vîrstă de pînă la 14 ani, inclusiv, asupra bărbaţilor. În caz de respectare a condiţiilor, care s-au dispus cu ocazia amînării executării pedepsei şi corectării condamnatului, instanţa de judecată este în drept sa elibereze persoana de executarea pedepsei reale totale, sau parţiale, care a rămas neexecutată, cu stingerea antecedentelor penale [16].

O altă modificare a Codului penal rus, în ce priveşte amînarea executării pedepsei, la 11 septembrie 2010, a trecut prima lectură. Aceasta priveşte categoria de pedeapsă care poate fi amînată. Astfel, se prevede că nu va mai putea fi dispusă amînarea executării pedepsei în cazul în care, prin sentinţa de condamnare, persoana este supusă unei pedepse privative de libertate [17]. Amintim că în redacţia actuală a articolului 82 al Codului penal al Federaţiei Ruse este posibilă amînarea executării pedepsei pentru femeile gravide şi pentru persoana care are la întreţinere un copil în vîrstă de pînă la 14 ani, dacă pedeapsa prevăzută în sentinţa de condamnare nu depăşeşte 5 ani privaţiune de libertate. Aceste modificări sînt dictate de practicile abuzive ale instanţelor judecătoreşti, care încep a avea aplicabilitate largă în Federaţia Rusă [18].

Întrucît, în conformitate cu articolele 6 şi 14 din Convenţia pentru Apărarea Drepturilor Omului şi Libertăţilor Fundamentale şi cu jurisprudenţa CEDO, în faza punerii în executare a pedepselor, nu pot exista diferenţieri în natura şi conţinutul drepturilor recunoscute condamnaţilor (inclusiv diferenţieri bazate pe sex), dreptul recunoscut condamnatei de amînare a executării pedepsei, pînă cînd copilul împlineşte vîrsta de 8 ani, trebuie recunoscut şi condamnatului aflat în atare situaţie. În sprijinul acestei afirmaţii, invocăm şi prevederile Codului Contravenţional, care prevede în art. 42, ca circumstanţă atenuantă la săvîrşirea contravenţiei, comiterea acesteia de către o persoană care are la întreţinere un copil de pînă la 8 ani. Mai mult ca atît, în conformitate cu prevederile legislaţiei în domeniul protecţiei sociale, de indemnizaţia de îngrijire a copilului pînă la 3 ani, poate beneficia şi tatăl copilului.

În concluzie, de *lege fereneda*, propunem modificarea articolului 96 al Codului Penal – „Amînarea executării pedepsei pentru femeile gravide" şi introducerea unui nou articol, - „Amînarea executării pedepsei pentru persoanele care au copil în vîrstă de pînă la 8 ani", oferind, astfel, posibilitate şi bărbaţilor de a beneficia de un astfel de tip de eliberare de pedeapsă penală.

Amînarea executării pedepsei pentru femei gravide şi femei care au copii în vîrstă de pînă la 8 ani reprezintă o instituţie a dreptului penal de o importanţă deosebită. Ea răspunde adecvat politicii penale, care statuează vehement şi primordial asupra educării copilului, căruia merită a i se acorda o atenţie deosebită, dar nu a executării pedepsei penale de către mama acestuia, ca autor al unei acţiuni penale, de o anumită gravitate.

Referinţe bibliografice:

1. *Constituţia Republicii Moldova*, adoptată la 29 iulie 1994// Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 1, din 12.08.1994.
2. *Codul Penal al Republicii Moldova* în vigoare din 24.05.2009, republicat // Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.72-74/195, din 14.04.2009.
3. *Codul contravenţional*, Legea Republicii Moldova nr. 218-XVI din 24.10.2008, Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 3-6/15 din16.01.2009.

4. *Hotărârea Plenului Curţii Supreme de Justiţie a Republicii Moldova „Cu privire la practica aplicării unor prevederi ce reglementează punerea în executare a hotărârilor judecătoreşti cu caracter penal”*, nr. 6 din 14 noiembrie 2008, Buletinul Curţii Supreme de Justiţie a Republicii Moldova. 2008, nr. 11.
5. *Convenţia internaţională cu privire la drepturile copilului din 20.11.1998 New York*, Editura Oficială Tratate internaţionale, 1998, vol. I.
6. *Codul penal al Republicii Moldova comentat*, Sub redacţia lui Alexei Barbăneagră, Chişinău, Editura ARC, 2003.
7. Martin, D., *Amînarea executării pedepsei pentru femeile gravide şi femeile care au copii în vîrstă de pînă la 8 ani* // Analele ştiinţifice ale Universităţii de Stat din Moldova, vol. I, 2004.
8. Moraru, M., *Criminalitate feminină* // Legea şi Viaţa, 1998, nr.9-10.
9. Tipa, I., *Amânarea executării pedepsei pentru femei gravide şi femei care au copii în vîrstă de pîna la 8 ani: unele propuneri de lege ferenda*// Revista Naţională de Drept, 2008, nr. 6.
10. Zaporojan, I., *Criminalitatea are chip de femeie*, Chişinău, Elan Poligraf, 2000.
11. Козаченко, И.Я., Незнамова, З.А., *Уголовное Право*. Общая часть, Москва, Норма – Инфра, 2001.
12. Biroul Naţional de Statistică www.statistica.md
13. http://www.expertasig.ro/legi/legi-utile-ro/CodProcPenal.php
14. http://ukrf.narod.ru/komm/82k.htm
15. http://forum.pridnestrovie.com/topic/?id=13735
16. http://www.rg.ru/2010/02/10/otsrochka-anons.html
17. http://zeki.su/novosti/2010/9/11011921.html
18. http://www.democracy.ru/article.php?id=2596

LEGITIMA APĂRARE EXCEPŢIE DE LA DREPTUL LA VIAŢĂ PROTEJAT DE CONVENŢIA EUROPEANĂ PENTRU APĂRAREA DREPTURILOR OMULUI

Cristian Claudiu Teodorescu, student, Facultatea de Drept,
Universitatea „Petru Maior” din Tîrgu-Mureş
Coordonator ştiinţific: Aurelian Olimpiu Sabău, asist. univ. dr.

The doctrine of human rights is the articulation in the public morality of world politics of the idea that each person is a subject of global concern. It does not matter what a person's spatial location might be or which political subdivision or social group the person might belong to. Everyone has human rights, and responsibilities to respect and protect these rights may, in principle, extend across political and social boundaries.

In the article that follows this short introduction I propose to approach the sensitive theme of self defense exception to the right to life protected by the European Convention for the protection of Human Rights and Fundamental freedoms.

The European convention comes closer to making clear what the actual content of the right to life, where it has a substantive meaning, actually is, and it is placed in the first substantive article: 'Everyone's right to life shall be protected by law. No one shall be deprived of his life intentionally save in the execution of a sentence of a court…' There was, until recently, only one justiciable, negative right, meaning to the right to life, which was to control or ban the use of capital punishment (as we will see the death sentence). Any other meaning of the right to life made it some form of positive right exhortation to the state to do everything in its power to protect the supreme right, sometimes with exact exceptions who are made for protecting the right to life even if it authorizes the use of lethal force.

Introducere în sistemul european de protecţie a Drepturilor Omului

Obligaţia de a respecta dreptul la viaţă se regăseşte în Convenţia europeană pentru apărarea Drepturilor Omului şi a Libertăţilor fundamentale în articolul 2 după cum urmează:

1) Dreptul la viaţă al oricărei persoane este protejat prin lege. Moartea nu poate fi cauzată cuiva în mod intenţionat, decât în executarea unei sentinţe capitale, pronunţate de un tribunal când infracţiunea este sancţionată cu această pedeapsă prin lege.

2) Moartea nu este considerată ca fiind cauzată prin încălcarea acestui articol în cazurile în care aceasta ar rezulta dintr-o recurgere absolut necesară la forţă:

a) pentru a asigura apărarea oricărei persoane împotriva violenţei ilegale;

b) pentru a efectua o arestare legală sau a împiedica evadarea unei persoane legal deţinute;

c) pentru a reprima, conform legii, tulburări violente sau o insurecţie.

Dreptul la viaţă priveşte prerogativa care aparţine oricărei fiinţe umane de a exista ca atare, odată cu apariţia sa în lume. În ciuda acestei valorizări incontestabile, dreptul la viaţă rămâne incert ca şi conţinut, întrucât, deşi textele internaţionale enunţă dreptul la viaţă, ele nu definesc viaţa. Este incert momentul începerii vieţii, este incert conţinutul concret al acestui drept, este incertă forţa acestuia în condiţiile în care, în anumite situaţii, statele pot să priveze persoanele de viaţa lor, fără ca dreptul internaţional să impună vreo sancţiune. În rândurile care urmează, vom încerca o abordare mai palpabilă, care se regăseşte şi în cadrul dreptului penal român, a recurgerii la forţa letală în cazuri justificative, în speţă, legitima apărare.

Garanţia protecţiei dreptului la viaţă nu se extinde şi asupra dreptului la condiţii de viaţă decente, la dreptul la un anumit nivel de trai sau la dreptul persoanei la libera dezvoltare a personalităţii sale. Conform articolului 2 paragraful 1 al Convenţiei, dreptul la viaţă este protejat prin lege. Jurisprudenţa CEDO în această privinţă a evidenţiat că statele au atât obligaţii negative, cât şi pozitive[1].

Sistemul european pentru protecţia drepturilor omului este compus, în primul rând, din două convenţii importante: Convenţia europeană pentru apărarea Drepturilor Omului şi a Libertăţilor fundamentale (denumită în continuare Convenţia europeană) şi Carta Socială Europeană. Convenţia europeană, care este axată pe protecţia drepturilor civile şi politice, a fost adoptată în 1950 şi a intrat în vigoare în 1953. Ambele convenţii au fost elaborate sub auspiciile Consiliului Europei, o organizaţie inter-guvernamentală formată din 25 de state europene la acea perioadă, a căror funcţie este de a facilita cooperarea europeană pe o gamă largă de subiecte. Odată cu aderarea la Consiliu, fiecare membru trebuie, în temeiul articolului 3 din statutul său, „să accepte principiile statului de drept şi de exercitarea de către toate persoanele aflate sub jurisdicţia sa a drepturilor omului şi a libertăţilor fundamentale ...”. Şi cum Karl Vasak[2] evidenţiază temele democraţiei, statului de drept şi protecţia drepturilor omului pătrund în documentul fondator al Consiliului. Ecoul acestor principii se regăseşte şi în preambulul Convenţiei europene, care reafirmă importanţa lor pentru Înaltele părţi contractante.

Un anume paradox ţine de faptul că sunt evocate temperări atunci când avem de-a face cu drepturi intangibile, ceea ce este, efectiv, *a priori*, antinomic. Însă, în realitate, **paradoxul** nu este decât **aparent**, întrucât absolutismul nucleului dur al drepturilor omului nu împiedică un anumit realism care, fără să accepte veritabile excepţii de la principiu, permite, totuşi, o anumită supleţe şi, deci, temperări. Cu alte cuvinte, nu ne aflăm în situaţia clasică a drepturilor condiţionate, deoarece imergenţa statului, în sensul clasic al termenului, este imposibilă. Pe de altă parte, în ciuda importanţei sale, dreptul la viaţă cunoaşte unele limitări, generale în cadrul art. 15[3] şi cu un caracter special în cadrul articolului 2.

---

[1]Nu trebuie doar să se abţină de a provoca moartea „în mod intenţionat”, dar trebuie să ia măsurile necesare pentru protecţia vieţii printr-o aşa-zisă responsabilitate „pozitivă” a statului. De exemplu, măsuri în domeniul sănătăţii publice (a se vedea: Curtea EDO, *Calvelli şi Ciglio c. Italiei* (2002)) sau în domeniul protecţiei mediului (a se vedea *Onerzlidiz c. Turciei* (2004)).

[2]În 1969 a devenit primul Secretar General al Institutului Internaţional al Drepturilor Omului de la Strasbourg, editor al cărţii *Dimensiunea Internaţională a Drepturilor Omului*.

[3]Derogarea, în caz de stare de urgenţă. În caz de război sau de alt pericol public ce ameninţă viaţa naţiunii, orice înaltă parte contractantă poate lua măsuri care derogă de la obligaţiile prevăzute de Convenţia europeană, în măsura strictă în care situaţia o impune şi cu condiţia ca aceste măsuri să nu fie în

Pedeapsa cu moartea

Art. 2 al Convenţiei europene prevede patru ipoteze în care statul poate aduce atingere dreptului la viaţă, una fiind prevăzută în alineatul întâi partea finală şi celelalte trei în cel de-al doilea alineat. Prima limitare prevăzută de alin. (1) partea finală a art. 2[4] priveşte executarea unei sentinţe capitale pronunţată de un tribunal în cazul în care infracţiunea este sancţionată cu această pedeapsă de lege.

Presupunând că art. 2 din Convenţia europeană mai autorizează şi astăzi pedeapsa cu moartea, este interzis să se provoace moartea în mod arbitrat, în virtutea temei pedepsei capitale: un act arbitrat nu poate fi legal din punctul de vedere al Convenţiei. Sesizată cu această cauză, Marea Cameră subscrie la acest raţionament şi pare să meargă şi mai departe, apreciind că pedeapsa cu moartea pe timp de pace este o formă de sancţiune care nu mai este autorizată de art. 2. În orice caz, eliminarea unei asemenea pedepse este consacrată prin protocoalele adiţionale. Protocolul nr.6 a abolit pedeapsa cu moartea, cel puţin, pe timp de pace: conform art. 1, pedeapsa cu moartea este abolită şi nimeni nu poate fi condamnat la o astfel de pedeapsă, nici executat; cu toate acestea, art. 2 din Protocol precizează că un stat poate prevedea în legislaţia sa pedeapsa cu moartea pentru acte comise în timp de război sau de pericol iminent de război. În astfel de situaţii, statul respectiv era obligat să comunice secretariatului general al Consiliul Europei dispoziţiile de excepţie introduse în legislaţia în cauză.

Articolul menţionat are în vedere numai situaţiile existente în unele ţări semnatare, unde mai există pedeapsa cu moartea, dar şi cazurile de excepţie în care chiar statele care au abolit pedeapsa capitală ar putea să o reintroducă. Marea majoritate a statelor europene, între care şi România, au ratificat art. 1 al Protocolului 6 al Convenţiei europene, astfel că la ora actuală, în Europa mai există, formal, în toate cazurile, pedeapsa capitală doar în Grecia, Spania şi Italia.

Protocolul nr. 13 prevede abolirea pedepsei cu moartea în orice situaţie: nu este autorizată nici o derogare, iar rezervele sunt interzise. Ceea ce împiedică judecătorii de la CEDO să dea prioritate normelor acestui Protocol este faptul că încă nu sunt îndeajuns semnatari ai Protocolului pentru a avea întâietate în faţa art. 2 al Convenţiei europene.

La nivel mondial, pedeapsa capitală rămâne, în ciuda unei opoziţii crescânde, o soluţie în multe state[5].

Recurgerea la forţa letală în cazuri justificative

Cazuri justificative. Potrivit prevederilor art. 2 paragraful 2 din Convenţia europeană, există unele situaţii în care folosirea forţei, a violenţei, chiar susceptibilă să producă moartea, este întotdeauna justificată, şi anume dacă măsura ar apărea ca absolut necesar.

---

contradicţie cu alte obligaţii care decurg din dreptul internaţional. Dispoziţia precedentă nu permite nicio derogare de la art. 2, cu excepţia cazului de deces, rezultând din acte licite de război, şi nici de la art. 3, 4 § 1 şi 7 din Convenţia europeană. Orice înaltă parte contractantă ce exercită acest drept de derogare informează pe deplin pe secretarul general al Consiliului Europei despre măsurile luate şi motivele determinante. Aceasta trebuie, de asemenea, să informeze pe secretarul general al Consiliului Europei şi asupra datei la care aceste măsuri au încetat a fi în vigoare, şi dispoziţiile convenţiei redevin aplicabile.

[4]În acest context, trebuie amintit că încă din anul 1764, Cesare Beccaria făcea o declaraţie devenită celebră odată cu trecerea timpului: „(...) pedeapsa cu moartea nu este un drept (...), ci este un război al naţiunii împotriva unui cetăţean, întrucât consideră necesară sau utilă eliminarea fiinţei sale. Dacă voi reuşi să demonstrez că moartea nu este nici utilă şi nici necesară, mă voi putea considera învingător în pledarea cauzei umanităţii” // *Dei delitti e delle pene* (Despre infracţiuni şi pedepse).

[5]Un sondaj recent realizat în SUA indica o susţinere de 47 de procente din partea populaţiei a pedepsei capitale, faţă de 48 de procente din populaţie care se opune acestei practici.

Astfel, sunt acte licite, care nu pot să atragă răspunderea, cele care produc pierderea vieţii unei persoane, însă sunt comise în împrejurări speciale, ce le conferă un caracter lipsit de anti-juridicitate. Intră în această categorie a excepţiilor de la regula respectării absolute a dreptului la viaţă următoarele:

a) actele comise cu respectarea principiului legitimei apărări, pentru apărarea unei persoane împotriva violenţei ilegale;

b) în cazul necesităţii efectuării unei arestări regulamentare sau de a împiedica evadarea unei persoane deţinute în mod regulamentar, poate justifica şi ea atingerea adusă vieţii, atât timp cât recursul la forţă este absolut necesar;

c) pentru a reprima, în conformitate cu legea, tulburări violente, cum ar fi o revoltă sau insurecţie.

Aceste excepţii de la un principiu atât de important, precum dreptul la viaţă, sunt de cea mai strictă interpretare, Convenţia europeană enumerând strict şi limitativ situaţiile în care organele de stat ar putea să facă uz de forţă cu unele consecinţe letale.

În legătură cu cele menţionate mai sus, se poate spune că ne aflăm în prezenţa unei *clauze de excepţie*, care nu figurează în convenţiile generale similare şi, în privinţa căreia, Convenţia europeană impune o dublă obligaţie, de drept substanţial şi de drept procedural. Curtea Europeană pentru Drepturile Omului a apreciat în numeroase rânduri[6] că excepţiile prevăzute în art. 2 paragraful 2 nu definesc numai situaţiile în care este permisă uciderea intenţionată, ci descriu cazurile în care este posibilă *recurgerea la forţă*, ceea ce poate conduce la uciderea *involuntară*. Aceasta înseamnă un maxim de diligenţă prin epuizarea tuturor celorlalte mijloace disponibile. Trebuie luate măsuri pentru *prevenirea oricărei erori în cunoaşterea faptelor*. Aşa cum se observă în cauza Issieva, Zoussoupova şi Bazaieva contra Rusiei, în urma unui atac aerian întreprins de două avioane ale forţelor militare federale ruse, un convoi cu mai multe persoane civile, care încercau să părăsească o zonă de conflict din Cecenia printr-un culoar umanitar, au murit ori au fost rănite în urma unei informări insuficiente a piloţilor cu privire la operaţiune, ei neavând cunoştinţă de existenţa convoiului. Curtea de la Strasbourg nu a acceptat susţinerea statului pârât, în sensul că o mare masă de civili a apărut intempestiv în zonă, dar a considerat că operaţiunea militară nu a fost pregătită şi executată cu precauţiile necesare pentru protecţia vieţii civililor.

Recurgerea la forţă ar trebui, totuşi, să devină absolut necesară pentru atingerea unuia dintre obiectivele menţionate la lit. a), b) şi c) ale paragrafului 2. În această privinţă, folosirea termenului *absolut necesară,* indică faptul că trebuie aplicat un criteriu de necesitate imperios şi mai strict, decât cel folosit în mod normal pentru a determina dacă intervenţia statului este „necesară într-o societate democratică”, potrivit paragrafelor 2 al articolelor de la 8 la 11 ale Convenţiei europene.

Astfel, pe de o parte, textul mai arată că recursul la forţă trebuie să fie absolut necesar şi, în plus, foarte important. Comisia şi CEDO au precizat că utilizarea forţei trebuie să fie strict proporţională cu realizarea scopului autorizat, în aşa fel, încât *să nu fie excesivă*. *Aprecierea proporţionalităţii* se face în funcţie de toate circumstanţele. Pe de o parte, „în raport cu *natura scopului urmărit*, cu pericolul pentru viaţa umană şi integritatea corporală şi cu amploarea riscului ca utilizarea forţei să facă victime”[7], iar, pe de altă parte, obligaţia sta-

---

[6]A se vedea: Curtea Europeană pentru Drepturile Omului, hotărârea din 27 septembrie 1995, în cauza McCann ş.a. contra Marii Britanii; Curtea Europeană pentru Drepturile Omului, hotărârea din 24 februarie 2005, în cauza Issieva, Zoussoupova şi Bazaieva contra Rusiei; Curtea EDO, hotărârea din 7 februarie 2006, în cauza Scavuzzo-Hager contra Elveţiei.

[7]Comisia Europeană asupra cererii nr. 10044/1982, *Stewart contra. Marii Britanii*.

tului de a proteja viaţa implică o protecţie procedurală a dreptului la viaţă, „precum şi obligaţia pentru autorităţile naţionale de a ancheta în mod eficace orice recurgere de către agenţii statului la forţa ucigaşă, astfel încât responsabilii să fie identificaţi şi pedepsiţi”[8].

Legitima apărare

În conformitate cu dispoziţiile articolului 2, paragraful 2 lit. a din Convenţia europeană, prin excepţie de la regula respectării absolute a dreptului la viaţă, este justificat omorul în scopul asigurării apărării persoanei contra violenţei nelegale. Această excepţie este o aplicare a principiului legitimei apărări din dreptul penal. Ea presupune, pe de o parte, analiza acţiunilor autorităţii statului în vederea asigurării apărării unei persoane sau a unei colectivităţi împotriva unei violenţe nelegale şi care conduc la moartea unei persoane, iar, pe de altă parte, situaţiile în care o persoană este victima infracţiunii de omor produsă de o altă persoană ce acţionează în legitimă apărare.

Riposta organelor statului în legitimă apărare, martore ale unor violenţe ilegale

Este vorba despre situaţiile în care organele de stat sunt martore ale unor violenţe ilegale aplicate unor persoane sau încearcă să prevină asemenea violenţe. În atare situaţii, ele trebuie să intervină şi să apere victima, chiar dacă ar fi nevoie să facă uz de mijloace letale. Aşa cum este formulat în textul Convenţiei, organele de stat sunt îndrituite să folosească violenţa în cazuri de legitimă apărare, în situaţia în care sunt atacate persoanele, nu şi drepturile celui atacat sau interesul public. Statul nu va putea justifica o intervenţie letală pe temeiul articolului 2, paragraful 2 lit. a), invocând necesitatea apărării bunurilor victimei.

Cu totul altfel s-a apreciat ca justificată susţinerea, potrivit căreia situaţia stipulată în articolul 2, paragraful 2 lit. a din Convenţia europeană „poate să acopere atât ipoteza apărării propriei vieţi, cât şi aceea în care s-ar putea apăra viaţa altei persoane. Exemplul clasic în materie este survenirea morţii în cazul eliberării unor persoane luate ca ostatici”.

În cazul McCann ş.a. Contra Marii Britanii, CEDO a analizat caracterul justificat al folosirii armei de foc de către soldaţii englezi, lucru care a dus la consecinţe letale.

În fapt, la începutul anului 1988, autorităţile engleze, spaniole şi din Gibraltar au fost informate de serviciile secrete că Armata Republicană Irlandeză (IRA) intenţionează să organizeze un atentat terorist în Gibraltar. În vederea prevenirii acestui atac, s-a constituit un grup militar de intervenţie, care avea consemn să deschidă focul împotriva oricăror persoane suspecte, chiar fără somaţie, dacă acesta n-ar mai fi fost posibilă faţă de acţiunile ameninţătoare ale suspecţilor. Din informaţiile primite ulterior, a rezultat că atacul terorist va avea loc la data de 8 martie 1988. În ziua menţionată, un grup de trei terorişti au fost observaţi lângă un automobil unde se presupunea că se găsea explozibil. După ce teroriştii au parcat automobilul şi au început să se deplaseze spre nordul oraşului, s-a dat ordin de arestare a acestora şi de împiedicare a detonării explozivului presupus că se află în autovehicul. Unul dintre militari s-a apropiat pe la spate de unul dintre terorişti (McCann) şi, crezând că acesta se pregăteşte să detoneze bomba, fără somaţie, de la trei metri, i-a tras un glonţ în spate. Acelaşi militar a mai tras un foc de armă şi în al doilea terorist (Farrell), rănindu-l grav. În fine, un alt militar a tras în al treilea terorist (Lavage), crezând că şi acesta urmăreşte scopurile arătate. Ancheta, care s-a efectuat după eveniment de către autorităţi, a ajuns la concluzia că uciderea celor trei terorişti a fost justificată.

Curtea Europeană pentru Drepturile Omului a stabilit că autorităţile militare şi civile care au organizat prevenirea atentatului nu au acţionat cu maximum de diligenţă, şi, în ra-

---

[8]Curtea Europeană pentru Drepturile Omului, hotărârea din 27 septembrie 1995 în cauza McCann ş.a. contra Marii Britanii; Comisia Europeană, decizia din 2 septembrie 1991 în cauza Dujardin contra Franţei.

port cu necesitatea ocrotirii vieţii victimelor, chiar dacă erau terorişti cunoscuţi, nu au luat măsuri pentru prevenirea oricărei erori în cunoaşterea faptelor, recurgându-se direct la forţa armelor. În opinia Curţii de la Strasbourg, pregătirea şi conducerea unei operaţiuni armate, întreprinse de forţele de ordine, trebuie să respecte un principiu de prudenţă, autorităţilor – în cazul de faţă – revenindu-le obligaţia să-şi ia „suficiente precauţii" pentru a proteja viaţa persoanelor suspecte de violenţă ilegală. CEDO a considerat că probele administrate nu au dus la convingerea că moartea celor trei terorişti ar fi fost absolut necesară pentru a asigura apărarea societăţii împotriva unor acte ilegale de violenţă. În consecinţă, Curtea Europeană a statuat că în cauză a existat o violare a art. din Convenţia europeană.

În cazul Gul contra Turciei[9], CEDO a analizat compatibilitatea cu prevederile art. 2 paragraful 2 a acţiunii organelor de poliţie turce, care au deschis focul aspura uşii apartamentului reclamatului, în cadrul unei operaţiuni de percheziţie, în vederea găsirii unei persoane suspecte de acte de terorism, producând moartea fiului reclamatului. Instanţa de la Strasbourg a apreciat că tragerea de către organele de poliţie a 50-55 focuri de armă în uşa apartamentului nu a fost justificată prin nici un temei rezonabil, cu privire la existenţa unui risc asupra vieţii acestora din partea ocupanţilor apartamentului. Focurile de armă nu pot fi justificate nici prin necesitatea de a asigura intrarea în apartament, atâta timp cât au pus în pericol viaţa oricărei persoane ce se afla în proximitatea uşii.

Din aceste cauze se poate reţine şi faptul că, „organele autorităţii pot să se apere folosind arme susceptibile să provoace moartea, numai dacă sunt supuse, în mod direct şi nemijlocit, unei agresiuni cu folosirea tot a unor arme provocatoare de moarte şi numai după ce au luat toate măsurile pentru a evita orice eroare în folosirea acestor mijloace de apărare". Conform prevederilor art. 44 al Codului Penal al României, orice persoană (inclusiv un organ al autorităţii), este în legitimă apărare nu numai atunci, când este supusă unui atac material, direct, imediat şi injust, care îi pune în pericol grav propria persoană, dar şi atunci când atacul este îndreptat împotriva în ajutorul celui aflat în pericol. Astfel, legitima apărare este concepută în dreptul român ca fiind o modalitate a constrângerii psihice, care se naşte dintr-un pericol ce se sileşte pe cel constrâns să comită un fapt penal, pentru a se salva pe el sau pentru a-l salva pe altul. Existenţa unui atac, în sensul de mai de sus, se apreciază concret, în raport cu circumstanţele cauzei şi cu starea psihică a celui care se apără.

O evaluare superficială a existenţei atacului (reproş adus de Curtea Europeană pentru Drepturile Omului autorităţilor engleze în cauza McCann), înlătură posibilitatea de a invoca existenţa legitimei apărări. Instanţa europeană a respins posibilitatea ca organele de ordine să se fi aflat în eroare (legitimă apărare putativă), motivând că acestea aveau obligaţia să ia toate măsurile de verificare şi de identificare a persoanelor suspecte pentru a se evita orice eroare. O asemenea verificare atentă era impusă şi de grija pentru viaţa persoanei, preocupare relevantă şi în art. 2 din Convenţia europeană, fiind necesar să se păstreze un just echilibru între nevoia de apărare a celui care, de bună-credinţă, se crede expus unui atac şi cerinţa ocrotirii vieţii eventualelor victime ale unei apărări excesive ori nemotivate. Recurgerea *in extremis* la mijloacele mortale este compatibilă cu exigenţele art. 2 din Convenţia europeană[10].

Sub acest aspect, prevederile articolului 44 din Codul penal al României trebuie interpretate restrictiv, în raport cu dispoziţiile menţionate ale Convenţiei europene. Aceasta înseamnă că situaţiile când organele de stat, ca terţ, intervenient, iau apărarea victimei

---

[9]A se vedea: Curtea Europeană pentru Drepturile Omului, hotărârea din 14 februarie 2000, în cauza Gul contra Turciei.

[10]A se vedea Curtea Europeană pentru Drepturile Omului, hotărârea din 17 martie 2005, în cauza Bubbins contra Marii Britanii.

agresiunii, ele pot folosi mijloace cu rezultate mortale numai dacă victima este supusă unor violenţe ilegale, nu şi atunci când ar fi ameninţate numai drepturile victimei (altele decât dreptul la viaţă, ca, de pildă, dreptul la proprietate) ori interesul public.

Din această perspectivă trebuie interpretate şi prevederile art. 35. din Legea nr. 218/ 2002 privind organizarea şi funcţionarea Poliţiei Române[11], potrivit cărora, în caz de necesitate, poliţistul poate folosi, în situaţiile şi în condiţiile prevăzute de lege, forţa armelor albe sau a armelor de foc, cu somaţie prealabilă. Ca excepţie, în cazurile de legitimă apărare, poliţistul poate folosi armele de foc, fără somaţie.

În vederea proporţionalităţii măsurii cu scopul urmărit, acelaşi articol interzice folosirea armelor albe sau a armelor de foc împotriva femeilor cu semne vizibile de sarcină, împotriva persoanelor cu semne vădite de invaliditate şi a copiilor, cu excepţia cazurilor în care aceştia înfăptuiesc un atac armat sau un grup, care pune în pericol viaţa sau integritatea corporală a unei sau a mai multor persoane.

Riposta particularilor aflaţi în legitimă apărare

Condiţii. Curtea Europeană pentru Drepturile Omului recunoaşte, totodată, obligaţia pozitivă generală a statului de a lua toate măsurile necesare, care se impun pentru protejarea efectivă a dreptului la viaţă a unei persoane, aflată sub jurisdicţia sa şi a cărei viaţă este ameninţată prin actele altei persoane. Obligaţia statului depăşeşte nivelul primar de protejare a dreptului la viaţă prin adoptarea unei legislaţii penale concrete. Deopotrivă, în anumite circumstanţe bine definite, articolul 2 implică obligaţia pozitivă a autorităţilor de a lua, preventiv, măsuri de ordin practic pentru a proteja individul, al cărui viaţă este ameninţată de actele criminale ale altui individ.[12]

Din această perspectivă, apreciem că prevederile art. 2 paragraful 2 lit. a îşi găsesc aplicabilitatea şi în materia legitimei apărări, invocate de o persoană, în cadrul procesului penal, în cazul în care, prin actele sale, a curmat viaţa altei persoane.

În mod constant, în doctrina penală română s-a apreciat că pentru a ne afla în prezenţa unei legitime apărări trebuie să existe: a) *un atac material,* direct, imediat (iminent sau actual), injust, îndreptat împotriva persoanei care se apără, a altuia sau împotriva unui interes obştesc şi care să pună în pericol grav persoana sau drepturile celui atacat ori interesul obştesc, iar b) *apărarea* trebuie să se realizeze printr-o faptă prevăzută de legea penală, să fie precedată de atac, să fie îndreptată împotriva agresorului, să fie necesară pentru înlăturarea atacului şi să fie proporţională cu gravitatea pericolului şi cu împrejurările în care s-a produs atacul. În cazul *excesului justificat,* asimilat legitimei apărări, considerăm că pentru a fi satisfăcute prevederile articolului 2, paragraful 2 din Convenţia europeană, ce trebuie interpretate strict, nu s-ar putea admite că o apărare absolut disproporţionată, datorată tulburării sau temerii, poate constitui o cauză justificativă.

Referinţe bibliografice:

1. Bîrsan, C., *Convenţia europeană a drepturilor omului, Comentariu pe articole*, vol. I, II, Drepturi şi libertăţi, Bucureşti, Editura ALL Beck, 2005.
2. Chiriţă, R., *Convenţia europeană a drepturilor omului. Comentarii şi explicaţii. Ediţia 2*, Bucureşti, Editura C.H. Beck, 2008.
3. Guţan, B. S., *Protecţia europeană a drepturilor omului. Ediţia 2*, Bucureşti, 2006.
4. Mitrache, Cr., Mitrache, C., *Drept penal român. Partea generală*, Bucureşti, Editura Universul Juridic, 2005.
5. Niculeanu, C., *Despre conţinutul juridic al legitimei apărări reglementată de art. 44 al Codului penal//* Dreptul, nr. 8, 2003.

[11]*Monitorul Oficial al României*, nr. 305 din 9 mai 2002.

[12]A se vedea: Curtea Europeană pentru Drepturile Omului, hotărârea din 9 iunie, în cauza L.C.B. contra Marii Britanii.

6. Renucci, *Tratat de drept european al drepturilor omului*, Bucureşti, Editura Hamangiu, 2009.
7. Udroiu, M., Predescu, O., *Protecţia europeană a drepturilor omului şi procesul penal român. Tratat*, Bucureşti, Editura C.H. Beck, 2008.
8. Beitz, C. M., *The idea of Human Rights*, New York, Editura Oxford, 2009.
9. Kumar, A., *Human Rights: Global Perspectives*, New Delhi, Editura Sarup&Sons, 2002.
10. Spielmann, A., *La Convention europeenne des droits de l'homme et le peine de mort*, Paris, 1992.

ASPECTE CONTROVERSATE CU PRIVIRE LA CONTROLUL JUDICIAR ASUPRA SOLUŢIILOR DATE DE PROCUROR

Simina Cotoi, studentă, Facultatea de Ştiinţe Economice, Politice şi Administrative, Universitatea „Petru Maior" din Tîrgu-Mureş
Alexandrina Tomuş, studentă, Facultatea de Ştiinţe Economice, Politice şi Administrative, Universitatea „Petru Maior" din Tîrgu-Mureş
Coordonator ştiinţific: **Aurelian Olimpiu Sabău,** asist. univ. dr.

Carrying out this work I took into consideration the decisions of the High Court of Cassation and Justice in matter of the complaint against prosecutor solutions,as well as the many controversies in this regard. Especially the provision of the article 278 ind.1 Code of criminal procedure,whereby is established the judicial control only over the notsending to trial solutions solidity in respect with the researches made among precursory acts or proceedings in criminal matters. Also the last part of this work is dedicate to the legislative changes proposed by the new Code of criminal procedure project regarding the complaints against proceedings in criminal matters measures and acts,more precise the preliminary chamber procedure.

Noţiuni generale privind plângerea împotriva actelor şi măsurilor de urmărire penală (art. 275-278)

Având drept scop respectarea principiului legalităţii în procesul penal[1], legiuitorul a prevăzut posibilitatea ca persoanele nemulţumite de actele şi măsurile dispuse în timpul urmăririi penale să facă plângere împotriva acestora pentru îndreptarea greşelilor comise de organele de urmărire penală. Dreptul de a face plângere împotriva măsurilor şi actelor de urmărire penală este consacrat în articolele 275-278 din Codul de procedură penală al României. Pentru celeritatea rezolvării cauzei, plângerea nu are caracter suspensiv, urmând ca, după rezolvarea plângerii, să se decidă dacă actul sau măsura atacată mai produce efectele prevăzute. Potrivit articolului 275, alineatul 1, Codul de procedură penală, orice persoană poate face plângere împotriva măsurilor şi actelor de urmărire penală, dacă prin acestea s-a adus o vătămare intereselor sale legitime.

Plângerea împotriva actelor şi măsurilor, dispuse de organul de cercetare penală, se adresează procurorului care supraveghează activitatea organului de cercetare penală şi se depune fie direct la acesta, fie la organul de cercetare penală, care este obligat ca, în termen de 48 de ore de la primirea ei, să o înainteze procurorului împreună cu explicaţiile sale, atunci când acestea sunt necesare. După primirea plângerii, procurorul are obligaţia de a o rezolva, în termen de, cel mult, 20 de zile de la primire şi să comunice, de îndată, persoanei care a făcut plângerea, modul în care a fost rezolvată. Nerespectarea de către procuror a termenului arătat mai sus poate atrage, pentru acesta, aplicarea unei sancţiuni disciplinare.

Sediul reglementării şi natura juridică

Sediul reglementării. Plângerea împotriva actelor şi măsurilor de urmărire penală este reglementată de art. 275-278, ind. 1, Codul de procedură penală, dispoziţii care reprezintă dreptul comun în materie, iar paralel cu dreptul comun în aceasta materie există şi un drept special, care instituie o procedură derogatorie de la cea prevăzută în art. 275-278 ind. 1, Codul de

[1]Articolul 2, privind legalitatea şi oficialitatea procesului penal, Codul de procedură penală

procedură penală, având o reglementare specială: articolul 140, Codul de procedură penală, privind plângerea împotriva ordonanţei organului de cercetare penală sau a procurorului privind măsura reţinerii, art. 140, ind. 2 – plângerea împotriva ordonanţei procurorului, privind măsurile preventive prevăzute în art. 136 lit. b şi c; art. 168 Codul de procedură penală – contestarea măsurii asiguratorii[2], art. 249 ind. 1 – plângerea împotriva ordonanţei de scoatere de sub urmărire penală în temeiul art. 10, lit. b ind.1 Codul de procedură penală.

Natura juridică. Aceasta instituţie, ca şi natura juridică, reprezintă o „*cale de atac de infirmare şi reformare a actelor şi măsurilor de urmărire penală împotriva cărora se îndreaptă, fiind şi o modalitate de control a legalităţii şi a temeiniciei tuturor actelor şi măsurilor de urmărire penală, dar, în special, a măsurilor de netrimitere în judecată”*.

Plângerea împotriva măsurilor şi actelor de urmărire penală cuprinde două proceduri, şi anume: procedura internă, constând în soluţionarea acesteia de către organele ierarhic superioare din cadrul Ministerului Public şi o procedura în faţa instanţei de judecată.

Controlul asupra soluţiilor procurorului de neurmărire şi de netrimitere în judecată (art. 278 ind. 1 C. pr. pen.)

Ca titular al urmăririi penale, procurorul poate să dispună, în funcţie de caracterul concludent sau nu al probatoriului administrat în cauză, soluţii de neurmărire penală sau soluţii de netrimitere în judecată. În sfera acestor remedii se circumscriu soluţiile ce conduc la stingerea procesului penal în faza de urmărire penală, respectiv, rezoluţia de neîncepere a urmăririi penale sau a ordonanţei (art. 228 alin. 4) ori, după caz, al rezoluţiei de clasare (art. 11 pct. 1 lit. a Codul de procedură penală), de scoatere de sub urmărire penală (art. 249-249 ind. 1), sau de încetare a urmăririi penale (art. 242-248, Codul de procedură penală).

Plângerea formulată în condiţiile art. 278, ind. 1, este un drept procesual al părţii de sesizare a instanţei numai pentru realizarea controlului judecătoresc asupra soluţiilor de neurmărire sau de netrimitere în judecată date de către procuror, fără să constituie însăşi sesizarea instanţei cu judecarea propriu-zisă a acelei cauze penale în prima instanţă[3].

Controlul ierarhic superior. Faza intermediară şi obligatorie înaintea declanşării controlului judiciar

Procedura internă de soluţionare a plângerii împotriva actelor şi măsurilor de urmărire penală este reglementată în articolele 275-278, Codul de procedură penală şi presupune ca dosarul să se afle încă în faza de urmărire penală. În cadrul articolului 278, legea prevede două categorii de acte ale procurorului împotriva cărora cei interesaţi pot face plângere, pe de o parte, actele efectuate de procuror, iar, pe de altă parte, actele efectuate de organele de cercetare penală, în baza dispoziţiilor date de procuror. Ambele categorii de acte sunt însă ale procurorului, deoarece constituie manifestări de voinţă ale acestuia, în legătură cu desfăşurarea urmăririi penale.

Plângerea împotriva actelor procurorului se rezolvă de prim-procurorul parchetului, după caz, de procurorul general al parchetului de pe lângă Curtea de apel ori de procurorul-şef de secţie al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie. În cazul când măsurile şi actele sunt ale acestor procurori, ori luate sau efectuate pe baza dispoziţiilor date de aceştia, plângerea se rezolvă de procurorul ierarhic superior.

---

[2]Î.C.C.J., Secţiile Unite prin decizia nr. 71/2007 publicată în M.Of. nr. 539 din 17 iulie 2008 prin admiterea recursului în interesul legii cu privire la stabilirea competenţei de soluţionare a plângerii formulată în temeiul art. 168 din C. pr. pen., când cauza se află în cursul urmăririi penale, a stabilit că: „*Competenţa de a soluţiona plângerea formulată în temeiul art. 168 din Codul de procedură penală revine procurorului în cursul urmăririi penale şi, respectiv, instanţei de judecată în cursul judecăţii”*.

[3]Î.C.C.J., s.u., dec. nr. 64/2007, publicată în M.Of. nr. 537 din 16 iulie 2008.

Procedura de rezolvare a plângerilor împotriva actelor procurorului este aceeaşi ca şi în cazul plângerii împotriva actelor şi măsurilor organelor de cercetare penală.

În cazul rezoluţiei de neîncepere a urmăririi penale sau al ordonanţei, ori, după caz, al rezoluţiei de clasare, de scoatere de sub urmărire penală sau de încetare a urmăririi penale, plângerea se face în termen de 20 de zile de la comunicarea copiei de pe ordonanţă sau rezoluţie, persoanelor interesate, potrivit articolului 228, alineatul 6, articolul 246, alineatul 1 şi articolul 249, alineatul 2. În urma verificării plângerii, organul competent poate pronunţa una dintre următoarele soluţii:

a) respinge plângerea ca tardiv formulată, în cazul nerespectări termenului de 20 de zile de la comunicarea copiei de pe ordonanţa sau rezoluţia procurorului de netrimitere în judecată[4];

b) respinge plângerea ca nefondată când actul sau măsura sunt legale şi temeinice;

c) respinge plângerea ca inadmisibilă;

d) admite plângerea şi pe cale de consecinţă infirmă soluţia procurorului.

Soluţia adoptată se comunică petentului de îndată. Codul de procedură penală nu limitează posibilitatea petenţilor de a apela la procedura internă prin formularea unei singure plângeri pe scara ierarhică.

Controlul judiciar

Textul articolului 278, ind. 1, Codul de procedură penală, introdus prin Legea 281/2003[5], a permis pentru întâia oara formularea plângerii împotriva soluţiilor procurorului de neurmărire şi de netrimitere în judecată. Această procedură a fost creată pentru corectarea eventualelor erori sau abuzuri comise de procuror, şi, totodată, pentru respectarea principiului accesului liber la justiţie, stipulată în articolul 21 din Constituţia României.

Sfera actelor emise de procuror care pot fi atacate în justiţie, potrivit art. 27, ind. 1, alin. 1, Codul de procedură penală cuprinde următoarele categorii: rezoluţia de neîncepere a urmăririi penale, ordonanţa sau rezoluţia de clasare, ordonanţa sau rezoluţia de scoatere de sub urmărire penală, ordonanţa sau rezoluţia de încetare a urmăririi penale, dispoziţia de netrimitere în judecată cuprinsă în rechizitoriu.

---

[4]Plângerea împotriva rezoluţiei de neîncepere a urmăririi penale a fost respinsă în mod greşit ca tardivă de către conducătorul parchetului sau procurorul ierarhic superior, în speţă, fiind incidente dispoziţiile art. 187 alin. 1 C. pr. pen., deoarece petiţionara a depus plângerea în termen, potrivit art. 278 alin. 3 C. pr. pen. iar înregistrarea cu întârziere la Parchetul pe lângă C. Apel Târgu-Mureş a avut drept cauză anumite disfuncţionalităţi de ordin administrativ, lucru constatat de către instanţa de fond analizând actele şi lucrările dosarului. Totodată, instanţa de fond a constatat că respingerea ca tardivă a plângerii echivalează cu nesoluţionarea acesteia. În consecinţă, C. Apel Târgu-Mureş, s. pen. şi pentru cauze cu minori şi de familie, a apreciat că se impune trimiterea cauzei la Parchetul de pe lângă C. Apel Târgu-Mureş în vederea soluţionării plângerii împotriva rezoluţiei de neîncepere a urmăririi penale. Procurorul a formulat recurs arătând, între altele, ca sentinţa pronunţată este nelegală fiind dată cu încălcarea dispoziţiilor art. 278 ind. 1 alin. 13 C. pr. pen. Î.C.C.J. a apreciat recursul procurorului ca fiind fondat. Î.C.C.J. a constat că în condiţiile în care a fost parcursă faza intermediară şi obligatorie, prima instanţă avea obligaţia să se pronunţe pe fondul plângerii formulată de petiţionară, constatând corect ca plângerea formulată de petiţionara a fost introdusă în termen legal şi nu tardiv şi să fi procedat la analiza şi soluţionarea sa pe fond. *Pentru a nu priva părţile de utilizarea unui grad de jurisdicţie, Î.C.C.J. a admis recursul declarat de procuror, a casat sentinţa nr. 19 din 26 noiembrie 2007 pronunţată de Curtea de Apel Târgu-Mureş, Secţia penală şi pentru cauze cu minori şi de familie, şi a dispus trimiterea cauzei spre rejudecare la aceeaşi instanţa.*

(Î.C.C.J., s. pen., dec. nr. 762/2008, conform paginii web a instanţei supreme); Î.C.C.J., s. pen., dec. nr. 5658/2007;

[5]Art. 1 pct. 168: completat şi modificat prin Legea nr. 356/2006.

În ceea ce priveşte plângerea împotriva actelor procurorului, altele decât cele de netrimitere în judecată, reglementate de art. 278, ind. 1, alin. 1, adresată instanţei este inadmisibilă[6].

Sesizată în legătură cu aplicarea neunitară a dispoziţiilor articolului 278[7], instanţa supremă a statuat, printr-o decizie[8] în soluţionarea unui recurs în interesul legii, că plângerea împotriva rezoluţiei de neîncepere a urmăririi penale sau a ordonanţei, adresată direct instanţei de judecată, ori, după caz, a rezoluţiei de clasare, de scoatere de sub urmărire penală sau de încetare a urmăririi penale, dată de procuror, fără ca acestea să fie atacate, în prealabil, conform art. 278, la procurorul ierarhic superior, este inadmisibilă. Aceasta modalitate de interpretare a normei în discuţie este de aplicare şi pentru ipoteza infirmării dispoziţiei de netrimitere în judecată cuprinsă în rechizitoriu.

Din cele menţionate mai sus, rezultă că obiectul plângerii întemeiate pe prevederile art. 278, ind. 1, îl poate forma doar rezoluţiile sau ordonanţele procurorului de netrimitere în judecată ori dispoziţia de netrimitere în judecată cuprinsă în rechizitoriu[9].

Titularii plângerii. Potrivit art. 278, ind. 1, titulari ai plângerii pot fi atât *„persoana vătămată”,* cât şi *„orice alte persoane ale căror interese legitime sunt vătămate”*. În cea din urmă categorie, sunt cuprinse atât persoanele fizice, cât şi cele juridice de drept privat, dacă este dovedită vătămarea intereselor legitime ale acestora[10]. Această categorie a generat numeroase discuţii în doctrină, în special datorită punerii semnului de egalitate între „persoana vătămată” şi „orice alte persoane, ale căror interese legitime sunt vătămate”, conferindu-le aceeaşi calitate deplină, de titular al plângerii în faţa instanţei. În realitate, soluţiile prevăzute în art. 278, ind. 1, alin. 1 din Codul de procedură penală, vizează persoana vătămată, devenind, astfel, unica beneficiară a procedurii art. 278, ind. 1.

Termenul de formulare a plângerii. Legea dispune că acesta este de 20 de zile de la data comunicării de către procuror a modului de rezolvare la judecătorul, de la instanţa căruia, i-ar fi revenit competenţa să judece cauza în prima instanţă. În cazul în care procurorul ierarhic superior nu a rezolvat plângerea în termen de 20 de zile de la primire, termenul de formulare a plângerii în instanţa de judecată de 20 de zile, prevăzut în art. 278, ind. 1, alin. 1, curge de la data expirării termenului în care trebuia să se pronunţe procurorul.

Natura juridică a termenului de 20 de zile, în care se poate formula plângerea în instanţă, este controversată în doctrină. Pe de o parte, se consideră că acesta nu poate fi decât un termen de recomandare, nefiind prevăzute sancţiuni procesuale în cazul nerespectării acestuia, consecinţă a delimitării plângerii prevăzute de art. 278, ind. 1, Codul de procedură penală, de căile de atac ordinare, ce sunt supuse termenelor procedurale cu un

---

[6]Î.C.C.J., s.u., dec. nr. 57/2007, publicată în M. Of. nr. 283 din 11 aprilie 2008; în acelaşi sens Î.C.C.J., s.u., dec. nr. 1/2009, publicată în M. Of. nr. 418 din 18 iunie 2009.

[7]Art. 278 alin. 3 C. pr. pen. a fost modificat prin art. unic pct. 3 din Legea nr. 480 din 8 noiembrie 2004 privind modificarea şi completarea C. pr. pen. publicată în M. Of. nr. 1088 din 23 noiembrie 2004. Anterior modificării avea următorul conţinut: *art. 278 alin. 3) În cazul rezoluţiei de neîncepere a urmăririi penale sau al ordonanţei, ori, după caz, al rezoluţiei de scoatere de sub urmărire penală sau de încetare a urmăririi penale, plângerea se face în termen de 20 de zile de la înştiinţarea persoanei interesate, potrivit art. 228 alin. 6, art. 246 alin. 1 şi art. 249 alin. 2.*

[8]Î.C.C.J., s.u., dec. nr. 12/2005, publicată în M. Of. nr. 119 din 8 februarie 2006; în acelaşi sens, Î.C.C.J., s.pen., dec. nr. 5572/2004, în *Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie, Buletinul Jurisprudenţei, Culegere de decizii pe anul 2004*, Bucureşti, Editura ALL Beck, 2005, p.p. 864-865.

[9]Î.C.C.J., c9, dec. nr. 10/2006, în *Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie, Buletinul Jurisprudenţei, Culegere de decizii pe anul 2006*, Bucuresti, Editura C.H. Beck, 2007, p.p. 737-738; în acelaşi sens Î.C.C.J., c9, dec. nr. 11/2006, *ibidem*, p.p. 738-739; Î.C.C.J., s.pen., dec. nr. 3867/2006, *ibidem*, p.p.739-740; I.C.C.J., s.u., dec. nr. 57/2007, publicată în M. Of. nr. 283 din 11 aprilie 2008;

[10]Î.C.C.J., s.pen., dec. nr. 3838/2006, *ibidem*, p.p.743-746;

caracter imperativ, a căror nerespectare atrage decăderea. Unica semnificaţie a termenului este aceea de susţinere a ideii de operativitate a procedurilor.

Pe de altă parte, se consideră că termenul este unul peremptoriu, iar nerespectarea lui duce la decăderea persoanei interesate din dreptul de a face plângere, în asemenea condiţii, art. 278, ind. 1, nereglementând nicio cauză de repunere în termen. Sancţiunea pentru nerespectarea termenului procesual este reglementată în articolul 185 din Codul de procedură penală, şi anume decăderea din exerciţiul dreptului. De asemenea, şi termenul de 20 de zile, prevăzut în art. 278, alin. 3, Codul de procedură penală este tot un termen de decădere şi nu unul de recomandare. În susţinerea celei din urmă opinii, fiind şi majoritară, este şi decizia instanţei supreme, în ceea ce priveşte soluţionarea unui recurs în interesul legii, prin care a stabilit că termenele prevăzute în art. 278, alin. 3 şi art. 278, ind. 1, alin. 2 din Codul de procedură penală sunt termene de decădere[11]. Dosarul va fi trimis de Parchet judecătorului în termen de 5 zile de la primirea adresei prin care acesta se cere.

Competenţa soluţionării plângerii este instanţa competentă să judece în prima şedinţă, chiar dacă rezoluţia este emisă de un parchet superior celui corespunzător acestei instanţe. La primirea plângerii, instanţa competentă dispune citarea persoanei faţă de care s-a dispus neînceperea urmăririi penale, scoaterea de sub urmărire penală sau încetarea urmăririi penale, precum şi a individului care a depus plângerea. Neprezentarea persoanelor legal citate nu împiedică soluţionarea cauzei, însă, dacă prezenţa acestora este absolut necesară, instanţa poate dispune aducerea cu mandat. La judecarea plângerii, prezenţa procurorului este obligatorie, conform art. 278, ind. 1, alin. 5 din Codul de procedură penală.

Cu privire la asigurarea asistenţei juridice pentru petenţi în cauzele ce au ca obiect o plângere formulată în condiţiile art. 278, ind. 1, instanţa supremă a statuat, printr-o decizie în soluţionarea unui recurs în interesul legii, că asistenţa juridică nu este obligatorie[12].

În situaţia retragerii plângerii sau în ipoteza renunţării la plângerea introdusă de către petent, instanţa investită cu soluţionarea acesteia, formulată în temeiul art. 278, ind. 1, urmează să ia act de această manifestare de voinţă, iar, drept urmare, hotărârea astfel pronunţată nu este supusă niciunei căi de atac[13].

La termenul fixat pentru judecarea plângerii, judecătorul verifică rezoluţia, ordonanţa atacată sau dispoziţia de netrimitere în judecată, dispusă în rechizitoriu, pe baza lucrărilor şi a materialului din dosarul cauzei şi a oricăror înscrisuri noi prezentate. *Per a contrario*, în procedura de judecată a plângerii formulate în temeiul art. 278, ind. 1, instanţa nu poate administra în mod legal proba cu martori. La dezbaterea cauzei, judecătorul dă cuvântul persoanei care a făcut plângerea, persoanei faţă de care s-a dispus neînceperea urmăririi penale, scoaterea de sub urmărirea penală sau încetarea urmăririi penale şi apoi procurorului. În situaţia în care procurorul participă la judecată, dar judecătorul nu îi acordă cuvântul pentru a formula câteva concluzii cu privire la plângere, echivalează cu neparticiparea procurorului la judecată, cauza de nulitate absolută a hotărârii[14]. O asemenea şedinţă este publică, orală şi contradictorie.

---

[11]Instanţa supremă a constatat că neexercitarea dreptului procesual de a formula plângere împotriva actelor procurorului în termenele stabilite în art. 278 alin. 3 şi art. 278 ind. 1 alin. 2 din C. pr. pen. duce la decăderea din acest drept, determinând nulitatea plângerii depuse cu depăşirea termenului prevăzut de lege, astfel încât calea de atac declarată în astfel de condiţii devine tardivă. Î.C.C.J., s.u., dec. nr. 15/2009, publicată în M. Of. nr. 735 din 29 octombrie 2009.

[12]Î.C.C.J., s.u., dec. nr. 64/2007, publicată în M. Of. nr. 537 din 16 iulie 2008.

[13]Î.C.C.J., s.u., dec. nr. 27/2008, publicată în M. Of. nr. 423 din 22 iunie 2009.

[14]Î.C.C.J., s.pen., dec. nr. 2683/2005, în *Buletinul Casaţiei* nr. 4/2005;

Compunerea instanţei. La Judecătorie, Tribunal şi Curtea de apel, cauza se soluţionează de un complet format dintr-un singur judecător. La Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie, completul va fi format din 3 judecători.

Soluţionarea plângerii are loc în secret, în urma deliberării şi luării hotărârii, după procedura de drept comun. Judecătorul pronunţă una dintre următoarele soluţii:

a) *respinge plângerea, prin sentinţă, ca tardivă sau inadmisibilă ori, după caz, ca nefondată, menţinând rezoluţia sau ordonanţa atacată* (ori dispoziţia de netrimitere în judecată cuprinsă în rechizitoriu). Cu privire la această soluţie, nu se ridică probleme deosebite în practica judiciară. Potrivit art. 278, ind. 1, alin. 11, Codul de procedură penală, persoana, în privinţa căreia judecătorul, prin hotărâre definitivă, a decis că nu este cazul să se înceapă ori să se redeschidă urmărirea penală, nu mai poate fi urmărita pentru aceeaşi acţiune, afară de cazul când s-au descoperit fapte sau împrejurări noi, ce nu au fost cunoscute de organul de urmărire penală şi nu a intervenit unul dintre cazurile prevăzute în art.10[15]. Hotărârea instanţei poate fi atacată cu recurs de persoanele interesate în termen de 10 zile (art. 385, ind. 3, Codul de procedură penală) şi curge de la pronunţare, sau, după caz, de la comunicare, din moment ce legea nu cuprinde nicio derogare.

După epuizarea recursului, legea dă eficienţă efectelor definitive ale hotărârii judecătoreşti, asimilând-o cu o hotărâre asupra fondului cauzei. Se consideră că această reglementare leagă efectele autorităţii de lucru judecat de un act de urmărire penală, pentru simplul fapt că acesta este, ulterior, confirmat de instanţă, printr-o hotărâre judecătorească definitivă, pe care legea o asimilează integral unei hotărâri judecătoreşti ce vizează fondul cauzei, cu toate consecinţele procesuale. Cheltuielile judiciare vor fi suportate de persoana căreia i-a fost respinsă plângerea, în cazul respingerii unei plângeri împotriva rezoluţiei ori ordonanţei de netrimitere în judecată a procurorului ori a dispoziţiei de netrimitere în judecată, cuprinsă în rechizitoriu[16].

b) *Admite plângerea, prin sentinţă, desfiinţează rezoluţia sau ordonanţa atacată* (ori dispoziţia de netrimitere în judecată, cuprinsă în rechizitoriu) *şi trimite cauza procurorului, în vederea începerii sau redeschiderii urmăririi penale, după caz. Judecătorul este obligat să arate motivele pentru care a trimis cauza procurorului, indicând, totodată, faptele şi împrejurările ce urmează a fi constatate şi prin care anume mijloace de probă.* S-a statuat că neindicarea, de către judecător, a motivelor pentru care restituie cauza, precum şi a faptelor şi împrejurărilor, de fapt, ce urmează a fi constatate de procuror, determină casarea sentinţei de admitere a plângerii cu trimiterea cauzei spre rejudecare[17]. Sentinţa pronunţată este legală, atunci când faptele şi împrejurările ce urmează a fi constatate, precum şi mijloacele de probă sunt indicate în considerente, chiar dacă nu sunt indicate în dispozitiv[18].

În deliberare, instanţa supremă a subliniat că art. 278, ind. 1, alin. 8, lit. b) din Codul de procedură penală, prin formularea pe care o conţine partea finală, s-a urmărit să se asigure unei asemenea hotărâri un conţinut îndeajuns de explicit, lipsit de echivoc. Or, acest caracter explicit nu poate fi realizat pentru o hotărâre judecătorească, decât din considerente suficiente şi capabile să demonstreze justeţea soluţiei, ce şi-ar găsi destul de dificil spaţiu suficient într-o exprimare specifică unui dispozitiv care, pe lângă formularea s-a restrâns imperativă, de sinteză, ar fi lipsit de dezvoltarea ulterioară, elaborată, a raţionamentelor ce

---

[15]Î.C.C.J., s.pen., dec. nr. 6879/2004, în *Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie, Buletinul Jurisprudenţei, Culegere de decizii pe anul 2004,* Bucureşti, Editura ALL Beck, 2005, p.p. 863-864.

[16]Î.C.C.J., s.u., dec. nr. 82/2007, publicată în M. Of. nr. 780 din 21 noiembrie 2008.

[17]Î.C.C.J., s.pen., dec. nr. 5337/2004, în *ibidem*, p.p. 871-872.

[18]Î.C.C.J., s.u., dec. nr. 26/2008, publicată în M. Of. nr. 423 din 22 iunie 2009.

au impus trimiterea cauzei procurorului. De asemenea, într-o altă decizie a instanţei supreme, s-a statuat că în cazul plângerii formulate în baza art. 278, ind. 1, de persoana, faţă de care s-a dispus netrimiterea în judecată şi care solicită schimbarea temeiului de drept al soluţiei dispuse prin rezoluţie sau ordonanţă, ori dispoziţia cuprinsă în rechizitoriu, instanţa poate dispune schimbarea acestuia, în condiţiile art. 278, ind. 1, alin. 8, lit. b, pentru o instrumentare corectă[19].

c) *Admite plângerea, prin încheiere, desfiinţează rezoluţia sau ordonanţa atacată* (ori dispoziţia de netrimitere în judecată, cuprinsă în rechizitoriu) *şi, când probele existente la dosar sunt suficiente, reţine cauza spre judecare, în complet legal constituit, dispoziţiile privind judecata în prima instanţă şi căile de atac aplicându-se în mod corespunzător.* În acest caz, actul de sesizare a instanţei, îl constituie plângerea persoanei, la care se referă art. 278, ind. 1, alin. 1, din Codul de procedură penală al României.

Una dintre cele mai controversate probleme este aceea a actului de sesizare a instanţei, atunci când aceasta admite plângerea, desfiinţează rezoluţia sau ordonanţa atacată şi reţine cauza spre judecare. Atât în practica instanţelor judecătoreşti, cât şi în doctrină, în general, s-au conturat numeroase opinii cu privire la aceasta controversată problemă. Într-una din aceste opinii se susţine că aceasta este, *de facto,* încheierea prin care instanţa a desfiinţat rezoluţia sau ordonanţa procurorului şi a reţinut cauza spre judecare. Plângerea este doar actul procesual de realizare a dreptului de sesizare a instanţei, exclusiv pentru controlul judecătoresc asupra soluţiilor de netrimitere în judecată, ea neputând constitui şi actul de sesizare a instanţei cu judecarea, în prima instanţă, a cauzei, legea trebuind să nu conţină prevederi potrivnice reflectării realităţii. Potrivit unei alte opinii, se face distincţie între sesizarea instanţei şi investirea instanţei. Astfel, sesizarea instanţei se face prin plângerea persoanei vătămate, iar investirea – în urma evaluării probelor, urmată de reţinerea cauzei spre judecare, ce se face prin încheiere.

Sesizată cu aplicarea neunitară a dispoziţiilor art. 278, ind. 1, alin. 8, lit. c) din Codul de procedură penală, instanţa supremă a statuat, printr-o decizie, în soluţionarea unui recurs în interesul legii că, în cazul plângerii formulate împotriva rezoluţiei, ordonanţei şi dispoziţiei din rechizitoriu, prin care s-a dispus neînceperea urmăririi penale sau clasarea, instanţa investită nu poate pronunţa soluţia prevăzută de art. 278, ind. 1, alin. 8, lit. c) din Codul de procedură penală[20]. În motivarea deciziei, s-a precizat că judecătorul trebuie să constate, pe de o parte, că la dosar există probe şi, pe de altă parte, că acestea sunt suficiente pentru a reţine cauza spre judecare.

Alt aspect controversat este acela dacă judecătorii devin incompatibili să participe la judecarea cauzei, aplicând dispoziţiile prevăzute de art. 278, ind. 1, alin. 8, lit. c) din Codul de procedură penală. Majoritatea autorilor consideră că, în această situaţie, ne aflăm în ipoteza de incompatibilitate, stipulată de articolul 47, alineatul 2 din Codul de procedură penală, respectiv, judecătorul şi-a exprimat părerea cu privire la soluţia ce poate fi dată cauzei. Un alt autor nu este de acord cu acest punct de vedere, deoarece consideră că la admiterea plângerii, judecătorul nu a analizat decât dacă probele existente la dosar sunt suficiente pentru judecarea cauzei, sau se impune trimiterea cauzei procurorului, pentru completarea acestora. Admiţând plângerea şi trimiţând cauza în instanţă, judecătorul nu este obligat să dispună soluţia solicitată prin plângere.

De asemenea, cu referire la acest aspect, şi în practica judiciară s-au produs aplicări neunitare ale dispoziţiilor art. 278, ind. 1, alin. 8, lit. c) din Codul de procedură penală. Drept

[19]Î.C.C.J., s.u., dec. nr. 44/2008, publicată în M. Of. nr. 423 din 22 iunie 2009.

[20]Î.C.C.J., s.u., dec. nr. 48/2007, publicată în M. Of. nr. 574 din 30 iulie 2008.

urmare, instanţa supremă fiind sesizată, a statuat, printr-o decizie în soluţionarea unui recurs în interesul legii, că judecătorul care, prin încheiere, admite plângerea, desfiinţează rezoluţia sau ordonanţa atacată şi reţine cauza spre judecare, apreciind că probele existente la dosar sunt suficiente pentru judecarea cauzei, devine incompatibil să soluţioneze fondul acesteia[21].

Instanţa de judecată este obligată să soluţioneze plângerea în termen de cel mult 30 de zile de la primirea acesteia. Plângerea greşit îndreptată se trimite organului judiciar competent.

Căile de atac. Hotărârea judecătorului, pronunţată potrivit art. 278, ind. 1, alin. 8, lit. a) şi b) poate fi atacată cu recurs de către procuror, de persoana care a făcut plângerea, de persoana faţă de care s-a dispus neînceperea urmăririi penale, scoaterea de sub urmărire penală sau încetarea urmăririi penale, precum şi de orice persoană, ale cărei interese legitime sunt vătămate. Termenul de declarare a recursului şi data de când curge acest termen sunt cele generale, întrucât art. 278, ind. 1, nu prevede condiţii derogatorii de la cele de drept comun[22]. Dacă instanţa de recurs admite recursul, casează sentinţa primei instanţe, desfiinţează rezoluţia procurorului de neîncepere a urmăririi penale şi trimite cauza procurorului în vederea începerii urmăririi penale, procurorul este obligat să respecte dispoziţiile instanţei de recurs, neputând dispune din nou, după trimiterea cauzei, amânarea sau renunţarea definitivă la urmărirea penală[23].

Referinţe bibliografice:

1. *Monitorul Oficial al României*.
2. *Codul de procedură penală şi 10 legi uzuale,* ediţia a 10-a, Bucureşti, Editura Hamangiu, 2010.
3. *Proiectul noului Cod de procedură penală.*
4. *Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie, Buletinul Jurisprudenţei, Culegere de decizii pe anul 2004,* Bucureşti, Editura ALL Beck, 2005.
5. *Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie, Buletinul Jurisprudenţei, Culegere de decizii pe anul 2005,* Bucureşti, Editura C. H. Beck, 2006.
6. *Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie, Buletinul Jurisprudenţei,Culegere de decizii pe anul 2006,* Bucureşti, Editura C. H. Beck, 2007.
7. Cotoi, F., *Dacă, aplicând prevederile art. 278 ind. 1 alin. 8 lit. c din Codul de procedură penală, judecătorii devin incompatibili să participe la judecarea cauzei?* //Dreptul, nr. 9/2004.
8. Diaconescu, H., *Noi limitări aduse principiului oficialităţii procesului penal prin prevederile art. 278, ind. 1 din Codul de procedură penală* // Dreptul, nr. 2, 2004.
9. Ghigheci, C. C., *Plângerea la instanţa împotriva soluţiilor procurorului. Controverse //* Revista de Drept Penal, nr. 1, 2006.
10. Lupea, A., *Aspecte procesuale şi procedurale care se pot ivi în cursul judecăţii în legătură cu art. 278 ind. 1 alin. 8 lit. c din Codul de procedură penală //* Dreptul, nr. 11, 2004.
11. Mateuţ, Gh., *O noutate în procedura penală română: plângerile la instanţă contra soluţiilor de netrimitere în judecată. Un pas important spre privatizarea procesului penal* // Dreptul, nr. 8, 2004.
12. Neacşu, Gh., *Încă o opinie despre prevederile art. 278 ind. 1 din Codul de procedură penală* // Dreptul, nr. 6, 2005.
13. Rădulescu, O., Rosenberg, P., Tudor, A., *Plângerea la instanţele judecătoreşti împotriva actelor procurorului de netrimitere în judecată* // Dreptul, nr. 6, 2004.
14. Udroiu, M., *Plângerea împotriva măsurilor şi actelor de urmărire penală* // Dreptul, nr. 8, 2004.
15. www.scj.ro

---

[21]Î.C.C.J., s.u., dec. nr. 15/2006, publicată în M. Of. nr. 509 din 13 iunie 2006.

[22]Î.C.C.J., s.pen., dec. nr. 5948/2004, în *Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie, Buletinul Jurisprudenţei, Culegere de decizii pe anul 2004,* Bucureşti, Editura ALL Beck, 2005, p.p. 872-873.

[23]Î.C.C.J., s.pen., dec. nr. 6108/2006, în *Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie, Buletinul Jurisprudenţei, Culegere de decizii pe anul 2006,* Bucureşti, Editura C.H.Beck, 2007, p.p. 757-758.

THE NEW TAX CRIMES INTRODUCED BY THE DECREE-LAW. NR. 223/2006: OMITTED PAYMENT OF VAT AND UNDUE COMPENSATION

Vicenzo Carbone, student, Universitatea del Salento, Lecce, Italia
Coordonator ştiinţific: **Aureliu Olimpiu Sabău**, asist. univ. dr.

Strâns legată de dreptul penal italian este, fără îndoială, legislaţia fiscală. Există, de fapt, multe infracţiuni, legate de domeniul fiscal. După cum este bine cunoscut, decretul legislativ nr.74/2000, emis de Guvernul Italiei, a introdus o reformă radicală a sistemului fiscal penal, care prevede infracţiuni caracterizate printr-o agresiune faţă la veniturile din dobânzi. În cele ce urmează, în această scrută introducere, vom prezenta noile infracţiuni fiscal, introduse în sistemul italian.

Introduction

Closely related to the criminal law is undoubtedly the tax law. Many, in fact, are the offenses related to tax matters. As is well known, the Legislative Decree nr.74/2000 has introduced a radical reform of the criminal tax system providing offenses characterized by a qualified aggression to the revenue interest.

As you can see, the legislature reduced the intervention area reserved for the criminal instrument through the enhancement of the subjective element of the offense. In the letter a) of Article. 9, second paragraph, of the enabling law, in fact, we can read that all new cases must be characterized by the existence, in the agent subject, not only of the consciousness and willingness to realize the conduct sanctioned by criminal law, but also, depending cases, the will to act „with the purpose to evade".

But beyond the typical function „limitative", the reformer, to implement its model of „criminal law minimum tax" also uses a second legal institution, well known in the experience of criminal tax law: the institution of so-called „Threshold of criminality", a criminal threshold below which the event is not punishable.

This long introduction is essential to fully grasp the significance of the important amendments made to the legislative decree nr.74/2000 in recent years. In fact, before the Finance Act 2005 and then by the law by decree nr.223/2006, they introduced criminal cases with characteristics that differ in several respects from the general lines of the repressive system governed by Legislative Decree No. 74/2000.

In fact, the Italian internal rule has gradually widened the range of anti-fraud provisions „probably driven by a movement of „contrast" which manifested itself strongly in the European Union, which is expressed also by the latest 2006/69/EC of the Council (that innovates the Sixth Directive 77/388/EEC, allowing Member States to „take certain measures to simplify the collection of value added and help to combat fraud or tax avoidance, and repealing certain decisions granting derogations") .

With the Law by decree nr.223/2006, legislators introduced two new items in nr.74/2000 Legislative Decree, which govern two new crimes:

- omitted payment of VAT due based on the findings of the annual declaration (art.10 *ter*)
- use in compensation, in the system outlined in Article 17 of Legislative Decree 7.9.1997, n. 241, of credits not due or non-existent if they exceed the threshold of 50 thousand euro for each tax period.

The omitted payment of VAT due based on the findings of the annual declaration

Article 10-ter of Legislative Decree No 74 introduces a new criminal case intended to penalize the omitted payment of VAT relative to the annual declaration. As pointed out by authoritative doctrine, this legislative choice was dictated by the need to address the problem of „carousel" fraud, due to the fact that the illicit conduct is often at the end of a more complex phenomenon characterized by emission invoices for nonexistent transactions (sanctioned by article 8 of Legislative Decree no. nr.74/2000) and formal execution of all the obligations declared by the parties involved, not accompanied by real payment of VAT.

To this new case has extended the penalty provided for in article 10-bis, which states: „Anyone who does not pay within the deadline for the submission of the annual declaration [...] in an amount exceeding fifty thousand euro for each tax period is punished with imprisonment from six months to two years".

The crime is detected by the said Article 10-ter in the omitted pay VAT „payable under the annual return within the time limit for payment of advance relative to the following tax period".

In this connection it is recalled that Article 6, paragraph 2, of Law December 29, 1990, No 405 provides that the advance VAT must be paid before the 27th day of December.

Consequently, for the consummation of the offense no delay in payment than their due date is allowed, but it is necessary that the non-payment of tax due according to the declaration shall extend until 27 December of the year following the tax period reference. It follows that the crime occurs when the taxpayer, for example, does not pay before on December 27, 2007 the VAT liability resulting from the declaration of the year 2006.

The crime in question, then, is an illegal figure of event of damage since it is concluded by the omitted payment, when such action necessarily causes significant damage to the Treasury in accordance with the thresholds determined „*ex ante*" by the legislature. From the subjective point of view, for the integration of the case, the mere general intent is required, which must cover all elements of the pipeline. This characteristic distinguishes the offenses referred to in articles 10 *bis - ter - quater* from all the other assumptions contained in the D.Lgs.74/2000 and characterized by the specific intent to evasion.

Precisely because such an offense shall be released of the subjective element, the lack of liquidity of the taxpayer, is not a reason for exclusion of criminal liability.

In short, the entrepreneur who is in severe financial crises and does not pay the VAT in order to face the obligations towards its suppliers, should be subject to the application of penalties laid down by the new article 10-ter.

Turning to the analysis of the plan objective of the case, we can not overlook the fact that the reform of 2000 sought to provide, almost exclusively, crimes with high dangerous consequence to the revenue. In the figure in question, however, although it is a crime of damage, the legislature has provided a threshold of criminality inexplicably and significantly lower than the cases referred to in articles 3 (EUR 77,468.53), 4 (EUR 103,291, 38) and 5 (EUR 77,468.53).

But still, we are not able to explain why it is considered penally acceptable the non-payment of a debt of VAT resulting from the annual return, while the non-payment of a debt relating to income tax, is not a crime. In short, the taxpayer is not criminally punishable, after having made a regular annual declaration to end the income tax, without paying the amount.

Undue Compensation

Article 10-c (Undue compensation) of Legislative Decree No 74 of 2000 provides that „The provision of Article 10 bis shall apply, within the limits provided for therein and also to anyone who does not pay the amount due, using compensation in accordance with Article 17 of Legislative Decree 9 July 1997 No. 241, of credits not due or non-existent."

Even this rule introduces a new criminal case concerning breach of the obligations of payment, which punishes the compensation of tax liabilities with claims not due or non-existent. In this case an active behaviour of the agent is necessary. The tax reference is not only the VAT, but any other tax provided for in Article 17.

The crime is perfected when the compensation is made for an amount exceeding the threshold of criminality equal to fifty thousand euro with respect to each taxable year.

This threshold of criminality comes from the reference of Article 10-quater to the „limits" under the former Article 10-bis.

In light of the considerations at issue, it should be noted that, as seen earlier in reference article 10 ter, the figure in question has provided a level of criminality significantly lower than the cases referred to in articles 3 (EUR 77,468.53), 4 (EUR 103,291.38) and 5 (EUR 77,468.53).

Also for this crime the rule provide only the general intent, without requiring, for an integration of an offense, the further specific intent to evasion. Thus, while no problems arise in relation to the undue compensation with credits nonexistent because the tax credit is based on documentation materially false, in the case of loans not due the undue compensation could be the result of mere errors since the rule seems to refer to the hypothesis of a claim whose amount was in whole or in part, incorrectly calculated.

In conclusion, Art. 10 – quater would impose criminal penalties on the taxpayer who, without any evasive intent, constitutes an undue compensation only as a consequence of error, for example, after deduction of VAT afferent costs not related.

In the event that the incorrect compensation is given to incorrect application of the rule on tax, in the presence of objective conditions of uncertainty, the solution could be found in Article 15 of Legislative Decree no. Nr.74/2000 whereby violations of tax laws, dependent on objective conditions of uncertainty about their extent and their scope, do not give rise to criminal offenses.

Referinţe bibliografice:

1. CARRIROLO, F., TUCCI G., *I nuovi reati tributari nella prospettiva del contrasto alle frodi fiscali.*
2. MASTROGIACOMO, E., *Le novità penali del D.L. n. 223 del 4 luglio 2006*// il fisco, n. 30 del 24 luglio 2006.

ACORDUL DE RECUNOAŞTERE A VINOVĂŢIEI CA FORMĂ SPECIALĂ A PROCEDURII PENALE ÎN PROIECTUL NOULUI COD DE PROCEDURA PENALĂ

Adrian Zecses, student, Facultatea de Ştiinţe Economice, Politice şi Administrative, Universitatea „Petru Maior" din Tîrgu-Mureş
Coordonator ştiinţific: **Olimpiu Pop Sabău**, asist. univ., dr.

The problem that is facing the criminal justice system in Romania, today, is related to overloading the courts and prosecutors, long duration of the procedures is leading to the failure of completing the dossiers. These procedural issues are somewhat deficient, which no longer correspond to current social realities and requirements, this has been the subject of several cases at the European Court of Human Rights which Romania has been condemned repeatedly. For these reasons I will present the current situation and will try to give a few solutions. It is necessary a modern thinking in order to meet the imperatives of creating a modern justice in this cases with a tailored current duration expeditious procedures, simplify them and creating a uniform and consistent jurisprudence of the European Court of Human Rights.

Preambul

Problema cu care se confruntă astăzi sistemul judiciar din România este legată de împovărarea instanţelor şi parchetelor, durata de timp prea mare a procedurilor având ca rezultat nefinalizarea dosarelor. Aceste aspecte procedurale, care nu sunt oarecum deficiente[1] şi nu mai corespund realităţilor sociale şi cerinţelor actuale, au constituit obiectul mai multor cauze la Curtea Europeană a Drepturilor Omului, prin care România a fost condamnată în nenumărate rânduri**.** Din aceste considerente, a apărut necesitatea gândirii unui sistem modern, în

[1]Având în vedere faptul că în România într-un an se judecă circa 4 milioane de cauze.

stare să corespundă imperativelor creării unei justiţii moderne, adaptate cerinţelor actuale în speţă: o reducere a duratei procedurilor, deopotrivă cu simplificarea acestora şi crearea unei jurisprudenţe uniforme şi omogene cu cea a Curţii Europene a Drepturilor Omului.

Realizarea din domeniul justiţiar la care ne vom referi în prezenta lucrare, o putem găsi sub diferite denumiri şi cu diverse conţinuturi în legislaţiile unor state cu sisteme de drept occidentale. Necesitatea găsirii şi implementării unor soluţii pentru simplificarea şi reducerea în timp a proceselor şi procedurilor juridice a făcut ca în Proiectul Noului Cod de Procedură Penală să se preconizeze introducerea procedurii de recunoaştere şi negociere a vinovăţiei, inspirată din modelul german şi francez.

Perspectivă istorică

Instituţia recunoaşterii şi negocierii vinovăţiei, instituţie cu tradiţie în sistemul *anglo-saxon* (common law) sub forma procedurii *plea-beargaining-ului*[2], a apărut la jumătatea secolului al XIX-lea, fiind folosită pentru prima dată în statul Massachusetts, cunoscând apoi o răspândire în toate statele Americii. Necesitatea acesteia a fost dictată de faptul că un număr prea mare de cauze penale nu puteau fi soluţionate într-un termen rezonabil şi într-un mod corespunzător. Apariţia sa pe scena sistemului juridic american a făcut ca anumite pedepse să fie diminuate considerabil, ajungându-se chiar la achitarea celor care îşi recunoşteau vinovăţia.

Alte sisteme de drept

Datorită eficacităţii şi utilităţii sale practice, procedura a fost preluată şi în multe ţări de pe continentul european, cu ajustările şi modificările specifice fiecărui sistem de drept, în care a fost implementată. Astfel, statele din Peninsula Iberică, Franţa, Rusia, Germania au reglementate proceduri speciale pentru negocierea şi recunoaşterea vinovăţiei. Obiectivul declarat al acestei proceduri este acela de a simplifica şi accelera instrumentarea juridică a cauzelor atunci când autorii îşi recunosc faptele.

În Italia, conform codului de procedură penală, există aşa-numita procedură a judecăţii prescurtate *giudizio abbreviato,* prin care, la cererea acuzatului, în baza dosarului de urmărire penală, se pot stabili anumite pedepse, însă diminuate cu până la o treime. O altă procedură întâlnită este aceea a aplicării pedepsei la cererea părţilor, prin care se presupune realizarea unui acord între acuzat şi procuror, cu privire la sancţiunea aplicată.

În Franţa a fost introdusă în anul 2004[3], însă a generat reacţii aprinse, fiind percepută ca o tendinţă de americanizare a dreptului continental. S-au format opinii *pro* şi *contra,* în legătură cu introducerea acestei proceduri de sorginte anglo-saxonă în dreptul francez, iar adversarii au considerat că introducerea procedurii de înfăţişare, privind recunoaşterea prealabilă a vinovăţiei ar genera o bulversare a culturii juridice franceze. Conform acestei proceduri, persoanei care îşi recunoaşte fapta, pedepsită cu cel mult 5 ani de închisoare, îi sunt propuse de procuror anumite pedepse, iar în cazul unui răspuns pozitiv, aceasta este omologată de un judecător în şedinţă publică. Însă, această instituţie nu este o noutate în dreptul francez, întrucât în anul 1999 a fost introdusă instituţia înţelegerii penale (composition penale), deci, ca şi rezultat, instituţia procedurii de înfăţişare, privind recunoaşterea prealabilă a vinovăţiei, este doar o continuare adaptată nevoilor societăţii din această perioadă.

În Rusia, în capitolul 40 al Codului de Procedură penală, este prevăzută posibilitatea acuzatului să-şi declare acordul vizavi de acuzaţiile ce i se aduc, însă doar cu acordul procurorului şi al victimei şi doar respectând condiţia ca infracţiunea să nu fie prevăzută cu o pedeapsă mai mare de zece ani de închisoare.

---

[2]În traducere liberă negocierea pledoariei.

[3]Iniţiatorul fiind Dominique Perben Ministrul de justiţie din aceea vreme.

Reglementarea în noul Proiect al Codului de Procedură Penală

Baza legală a Acordului de recunoaştere a vinovăţiei (art. 472-482) din Proiectul Noului Cod de Procedură Penală reprezintă un consens între procuror şi inculpat, având ca obiect recunoaşterea comiterii faptei şi acceptarea încadrării juridice pentru care a fost pusă în mişcare acţiunea penală şi priveşte felul şi cuantumul pedepsei, precum şi forma de executare. Acordul poate interveni numai în faza urmăririi penale, mai exact, ulterior punerii în mişcare a acţiunii penale, această prevedere având rolul de a asigura existenţa unor probe suficiente de vinovăţie pentru tragere la răspundere a făptuitorului şi se încheie atunci când, din probele administrate, rezultă suficiente date cu privire la existenţa faptei pentru care s-a pus în mişcare acţiunea penală. Instanţa de judecată va verifica existenţa probelor de vinovăţie, iar în cazul în care va constata că această condiţie nu este îndeplinită, va respinge acordul, trimiţând dosarul în vederea continuării urmăririi penale conform articolului 479, alineatul 1, litera b.

Câmpul de aplicare al acordului poate fi încheiat expres doar de către inculpaţii majori, iar în ceea ce-i priveşte pe minori, acestora le este interzisă încheierea sa chiar şi cu încuviinţarea reprezentantului legal[4]. Acest articol protejează persoanele minore, care, comparativ cu cele majore, pot fi mult mai uşor constrânse sau manipulate la încheierea unor acorduri în dezavantajul şi defavoarea lor.

Procedura poate fi invocată numai în cazul în care infractorul a comis o faptă de un pericol social oarecum redus şi care să fie pedepsită de legea penală cu sancţiunea amenzii sau a închisorii de până la 5 ani, iar în caz de participaţie, acordul fiind un act cu caracter personal şi consensual, se poate încheia separat şi distinct cu fiecare participant.

Acordul trebuie încheiat în formă scrisă, iar în urma încheierii se înlătură întocmirea rechizitoriului de către procuror. În această situaţie se poate spune că, într-o oarecare măsură, acordul care ia locul rechizitoriului este actul de sesizare a instanţei. Acesta trebuie să conţină date personale ale indivizilor care îl încheie, descrierea faptei, încadrarea juridică, declaraţia expresă a inculpatului, recunoaşterea comiterii faptei şi acceptarea încadrării juridice, pentru care a fost pornită acţiunea penală (articolul 476).

Instanţa se va pronunţa cu privire la acord printr-o sentinţă, ce poate fi apelabilă într-un termen de 10 zile în şedinţă publică, după ce vor fi ascultate părţile (procurorul, partea civilă, inculpatul şi avocatul acestuia), iar conform articolului 479, instanţa poate să admită acordul, chiar şi parţial, cu privire la unii inculpaţi, sau poate să-l respingă, în situaţia când nu sunt respectate condiţiile de formă, fond sau de conţinut ale acestuia.

Deşi aplicarea acordului nu are o asemenea libertate, precum celelalte sisteme, produce efecte foarte importante, deoarece odată sesizată instanţa, faza judecării este total diminuată, rolul judecătorului fiind doar unul de control, verificând legalitatea acordului şi pronunţându-se asupra sa printr-o procedură necontradictorie .

Drept consecinţă a unei asemenea proceduri poate fi şi o schimbare uriaşă a aspectului procesului penal, vinovăţia şi sancţiunea aplicabilă devenind rezultatul unei negocieri la masa verde între procuror şi inculpat şi nu a cursului firesc al procesului penal tradiţional. Garanţiile fundamentale, precum prezumţia de nevinovăţie, dreptul la tăcere, neautoincriminarea, dreptul de a propune martori, de a audia martorii acuzării şi, în general, dreptul la un proces echitabil, se vor recontura într-o măsură deloc neglijabilă.

Încheiere

Considerăm că introducerea acestei proceduri ar trebui făcută în mod treptat şi cu prudenţă, mai întâi pentru un număr redus de cazuri, iar ulterior, pe măsură ce se dobândeşte

[4]art.472 alin.5 din Proiectul Noului Cod de Procedură Penală.

experienţă şi se constată rezultate pozitive, procedura ar putea fi extinsă la un număr sporit de infracţiuni, cu pedepse mai ridicate. În acest scop, credem că ar fi oportună introducerea următoarelor condiţii pentru aplicarea procedurii acordului de recunoaştere a vinovăţiei:

a) aplicarea procedurii numai în cazul infracţiunilor, pentru care legea prevede pedeapsa închisorii până la 3 ani sau amendă, numărul acestor infracţiuni fiind mare;

b) exceptarea infractorilor recidivişti;

c) aplicarea procedurii numai dacă, până în momentul intervenirii acordului, inculpatul a despăgubit integral persoana vătămată prin infracţiune.

În caz contrar, este foarte posibil ca dezavantajele aduse de această procedură să fie mai importante decât avantajele.

Concluzii

Procedura acordului de recunoaştere a vinovăţiei ar avea meritul de a scurta durata proceselor penale şi de a degreva judecătorii de un număr mare de dosare, oferindu-le posibilitatea de a se concentra asupra celor mai complexe. De asemenea, ar permite reducerea cheltuielilor judiciare. Însă această procedură comportă şi numeroase inconveniente:

1. Transferă procurorului prerogativele cele mai importante în soluţionarea cauzelor penale, dându-i posibilitatea de a fi concomitent atât anchetator, cât şi judecător în cauza respectivă.
2. Noua procedură se va aplica în majoritatea cazurilor, deoarece, în noul Cod penal, sunt prevăzute pedepse de până la 5 ani sau amendă pentru majoritatea infracţiunilor.
3. Sporeşte pericolul comiterii unor fapte de corupţie, în legătură cu aplicarea acestei proceduri.
4. În schimbul recunoaşterii vinovăţiei, acordă inculpatului un beneficiu excesiv (scăderea limitelor pedepsei cu o treime, negocierea felului pedepsei, a cuantumului acesteia şi a modului de executare), din moment ce condiţia prealabilă este ca fapta să fie deja dovedită. Altfel spus, după ce anchetatorii au strâns suficiente probe împotriva inculpatului, încât pe baza lor ar putea fi condamnat de instanţă, recunoaşterea vinovăţiei are o valoare nesemnificativă.
5. Nu oferă nici un avantaj în plus persoanei păgubite prin infracţiune, în privinţa recuperării prejudiciului, comparativ cu procedura de judecată obişnuită. Dimpotrivă, dacă nu s-a încheiat o tranzacţie sau acord de mediere sub aspectul despăgubirilor, partea civilă va trebui să se judece cu inculpatul într-un nou proces. În plus, chiar dacă există tranzacţie sau acord de mediere, nu există garanţia că inculpatul va achita despăgubirile datorate.

Referinţe bibliografice:

1. *Proiectul Noului Cod de Procedură Penală.*
2. *Proiectul Codului de Procedură Penală.*
3. Duţu, Mircea, *Acordul de recunoaştere şi negociere a vinovăţiei* // Dreptul, nr. 5, 2005.
4. Duţu, Mircea, *Recunoaşterea vinovăţiei şi negocierea pedepsei. Guilty pleas and bergaining*, Bucureşti, Editura Economică, 2005.

DOBÎNDIREA PROPRIETĂŢII

Inna Proca, studentă, Facultatea de Drept,
Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălţi

In civilized countries, the education system in studying the law and legal awareness occupies an important place: every young person must know the legal basis regulating the life of society, rights, freedoms and obligations of its organs, thus being able to address in case of violation the legitimate interests, having a clear picture about the relationship between law and power. This article is designed as a small study in civil rights through perspective ways of acquiring a real property. The writing opportunity is the subject of some aspects regarding modes of acquisition of pro-

perty. We have developed this article based on several considerations. The chance of writing is regarded by specific modes of acquiring ownership which will include provisions to nationalization, requisition, confiscation, state taxes, etc. I have chosen the theme „Modes of acquisition of property rights" because I believe that this topic is important enough to play and never treated before.

***Key - words**: Mode of acquisition, ownership, civil, property, owner.*

Introducere

Plecînd de la prevederile art. 480[1] din Codul Civil Român de la 1865[2], copie a Codului Napoleonian din 1804[3], doctrina modernă a definit proprietatea ca fiind „*acel drept real care conferă titularului atributele de posesie, folosinţă şi dispoziţie*[4] *asupra unui bun, atribute pe care numai el le poate exercita în plenitudinea lor, în putere proprie şi în interes propriu, cu respectarea legislaţiei în vigoare".*

Dreptul de proprietate publică este acel drept real care aparţine statului, unităţilor administrativ-teritoriale, persoanelor juridice cu capital de stat (regii autonome şi societăţi comerciale) şi instituţiilor publice, care exercită asupra bunurilor, mobile şi imobile, posesia, folosinţa şi dispoziţia, în mod exclusiv şi perpetuu, prin putere proprie şi în interesul public (la nivel naţional sau la nivel local), în limitele şi condiţiile prevăzute de lege[5]. Dreptul de proprietate publică se exercită, indiferent de titularul său, în interesul general, fie al întregului public (interes naţional), fie al unui grup restrîns de populaţie (interes local)[6].

Legislaţia civilă a Republicii Moldova, precum şi literatura de specialitate, stabileşte mai multe moduri de dobîndire a dreptului de proprietate. Acestea reprezintă mijloacele juridice care, potrivit legii, au menirea să contribuie la recunoaşterea existenţei unor bunuri în patrimoniul unui titular ori să opereze un transfer al dreptului de proprietate asupra unor bunuri dintr-un patrimoniu în alt patrimoniu.

Codul civil al Republicii Moldova reglementează unele moduri de dobîndire a proprietăţii, care se aplică, în general, oricărei forme de proprietate. Astfel, dreptul de proprietate poate fi dobîndit în condiţiile legii, prin ocupaţiune, act juridic, succesiune, accesiune, uzucapiune, precum şi datorită unor hotărîri judecătoreşti, atunci cînd aceasta este translativă de proprietate.[7] Proprietatea publică poate fi dobîndită prin moduri specifice dintre care se enumeră: naţionalizarea (exproprierea) pentru cauză de utilitate publică, rechiziţia, confiscarea, bunurile fără stăpîn şi cele abandonate, comoara, succesiunile vacante, amenzile, impozitele şi taxele.

Naţionalizarea (exproprierea) pentru cauză de utilitate publică

În Republica Moldova, dreptul de proprietate publică a apărut în rezultatul naţionalizării. În conformitate cu prevederile doctrinare, naţionalizarea sau exproprierea se consideră ridicarea silită a bunurilor, în primul rînd, a celor imobile, din proprietatea privată şi

---

[1]„Proprietatea este dreptul ce are cineva de a se bucura şi dispune de un lucru în mod exclusiv şi absolut, însă în limitele determinate de lege."

[2]Pentru istoricul noţiunii de proprietate, precum şi pentru diferitele teorii referitoare la acest drept, a se vedea L. Pop., *op.cit.*, p. 38-43, G. Marty, P. Raynaud, *Droit civil. Les biens*, Paris, Sirey, Edition 2, 1980, p. 29 -71.

[3]Art. 544, Codul Civil Francez prevede: La propriété est le droit de jouir et de disposer des choses de la maniere la plus absolue, pourvu qu'on ne se faisse pas un usage prohibé par la loi et par réglements.

[4]L. Pop, *op.cit.*, p. 43.

[5]Dumitru Radu, *Teoria generală a drepturilor reale*, Iaşi, 1992, p. 46; Laurian Franţescu, *Noţiunile de domeniu public şi domeniu privat ale statului. Conţinut şi regim juridic// Dreptul* nr. 10-11/1993, p. 41-47.

[6]„Această caracteristică face ca în dreptul francez proprietatea publică să fie considerată o proprietate colectivă." A se vedea în acest sens Christian Larroumet, op. cit., p. 142-143.

[7]*art. 320, alin. (2),* Codul Civil al Republicii Moldova.

trecerea lor în proprietatea statului, în baza unor acte juridice speciale. Naţionalizarea poate fi atît cu plată a echivalentului bunului, cît şi fără această plată. În literatura de specialitate se aduc şi alte definiţii. Astfel, la unii autori români, exproprierea pentru cauza de utilitate publică înseamnă trecerea în proprietatea statului a unor bunuri imobile, terenuri sau construcţii, ce aparţin unor persoane fizice sau juridice. Temeiul legal, de principiu, al exproprierii îl constituie art. 46[8], care dispune: „Nimeni nu poate fi expropriat decît pentru cauză de utilitate publică, stabilită, potrivit legii, cu dreapta şi prealabilă despăgubire". Exproprierea se realizează concret, prin hotărîrea Guvernului.

Prin expropriere, bunul imobil trece în proprietatea statului, liber de orice sarcini. Eventualele sarcini ce au grevat, anterior, exproprierii, bunul imobil respectiv trec asupra despăgubirii, ca efect al subrogaţiei reale. Despăgubirile se stabilesc de comun acord cu proprietarul său, în caz de divergenţă, prin justiţie[9]. În cazul exproprierii, nu ne aflăm în prezenţa unui simplu transfer de proprietate de la vechiul proprietar către stat. Exproprierea pentru cauză de utilitate publică produce şi o schimbare calitativă a bunului, în sensul că aceasta iese din domeniul dreptului de proprietate privată şi intră în sfera dreptului de proprietate publică.

Rechiziţia

Acest mod de dobîndire a proprietăţii publice reprezintă retragerea bunurilor proprietarului în interesul societăţii, în modul şi în condiţiile stabilite de acte legislative, în baza unor hotărîri ale puterii de stat, în cazul calamităţilor naturale, avariilor, epidemiilor şi în împrejurări excepţionale, achitînd costul bunurilor rechiziţionate[10]. Prin rechiziţie se înţelege punerea la dispoziţia Ministerului Apărării Naţionale, a Ministerului de Interne, sau a altor organe de stat spre folosinţă temporară, la cererea acestora, a unor bunuri ce aparţin persoanelor juridice sau fizice, în scopul apărării patriei, ordinii publice şi siguranţei statului, efectuării, în condiţii optime a mobilizării parţiale sau generale, concentrărilor, precum şi în celelalte cazuri prevăzute de lege în mod expres[11].

În ceea ce priveşte bunurile consumabile sau perisabile, ele pot fi rechiziţionate definitiv, deci trec în proprietatea statului în baza unor despăgubiri care se calculează la preţul de vînzare cu amănuntul, în vigoare la data rechiziţiei, ţinîndu-se seama de calitatea bunurilor. Rechiziţia definitivă, ca mod de dobîndire a dreptului de proprietate de stat, poate avea loc numai în cazuri excepţionale, prevăzute expres de lege.

Confiscarea

Prin acest termen se înţelege trecerea fără plată către stat a unui bun, ca sancţiune pentru săvîrşirea unei fapte ilicite, în baza deciziei de judecată. Confiscarea averii se efectuează în temeiul legislaţiei penale, astfel articolul 53 din Codul penal prevede ca pedeapsă complimentară, confiscarea averii, parţială sau totală[12], iar art. 112 (lit.f.) şi art. 118 din Codul penal prevăd confiscarea specială ca măsură de siguranţă. Există şi opinia că pedeapsa penală complimentară a confiscării averii este abrogată implicit, deoarece contravine dispoziţiilor constituţionale care garantează dreptul de proprietate[13].

---

[8] *art. 46, alin. (3*), din Constituţia Republicii Moldova.

[9] *art. 135, alin. (5*), din Constituţia Republicii Moldova.

[10] Baieş, S., *Drept civil. Drepturile reale. Teoria generală a obligaţiilor*, Vol. II, Chişinău, Editura Cartier, 2005, 528 p.

[11] Durac, Gh., *Drept civil. Drepturile reale principale*, Iaşi, Editura Chemarea, 1994, 52 p.

[12] Există şi opinia că „Pedeapsa penală complimentară a confiscării averii este abrogată implicit, deoarece contravine dispoziţiilor constituţionale care garantează dreptul de proprietate" (art. 41, alin.(1) din Constituţie).

[13] *art. 46, alin.(1),* din Constituţia Republicii Moldova.

Confiscarea anumitor bunuri, ca sancţiune de drept administrativ, este prevăzută de legea pentru reglementarea sancţionării contravenţiilor, care dispune că pot fi supuse confiscării obiectele ce au servit direct la săvîrşirea contravenţiei sau sînt produsul contravenţiei şi cele dobîndite prin săvîrşirea ei, respectînd condiţia de a aparţine contravenitului. În acest caz, confiscarea este o sancţiune complimentară, ce se poate aplica alături de avertisment.

Confiscarea civilă are loc în cazurile de nulitate a actelor juridice civile, cînd una dintre părţi sau ambele au acţionat cu rea credinţă, se confiscă în proprietatea statului şi bunurile negospodăreşti întreţinute.

Comoara

Dacă Codul civil din 1964 includea, în categoria comorilor, doar banii sau obiectele de valoare, Codul civil în vigoare, după cum se poate observa din art. 327, alin. (1)[14], include orice bun mobil. Prin urmare, pot fi considerate drept comori nu doar banii şi obiectele de valoare, ci orice bun mobil, dacă proprietarul acestuia nu poate fi identificat. Din aceste prevederi se pot evidenţia următoarele caractere ale comorii:

a) obiect al comorii poate fi orice bun mobil;

b) acest bun mobil trebuie să fie ascuns sau îngropat, de cele mai dese ori comoara fiind îngropată în pămînt, ceea ce nu înseamnă că nu poate să fie ascunsă într-un bun mobil;

c) proprietarul bunului ascuns sau îngropat să nu poată fi identificat.

Codul civil în vigoare stabileşte alte reglementări, referitoare la soarta comorii, decît cel din 1964. Regula generală, în acest sens, este împărţirea comorii conform unui algoritm special – o jumătate – proprietarului bunului imobil în care a fost descoperită, cealaltă jumătate – descoperitorului. Această regulă are un caracter dispozitiv, ceea ce permite părţilor (descoperitorului şi proprietarului bunului în care s-a găsit comoara) sa stabilească de comun acord şi o altă proporţie, de exemplu 80% la 20%. Concluzia ar fi următoarea: în cazul în care comoara este descoperită de proprietarul fondului, acesta devine singurul proprietar al ei, în cazul în care este descoperită de o altă persoană, comoara va aparţine, conform art. 327, alin. (2) din Codul Civil, acestei persoane şi proprietarului fondului în care a fost descoperită.

În Codul Civil este stabilită şi o excepţie de la regula expusă mai sus. Ea se referă la comorile care reprezintă o categorie specială de bunuri şi anume monumente ale istoriei şi culturii. Astfel de comori sînt transmise în proprietatea statului. La rîndul său, acesta din urmă are obligaţia de a plăti descoperitorului şi proprietarului bunului în care a fost descoperit tezaurul o recompensă de 50% din preţul ei. Recompensa se împarte egal între proprietar şi descoperitor, dacă acordul dintre ei nu prevede altfel. Descoperitorul nu va primi nimic, dacă a pătruns în bunul imobil ori a căutat în el fără consimţămîntul proprietarului sau al posesorului, în acest caz, recompensa va fi acordată în întregime proprietarului[15]. Dreptul asupra comorii[16] nu îl au nici persoanele care au efectuat în interesul unor terţi, inclusiv în cadrul exercitării obligaţiilor de serviciu, cercetări arheologice, căutări în urma cărora a fost descoperită comoara. Prin urmare, am putea evidenţia două situaţii în cazul cînd o persoana poate descoperi intenţionat tezaurul:

a) atunci cînd lucrările au fost efectuate la ordinul proprietarului şi, aşadar, nu poate avea nici un drept asupra comorii, aceasta revenind în întregime proprietarului;

b) în cazul cînd descoperitorul a întreprins, fără acordul proprietarului, acţiuni ce au dus la respectiva descoperire, caz în care legea, de asemenea, nu recunoaşte nici un drept al descoperitorului asupra comorii.

---

[14] „Comoara este un bun mobil ascuns sau îngropat, chiar involuntar, al cărui proprietar nu poate fi identificat sau a pierdut, în condiţiile legii, dreptul de proprietate”.

[15] *Art. 327,* Codul Civil al Republicii Moldova.

[16] *Art. 327, alin. (4),* Codul Civil al Republicii Moldova.

E necesar să menţionăm şi detaliul că descoperitorul nu va dobîndi nici un drept asupra comorii numai în cazul în care proprietarul a ordonat expres efectuarea lucrărilor de căutare. Dar dacă descoperitorul a găsit o comoară în urma unor lucrări, efectuate la ordinul proprietarului, dar în alt scop decît cel de descoperire a unor comori, descoperitorul are dreptul la aceasta în condiţiile articolului 327. Concluzia este că găsirea unei comori, din întîmplare, înseamnă descoperire făcută în afară cercetărilor exprese, iar această condiţie este aplicabilă doar descoperitorului[17].

Succesiunile[18]

În conformitate cu articolul 1515 din Codul Civil al Republicii Moldova, succesiunile rămase fără moştenitori, fie datorită faptului că defunctul nu a avut moştenitori şi nici nu a lăsat legături, fie datorită faptului că moştenitorii existenţei au renunţat la succesiune, sau nu au acceptat-o în termenul prevăzut de lege, trec în proprietatea publică, în temeiul unui certificat de succesiune vacantă. De exemplu, în România, valorificarea drepturilor statului asupra succesiunilor vacante se va face după dispoziţiile Decretului nr. 40/1953, cu privire la procedura succesorală notarială. În baza acestor dispoziţii, pentru a intra în proprietatea succesiunii, statul are nevoie să obţină de la notariatul competent un certificat de vacantă succesorală, de care Statul profită, în totalitatea complexităţii ei, cu întreg activul şi pasivul, însă răspunderea pentru pasiv se va limita la întinderea activului primit. Pentru a intra în proprietatea succesiunii, statul are nevoie să obţină de la notariatul competent un certificat de vacanţă succesorală[19].

Bunurile fără stăpîn şi cele abandonate

Pot fi incluse în categoria „fără stăpîn" bunurile mobile, ale căror proprietar a renunţat expres la dreptul de proprietate, bunurile abandonate, precum şi cele care, prin natura lor, nu au proprietar[20]. Bunurile fără stăpîn ar putea fi clasificate în următoarele grupe:

a) bunuri, al căror stăpîn a renunţat expres la dreptul de proprietate;

b) bunuri abandonate;

c) bunuri care, prin natura lor, nu au proprietar.

Bunul mobil pierdut continuă să aparţină proprietarului său[21]. Cel care a găsit un bun, se obligă să-l transmită proprietarului său, fostului posesor, sau, dacă nu poate fi stabilit stăpînul, se obligă să-l transmită autorităţilor administraţiei publice locale sau poliţiei. Nu pot fi considerate bunuri fără stăpîn acele bunuri, al căror stăpîn este cunoscut, dar nu se cunoaşte locul aflării lui. În conformitate cu art. 323 din Codul Civil, posesorul unui bun fără stăpîn devine proprietarul acestuia prin ocupaţiune, de la data intrării în posesie în condiţiile legii. Autorii români aduc altă definiţie unei asemenea categorii de bunuri. Astfel, prin bunuri fără stăpîn se înţeleg lucrurile de orice fel, părăsite timp de un an de către titularii lor, necunoscuţi sau absenţi[22]. Pentru ca un bun să fie considerat fără stăpîn şi să treacă în proprietatea statului, se cere îndeplinirea cumulativă a următoarelor condiţii:

a) titularul bunului să fie necunoscut sau absent, adică să nu se ştie cine este proprietarul bunului său, deşi cunoscut, titularul este plecat de la domiciliul său şi nimeni nu are ştiri despre el;

---

[17]Baieş, S., *Drept civil. Drepturile reale. Teoria generală a obligaţiilor*, Vol. II, Chişinău, Editura Cartier, 2005 p. 105-108.

[18]A se vedea Deak Fr., Cărpenaru S., op. cit., p. 422-423; Manoliu Julieta, Răuschi Şt., op. cit., p. 122-126; Macovei Dumitru, op. cit., p. 63-65.

[19]A se vedea Mihail Eliescu, *Moştenirea şi devoluţiunea ei în dreptul român,* Bucureşti, Editura Academiei, 1996, p. 144 şi urm.

[20]*Art.323, alin. (2),* Codul Civil al Republicii Moldova.

[21]*Art. 323,* Codul Civil al Republicii Moldova.

[22]Liviu Pop, *Dreptul de proprietate şi dezmembrămintele sale*, Bucureşti, 2001.

b) bunul să fie părăsit în mod voluntar de către proprietarul său;

c) de la data părăsirii bunului să fie trecut un an, care se socoteşte de la data ultimului act de conservare sau de administrare făcut de titular, de un coproprietar, de o rudă sau de un mandatar, numai dacă data ultimului act poate fi stabilită precis, în caz contrar, termenul de un an se socoteşte de la data înregistrării procesului-verbal, întocmit de organele financiare şi adresat instanţei judecătoreşti de la locul situării bunului, prin care se cere trecerea lui în proprietatea statului[23]. Dobîndirea dreptului de proprietate asupra bunului găsit se face în temeiul Codului Civil, conform căruia dacă proprietarul sau posesorul, de bună credinţă nu pretinde la transmiterea bunului găsit, acesta este remis în temeiul unui proces-verbal la cel care l-a găsit[24].

Amenzile

O modalitate importantă de dobîndire specifică a proprietăţii publice sînt amenzile civile, penale, administrative; amenzile fără nici o excepţie, se varsă la bugetul public. Amenzile civile, care fac parte din forma clasică a clauzelor penale, alături de penalităţile de întîrziere şi alte sancţiuni, se varsă la buget dacă au caracter de pedeapsă civilă. Acestea se stabilesc, de obicei, prin conţinutul legal la unele contracte civile, parte obligatorie a cărora este statul. Unele amenzi civile se stabilesc de instanţa de judecată. De exemplu, în România, în baza art. 55 din Decretul nr. 31/1954, în cazul încălcării unui drept personal nepatrimonial:„dacă autorul faptei săvîrşeşte fără drept, nu îndeplineşte în termenul stabilit prin hotărîre faptele destinate să restabilească dreptul atins, instanţa judecătorească va putea să-l oblige la plată, în folosul statului, a unei amenzi, pe fiecare zi de întîrziere, socotită de la data termenului expirării de mai sus”. De asemenea, se varsă la bugetul public şi amenzile prevăzute de Codul de procedură civilă, în unele cazuri, cum sînt arătate la art. 35, 95 alin. 5 şi art. 405[25], în ipoteza înfăptuirii unor acte procedurale de către o persoană de rea credinţă. În acelaşi sens, există astfel de prevederi şi în Legea nr. 18/1991, privind fondul funciar, în art. 54, alin. 2 şi 3.

Impozitele şi taxele de stat

Deşi Codul civil al Republicii Moldova nu le reglementează, unele din cele mai frecvente moduri de dobîndire a dreptului de proprietate sînt impozitele. Acestea se stabilesc pe venituri, pe bunuri mobile şi imobile. Ele sînt plătite de persoane fizice şi juridice. Calcularea se efectuează diferit, în funcţie de obiectul impozitării. Impozitele pe venituri se stabilesc atît pe salarii, cît şi pe veniturile din activitatea de antreprenoriat. Astfel, impozitele pe salarii sînt stabilite în formă de cote procentule, care cresc odată cu mărimea salariului. La momentul actual, salariul nu poate fi considerat venit, în special, atunci cînd el nu depăşeşte coşul de consum, precum şi cheltuielile suportate de cetăţeni, din asemenea motiv trebuie să fie revăzut modul de calculare a impozitelor din salarii. Ca cetăţeni, condiserăm că sistemul de impozite stabilit în ţara noastră este incorect, deoarece nu este întemeiat pe realitate. Pentru a fi corect, trebuie, mai întîi, să se întemeieze pe calcularea reală a coşului minim de consum, precum şi pe divizarea bunurilor în: bunuri de uz personal şi bunuri folosite în activitatea de antreprenoriat. Astfel, de exemplu, dacă persoana are mai multe bunuri de acelaşi gen şi acestea sînt folosite pentru a obţine venituri, impozitarea lor trebuie să fie diferită. Salariul poate fi impozitat doar în partea ce depăşeşte coşul de consum. Spre deosebire de impozite, taxele de stat constituie sume fixe de bani, stabilite pentru serviciile ce le acordă organele de stat.

---

[23]Durac, Gh., Manoliu, J., *Drept civil. Drepturile reale principale*, Iaşi, Editura Chemarea, 1994.

[24]*Art. 325*, Codul Civil al Republicii Moldova

[25]Legea nr. 18/1991 privind *fondul funciar*, în art. 54, alin. 2 şi 3.

Referinţe bibliografice:

1. *Constituţia Republicii Moldova* // Monitorul Oficial, nr. 001 din 12.08.94.
2. *Codul Civil al Republicii Moldova* // Monitorul Oficial, nr. 140-142/574 din 01.08.2008, Monitorul Oficial, nr. 82-86/661 din 06.2002, Chişinău, ,,Lavilat-Info" SRL, 2009.
3. *Codul Penal al Republicii Moldova* // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 72-74/195 din 14.04.2009, Monitorul Oficial al RM, nr. 128-129/1012 din 13.09.2002, Chişinău, 2009.
4. Baieş, S., *Drept civil. Drepturile reale. Teoria generală a obligaţiilor,* Vol. II, Chişinău, Editura Cartier, 2005.
5. Durac, Gh., Manoliu, J., *Drept civil. Drepturile reale principal,* Iaşi, Editura Chemarea, 1994.
6. Eliescu, M., *Moştenirea şi devoluţiunea ei în dreptul român,* Bucureşti, Editura Academiei, 1996.
7. Franţescu, L., *Noţiunile de domeniu public şi domeniu privat ale statului. Conţinut şi regim juridic //* Dreptul, nr. 10-11/1993.
8. Pop, L., *Dreptul de proprietate şi dezmembrămintele sale,* Bucureşti, 2001.
9. Radu, D., *Teoria generală a drepturilor reale*, Iaşi, 1992.
10. Marty, G., Raynaud, P., *Droit civil. Les biens*, Paris, Sirey, Edition 2, 1980.

MECANISME NAŢIONALE ŞI INTERNAŢIONALE PENTRU PROTECŢIA PERSOANELOR CU HANDICAP

Nicolina Vicneanschi, studentă, Facultatea de Drept,
Universitatea de Stat „Alecu Russo" din Bălţi

By nature we are all born to live a happy life on earth and enjoy it. Unfortunately, there are people who can not enjoy life as you can. Have you ever thought that the possibility to walk, to see, to hear, to talk and to think is a real happiness? In this article I analysed the national and international mechanisms to protecting the persons with disabilities. Each state provides equal rights for its citizens in summer 2010, our country, Republic of Moldova adhered to convention that provide for people with disabilities. Many state and voluntary organization and even ordinary people help these disabiled persons to socially adapt and integrate them in our life not depriving of anything.

Din punct de vedere etimologic, termenul „handicap" şi are originea în limba engleză, desemnînd iniţial un tip de joc de noroc, în care două persoane participau la un pariu, punînd drept miră cîte una din posesiunile lor, a căror valoare în bani era apreciată de către un arbitru. Denumirea jocului a fost dată de ascunderea mîinilor în căciula - „hand in cap". În sec. XIX, sfera noţiunii a fost lărgită, incluzînd orice tip de întrecere, în care inegalităţile sînt în mod artificial nivelate, prin impunerea unui dezavantaj concurenţilor superiori. Prin urmare, la originea sa, noţiunea de „handicap" a aparţinut limbajului comun unde, desemnînd evidenţele cotidiene, avea un sens suficient de exact şi doar în ultimele decenii a pătruns în terminologia legislativă şi administrativă. Pînă atunci, termenul utilizat pe scara largă pentru desemnarea unei persoane cu deficienţă era cel de „infirm", iar starea respectivă era considerată „infirmitate". Ulterior, s-au înregistrat numeroase demersuri de precizare a conţinutului şi sferei conceptului, însă, deşi poate părea frapant, încă nu există o definiţie exactă, o accepţiune clară a acestuia. În accepţie tradiţională, sfera noţiunii de „persoană handicapată" era sinonimă celei de „infirm", cuprinzînd pe cei care, datorită unor deficienţe senzoriale, motorii şi intelectuale, dispuneau în mod permanent, ori pe durate însemnate, de posibilităţi inferioare de a acţiona, comparativ cu cele ale populaţiei numite „normală"[1]. Invalid este persoana care, în legătură cu limitarea activităţii vitale, ca urmare a defectelor fizice sau mintale, are nevoie de asistenţă şi protecţie socială, conform legislaţiei Republicii Moldova[2].

În practica mondială se disting 2 tipuri de invaliditate: *economică* şi *medicală. Invaliditatea economică* se referă la pierderea totală sau parţială a capacităţii persoanei de a activa în domeniul profesional. *Invaliditatea medicală* pune accent pe problemele ce ţin de asigurarea restabilirii în limita posibilităţilor a persoanelor handicapate, sau adaptării acestora la modul de viaţă nou pentru ei[3].

În Occident, termenul pentru persoanele cu handicap este „dizabilitate". Termenul „invaliditate", utilizat de medicii preocupaţi de recuperarea capacităţii de muncă, tot mai mult este contestat de persoanele respective, deoarece termenul „invalid", defineşte o persoană lipsită de capacitatea de muncă, concept care nu reprezintă reabilitarea[4].

---

[1]Manea, L., *Protecţia socială a persoanelor cu handicap*, Bucureşti, Casa de editură şi presă *Şansa*, 2000, p. 24.

[2]*Legea R.M. nr. 821- XII privind protecţia socială a invalizilor* din 24.12.1991.

[3]Romandaş, N., *Dreptul protecţiei sociale*, Chişinău, Editura Universitas, 2001, p. 303.

[4]*Protecţia persoanelor cu handicap. Acte normative comentate*, Chişinău, Combinatul Poligrafic, 2003, p. 207.

Utilizarea cotidiană a unor termeni improprii are efecte neplăcute asupra percepţiei generale a fenomenului descris de aceşti termeni, frînează procesul de cunoaştere a valorii diferenţelor între grupul majoritar şi cel discriminat. Mai mult decît atît, situaţia poate genera o neînţelegere reciprocă şi deci răbda integrarea socială. Problema se amplifică şi capătă rezonanţe negative în cazul în care termenii insuficient definiţi sînt utilizaţi în textele legislative. Cuvîntul în acest caz se transformă în intervenţie socială.

Căutarea unei definiţii a persoanelor handicapate, care să fie, în acelaşi timp, riguroasă şi non-stigmatizantă, a constituit obiectul preocupărilor unui număr mare de cercetători. Printre aceştia s-a remarcat P. Wood, care a formulat propuneri de neconceptualizare, acceptate, ulterior, prin consens, de Organizaţia Mondială a Sănătăţii. Inovaţia sa constînd în înlocuirea cuvîntului „handicap", insuficient delimitat, prin trei concepte distincte:

1. Infirmitate sau deficienţă („impairment"), cuprinzînd orice pierdere, anomalie sau dereglare a unei structuri sau a unei funcţii anatomice, fiziologice ori psihice. Ea descrie perturbarea la nivelul organului, vizînd deficite ale membrelor, organelor sau ale altor structuri ale organismului, ca şi deficite ale funcţiei mintale.

2. Incapacitate sau dizabilitate („disability"), înglobînd orice reducere, lipsă ori pierdere (rezultînd dintr-o infirmitate sau deficienţă) a aptitudinii de a desfăşura o activitate, în condiţiile considerate normale, pentru o fiinţă umană. Incapacităţile sînt descrieri ale perturbărilor la nivelul persoanei, al personalităţii, ele ilustrează limitarea funcţională sau restricţia în activitate, cauzate de o deficienţă. În cadrul recensămintelor şi studiilor speciale, au fost urmărite diferite tipuri de incapacităţi, formulate ca dificultăţi: „de vedere", „de auz", „de deplasare", „de urcare a scărilor", „ de autoservire".

3. Handicapul („handicap"), definit ca orice dezavantaj de care suferă o anumită persoană, ca urmare a unei infirmităţi sau incapacităţi ce o împiedică să satisfacă total sau parţial sarcini considerate normale pentru ea (în raport cu vîrsta, sexul şi diferiţi factori sociali şi culturali). Noţiunea de handicap descrie rolul social atribuit persoanei cu deficienţă sau incapacitate, rol care o plasează ca dezavantajată, comparativ cu alte persoane. Dezavantajele apar şi se manifestă în cadrul interacţiunii dintre persoană cu mediul ei social şi cultural specific. Recensămintele, studiile şi diferitele înregistrări speciale, utilizează formulări ale handicapatului de tipul: „imobilizat la pat", „limitat la domiciliu", „inapt de muncă", „izolat social", etc[5].

În acest mod, handicapul tinde să capete accepţiunea unei probleme sociale, cea a respingerii sau excluderii persoanei cu deficienţă. În virtutea acestor delimitări conceptuale, trebuie reţinut că nu orice persoană atinsă de o infirmitate poate fi considerată, în mod automat, ca fiind handicapată[6].

Raporturile dintre conceptele de „deficienţă", „incapacitate" şi „handicap" pot fi reprezentate astfel:

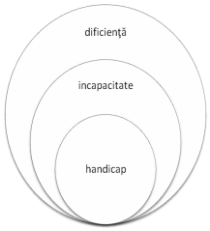

[5]Manea, L. op. cit., p. 30.
[6]Idem, pag.33.

Deficienţele sau incapacităţile se transformă în handicapuri doar atunci cînd se constituie ca predicatori negativi ai sistemului statusurilor şi rolurile sociale aparţinînd unui anumit individ. Noţiunea de „invalid” lipseşte în actele normative internaţionale, care abordează problema persoanelor cu handicap, inclusiv în definiţiile Organizaţiei Mondiale a Sănătăţii. În legislaţia Republicii Moldova, noţiunea de persoană cu handicap nu este definită, mai este folosit cuvîntul „invalid”, ceea ce, după cum e arătat mai sus, nu exprimă pe deplin starea de handicap. Contextul cultural şi stereotipurile lingvistice prezente în societatea noastră determină modul în care este percepută o noţiune sau alta. Cuvîntul „invalid” se asociază aproape întotdeauna cu o persoană care nu are şanse de a se integra în societate, o persoană inferioară celorlalţi.

Schimbările de definire şi interpretare a situaţiei de handicap reprezintă un proces indefinit, evolutiv datorită faptului că persoanele cu handicap nu constituie un grup uniform, cu aceleaşi necesităţi privind asistenţa şi tratamentul. S-a pornit de la premisa că definiţiile şi clasificările nu trebuie să aibă ca efecte separarea persoanelor cu handicap de societate sau excluderea lor din posibilele medii, ci să scoată în evidenţă problemele şi perspectivele lor individuale, precum şi mijloacele ce permit fiecărei persoane să beneficieze de asistenţa necesară.

Teoria „opresiunii sociale” pune accentul pe caracteristicile mediului, care pot favoriza sau determina invaliditatea. Politicile sociale bazate pe această teorie au ca obiect principal înlăturarea opresiunii prin intermediul intervenţiilor, care au drept scop diminuarea sau eliminarea constrîngerilor impuse de mediu şi nu atît compensarea indivizilor. Este evident că, pînă în prezent, viziunea tragică şi individuală asupra fenomenului a dominat atît interacţiunile dintre persoanele „valide” şi cele cu nevoi speciale, cît şi politicile sociale.

Nevoia de a identifica şi clasifica grupurile sărace din populaţia societăţilor industriale moderne. În acest proces, invaliditatea a fost întotdeauna o categorie importantă, legitimînd accesul la sprijin al celor incapabili de muncă, delimitaţi clar de acei „valizi” neîncadraţi în activitate, lipsiţi de dorinţa de a munci. În prezent, validarea apartenenţei la categoria persoanelor cu invalidităţi a devenit un proces tot mai sofisticat, care presupune expertiza, implicarea profesiunilor medicale şi paramedicale. Încă din secolul trecut, criteriile clinice ale limitărilor funcţionale au devenit predominante în formularea definiţiilor, în elaborarea unor bareme care serveau la evaluarea incapacităţilor şi la încadrarea persoanelor în diferite categorii de invaliditate.

Afirmarea „politicilor privind grupurile minoritare”. În special după 1960, sub influenţa interacţionismului simbolic, a teoriei sociologice a „etichetării” şi a „dramaturgiei sociale” s-au relevat consecinţele utilizării diferitor terminologii, în raport cu anumite probleme sociale (deviantă, handicap, rasă, inegalitate a sexelor etc.).

Cerinţele stricte, rezultate din nevoia orientării politicilor sociale de sprijin. Începînd cu anii ’60, s-a afirmat o tendinţă crescîndă cu nevoi speciale. În aceste condiţii, înainte de a se angaja în proiectarea şi realizarea serviciilor respective, oficialităţile aveau nevoie să cunoască, cel puţin în linii mari, implicaţiile financiare[7].

Din cele expuse mai sus, putem conclude că termenul de handicap se referă la dezavantajul social, la limitarea sau pierderea şanselor unei persoane de a participa activ la viaţa comunităţii la un nivel echivalent cu ceilalţi membri. El defineşte interacţiuni dintre persoana cu dizabilităţi şi mediu. Sînt cu handicap acele persoane, pe care mediul social, neadaptat deficienţilor lor fizice, senzoriale, psihice, mentale, etc., împiedică totalmente sau parţial accesul cu şanse egale, la viaţa socială, potrivit vîrstei, sexului, factorilor mate-

[7]Manea, L. ,op. cit., p. 19.

riali, sociali, culturali proprii şi care au nevoie de măsuri de protecţie specială în sprijinul integrării lor sociale şi profesionale[8].

Potrivit art.1 al Convenţiei ONU privind protecţia persoanelor cu dizabilităţi, această categorie include persoanele cu deficienţe fizice, mintale, intelectuale sau senzoriale, deficienţe care, permanent în interacţiune cu alte obstacole, pot împiedica participarea lor eficientă la viaţa socială în aceeaşi măsură cu alţi cetăţeni.

De menţionat că fenomenul dizabilităţii este mult mai larg decît poate fi interpretat. Dizabilitatea este un termen general, stabilit pentru afectări, limitări de activitate sau restricţii de participare la viaţa socială, şi nu doar pentru boală, în baza căreia se stabileşte gradul de invaliditate. Astfel, noţiunea de dizabilitate nu este echivalentă cu cea de invaliditate, ci este mult mai largă, incluzînd şi invaliditatea.

Cadrul legislativ-normativ internaţional şi naţional utilizează diferite definiţii şi termeni cu privire la invaliditate/dizabilitate (de ex.: invalid, persoană cu handicap). În conformitate cu Legea nr. 821-XII din 24 decembrie 1991, privind protecţia socială a invalizilor, care este o lege-cadru în domeniu, glăsuieşte că invalid este persoana care, în legătură cu limitarea activităţii vitale ca urmare a defectelor fizice sau mintale, are nevoie de asistenţă şi protecţie socială. Limitarea activităţii vitale a persoanei îşi găseşte expresia în pierderea totală sau parţială a capacităţii sau a posibilităţii de autoservire, de plasare, orientare, comunicare, de a-şi controla comportamentul şi de a practica activităţi de muncă[9].

Din cele expuse, putem observa că legislaţia Republicii Moldova necesită a fi armonizată cu standardele internaţionale, chiar şi la nivel conceptual.

MOTIVAREA – FACTOR DETERMINANT ÎN EXPLICAREA COMPORTAMENTULUI UMAN

Olga Stratuţa, masterandă, Facultatea de Economie,
Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălţi
Coordonator ştiinţific: **Carolina Tcaci,** lect. sup.

Motivation is the activation or exercitation of goal-oriented behavior. Motivation is said to be intrinsic or extrinsic. The term is generally used for humans but, theoretically, it can also be used to describe the causes for animal behavior as well. This article refers to human motivation. According to various theories, motivation may be rooted in the basic need to minimize physical pain and maximize pleasure, or it may include specific needs such as eating and resting, or a desired object, hobby, goal, state of being, ideal, or it may be attributed to less-apparent reasons such as altruism, selfishness, morality, or avoiding mortality. Conceptually, motivation should not be confused with either volition or optimism. Motivation is related to, but distinct from, emotion.

Conţinutul şi natura motivaţiei

Putem cumpăra timpul omului plătindu-i pentru orele particulare, prezenţa sa fizică într-un loc, un număr de mişcări specializate pe oră sau pe zi, însă nu putem cumpăra entuziasmul, ambiţiile, sinceritatea, iniţiativa sau loialitatea lor. Aceste lucruri pot fi numai dobîndite. Care este factorul, ce intervine şi face ca un muncitor să lucreze mai bine decît altul, în condiţii egale? Ce face ca o persoană să fie nemulţumită de rezultatele muncii sale? Răspunsul este unul: **motivarea**.

Într-o manieră generală, motivarea poate fi definită ca procesul de selectare, orientare şi menţinere a comportamentului uman. De aceea, orice manager care se respectă şi urmăreşte prosperitatea firmei sale, caută să-şi evolueze în permanenţă oamenii cu care colaborează. Cu-

[8] *Copilul cu dezabilităţi. Aspecte de dezvoltare şi comportament*, Chişinău, Editura Medicina, 2004, p. 8.
[9] *Raportul Social Anual 2009*. http://mpsfc.gov.md/file/rapoarte/Raport_Social_2009[1].pdf

noaşterea motivelor ajută nu doar la mărirea eficienţei acţiunii oamenilor, la creşterea posibilităţilor de explicare şi predicţie a caracterului uman, dar şi la descifrarea valorii morale a acestuia. Totodată, motivaţia reprezintă suma forţelor, energiilor externe şi interne care iniţiază şi dirijează comportamentul spre un anumit scop, iar acesta, odată atins, va determina satisfacerea unei necesităţi. Între motivaţie şi performanţă există o relaţie de condiţionare reciprocă. Prin programe manageriale de motivare şi antrenare a personalului, firmele ca IBM, Coca-Cola, General Motors ş.a. au reuşit să obţină prestigiul şi performanţa de care se bucură astăzi. Din studiul comportamentului uman în muncă, s-a ajuns la concluzia că motivaţia este alcătuită din două mari categorii de elemente: motivele şi factorii motivaţionali.

Motivele sînt resimţite ca expresie a nevoilor şi aşteptărilor umane. Ele pot fi personale, interne şi, de regulă, creează tensiuni în satisfacerea necesităţilor umane. În general, nevoile sînt definite ca lipsurile pe care un individ le resimte, la un moment dat. Aşteptările sînt credinţele indivizilor în existenţa unor şanse, ce pot fi obţinute printr-un anumit nivel al efortului şi al performanţei. Realizarea unei motivaţii eficiente necesită cunoaşterea sistemului de nevoi şi aşteptări ale personalului. Nevoile sau trebuinţele, ca forţe esenţiale de iniţiere şi susţinere a comportamentului, pot avea o influenţă directă asupra individului, din moment ce ele determină, într-o oarecare măsură, gîndurile şi acţiunile sale. Necesităţile unei persoane sînt însă determinate de percepţiile acesteia privind situaţia în care se află, iar percepţiile, la rîndul lor, sînt determinate de procesele de învăţare anterioară. Prin urmare, necesităţile unei persoane, deopotrivă cu emoţiile sale şi alţi factori sociali şi psihologici, acţionează ca motive ce-i determină comportamentul. Teoria admite că deşi omul este o fiinţă complexă, iar nevoile care le exprimă sînt foarte diferite din punct de vedere al conţinutului, ele pot fi cuprinse într-un tablou general. Corespunzător diversităţii nevoilor, există infinite posibilităţi de clasificare şi caracterizare a lor. Cel mai uzual ni se pare a fi tabelul următor:

Tipologia nevoilor

Fizice (de bază, primare)	**Sociale** (secundare)
Hrană, somn, adăpost – aflate la baza cerinţelor vieţii, a căror satisfacere asigură supravieţuirea speciei umane.	O mare parte a lor se dezvoltă pe măsura maturizării persoanei, precum: stima de sine, simţul datoriei, autoafirmarea

Caracterizarea lor de către psihologi a arătat că aceste nevoi au următoarele caracteristici comune:

- Sînt variabile ca tip şi intensitate printre oameni;
- Constituie rezultate ale modificărilor interioare ale individului;
- Sînt stimulate, mai curînd, de munca în grup decît de cea individuală;
- Influenţează comportamentul şi performanţele umane;
- Formează definitiv persoana umană [2; p.265].

În funcţie de natura lor şi de posibilitatea de a îndeplini anumite categorii de nevoi, *factorii motivaţionali (stimulenţi)* pot fi clasificaţi în:

1. Factori individuali sau intrinseci, în care se includ satisfacţiile oferite de natura muncii, interesul faţă de postul ocupat, cariera, atitudinile, comportamentul, sistemul de valori;

2. Factori motivaţionali-relaţionali, sau factori organizaţionali, care cuprind satisfacţiile legate de prietenie, muncă în grup, dorinţa de afiliere şi statut, sistemul de salarizare, precizarea sarcinilor, sistemul de control, comunicarea, feed-back-ul. Interesele orientează atenţia în scopul de a obţine ceea ce este avantajos şi necesar pentru individ. Dacă managerul poate determina interesele, atunci ele vor trebui integrate în definirea postului, pentru a asigura motivarea continuă a angajatului.

Pentru a explica motivaţia, înainte de toate, trebuie să încercăm a înţelege „de ce-urile comportamentului”: „De ce un individ încetează să facă un anumit lucru, deşi îi este necesar? De ce un motiv poate duce la comportamente diferite ale diferitor persoane?”.

Elaborarea unei imagini sintetice asupra motivaţiei în muncă nu este posibilă fără depăşirea viziunii pur psihologice sau psiho-fiziologice asupra structurilor motivaţionale. Deşi problema motivaţiei a constituit un numitor comun pentru teorii foarte variate, se observă o ruptură între nivelul macrosocial al analizei şi nivelul microsocial al acesteia. Pe de o parte, se remarcă dezvoltarea societăţii industriale pe dimensiunea producţie-consum, ele utilizînd unele „mecanisme motivaţionale", fără a se sprijini, însă, pe o teorie explicită a motivaţiei. Dintre acestea, amintim concepţiile lui Max Weber, John Kenneth Galbraith şi John H. Goldthorpe. Pe de altă parte, există un număr mare de teorii ale motivaţiei, care limitează analiza doar la factori psihologici şi psihosociali, fără a deschide cadrul explicativ spre procesele macrosociale.

Rolul motivaţiei

Indiferent de conţinutul motivării, rolurile îndeplinite sînt multiple şi interesante. Printre acestea enumerăm: rolul managerial, organizaţional, etc., precum urmează.

Rolul managerial este cel mai direct şi constă, în esenţă, în determinarea de facto a conţinutului şi a eficacităţii funcţiei de antrenare care, la rîndul ei, condiţionează decisiv concretizarea celorlalte funcţii manageriale – previziunea, organizarea, coordonarea şi controlul.

Rolul organizaţional se referă la impactul major, pe care motivarea îl are direct şi prin intermediul celorlalte elemente manageriale asupra modului cum funcţionează firma şi performanţele sale. Dat fiind faptul că prin motivare se pun în mişcare abilităţi, know-how-ul şi energia personalului, adică cum resursa cea mai importantă a unei organizaţii mobilizează celelalte resurse, efectele sale, în plan organizaţional, sînt deosebit de puternice.

Rolul individual vizează puternica dependenţă a satisfacţiilor şi insatisfacţiilor fiecărui salariat din firmă, a evoluţiei sale, de motivarea exercitată în organizaţii. Cu cît se realizează o motivare mai intensă, cu atît personalul său este mai satisfăcut, îşi utilizează într-o măsură mai mare capacitatea şi se dezvoltă mai rapid şi mai intens.

Rolul economic se referă la condiţionarea indirectă, dar substanţială a performanţelor economice ale fiecărei ţări, de motivarea ce predomină în fiecare firmă ce operează pe teritoriul său. Atunci cînd la nivelul firmelor motivarea este insuficientă, rezultatele economice ale acestora nu se ridică la nivelul necesar şi, prin urmare, se reflectă negativ în performanţele de ansamblu ale ţării în cauză.

Rolul social reprezintă efectul sinergetic al precedentelor roluri în planul elementelor psiho-sociologice, ce caracterizează populaţia unei ţări. Climatul social dintr-o ţară, relaţiile sociale sînt determinate într-o măsură apreciabilă prin multiple efecte, majoritatea indirecte şi propagate ale motivării, ce predomină în cadrul societăţilor.

Implicaţii ale teoriilor motivaţionale asupra comportamentului uman

Multitudinea abordărilor motivaţionale impune o sistematizare a acestora. În literatura de specialitate întîlnim mai multe tipologii, care, parţial, dar totuşi se suprapun şi se completează. În opinia profesorului spaniol Juan Perez Lopez, în funcţie de ipotezele privind natura motivaţiei personalului, există trei categorii de teorii:

I. *Mecaniciste,* care afirmă că oamenii sînt motivaţi numai prin corelaţii cu rezultatele acţiunii lor, adică prin aşa-zisele motivaţii extrinseci. Mai corect, motivaţiile extrinseci cuprind orice fel de stimuli, precum salariu, premiu, statut social, pe care o persoană o primeşte din exterior, în schimbul unei acţiuni realizate de el. Prin urmare, comportamentul omului este conceput ca un sistem mecanicist.

II. *Psihologiste,* ce se caracterizează prin faptul că salariaţii sînt stimulaţi, atît prin motivaţii extrinseci, cît şi intrinseci. Din categoria celor intrinseci fac parte consecinţele generate de însăşi realizarea acţiunii, acestea satisfăcînd nevoi sau dorinţe ale persoanei în cauză. Asemenea motivaţii se referă la dezvoltarea abilităţilor, îmbogăţirea cunoştinţelor, plăcerea de a face personal o anumită muncă. Specific acestui tip de motivaţii se datorea-

ză faptului că ele pot fi realizate de către fiecare tip de individ în parte, ca de exemplu dorinţa de a învăţa sau nu.

III. *Antropologiste,* care au în vedere, pe lîngă motivaţiile extrinseci şi intrinseci, şi pe cele transcendente. Motivaţiile transcendente desemnează acele consecinţe, pe care acţiunea unei persoane le generează asupra altuia sau altora. Spre exemplu, acţiunea unui agent comercial de a vinde un produs sau de a presta un serviciu unui client, convins fiind că el poate satisface o anumită necesitate a clientului dat. Concluzionînd astfel, putem conchide faptul că în realitate există doar o singură teorie– antropologică, celelalte două fiind doar nişte excendente din una majoră.

Însă datorită dezvoltării gîndirii umane, pe parcursul evoluţiei teoriei manageriale şi, în special, a celei motivaţionale, au apărut variate opinii ale multor teoreticieni populari de diferite naţionalităţi, precum David McClelland, Abraham Maslow, Frederich Herzberg, Victor Vroom, Sigmund Freud, Duglas McGregor, F. M. Taylor, Elton Mayo, Michael Porter, Henry Mintzberg, J.S. Locke, Heider, Alderefer şi alţii, care, pe parcurs, au optat în favoarea teoriilor motivaţionale.

Primele teorii ce şi-au propus să explice cauzele motivaţionale, au avut drept sursă comună promovarea unui set de supoziţii, cu privire la necesităţile umane, considerate drept determinanţi esenţiali ai comportamentului.

Teoria lui Abraham Maslow

Una dintre cele mai cunoscute teorii din această categorie aparţine psihologului Abraham Maslow, care a identificat cinci mari clase de necesităţi umane, care au fost dispuse în următoarea ordine ierarhică:

Figura 1. Piramida necesităţilor lui Abraham Maslow [1; p.124]

1. *Nevoi fiziologice* – de adăpost, hrană, apă, aer;

2. *Nevoia de siguranţă* – securitatea fizică şi socială, psihologică, protecţie faţă de factorii negativi ai mediului ambiant – foc, accident, insecuritate;

3. *Nevoia de dragoste şi apartenenţă,* legate de apartenenţă la grup şi dragoste, nevoia de a fi împreună, de a aparţine unui grup sau unei categorii sociale, de a fi acceptat de alţii, de a face parte dintr-un grup care te acceptă şi-ţi oferă confort psiho-social;

4. *Nevoia de autorespect* se împarte în:

- Stima de sine prin sine – nevoia individului de a se aprecia şi stima, de a fi mîndru de ceea ce este şi ce face, de a se simţi puternic, competitiv, independent de alţii.
- Stima de sine prin alţii – nevoia de a fi respectat şi admis de alţii, de a avea prestigiu, o bună reputaţie, un statut social ridicat, de a fi apreciat, recunoscut;

5. *Autorealizarea* – nevoia de a utiliza şi de a dezvolta propriul potenţial şi talentul, de a contribui în interesul comunităţii, progresului cu toate elementele personalităţii noastre.

În concepţia lui Maslow, ordonarea ierarhică a necesităţilor implică faptul că numai atunci cînd au fost satisfăcute nevoile, situate într-o clasă inferioară, este posibil să acţioneze

cele ce aparţin unui nivel superior. De aceea, numai necesităţile nesatisfăcute pot fi considerate motivatori ai comportamentului, respectiv forţe ce coordonează acţiunile unei persoane.

Teoria lui Clyton Alderfer

Ca A. Maslow, Clyton Alderfer, în teoria sa, ajunge la concluzia că necesităţile umane pot fi grupate, dar spre deosebire de Maslow, el consideră că există trei grupe de necesităţi umane şi anume:

1. *Nevoi de existenţă* – includ două grupe ale piramidei lui Maslow: necesităţi în securitate şi necesităţi fiziologice;

2. Grupul *nevoilor de relaţionare*, care are legătură evidentă cu grupul nevoilor de apartenenţă. Nevoia de relaţionare, după Alderfer, descrie natura socială a omului, tendinţa lui de a fi membru de familie, de a avea colegi, prieteni, rivali, directori şi subalterni. De aceea, la grupa dată, mai pot fi atribuite şi alte nevoi, precum recunoaşterea şi autoexprimarea din piramida lui Maslow, care sînt legate de tendinţa omului de a ocupa un loc bine determinat în mediul ambiant, precum şi acele necesităţi, care sînt legate de securitatea grupului.

3. *Nevoile de creştere* sînt analogice cu nevoile de autoexprimare ale piramidei lui Maslow şi includ, de asemenea, nevoile ce sînt legate de tendinţa spre dezvoltare a încrederii şi autoperfecţionare.

Şi aceste trei grupe de nevoi pot fi dispuse ierarhic. Dar totuşi între aceste două teorii există o deosebire principală, care constă în aceea că, după Maslow, mişcarea de la nevoie la nevoie are loc numai de jos în sus. C. Alderfer consideră că mişcarea se efectuează în ambele sensuri – în sus, dacă nu este satisfăcută nevoia inferioară şi în jos, dacă nu este satisfăcută nevoia superioară. Totodată, Alderfer consideră că în cazul nesatisfacerii nevoilor de ordin superior, se amplifică intensitatea de influenţă asupra satisfacerii nevoii inferioare.

C. Alderfer numeşte procesul de mişcare de jos în sus pe nivele de nevoi – proces de satisfacere a nevoilor, procesul invers este numit proces de frustrare, adică eşec în tendinţa satisfacerii unei nevoi. Existenţa a două direcţii în satisfacerea nevoilor acordă posibilităţi adăugătoare în motivarea oamenilor.

Teoria lui Victor Vroom

Această teorie combină factorii individuali cu factorii organizaţionali în explicarea motivaţiei. Ideea care domină teoria este că motivaţia unei persoane de a exercita un efort, la un nivel al performanţelor, este dată de perceperea asociaţiei dintre acţiuni şi realizări. Relaţia dintre comportament şi rezultatele dorite este afectată de un complex de factori individuali (nevoi, calificare, abilitate) şi factori organizaţionali (organizarea controlului, sistemul de recompense, performanţe). Relaţia comportament-performanţă este caracterizată de existenţa a trei mărimi:

a. Raportul efort – performanţă (aşteptarea);
b. Valenţă;
c. Raportul performanţă – recompensă (instrumentalitate).

Aşteptarea se referă la evaluarea de către angajat a şansei de a atinge performanţa prin munca depusă. Mărimea maximă a expectanţei este dată de certitudinea subiectivă a urmăririi unui anumit act de un anumit rezultat. Aceasta este influenţată de factorii individuali şi organizaţionali. Aşteptarea poate avea valorile: 0, ceea ce indică faptul că nu există nici o şansă ca recompensa să fie obţinută după desfăşurarea acţiunii; 1, ceea ce arată siguranţa că un comportament deosebit va fi urmat de o recompensă specială. Potrivit teoriei aşteptărilor, creşterea productivităţii, a calităţii sarcinilor, sînt rareori percepute de angajaţi ca scopuri în sine, ele fiind considerate, mai degrabă, mijloace de realizare a altor obiective.

Valenţa, sau orientarea afectivă spre un anumit rezultat (preferinţe), este valoarea pozitivă sau negativă, atribuită de angajat diverselor rezultate aşteptate de la munca sa, fie

externe (salariu, promovare, premii), fie interne (mîndria de a reuşi, interesul de a îndeplini o misiune, valoarea eu-lui dată de asumarea responsabilităţii).

Instrumentalitatea, sau încrederea, arată că individul aşteaptă ca performanţa înaltă să ducă la recompense dorite şi este o asociere de tip rezultat – rezultat. În comparaţie cu expectanţă, instrumentalitatea variază de la (-1) la (+1), adică de la indicarea convingerii că împlinirea celui de-al doilea rezultat este posibilă fără realizarea primului şi imposibilă cu acesta, (+1), la indicarea că primul rezultat este o condiţie necesară şi suficientă pentru obţinerea celui de-al doilea.

În virtutea acestei teorii, forţa motivaţiei poate fi definită ca o funcţie de cele trei mărimi, totodată fiind o rezultantă complexă, ce apare din combinarea celor trei factori [3; p.237].

Teoria lui Frederich Herzberg

Cunoscută şi sub denumirea de teorie a motivaţiei–igienei, teoria lui Herzberg a avut la bază rezultatul investigaţiei suprafactorilor care afectează motivaţia. După intervievarea a 203 ingineri şi economişti, Herzberg a ajuns la concluzia că există două grupuri de factori care influenţează sentimentele angajatului faţă de munca sa: motivanţi (intrinseci sau de conţinut) şi igienici (extrinseci sau de conext).

Sensul factorilor igienici, numiţi astfel prin analogie cu termenul medical, este într-o relaţie cu mediul şi au menirea de a preveni unele neajunsuri, privesc contextul muncii, precum şi relaţia acesteia cu mediul. Din cercetările efectuate, a rezultat că ei provoacă insatisfacţie, atunci cînd nu sînt luaţi în consideraţie. Astfel, în prezenţa lor, se poate vorbi doar de absenţa insatisfacţiei, dar nu de satisfacţie. Aceşti factori au în vedere, în special, categorii de necesităţi din abordarea lui Abraham Maslow ca: securitate şi siguranţă, care vizează protecţia faţă de ameninţări/ pericole la adresa salariatului şi a locului de muncă; contracte umane şi afiliere la grup, de natură socială, ce au în vedere oferirea şi primirea afecţiunii colegilor, sentimentul de a fi acceptat de grupul de muncă din care salariatul face parte şi statutul social şi stimă, referitoare la obţinerea aprecierii celor din jur.

Factorii motivaţionali ce reflectă nemijlocit conţinutul muncii realizate de salariat în virtutea postului deţinut (realizările profesionale proprii, competenţe acordate, natura sarcinilor de realizat, promovarea). Acest tip de factori nu provoacă insatisfacţie atunci cînd lipsesc, însă accentuarea lor poate declanşa satisfacţia. Teoria lui Herzberg demonstrează că satisfacţia şi insatisfacţia nu se exclud reciproc, ci se continuă. Aceste două clase de factori pot fi explicate prin existenţa a două categorii fundamentale de nevoi: nevoi legate de evitarea disconfortului, ce poate fi produs de condiţiile de mediu şi nevoi generate de tendinţa omului de a se autorealiza şi de a se dezvolta.

Tabelul 2.Teoria factorilor duali

Factorii care influenţează sentimentele angajatului faţă de munca sa

Igienici	*Motivaţionali*
– Privesc contextul muncii – Provoacă insatisfacţie în caz dacă nu sînt luaţi în consideraţie – Aceşti factori sînt următorii: securitatea, siguranţa, contacte umane şi afiliere la grup, afecţiunea colegilor.	– Factorii ce reflectă conţinutul muncii realizate de salariat (realizările profesionale proprii, competenţe acordate).

Teoria lui David McClelland

În concepţia lui McClelland, nevoile de realizare, afiliere şi putere nu se exclud reciproc şi nu sînt situate ierarhic, precum cele din teoriile lui Maslow şi Alderfer. Mai mult decît atît, influenţa acestor nevoi asupra comportamentului uman depinde, într-o mare măsură, de influenţa lor reciprocă. Spre exemplu, dacă omul se află la postul de con-

ducere şi are o necesitate înaltă în putere, atunci, pentru realizarea cu succes a activităţii de conducere, corespunzător cu tendinţa în satisfacerea acestei nevoi, este de dorit ca necesitatea de afiliere să fie exprimată mai puţin proeminent. De asemenea, în procesul îndeplinirii activităţii sale de către manager, poate duce la o stare nedorită, combinaţia dintre nevoia puternică de realizare şi nevoia puternică în putere, deoarece prima nevoie întotdeauna va orienta puterea asupra atingerii intereselor personale ale managerului.

Este cert faptul că nu se poate concluziona în ce direcţie se influenţează reciproc aceste trei nevoi. Dar este adevărat că trebuie luată în consideraţie influenţa lor reciprocă la analiza motivaţiei şi a comportamentului uman, dar şi a stabilirii metodelor de gestionare cu procesul de formare şi de satisfacere a necesităţilor, nevoilor.

Modelul aşteptării lui Porter şi Lawer

Modelul aşteptării lui Porter şi Lawer, fiind dezvoltat din concepţiile lui Vroom, precizează faptul că efortul cheltuit nu afectează automat şi direct performanţa. Aceasta este mediată de trăsăturile personale de personalitate, de abilităţile individului, de modul în care este perceput rolul său în organizaţie, fiind în contrast cu abordarea motivaţiei prin prisma relaţiilor umane, prin care se afirmă că satisfacţia în muncă conduce la creşterea performanţei.

Porter şi Lawer susţin că satisfacţia este, mai curînd, un efect şi nu cauză a performanţei. Variabilele care intervin în modelul dat sînt:

1. Valoarea recompensei, similară valenţei din modelul lui Vroom.

2. Percepţia efortului şi posibilitatea recompensei, ce se referă la aşteptările individului ca recompensa să fie dependentă de mărimea efortului.

3. Efortul arată cît de dificile sînt acţiunile persoanei, cantitatea de energie consumată într-o acţiune. Efortul este asociat de autori mai mult cu motivaţia decît performanţa. El este dependent de relaţia dintre valoarea recompensei şi percepţia efortului.

4. Abilitatea şi trăsăturile de personalitate influenţează asupra eforturilor. Astfel inteligenţa, cunoştinţele, abilitatea, capacitatea de a învăţa, trăsăturile afective ale personalităţii conduc la performanţele în muncă.

5. Recompensele, percepute ca echitabile, se referă la nivelul de recompensă, considerat de angajaţi ca satisfăcător pentru a obţine standarde de performanţă.

Teoria lui J. S. Adams

Teoria echităţii, fiind dezvoltată de către J.S. Adams, se orientează asupra sentimentelor angajaţilor, prin corectitudinea cu care sînt trataţi, comparativ cu tratamentul aplicat altora. Drept punct de plecare serveşte teoria schimbului: oamenii îşi evaluează relaţiile sociale aşa cum îşi realizează vînzările şi cumpărările. În general, teoria dată se fundamentează pe două tipuri de comparaţii realizate de oameni:

- Între rezultatul planificat a fi obţinut dintr-o situaţie de muncă şi rezultatul real obţinut.
- Între rezultatele muncii şi efortul propriu, depus într-un anumit context social, pe de-o parte, şi rezultatele şi eforturile altor persoane, apropiate sau semnificative, pe de altă parte.

Ceea ce un angajat primeşte, corespunde, de obicei, contribuţiei pe care o oferă organizaţiei. Astfel, dacă un individ angajat într-o relaţie de schimb cu alte persoane sau cu alte organizaţii evaluează echitarea cîştigurilor primite prin compararea raportului său de eforturi – rezultate cu cel al colegilor de muncă sau al altor persoane. Dacă raporturile sînt percepute egal, atunci apare sentimentul de echitate, dacă nu, apare inechitatea şi tensiunea provocată de aceasta. În timp ce un individ se compară cu colegii săi de muncă, îşi formează ideea echităţii generale în cadrul căreia se află. Dacă se percepe un dezechilibru în evaluarea situaţiei, individul va fi nevoit să întreprindă o acţiune, în scopul restabilirii echilibrului. Aceasta se întîmplă atunci cînd se primeşte o recompensă mai mare pentru acelaşi efort sau aceeaşi recompensă pentru eforturi mai mici.

Pentru a reduce inechitatea, există cîteva modalităţi de acţiune. Dacă individul crede că nu este remunerat corespunzător pentru aportul său, el poate, pe de o parte, să crească randamentul său, cerînd şi creşterea salariului sau să diminueze efortul şi să reducă randamentul. De asemenea, ţine de propria-i decizie dacă să demisioneze, să schimbe persoana de referinţă, sau să reducă inechitatea prin proces cognitiv.

Chestionar în baza teoriei lui A. Maslow

În baza teoriei lui A. Maslow am elaborat un chestionar ce cuprinde următoarele întrebări şi răspunsuri:

a. *Este valabilă teoria bazată pe necesităţi?* Din cele 20 de persoane chestionate, 15 au răspuns că teoria motivaţională după A. Maslow nu este valabilă, din considerentul că necesităţile sînt imposibil de a fi repartizate într-un mod atît de strict, pe cînd 5 persoane au considerat că anume după satisfacerea necesităţilor, dorinţa de a lucra va fi mai mare şi calitatea muncii va fi mai calitativă.

b. *Este oare posibilă influenţa unei necesităţi de nivel inferior asupra alteia de nivel superior?* Din 20 persoane, 13 au fost de acord cu A. Maslow, că nevoile se suprapun şi nesatisfacerea necesităţii de rang inferior afectează nevoia de rang superior, însă 7 persoane au afirmat că necesităţile nu se intersectează şi că nu depind una de alta.

c. *Comportamentul unei persoane este ghidat de sistemul său de necesităţi?* Din numărul de 20 persoane chestionate, 11 au concluzionat că Maslow a avut dreptate, atunci cînd afirma că comportamentul unui individ depinde de satisfacerea necesităţilor personale, căci dacă necesitatea nu este satisfăcută, atunci capacitatea lui de muncă se reduce, iar 9 persoane au răspuns că insatisfacţia personală nu dăunează asupra comportamentului.

d. *Necesităţile pot fi satisfăcute doar într-o direcţie de jos în sus, sau este posibil şi viceversa?* Din totalul de 20 persoane, 10 au afirmat că necesităţile nu au o consecutivitate anumită de satisfacere, căci uneori se poate întîmpla ca omul să-şi satisfacă necesităţile de rang superior şi apoi cele de rang inferior; ceilalţi 10 au ajuns la concluzia că doar satisfăcînd necesitatea de nivel inferior, poate apărea dorinţa de a le satisface pe celelalte.

Referinţe bibliografice:

1. Fundătură D., Băşanu G., *Management-Marketing*, Bucureşti, Editura Diacon Coressi, 1993, 289 p.
2. Kotler, Ph., *Managementul marketingului*, Bucureşti, Editura Teora, 2000, 345 p.
3. Nicolescu, O., *Management*, Bucureşti, Editura Economică, 1995, 407 p.

ВИДЫ НАСИЛИЯ В СЕМЬЕ

Olesea Tatarenco, studentă, Universitatea „Grigore Ţamblac” din Taraclia
Coordonator ştiinţific: **Adina Plătică**, lect. sup.
Recenzent: **Aglaida Bolboceanu**, dr. habil.

Violence is now a widespread social phenomenon that requires immediate liquidation. On the basis of alcoholism and drug abuse, antisocial behavior, violence and crime is child abuse. Regardless of the type and nature of violence in children shows a variety of diseases and mental disorders. Violence against children leads to a profound disturbance of personality. To prevent violence need to change how people think and create conditions where human rights violations, including families, is unacceptable and condemned by society.

Изменение социально–экономической формации приводит к разного рода социальным потрясениям, что наиболее остро отражается на положении детей. Иллюстрацией этого положения может служить ситуация в странах Восточной Европы, включая Р. Молдова, где с начала 90-х гг. XX в отмечается устойчивая тенденция ухудшения положения детей. Насилие над детьми в Р.Молдова сегодня распространенное социальное явление, требующее незамедлительного устранения. На-

силие проявляется в различных формах и приводит к глубоким личностным и социальным нарушениям. У истоков детской наркомании и алкоголизма, асоциальных поступков, преступлений стоят проблемы насилия и жестокого обращения с ребенком. С избиением детей, как это ни кощунственно звучит, все несколько понятнее: родители, которые не могут в силу интеллекта найти нужные слова для ребенка и не умеют сдерживать свои эмоции, пользуются физическим насилием. Но гораздо страшнее насилие моральное, проходящее под лозунгом: «Мой ребенок - моя вещь», которое часто оно скрывается за вывеской строгого воспитания.

В международной конференции болезней МКБ-10 описывается различные заболевания, которые могут быть следствием жестокого обращения. Например: при физическом насилии имеются повреждения частей тела и внутренних органов различной степени тяжести, переломы костей. При сексуальном насилии могут быть заболевания, передающиеся половым путем: инфекционно – воспалительные заболевания гениталий, сифилис, гонорея, СПИД, кровотечение половых органов и прямой кишки, разрыв прямой кишки и влагалища, выпадение прямой кишки.

Независимо от вида и характера насилия у детей, по мнению Сафоновой Т. Я. и Цимбал Е. И., могут наблюдаться различные заболевания, которые относятся к психосоматическим: ожирение, или, наоборот, резкая потеря веса, что обусловлено нарушением аппетита. При эмоциональном (психическом) насилии нередко бывают кожные сыпи, аллергическая патология, а при сексуальном - необъяснимые боли в низу живота. Исследователь И. Кымпяну рассматривает социально-психологический подход к насилию в семье как продукт социализации, воспроизведение той модели поведения, того жизненного опыта, который ребенок получил в семье. С одной стороны, среди мужей, избивающих своих жен, количество тех, кто в детстве был свидетелем подобного отношения отца к матери, в три раза больше, чем число тех, кто воспитывался в благополучных семьях. С другой стороны, настоятельная потребность в самоутверждении в роли мужа обычно наблюдается у тех насильников, которые в детстве испытали деспотическое поведение матери, находясь под ее жестким контролем. Ощущение такого материнского доминирования сохраняется в сфере бессознательного и бывает настолько травматичным, что детерминирует совершения тяжких посягательств на женщин, глубинным смыслом которых является разрыв психологических связей с матерью. Выявлено, что каждый второй из тех детей, кто воспитывался в жестких условиях, впоследствии применяет насилие в отношении своих пожилых родителей, в то время как только один из четырехсот, не подвергшихся насилию, в дальнейшем ведет себя агрессивно. Этим можно объяснить цикличность проблемы внутрисемейного насилия.

Проблема семейного насилия описывается в работе С. Руснак, В. Гонца, С. Кливадэ, Л. Змунчила и рассматривается в аспекте «власть» и «контроль». Унижая жертву, ущемляя ее права и свободу, обидчик получает возможность ощутить свою власть над жертвой, контролировать ее жизнь. По мнению авторов, симптомы посттравматического стрессового состояния, поведения, связанного с экстремальным событием в прошлом, могут проявляться в таких клинических симптомах, как:

1. Немотивированная бдительность. Человек пристально следит за всем, что происходит вокруг, словно ему постоянно угрожает опасность.

2. «Взрывная» реакция. При малейшей неожиданности человек делает стремительные движения.

3. Притупленность эмоций. Бывает, что человек полностью или частично утратил способность к эмоциональным проявлениям. Ему трудно устанавливать близкие и

дружеские связи с окружающими, ему недоступны радость, любовь, творческий подъем, игривость и спонтанность.

4. Депрессия. В состоянии посттравматического стресса депрессия достигает самых темных и беспросветных глубин человеческого отчаяния, когда кажется, что все бессмысленно и бесполезно. Этому чувству депрессии сопутствуют нервное истощение, апатия и отрицательное отношение к жизни.

5. Приступы ярости - не приливы умеренного гнева, а именно взрывы ярости, по силе подобные извержению вулкана. Многие пациенты сообщают, что такие приступы чаще возникают под действием наркотических веществ и алкоголя.

6. Бессонница /трудности с засыпанием и прерывистый сон/. Когда человека посещают ночные кошмары, есть основания считать, что он сам невольно противится засыпанию, и именно в этом причина его бессонницы: человек боится заснуть и вновь увидеть это. Регулярное недосыпание, приводящее к крайнему нервному истязанию, дополняет картину симптомов посттравматического стресса.

Малкина-Пых И. Г. (2008) описывает психологическую реакцию на травму, которая включает три относительно самостоятельные фазы, позволяющие охарактеризовать ее как развернутый во времени процесс:

I. Первая фаза – фаза психологического шока – содержит два основных компонента:

- угнетение активности, нарушение ориентировки в окружающей среде, дезорганизация деятельности;
- ориентация происшедшего. Согласно норме, эта фаза достаточно кратковременна.

II. Вторая фаза– воздействие- характеризуется выражением эмоций, реакциями на событие и его последствия. Это могут быть: сильный страх, ужас, тревога, плачь, обвинение – эмоции, отличающиеся проявлением крайней степени интенсивности. Постепенно эти эмоции сменяются реакцией сомнения в себе.

III. Третья фаза – нормального реагирования – фиксируют травмы и способствуют последующему переходу постстресового состояния в хроническую форму. Нарушения, развивающиеся после пережитой психологической травмы, затрагивают все уровни человеческого функционирования (физиологический, личностный, уровень межличностного и социального взаимодействия) и приводят к стойким личностным изменениям не только у людей, непосредственно переживших стресс, но и у членов их семьи.

В работах С. Руснак, В. Гонца, С. Кливадэ, Л. Змунчала (2010) описаны общие посттравматические симптомы, характерные для детского возраста:

- На физиологическом уровне: различные нарушения сна, частые пробуждения во время сна, кошмары, многие дети жалуются на боли в животе, головные боли, не имеющие физических причин, дрожание.
- На эмоциональном уровне: самая общая и самая первая реакция на пережитый стресс – страх, фобия. Со временем у детей могут развиться специфические фобии: различные расстройства, среди которых боязнь засыпать в темноте.
- На когнитивном уровне: у травмированных детей ухудшается концентрация внимания, они не могут вспомнить важную информацию, связанную с травмой или стрессом. У травмированных детей часто появляются мысли о смерти.
- На поведенческом уровне: у травмированных детей возможно резкое изменение поведения: они не хотят даже ненадолго расставаться с родителями, некоторые нуждаются в постоянном присутствии родителей, боятся остаться одни дома.

По мнению Зиновьевой Н. О. и Михайловои Н. Ф., беседуя с ребенком, социальному ассистенту важно учитывать следующее:

1. Прежде всего, нужно оценить собственное отношение к данной проблеме, к насилию и к сексуальному насилию, в частности. Взрослый, у которого есть собствен-

ные проблемы, связанные с сексуальной жизнью, может столкнуться со значительными трудностями в беседе с ребенком: он не сможет вызвать его доверия и в итоге вряд ли сможет ему помочь.

2. Необходимо обратить внимание на речь ребенка. Часто слова, которыми жертва насилия описывает произошедшее, шокируют взрослых. Если специалист хочет достигнуть поставленной цели, он должен принять язык ребенка и в разговоре с ним использовать те же слова и названия, которые использует сам ребенок. Нельзя давать две противоречивые инструкции одновременно:

- говорить обо всем, что случилось;
- не говорить неприличных слов;

3. Необходимо собрать информацию о ребенке, его семье, интересах, ситуации насилия.

4. Необходимо избегать таких форм телесного контакта как: поглаживания руки, прижимания к себе, которые дают хороший эффект только при установлении тесных контактов с ребенком.

В настоящее время жертвы семейного насилия могут обратиться за помощью практически в любой из государственных центров социального обслуживания семьи и детей. Сегодня существует большая сеть ведомств, каждое из которых имеет централизованное руководство. Наиболее эффективным является кризисный стационар с его нестандартной обстановкой, приближенной к домашней, что создает особый психологической климат и имеет важное психотерапевтическое значение.

Для предотвращении самого факта насилия надо изменить менталитет человека, создать условия, при которых любое попрание прав, а в том числе и семьи, недопустимо и осуждается обществом. И здесь основную роль должны сыграть средства массовой информации. Нужны программы, направленные на повышение правовой грамотности, обучающие общению в семье, психологии поведения, уходу от конфликта. Нужны публикации, не просто осуждающие факты семейного насилия, а предлагающие иные, ненасильственные пути разрешения возникающих конфликтов. Нужны новаторские подходы к вопросам предупреждения и сдерживания насилия в семье. Тогда данную проблему удастся решить, причем только совместными усилиями.

Библиография:

1. *Asistenţa socială. Studii şi aplicaţii*, Coord. G. Neamţu şi D. Stan, Iaşi, Editura Polirom, 2005.
2. Cîmpeanu, I., *Victimizarea şi tehnicile specifice de asistenţă a victimei*// Asistenţa socială. Studii şi aplicaţii. Coord. G. Neamţu şi D. Stan, Iaşi, Editura Polirom, 2005, p. 92-94.
3. Зиновьева Н. О., Михайлова Н. Ф., *Психология и психология насилия. Ребенок в кризисной ситуации*, СПб., Речь, 2003.
4. Малкин–Пых, И. Г., *Психологическая помощь в кризисных ситуациях*, Москва, Эксмо, 2008, с. 138.
5. Международная конференция болезней МКБ-10. Электронная версия // http://www mkb 10.ru/
6. Руснак, С., Гонца, В., Ливадэ, С., Змунчила, Л., *Психологическая работа со случаями насилия в семье: психодиагностика и реабилитация потерпевших и агрессоров*, Кишинёв, 2010, с. 318.
7. Софоновой, Т. Я., Цымбал, Е. И., *Жестокое обращение с детьми: сущность, причины, социально правовая защита*, Москва, 1993.

REACŢIA INDIVIZILOR LA ŞOCUL CULTURAL: ALIENAREA ŞI ACULTURAREA

Mihai Ceban, student, Facultatea de Limbi şi Literaturi străine,
Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălţi
Cordonator ştiinţific: Lilia Răciulă, lect. sup. dr.

Am ales drept punct de reper al acestui articol următorul citat de Edward Hall: *„Cultura* înseamnă comunicare, iar comunicarea înseamnă cultură”, deoarece, precum se

observă în literatura de specialitate „Conceptele de comunicare şi cultură sînt inseparabile. Comunicarea, ca interacţiune socială, este procesul prin care indivizii din aceeaşi cultură sau din culturi diferite îşi transmit reciproc mesaje. Întregul proces este influenţat de cultura căreia îi aparţin deopotrivă emiţătorii şi receptorii. Cum, cînd, unde, în ce fel, prin ce mijloace se comunică sînt chestiuni dictate de cultura fiecăruia" [6; p. 6].

În general, dezvoltarea umană şi existenţa în societate presupun schimbul de informaţii dintre indivizi. „Etimologia latină a termenului *comunicare* („*com*", „*cum*" – împreună şi „*munis*"– lucruri) sugerează însăşi esenţa procesului: comunicarea este un proces, prin care 2 entităţi schimbă între ele mesaje formulate într-un mod comun". Sub genericul extrem de simptomatic al comunicării interculturale se află comunicarea între reprezentanţi ai unor culturi distincte, interacţionînd în diverse contexte şi din diferite motive.

Încă de prin secolul XVIII, Europa se confruntă cu extinderea viziunilor culturale, prin intermediul descoperirii culturii aborigenilor din America şi Asia. Astfel, apare necesitatea de dezvoltare a culturii comunicării, întrebuinţării normelor şi capacităţilor comunicative, deoarece aceasta vizează „abilitatea de a realiza un larg spectru de acte comunicative" [3; p.157]. Însă este necesar să menţionăm că, comunicarea interculturală există din cele mai vechi timpuri ale istoriei şi civilizaţiei omenirii ca, de exemplu, cele mai frecvente fiind (încă în antichitate) contactele economice şi războaiele de cucerire. Comunicarea reflectă cultura. Iar cultura, după cum afirmă Braudel, „este o civilizaţie care nu a ajuns la maturitate încă, la expresia sa optimă; care nu şi-a asigurat creşterea. În aşteptare, şi aşteptarea poate să dureze, civilizaţiile vecine exploatînd-o în mii de feluri" [*Civilisationmateriélle…,* vol. I, 1979, p. 79 *apud* Leclerc, p. 22]. Anume confuzia, incertitudinea, dezorientarea trăită de oameni atunci cînd sînt nevoiţi să se manifeste într-un mediu social sau cultural care le este necunoscut, subînţelege starea de anxietate, definită ca *şoc cultural*.

Astfel, astăzi, cînd comunicarea interculturală a devenit indispensabilă, prin schimbul de experienţă, job, turism şi multe alte mijloace de contact cu alte culturi, indivizii încearcă anumite stări de anxietate, manifestate prin confuzii, incertitudine şi dezorientare atunci cînd sînt nevoiţi să se manifeste într-un mediu social sau cultural necunoscut, trăind astfel, ceea ce specialiştii numesc *şoc cultural.* Atunci cînd reprezentanţi ai unor culturi diferite vin în contact, ei aduc cu sine şi scot în evidenţă, inconştient, elementele specifice culturii lor, fie perceptuale sau socio-culturale. Confruntaţi cu şocul cultural, cu inevitabile sentimente negative de nemulţumire, frustrare, confuzie, indivizii pot ajunge, în opinia Andrei Şerbănescu, „la 2 tipuri de efecte: aculturarea şu alienarea culturală" [8; p. 276].

Conform autorilor americani „aculturarea este procesul prin care indivizii/grupurile de indivizi care intră în contact direct, sînt atraşi, treptat, de sistemul de valori şi practici ale unuia sau altuia dintre indivizi/grupuri" [Redfield, Linton şi Herskovits 1936, p. 149 *apud* Şerbănescu, p. 276]. Atragerea la noua cultură, ca punct al Convenţiei Culturale Europene, presupune „aplanarea vechilor neînţelegeri, prevenirea noilor conflicte şi consolidarea democraţiei" [BICE]. Comportamentul indivizilor este rezultatul interacţiunii dintre diferiţi factori, inclusiv cel cultural. Aşadar, cel de-al doilea tip, numit mai sus alienarea culturală, este, de fapt, „atitudinea iniţială de suspiciune, teamă neîncredere, intoleranţă" [8; p. 279].

Chiar dacă aceşti 2 termeni devin cunoscuţi din ce în ce mai mult, totuşi, pe timpul marilor civilizaţii, separate de distanţele geografice, era prezent atît fenomenul aculturării, cît şi cel al închiderii culturale (al alienării). În prezent, ideea unităţii Europei ne duce la explicaţiile lui Voltaire, precum că: „încă de multă vreme Europa, putea fi considerată un soi de republică, mare împărţită în mai multe state […] toate posedînd aceleaşi principii" [Voltaire, p. 14 *apud* Leanca, p. 103]. Această *republică,* prezisă de Voltaire, a devenit o arenă de confruntare a diferitor culturi. Am dori să ne referim aici şi la ţările membre ale

Uniunii Europene puţin, deoarece este o temă foarte actuală, datorită faptului că în ultimii ani, Republica Moldova a depus eforturi mari pentru a se orienta către Europa, Uniune cu noi ambiţii, aspecte şi influenţe. Drept confirmare, aducem exemple de etnopsihologie ce evidenţiază anumite credinţe şi valori importante pentru diferite culturi:

- Germanii accentuează valoarea organizării şi a conformităţii;
- Belgienii subliniază valoarea intuiţiei şi a sentimentelor în relaţiile umane;
- Englezii respectă inteligenţa, înclinaţia spre economie;
- Italienii – închidere în sine, comunicare prin gesturi, manifestarea prin artă.

În fiecare din aceste ţări, populaţia autohtonă a simţit deja sentimentul aculturării şi alienării, dar recunoaşte, oare, cineva acest lucru? Deocamdată, nu ne rămîne decît să agreăm ideea că „cunoaşterea diferitor civilizaţii, va contribui fără doar şi poate la propria noastră cunoaştere, căci întotdeauna caracteristica unei lumi găseşte ecouri îndepărtate într-o altă arie geografică" [7; p.9]. Revenind la şocul cultural, acesta se desfăşoară, în general, în cinci faze: „contactul, dezintegrarea, reintegrarea, autonomia şi independenţa. Acesta nefiind un plan strict, cu faze prin care trec toţi, însă este un model valabil pentru majoritatea" [ibidem]. De fapt, tranziţia de la o cultură la alta e resimţită de mulţi indivizi ca o experienţă negativă, dăunătoare şi mai mult distructivă. Faptul că poporul român, fiind unul deosebit de loial şi mai mult paşnic, de-a lungul istoriei a suportat tot felul de frustrări, pierderi şi dezamăgiri.

În orice caz, din punct de vedere lingvistic, aculturarea include şi asimilarea de neologisme, fenomen ce prezintă interes şi e practicat de tinerii contemporani. Ceea ce determină pe unii să menţioneze că „această influenţă e în stare să reînvie unele cuvinte de altă provenienţă care deja ieşiseră din uz" [3; p. 58].

„Aculturarea este procesul prin care indivizii/grupurile de indivizi care intră în contact direct sînt atraşi treptat de sistemul de valori şi practici ale unuia sau *altuia* dintre indivizi/grupuri" [Redfield, *et alii*, 1936, p. 149 *apud* Şerbănescu, p. 277]. După cum am menţionat mai sus, se disting cîteva tipuri de aculturare: colonizarea şi invazia, aculturarea unilaterală, bilaterală, multilaterală şi contactul între grupuri naţionale şi extranaţionale. Însă, toate acestea au lăsat doar seminţe rodnice pe arealul culturii româneşti, adică totalitatea proceselor ce stau la baza culturii noastre de azi, au influenţat cultura naţională prin fenomenul de adaptare şi asimilare parţială. Acest fapt este clar observat în modul în care comunicăm vizavi de reprezentanţii altor culturi. Poporul român se deosebeşte de alte popoare prin cultura sa bogată, cu un vădit substrat de elemente antice, fapt care justifică tendinţa sa spre perfecţiune. De exemplu, în discuţii aceştia tind să corecteze greşelile stilistice, lexicale sau gramaticale, acţiune deloc întîlnită însă la englezi, americani sau francezi.

Problema plecării peste hotare, astăzi fiind cea mai acută (indiferent de motiv: serviciu, turism, odihnă sau insuficienţa de bani) conduce, inevitabil, la un impact cultural, caracterizat prin contacte de scurtă durată. Acesta, la rîndul lui, „poate cauza şocul cultural, ca o reacţie la luxaţia culturală, manifestată ca incapacitate temporară de comunicare" [8; p.273]. Termenul de *şoc cultural* pare a fi unul straniu, însă nicidecum primitiv. Antropologii călătoresc prin diferite locuri, cu scopul de a cunoaşte civilizaţii băştinaşe şi se pot ciocni, nu mai puţin decît noi, cu acest fenomen, însă recent a fost elaborat un proiect, cu ajutorul căruia, aborigenii din Insula Tanna s-au deplasat în Marea Britanie pentru a face cunoştinţă cu civilizaţia contemporană, iar emoţiile acestora, iniţial pozitive, s-au manifestat mai tîrziu prin ostilitate şi enervare, ca, în sfîrşit, să se definească aculturarea [NGC]. Iată o realitate ce demonstrează că şocul cultural predomină la plecarea de lungă durată dintre 2 culturi diferite, atît ca progres, cît şi ca civilizaţie în sine, după cum spunea antropologul Franz Boas: „Nu va fi o exagerare să spunem că nu există oameni a căror dezvoltare culturală s-a înfăptuit fără influenţa culturilor străine" [11], referindu-se la faptul că cultura tuturor popoarelor este afectată de alte culturi, nu numai a minorităţilor şi oamenilor primitivi.

Astăzi, fiecare ţară are propriile sale principii de supravieţuire la impactul cultural. Bunăoară, egalitatea, individualitatea şi responsabilitatea, la americani, este cu greu înţeleasă de către noi, românii. Şi invers, bunătatea, atenţia şi ospitalitatea sînt lucruri bizare pentru alte culturi, remarcate prin progres tehnic. Cu toate acestea, aculturarea în ţara noastră a avut loc cu succes la nivel naţional, adică de comunicare interculturală între minorităţile şi majoritatea, prezente aici prin anii '90. Schimbul de tradiţii, libertatea în exprimare, unirea pentru un viitor mai bun, etc. a beneficiat extinderea şi adaptarea la cultura română a minorităţilor. Procese asemănătoare de transformări social-economice, politice şi etnice avînd loc pe parcursul istoriei, spre exemplu, şi în Grecia Balcanică, prin „îmbinarea şi interacţiunea elementelor greceşti şi orientale, deschizînd astfel o nouă etapă" [2; p. 8]. Această influenţă s-a exercitat şi asupra romanilor, răsfrîngîndu-se în continuare asupra civilizaţiei europene, iar mai tîrziu şi asupra celei mondiale.

Cercetările actuale demonstrează că în procesul comunicării interculturale, „adaptarea poate avea loc la unele persoane mai repede decît la altele" [10; p. 295], aceasta datorîndu-se faptului că factorii psihologici, sociali şi culturali pot fi cunoscuţi de majoritate, astfel se face posibilă uşurarea comunicării şi acordului.

Aculturarea joacă un rol progresiv în societatea mondială, ea „presupune recepţionarea normelor altei culturi, cunoaşterea tezaurului istoric, prin care putem găsi limbă comună" [10; p. 23], dar adesea acest fenomen este impus în procesul de extindere politică. La acest subiect am putea adăuga miile de exemple şi opinii existente, după cum am menţionat mai sus, în situaţia plecării peste hotare, călătoriilor şi chiar discuţiilor pe internet, care scot la iveală şocul cultural, întîlnirea cu o altă civilizaţie, cu un alt nivel de dezvoltare, în special, pentru noi, cei din Republica Moldova. Inclusiv, am putea menţiona aici şi impresiile scriitorilor, începînd cu Diodor de Sicilia, Homer, Platon, Herodot ş.a., pînă la Eminescu, Minulescu sau Paul Goma. (Or, în cadrul literaturii române, noţiunea de *şoc cultural* este substituită cu termenul călinescian *complexul Golescu*).

În această ordine de idei, menţionăm că exemple întîlnim şi la Motesquieu, în romanul său „Scrisori persane". Chiar dacă îl folosea pe atunci ca mijloc de atac contra despotismului monarhic şi satirizare a societăţii, astăzi, devine pentru noi un nemaipomenit model de şoc cultural, cu rezultate de aculturare şi alienare în urma confruntării personajelor principale, 2 persani, cu societatea „colorată" din Franţa secolului al XVIII-lea. Faptul că pe acele timpuri are loc ciocnirea dintre reprezentanţii a 2 civilizaţii absolut diferite, bogate prin diverse obiceiuri culturale şi comportamente proprii, susţine tendinţa contemporană de a înţelege „restul lumii".

Dar, cu toate acestea, în legătură cu alienarea culturală, ca o reacţie a indivizilor la şocul cultural, amintim de exemplul din viaţa filosofului Diogene din Sinope, care se plimba cu o lampă aprinsă prin centrul Atenei. Întrebat de ce face asta, el a răspuns: „Caut un om" [Miklos]. Acest om subînţelegea *cultura proprie* a grecilor, care deja pierduse o parte din particularităţile sale.

„Alienarea culturală se manifestă printr-un proces de devalorizare a culturii gazdă şi dorinţa de întoarcere la cultura de origine, individul avînd sentimente de marginalizare socială, frustrare, furie" [8; p. 279]. Acest sentiment al dezrădăcinării produce teamă, neîncredere şi incapacitatea de a se adapta la noua cultură. Chiar dacă este un proces rar întîlnit, totuşi, are loc ca o reacţie.

Spre exemplu, în perioada antică, nici un roman nu era admirat şi socotit cult, dacă nu ştia limba greacă, în timp ce grecii „nici nu se gîndeau să înveţe latina şi habar n-aveau de Cicero şi Virgiliu" [1; p. 31]. În general, intelectualii elini, precum şi italienii în secolul al XVI-lea sau francezii secolului XVIII, considerau cultura lor superioară şi evitau orice legătură cu cele străine, pentru a evita aculturarea.

În concluzie, orice modificare a factorului cultural are efect asupra comunicării dintre persoane, iar experienţele de comunicare interculturală îl ajută pe individ să cunoască şi să aprecieze alte culturi, dar şi s-o înţeleagă mai bine pe a sa proprie. Fiecare din noi, într-o măsură mai mică sau mai mare, dacă nu a trăit, atunci va trăi aşa-numitul şoc cultural, deoarece societatea de azi tinde spre mondializare, spre dezvoltare culturală, a cărei înfăptuire nu este posibilă fără influenţa culturilor străine. Şi aşa cum rezultatul procesului de aculturare este adaptarea, care poate conduce şi la alienare, obligaţia noastră este de a lua în considerare faptul că cel mai important în comunicarea eficientă interculturală este „să realizăm că toţi sîntem altfel şi cu diferite faţete" [1; p. 281], necesitînd să fim flexibili, cu atitudini pozitive şi adoptînd comportamente compatibile cu orice societate, deoarece mediul universitar este locul de însuşire şi dezvoltare a culturii, căci „poporul are cultură, dar nu şi ambiţia de a se cultiva" [1; p. 32].

Referinţe bibliografice:

1. Aries, Ph., Duby, G., *Istoria vieţii private. De la Imperiul Roman la anul 1000,* Volumul I. Trad. Ion Herdan, Bucureşti, Editura Meridiane, 1994.
2. Cuzişcin, V. I., Potlog, V., *Istoria Greciei antice,* Trad. A. Creţu, C. Drumov, I. Sandu, Chişinău, Editura Univesitas, 1992.
3. Isac, Ş., *Dezvoltarea competenţelor comunicative vs. anglicismele recente în limba română. Monografie,* Chişinău, CEP USM, 2004.
4. Leanca, G., *Cultură politică şi univers cultural în relatările călătorilor francezi prin spaţiul românesc //* Cultură politică şi politici culturale în România modernă, Culegere de studii editată de Alexandru Zub şi Adrian Cioflâncă, Iaşi, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza", 2005.
5. Leclerc, G., *Mondializarea culturală: Civilizaţiile puse la încercare,* Chişinău, Editura Ştiinţa, 2003.
6. Pascu, R., *Comunicarea interculturală*. Curs.
7. Simu, O., *Civilizaţia japoneză tradiţională,* Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1984.
8. Şerbănescu, A., *Cum gîndesc şi cum vorbesc ceilalţi. Prin labirintul culturilor,* Iaşi, Editura Polirom, 2007.
9. Кравченко, А.И., *Культурология*: Учебное пособие для вузов, 3-е изд, Москва, Академический проект, 2001.
10. Chataway C., Berry J.W., *Acculturation experiences, appraisal, coping and adaptation*. // Canadian Journal of Behavioural Sciences, 21, p. 295-309, 1989.
11. http://ru.wikipedia.org/wiki/Аккультурация
12. http://facultate.regielive.ro/cursuri/comunicare/deprinderi_de_comunicare-942.html
13. http://news.sciencemag.org/sciencenow/2009/01/08-02.html
14. http://curentul.net/2009/07/17/socul-cultural-adaptarea-in-america/
15. http://www.culturasicomunicare.com/v3/Miklos%20-%20Alienarea%20relatiilor%20interumane%20prin%20intermediul%20comunicarii%20IM.pdf
16. http://natgeotv.com.au/programmes/meet-the-natives
17. http://www.bice.md/?cid=32&link=217

COMUNICAREA ŞI STRUCTURA PERSONALITĂŢII JUVENILE

Lilia Arteni, masterandă, Institutul de Ştiinţe ale Educaţiei, Chişinău
Coordonator ştiinţific: **Nelu Vicol**, dr.

Comunicarea este considerată de către toţi cercetătorii o condiţie indispensabilă pentru însuşirea experienţei umane şi, prin urmare, pentru dezvoltarea capacităţilor spirituale, accelerînd dezvoltarea psihică. Influenţa comunicării asupra dezvoltării psihice e diferită pentru fiecare etapă a entogenezei. Ea se intensifică permanent, odată cu evaluarea vieţii spirituale a copilului şi interacţiunea lui cu lumea înconjurătoare.

V.F. Lomov explică influenţa comunicării prin formarea fondului cumulativ de informaţii, care este utilizat de fiecare partener în comunicare. Fiind un sistem deschis şi mo-

bil, comunicarea asigură repartizarea funcţiilor, schimbarea rolurilor, compensare şi control reciproc. Important este că în integrarea şi transformarea informaţiilor prezente în funcţionarea oricărui proces cognitiv, participă nu doar informaţia deţinută de individ, ci şi cea obţinută de la partenerii de comunicare.

Ştiinţa psihică a stabilit că dezvoltarea individuală a omului şi formarea personalităţii lui au loc, înainte de toate, ca rezultat al interacţiunii active cu mediul înconjurător. În diferite perioade ale vieţii omului, corelaţia dintre factorul social şi cel biologic nu e identică. Odată cu vîrsta, influenţa factorului social asupra dezvoltării psihice se intensifică. Schimbările psihice, la care este supus, sînt generate de nevoile şi trebuinţele pe care el le resimte în diverse perioade de vîrstă. Nevoia de a şti a şcolarului mic, convertită în nevoia de creaţie a puberului, devine şi mai activă la adolescent, luînd forma creaţiei cu valoare socială.

Dorinţa adolescentului de a fi unic ia forma nevoii de a se manifesta ca personalitate, ca subiect al unei activităţi, socialmente recunoscută şi utilă, valoroasă. Nevoia de a fi o personalitate se manifestă, adeseori, prin tendinţa expresă a adolescentului spre originalitate: creaţia, producerea a ceva nou. La această vîrstă, el se transformă din consumator de cultură în creator de cultură, încercîndu-şi aptitudinile pentru poezie, desen, muzică. Din dorinţa de a ieşi din comun, de a fi ca nimeni altul, adolescentul îşi întrece prietenii în comportamente sociale şi deviante, afişează depravări sexuale, pe care, de altfel, nici nu le găseşte plăcute, riscînd chiar să rămînă „robul” lor.

Din punct de vedere psihic, este perioada în care se va finaliza structura psihologică a individului. Este perioada a ceea ce se poate exprima prin sintagma cererii şi a ofertei. Este perioada cînd adolescentul se vede nevoit să facă faţă cerinţelor societăţii, dar, uneori, se poate vedea neputincios, în faţa unor astfel de cerinţe. De asemenea, apar contradicţii şi între ceea ce aşteaptă el de la viaţă şi ce i se oferă în schimb.

Adolescenţa este etapa cea mai dinamică a dezvoltării umane, care excelează prin multitudinea, diversitatea şi complexitatea modificărilor la care este supus organismul. Acesta se transformă sub raport fizic, prin creşterea diferitelor sale segmente, aparate, organe, sub raport psihic, prin apariţia şi intrarea în funcţiune a unor capacitaţi intelectuale, afective, volative, motivaţionale, aptitudinale, atitudinal-caracteriale, sub raport social, prin sporirea gradului de implicare şi realizare socială.

Astfel, nu poate fi contestat faptul că, la această vîrstă, întră în funcţiune cele mai dramatice contradicţii, manifestate între dezvoltarea biologică şi cea social-psihologică, între aspiraţii şi posibilităţi, între diferite categorii de necesităţi şi modalităţile de satisfacere a lor.

Adolescenţa nu este, prin natura şi factorii ei constituenţi, o perioadă de criză, o vîrstă ingrată sau o constestaţie, dar, în lipsa unor influenţe educative pozitive, favorabile, valorizate social, ea ar putea deveni o astfel de vîrstă. Aflîndu-se într-o permanentă căutare şi descoperire de sine, proces deloc simplu, adolescentul se individualizează neîncetat, se diferenţiază de alţii, se afirmă ca personalitate.

Goethe spunea că: „personalitatea este bunul cel mai de preţ al omului”. Procesul construirii personalităţii începe din primele zile ale copilăriei şi continuă toată viaţa omului, producîndu-se, evident, nu întotdeauna uniform şi continuu, ci şi cu zig-zag-uri, cu salturi spectaculoase, dar şi cu retardări descurajante, nu permanent egal şi perfect, ci şi cu perioade de inegalitate, de dezvoltare dezarmonică, haotică. De aceea, pe bună dreptate, am putea considera adolescenţa ca fiind „un laborator de plămădire” a persoanei. Descoperirea „eu”-lui e considerată de psihologi drept una dintre cele mai importante realizări ale adolescenţei. Lumea interioară, propriile trăiri emoţionale, gînduri, capacităţi, devin pentru adolescenţi principala realitate, pe cînd realitatea fizică capătă semnificaţia unui fundal pe care se desfăşoară experienţa subiectivă a personalităţii în această perioadă. Imaginea „eu”-lui mai este la această vîrstă confuză, nedefinită şi nesistematizată, ceea ce duce la nelinişte şi la

senzaţia unui gol interior ce trebuie lichidat. Aceasta îi determină pe adolescenţi să caute asemănări cu semenii şi sa-şi demonstreze apartenenţa la un grup social, constituind pentru el nu doar un refugiu, ci şi un important mijloc de satisfacere a unor nevoi sociale (afirmare, protecţie, securizare, siguranţă etc.).

Întrebarea „Cine sînt eu?" devine obsedantă. El provoacă confruntările cu alţii pentru a se înţelege mai bine pe sine sau pentru a se autodepăşi şi autoperfecţiona. Adolescentul simte altfel, gîndeşte altfel, vrea şi aspiră altfel, decît o făcea cînd era copil, devenind, în felul acesta, foarte personal. Apelează la învăţarea unor citate, cugetări, aforisme, îşi elaborează scheme rezumative, personale originale, elegante.

La această vîrstă se dezvoltă mult debitul verbal, fluenţa discursului, flexibilitatea verbală. Se adoptă un mod propriu de semnătură, se elaborează algoritmi şi stereotipi verbali, ce servesc la soluţionarea diferitelor situaţii (introduceri într-o conversaţie, modalităţi de încheiere a convorbirilor etc.). Conştientizînd valoarea de influenţare a cuvîntului, vorbirea devine mai nuanţată, plastică, în funcţie de particularităţile situaţiilor (oficiale sau intime). Tot acum, însă, în vorbirea adolescentului pătrund şi au o frecvenţă mare de utilizare expresiile şablon, clişeele verbale, cuvintele parazite, excesele de exclamaţii, vulgarismele, agramatismele, neglijenţa în stilul comunicării, fie din insuficienţă cognitivă, fie din teribilism.

Satisfacerea nevoilor de autodeterminare şi autoeducare se datorează maturizării sociale a adolescentului. El descoperă valorile materiale şi spirituale, pe care le însuşeşte şi le transfigurează în modele şi idealuri de viaţă, îşi elaborează sisteme de reprezentări, idei şi concepţii despre lume şi viaţă, care îl ghidează în fixarea unei linii personale de conduită în acord cu ceea ce simte, gîndeşte şi vrea.

Descoperindu-se pe sine, pe alţii şi lumea, formîndu-şi sisteme de idei personale, adolescenţii le transformă în criterii apreciative, valorizatoare, îşi susţin şi argumentează punctele de vedere, uneori, manifestînd chiar o rigiditate intelectuală, un spirit de contradicţie exagerat. Ei procedează astfel nu pentru că ar ţine atît de mult la argumentele invocate, ci din dorinţa de a fi originali. Nevoia de originalitate este expresia nevoii de valorificare socială, care caută formele proprii de realizare şi afirmare socială, deosebite de cele din copilărie, în schimb, mult apropiate de ale adultului, alegînd propriul loc şi rol în viaţă. Acest proces stimulează noi interese, aptitudini, elemente integrative ale conştiinţei, constituind concepţia despre lume şi societate.

Treptat, se realizează trecerea de la control la subcontrol, de la educaţie la autoeducaţie. Tînărului nu-i mai place să fie tutelat, preferă ca singur să-şi stabilească scopurile, modul şi mijloacele de realizare a lor. Dacă înainte judeca cu inima, acum începe să judece cu raţiunea, romantismul şi exaltările sînt înlocuite cu un realism viguros, ajunge să se aprecieze obiectiv, să suporte observaţiile care i se fac.

Iată, deci, că majoritatea acestor atribute ale personalităţii sînt întîlnite în adolescenţă, într-o formă particulară, evident, însă suficient de bine conturate şi consolidate, fapt care confirmă că adolescenţa este „laboratorul" unde se modelează personalitatea umană.

Studiind particularităţile comunicării elevilor de vîrstă superioară, e necesar de a atrage atenţia la diversitatea funcţiilor ei. În primul rînd, comunicarea adolescentului constituie un canal de informaţie foarte important. În al doilea rînd, comunicarea e un tip de activitate, care exercită o influenţă considerabilă asupra dezvoltării personalităţii juvenile. Şi nu în ultimul rînd, comunicarea e un tip de contact emoţional, care contribuie la dezvoltarea laturii emoţionale a personalităţii şi la formarea respectului de sine, care e atît de necesar la această vîrstă.

În perioada juvenilă, o dezvoltare deosebit de intensă o capătă sentimentele superioare. Însuşirea normelor şi principiilor de conduită se transformă într-o gamă complexă de

sentimente morale – sentimentul datoriei faţă de societate şi faţă de alţi oameni, sentimentul solidarităţii, prieteniei şi al dragostei, sentimentele estetice şi intelectuale.

Bineînţeles, schimbările din sfera emoţională nu se explică numai prin maturizarea biologică. Factorii sociali şi condiţiile de educaţie sînt, în acest sens, la fel de importante. Pentru vîrsta adolescenţei, printre obiectivele educaţiei şi autoeducaţiei, trebuie să se găsească şi antrenarea mecanismelor de autoreglare, de inhibare şi de control a manifestărilor emoţionale. Unii psihologi au constatat că indicii înalţi de nelinişte-alarmă, în rîndul multor adolescenţi testaţi, sînt determinaţi de comunicare, mai ales, de comunicarea cu părinţii şi cu adulţii, faţă de care se manifestă o atitudine de dependenţă, ceea ce impune necesitatea de a trata cu o deosebită atenţie sfera emoţională a adolescenţilor, deoarece mecanismele de dereglare şi selectivitate a emoţiilor sunt, la această vîrstă, încă instabile. Comunicarea cu adulţii are o deosebită importanţă la vîrsta adolescenţei. Ea ţine de problema relaţiilor dintre generaţii, de aceea implică multe nuanţe cu caracter social, psihosocial şi individual. Relaţiile dintre generaţii au fost dintotdeauna dificile, din cauza faptului că fiecare dintre acestea este purtătoarea unor valori spirituale, culturale, morale, a unor norme şi modele de conduită. Odată asimilate, ele se stabilizează şi, de aceea, se schimbă mai încet decît condiţiile de viaţă, căpătînd o nuanţă de rigiditate. Generaţiile tinere pot să manifeste protest faţă de această rigiditate, elaborează noi valori, deseori, neînţelese şi neacceptate de generaţiile predecesoare. Diferenţa valorilor se află la baza conflictelor dintre generaţii, care, într-o oarecare măsură, se manifestă în toate relaţiile interpersonale ale adolescenţilor cu adulţii. Aceasta se referă, în primul rînd, la relaţiile cu părinţii. Ele merită o atenţie deosebită, deoarece familia reprezintă unul din principalii factori de socializare a personalităţii, caracterul relaţiilor familiale influenţează, în mod direct, asupra psihicului şi destinului individului. În conformitate cu tonul emoţional, psihologii plasează relaţiile adolescenţilor cu părinţii în diapazonul a două extreme: de la reacţiile calde, apropiate, binevoitoare, pînă la cele glaciale, duşmănoase. Toate cercetările din psihologia juvenilă demonstrează că primul gen de relaţii cu părinţii este cel cu influenţă binefăcătoare asupra psihicului şi personalităţii copiilor. Tendinţa spre autonomie, necesitatea de afirmare şi autorealizare, sentimentul crescînd al respectului de sine, îi fac pe adolescenţi să se detaşeze de tutela părintească. Pe de altă parte, neliniştea, îndoielile referitoare la propria valoare, îi face pe adolescenţi să caute în persoana părinţilor sprijin, sfaturi, înţelegere şi ajutor. Dezvoltarea nivelului intelectual duce la apariţia atitudinii critice faţă de anumite aspecte ale activităţii şi conduitei adulţilor, autoritatea părinţilor încetează a mai fi un fapt indiscutabil. S-ar părea că părinţii sinceri în contactul cu copii, ar trebui să-i cunoască şi să-i înţeleagă mai bine ca oricine. În realitate, însă, chiar şi cel mai iubitor părinte vede în persoana adolescentului un copil care trebuie să asculte şi să se supună. Contradicţiile dintre aşteptările adolescenţilor şi cele ale părinţilor duc la neînţelegere şi conflicte, disconfort şi insatisfacţie pentru ambele părţi. Cu cît stilul de comunicare al părinţilor cu copiii este mai autoritar, cu atît aceste conflicte se înteţesc mai mult. Pe de altă parte, excesul de liberalism îi face pe copii să se simtă părăsiţi, însinguraţi, ceea ce îi determină să caute căldură sufletească în altă familie. Scăderea elementului autorităţii şi controlului din partea părinţilor poate avea consecinţe morale nefaste.

Cultivarea abilităţilor şi deprinderilor de comunicare începe în familie. Adulţii trebuie să reţină că forma, stilul şi conţinutul raporturilor familiale determină formarea unor trăsături de caracter la copii. Comunicarea socială este un constructiv schimb reciproc de informaţii, impresii, opinii, aprecieri critice, propuneri orientate spre realizarea unui scop. Discuţia vizează procedeele de realizare a unui obiectiv comun pentru părinţi şi adolescenţi, constituind un detaliu al intercomunicării. Este o modalitate eficientă de a influenţa gîn-

durile, atitudinile şi conduita partenerilor. Cearta constituie o ciocnire a scopurilor, intereselor, valorilor şi calităţilor unor persoane. Discuţia evită aprecierile negative, pe cînd cearta presupune acuzarea, desconsiderarea şi chiar înjosirea persoanei. Analiza unor discuţii înregistrate ne demonstrează că schimbul reciproc de opinii şi convingeri se desfăşoară într-o formă amabilă, chiar şi în cazul prezenţei controverselor. Cearta denotă o contestare a motivelor, scopurilor, valorilor partenerului, în situaţiile tensionate, însoţite de izbucniri ale emoţiilor egocentrice, oamenii îşi concentrează atenţia asupra lor, uitînd de partener. Nici părinţii, nici adolescenţii, în astfel de situaţii, nu fac excepţii. În situaţiile conflictuale ambele părţi se gîndesc numai la sine, ţin cont doar de propriile dificultăţi, nu iau în seamă starea şi emoţiile partenerului. Cercetările efectuate, sinteza observaţiilor, ne permit să menţionăm că atît părinţii, cît şi adolescenţii, percep acut necesitatea de a cunoaşte arta comunicării, de a se antrena în dialoguri şi discuţii. Ambele părţi înţeleg că:

- capacitatea de a se menţine în limitele discuţiei nu poate substitui structura complexă a culturii comunicării şi că adevărata artă psihologică a intercomunicării presupune susţinerea partenerului, în vederea respectării acestor limite;
- spiritul de observaţie, atenţia, reţinerea şi tactul reprezintă calităţile umane ce determină eficienţa şi controlul comunicării, constituind şi baza psihoprofilaxiei conflictelor;
- este necesar de conştientizat mecanismul conflictului, în scopul dirijării lui (evitării, soluţionării şi transformării caracterului distructiv al acestuia în unul constructiv);
- simetria relaţiilor interpersonale diminuează simţitor capacitatea partenerilor de a asculta, de a auzi şi de a se înţelege reciproc;
- procedeul cedărilor se bazează pe un sistem de imagini monocentrice şi nu duce la rezultate stabile, fiindcă partea care cedează consideră că a făcut totul pentru a evita conflictul şi nu învaţă a înţelege partenerul, iar partea care se foloseşte de cedare se obişnuieşte a ţine cont numai de emoţiile şi sentimentele proprii;
- relaţiile afective, mecanismul şi scenariul situaţiilor conflictuale se repetă şi se consolidează pe parcursul anilor.

Aşadar, părinţii şi adolescenţii obţin rezultate pozitive în cultura comunicării, numai dacă înţeleg şi conştientizează necesitatea de a refuza elementele, mecanismul şi scenariul conflictelor, de a cunoaşte şi a practica un nou stil de comunicare, bazat pe stimă reciprocă şi empatie.

Relaţiile între părinţi şi copii presupun un mecanism deosebit, filtrat social, ele au la bază statuarea comunicării, în care se realizează un model, un pattern de conduită. În cadrul acestor relaţii, părinţii încearcă şi unora chiar le reuşeşte, să socializeze copiii, să contribuie la modificarea şi perfecţionarea stilului de interrelaţionare din copilărie. Pentru aceasta, ambele părţi ale ecuaţiei au nevoie de deprinderi, abilităţi sociale pentru facilitatea intercomunicării.

1. Intercomunicarea va fi mai eficientă dacă adultul va ocupa poziţia „alături de adolescent”.

2. Relaţiile de colaborare trebuie să predomine în familie, deoarece ele înlesnesc formarea sistemului de reprezentări şi a comportamentului sociocentric al părinţilor şi al adolescenţilor. E necesar să aplicăm consecvent în activitatea şi viaţa familiei formulele de tipul: „Noi facem”, „Noi decidem”, „Noi dorim”, „Noi aşteptăm”, „Noi realizăm”, „Noi credem”, „Noi tindem”, „Noi continuăm”, „Noi ambii nu avem dreptate”, „Noi planificăm” etc.

3. În intensificarea autocontrolului şi combaterea fermă a emoţiilor şi sentimentelor astenice cu caracter distructiv (în primul rînd, eliminarea sau transformarea celor mai periculoase emoţii: invidia, răzbunarea şi gelozia), s-au dovedit a fi eficiente următoarele remedii:

a) afirmaţiile pozitive (autosugestiile) de tipul: „Eu sînt bun, calm, obiectiv”, „Eu mă respect, fiindcă nu doresc să fac nimănui nici un rău”, „Eu vreau ca toţi să fie feri-

ciţi”, „Eu sînt mărinimos”, „Eu sînt atent”, „Eu sînt în stare să fac multe lucruri bune”, „Consider răzbunarea drept act impulsiv, negîndit şi nu răspund la el”, „Nu sînt gelos(-oasă), deoarece prietenul meu este generos, înţelept şi confirmă aceasta numai prin fapte frumoase” etc.;

b) dezvoltarea capacităţii de control şi autocontrol prin însuşirea exerciţiului „stop-acţiune”, ce constă în „stoparea mintală” a lanţului de evenimente, acţiuni, în corelaţie cu sine, estimarea lor minuţioasă, prin intermediul autochestionării, adică ne punem singuri un şir de întrebări de tipul: „Ce faci?”, „Cum faci?”, „De ce?”, „Faci bine?”, „Eşti satisfăcut?”, „Cum reacţionează cei din jurul tău?”, „Nu ţi-e ruşine pentru vorbele sau faptele tale?”, „Cum ar proceda o altă persoană în locul tău?”, „Ce simte partenerul?” etc.;

c) formarea capacităţii de a te privi de la o parte, „cu ochi străini”, în scopul autodeterminării în acţiuni şi comportament.

4. Însuşirea căilor psihofiziologice de canalizare a stării de tensionare afectivă, prin intermediul culturii fizice (antrenamentului fizic): alergări uşoare, plimbări, jocuri în grup sau în perechi: ping-pong, fotbal, volei etc. Este necesar să ştim că mişcarea, activitatea fizică nu numai că este fundamentul sănătăţii somatice, ci contribuie şi la relaxarea emoţională. Sub influenţa exerciţiilor fizice şi mişcării active, se produce în creier o anumită cantitate de substanţă ce acţionează asupra tonusului vital, făcîndu-ne calmi, vioi, energici, rezistenţi, şi, prin urmare, canalizîndu-ne iritarea. Totodată, trebuie să reţinem că iritarea nu poate fi depăşită doar prin intermediul autoreglării fiziologice, cum cred cei care-şi concentrează forţele asupra perfecţionării fizice.

5. Cultivarea sentimentului de empatie, orientat spre formarea unui climat familial cordial, binevoitor şi stabil.

6. Studierea literaturii de specialitate pentru acumularea cunoştinţelor respective.

7. Organizarea raţională şi interesantă a vieţii de familie, ce include următoarele exigenţe (foarte concis):

- stima şi ajutorul reciproc;
- repartizarea obligaţiunilor (ţinînd cont de starea sănătăţii, vîrstă, sex, ocupaţii, interese şi aspiraţii ale membrilor familiei);
- organizarea sărbătorilor, călătoriilor cu familia (în sînul naturii, la teatru, expoziţii, etc.).
- relaxarea emoţională prin intermediul exteriorizării emoţiilor şi sentimentelor stenice (zîmbet, bucurie, umor, veselie etc.), în baza procedeelor cunoscute: glume, bancuri, scamatorii, uneori, diminuări sau exagerări intenţionate;
- formarea atitudinii pozitive faţă de viaţă.

8. Diferenţierea situaţiei de conflict, ce constă în necoordonarea sau necoincidenţa intereselor, de conflictul propriu-zis, care conţine reproşuri, ofense, ceartă etc.

9. Cunoaşterea şi conştientizarea structurii şi mecanismului de declanşare a conflictelor.

10. De reţinut că iniţiatorul concilierii este persoana care posedă bărbăţie şi curaj şi acela, la care sistemul reprezentări sociocentrice deja funcţionează, exteriorizîndu-se într-un comportament sociocentric, constructiv, socio-afectiv.

11. Renunţaţi să „căutaţi” vinovatul în situaţiile dificile, de intercomunicare şi în alte acţiuni şi evenimente familiale.

12. Concilierea poate avea loc pe două căi:

a) directă – presupune o discuţie deschisă, sinceră;

b) indirectă – prin utilizarea diverselor pretexte (întrebări cu caracter practic, invitaţie).

13. De reţinut că egalitatea în familie este întotdeauna relativă, deoarece omul este o fiinţă biopsihosocială, cu particularităţi respective, care-i centrează funcţiile şi activitatea.

Căminul familial şi colaborarea adevărată se poate realiza numai datorită eforturilor tuturor membrilor familiei.

14. Evitarea diferitelor structuri de gîndire distorsionată, referitoare la exercitarea rolului de părinte de tipul: „totul sau nimic”, cînd lucrurile sînt văzute în categoria „alb-negru”. Dacă scopul acţiunii nu este atins în totalitate, există tendinţa de a considera acţiunea un eşec total.

15. Evitarea generalizărilor exagerate: tendinţa de a vedea un singur eveniment negativ ca fiind reprezentativ pentru întreg comportamentul individului.

16. Accentuarea elementelor pozitive, evitînd subestimarea individului şi a comportamentului acestuia.

17. Evitarea „salturilor” directe spre concluzii, evitarea interpretărilor negative, chiar dacă nu există fapte sigure care să susţină convingător o anumită concluzie sau decizie.

18. Evitarea etichetării, îndeosebi eronate, care este o formă extremă de generalizări exagerate. În locul explicaţiei propriei erori, se ataşează o etichetă negativă de tipul: „Sînt un ratat”, „Sînt un învins” etc.

19. Este necesar ca atît părinţii, cît şi adolescenţii să reţină:

- comportamentul este orientat spre un scop, este motivat şi trebuie să fie înţeles în contextul său social;
- apartenenţa la grupurile sociale este o necesitate a individului, atît a adolescenţilor, cît şi a părinţilor, care trebuie să fie respectată;
- adolescenţii îşi dezvoltă un plan al vieţii care ghidează deciziile lor comportamentale şi care, deseori, nu corespunde cu viziunea părinţilor.

20. Comportamentul negativ şi conflictele pot fi manipulate mai eficient, discutînd. Analiza relaţiilor adolescenţi-părinţi au permis depistarea a trei aspecte importante ce trebuie reţinute:

a) atît părinţii, cît şi adolescenţii nu posedă cultura discuţiei şi nu delimitează hotarul dintre discuţie şi ceartă;

b) fiecare parte se consideră nevinovată în declanşarea conflictului;

c) la baza conflictelor familiale se observă unul şi acelaşi mecanism, pe care l-am numit generalizarea şi reactualizarea trecutului, care nu este conştientizat la timp de ambele părţi.

Familia este nucleul societăţii şi îndeplineşte funcţii variate, fiind, concomitent, primul mediu educativ cu care intră în contact copilul şcolar. Ea îşi lasă amprenta încă de timpuriu asupra copilului, acţionînd din punct de vedere fizic, fiziologic, intelectual, moral, estetic, religios. Familia acţionează ca factor social de formare şi educare a viitoarei personalităţi. Atît părinţii, cît şi adolescenţii trebuie să fie preocupaţi de prevenirea unor viitoare distrugeri ale podurilor de comunicare:

1. Evită afirmaţiile la persoana a doua. Afirmaţiile la persoana a doua au tendinţa să-l atace pe celălalt, în timp ce afirmaţiile la persoana întîi se răsfrîng asupra vorbitorului şi este mai bine să fie folosite în relaţiile dintre părinţi şi adolescenţi. Compară şi observă diferenţa dintre următoarele afirmaţii: „Mă superi atît de tare!” vs. „Sînt foarte supărat!” /”Nu mă iubeşti!” vs. „Simt că nu sînt iubit!”

2. Evită „de ce-urile”! Întrebările ce încep cu „de ce” duc adesea la prăbuşirea podurilor de comunicare. De exemplu: „De ce nu pot ţine cont un pic şi de mine şi să strîngi mizeria pe care ai lăsat-o în sufragerie?” nu favorizează o atmosferă de cooperare. Mai bine ar fi: „Sufrageria nu arată prea bine. Crezi că ai putea face puţină ordine în ea?” Soluţia este să ataci problema, nu persoana.

3. Exprimă-ţi sentimentele! Este important să-ţi exprimi sentimentele şi să-ţi ajuţi copilul să şi le exprime la rîndul lui. Pur şi simplu spune-i copilului tău ce simţi tu faţă de

o anumită situaţie („Am un sentiment de frustrare cînd în sufragerie rămîn resturi de mîncare şi farfurii murdare. Este o muncă în plus pentru mine şi ar fi atît de uşor dacă fiecare ar strînge după ce mănîncă”). Apoi cere-i părerea(„Tu ce părere ai?”) În felul acesta te ocupi de problemă cît este recentă, iar adolescentul nu devine defensiv. Adesea răspunsul va fi: „Of , mami, îmi pare rău că am lăsat mizerie în sufragerie. Voi încerca să nu mai fac la fel data viitoare!” Te-ai confruntat cu problema (sufrageria în dezordine), dar ai păstrat relaţia. Regulile cele mai simple se învaţă şi se respectă în familie, se reflectă în comportamentul din grup (şcoală, prieteni, stradă şi reintră în circuitul de comunicare intrafamilială, care stă la baza relaţiilor intime (inclusiv, sexuale) şi de muncă, dacă au fost iniţiate prin conversaţie şi supravegheate de adult.

Rolul important şi major în educarea viitorului cetăţean îi revine şcolii, care trebuie să asigure că educaţia moral-civică este un demers care începe de la vîrste mici şi continuă pe tot parcursul vieţii. Şcoala este cea care stabileşte potenţialul fiecăruia dintre copii şi doreşte să-l dezvolte, în conformitate cu cerinţele societăţii respective. În atenţia şcolii, a cadrelor didactice, stă cunoaşterea procesului formării conştiinţei şi conduitei morale, legătura care se stabileşte între latura morală şi alte laturi ale educaţiei, în vederea formării convingerilor, sentimentelor şi obişnuinţelor morale pentru a găsi cele mai bune strategii de dezvoltare a procesului.

Relaţia şcoală-familie are un rol din ce în ce mai important, cu atît mai mult, cu cît ele nu pot funcţiona una fără cealaltă. Succesul activităţii educative este un rezultat comun şi depinde de modul în care ele relaţionează. Odată cu intrarea în şcoală, copilul trăieşte în două planuri diferite: unul – al familiei, încărcat de afectivitate, celălalt – al şcolii, încărcat de exigenţe. Dacă aceste medii se susţin şi se completează, ele asigură o bună integrare a copilului în activitatea şcolară. Activitatea şcolii şi a familiei, care se prezintă drept parteneri educaţionali, se axează, în principal, pe calitatea educaţiei, ajutîndu-l pe copil:

- să respecte normele morale şi legile convieţuirii interumane;
- să identifice drepturile şi responsabilităţile individuale, în vederea aplicării corecte şi respectării legilor societăţii;
- să participe la cultivarea respectului şi responsabilităţii faţă de sine şi faţă de ceilalţi, faţă de valorile umane, în general, şi faţă de muncă, în special, la cultivarea respectului pentru cultură şi civilizaţie;
- să favorizeze cunoaşterea şi însuşirea modalităţilor de organizare şi petrecere a timpului liber.

Cu cît atitudinile şi acţiunile adulţilor (părinţi, profesori) vor fi mai discrete şi suple, bazate pe cunoaştere, încredere, înţelegere şi îngăduinţă, pe dialog deschis şi sincer, pe încurajarea contactelor şi confidenţelor, cu cît procesul educativ va fi mai individualizat, cu atît vor spori şansele formării unei personalităţi responsabile, angajată social.

Referinţe bibliografice:

1. Cerbuşca, P., *Formarea orientărilor valorice la adolescenţi*, Chişinău, 1998, p. 145.
2. Ciobanu, V., *Valorile în societatea contemporană* // Didactica Pro, nr. 4, 2000, p. 20-23.
3. Ciofu, C., *Interacţiunea părinţi-copii*, Bucureşti, AMALTEA, 1998, p. 210-218.
4. Crăciun, S., *Valori Educaţionale. Conflicte valorice şi rezolvarea lor* // Didactica Pro, nr. 4, 2000, p. 12-17.
5. Creţu, T., *Adolescenţii şi contextul său de dezvoltare*, Credis, 2001.
6. Creţu, T., *Psihologia Vîrstelor,* Iaşi, Polirom, 2003.
7. Cuzneţov, L., *Etica educaţiei familiale*, Chişinău, CEP ASEM, 2000.
8. Vrasmas, E. A., *Consilierea şi educaţia părinţilor,* Bucureşti, Editura Aramis, 2002, p. 9-36.

ASPECTE PSIHOLOGICE PRIVIND SARCINA ŞI NAŞTEREA

Daniela Perjari, masterandă, Facultatea de Pedagogie, Psihologie şi Asistenţă Socială, Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălţi
Coordonator ştiinţific: **Silvia Briceag**, conf. univ. dr.
Recenzent: Elena Zolotariov, conf. univ. dr.

This article dwells on the analysis and synthesis of the existing scientific information to the unit: pregnancy-anxiety-birth-depression. The article lays stress on the correction between the anxiety level during pregnancy and the depression level observed after the birth period. The number of considerable differences noticed at the both groups of women (the ones under the doctor's control and the ones who participated in the experiment) optimizes their relational behaviour. The author also presents strategies of psychological training for birth, a programme of psychological counseling for pregnant women to balance both their physical and psychic homeostasis.

Sarcina este trăită individual de către fiecare femeie, iar psihicul femeii însărcinate este deosebit de sensibil. Un eveniment ca nici un altul în viaţă – naşterea, plină de necunoscute, atît ca experienţă, cît şi ca senzaţii. Desfăşurată astăzi, în mare parte, în mediu medical, la spital, beneficiind de tehnologie avansată, prezenţa medicului şi a moaşei, participarea neonatologilor, naşterea nu încetează să producă multă teamă. Ce le sperie pe femei? Unii ar spune că durerea, alţii – că este o frică legată de copil, de viaţa lui, pusă la încercare în timpul travaliului, în alte cazuri – o sarcină cu complicaţii sau pierderi de sarcină anterioare. Teama de durere, teama pentru viaţa bebeluşului, pentru sănătatea şi integritatea lui fizică, frica de propria moarte etc. sînt pe primele locuri în enumerarea făcută de femei. Naşterea a fost dintotdeauna privită cu multă ambivalenţă şi timpurile cînd la naştere murea fie mama, fie pruncul, nu sînt atît de depărtate.

Acestea constituie o suită de întrebări şi preocupări, la care nimeni nu poate răspunde dinainte. Sînt naşteri extrem de uşoare şi rapide, altele se pot solda cu apariţia unor complicaţii la mamă sau la făt, în cazul altora este nevoie de cezariană sau de ajutor de urgenţă pentru bebeluş. De ce femeile ar trebui să se pregătească pentru a deveni mame, în condiţiile în care, de mii de ani, ele aduc pe lume prunci fără vreo pregătire specială?

Faţă de femeile din secolul trecut, ale căror preocupări principale erau familia, gospodăria şi aducerea pe lume a urmaşilor, cele din zilele noastre sînt complet integrate în societate. Majoritatea sînt salariate, unele ocupînd funcţii de conducere, altele gestionează propria afacere. În acest context, şi alegerea momentului de a avea un copil începe să se complice. Femeia se gîndeşte întîi de toate să se realizeze pe plan profesional, trecînd pe planul al doilea întemeierea unei familii. Specialiştii spun că femeia de azi are rezerve şi întîrzie momentul întemeierii unei familii, pentru că acest pas presupune o serie de obligaţii, care se adaugă celor profesionale şi sociale. Dar nu numai femeia trebuie să fie pregătită pentru a avea un copil, ci întreaga familie.

Din această perspectivă, ***scopul*** acestei lucrări este acela de a aborda din perspectivă psihologică fenomenul pregătirii pentru naştere. Intenţionăm a investiga nivelul de anxietate al gravidelor, pentru a le identifica pe cele cu risc crescut de depresie post-natală, de a elabora unele strategii de pregătire psihologică pentru naştere.

Obiectul investigaţiei îl constituie: profilul psihologic al femeii gravide, stările afective negative din perioada pre şi post-partum.

Ipotezele cercetării

a) Se prezumă că există o corelaţie între nivelul de anxietate, manifestat de femeia gravidă în timpul sarcinii şi nivelul de depresie post-natală al tinerei mame;

b) Se prezumă că există diferenţe semnificative între gravidele din lotul de control şi gravidele din lotul experimental, care, în urma participării la *Programul de consiliere psihologică***,** îşi optimizează comportamentul relaţional.

Instrumente de cercetare:
1. Metoda observaţiei: observarea conduitei expresive a gravidelor, structurată în funcţie de următoarele unităţi comportamentale: observarea posturii, gestica, privirea, mimica, exprimarea verbală, reacţii în situaţia de observare;
2. Metoda convorbirii;
3. Scala de anxietate (Spillberger);
3. Scala de anxietate (J. Taylor);
4. Scala Edinburgh pentru depresia post-natală (Edinburgh Postnatal Depression Scale), J. L. Cox, Holder J.M.& Sagovsky R., 1987);
5. Inventar de personalitate Freiburg (Fahrenberg F.S., 1984);
6. Metoda anchetei.

Lotul de cercetare

Etapa de diagnostic: Cercetarea s-a desfăşurat în perioada septembrie 2009 – mai 2010 în oraşul Bălţi la Centrul Perinatologic. Au fost investigate 100 de femei gravide din mediul urban şi rural.

Etapa formativă: Eşantionul a totalizat un număr de 40 de subiecţi, tinere gravide distribuite astfel:

- *lotul experimental* a fost alcătuit din 20 de gravide, aflate în al doilea sau al treilea trimestru de sarcină, cu vîrsta cuprinsă între 20 şi 38 de ani, care şi-au exprimat dorinţa de a fi evaluate şi de a participa la *Programul de consiliere psihologică pentru gravide*. Acestea au fost împărţite în două grupe.
- *lotul de control* a fost alcătuit din 20 de gravide, aflate în al doilea sau al treilea trimestru de sarcină, cu vîrsta cuprinsă între 22 şi 37 de ani, care nu au intenţionat să participe la *Programul de consiliere psihologică pentru gravide,* dar au acceptat să fie evaluate.

Rezultatele cercetării

După o analiza minuţioasă a datelor obţinute de pe urma observaţiei şi convorbirilor realizate cu femeile gravide, am stabilit un profil psihologic al femeii gravide**.**

Deci, cum este ea, femeia gravidă?

- Femeia gravidă plînge frecvent din motive minore. Modificările de dispoziţie variază de la fericire la depresie;
- Femeia poate avea sentimente de nesiguranţă în ceea ce priveşte sarcina. Sentimentul că nu este momentul potrivit pentru un copil, deoarece cariera va fi compromisă sau stresurile financiare sînt frecvente. Sentimentele de nesiguranţă sînt legate de asumarea unei mari responsabilităţi, precum cea de mamă, teamă de momentul naşterii etc.;
- Majoritatea gravidelor ajunse în trimestrul doi al sarcinii găsesc această perioadă ca fiind mai stabilă emoţional;
- Faptul că de acum încolo toţi pot vedea că va fi mămică, faptul că i-a auzit bătăile inimii şi chiar i-a văzut inimioara bătînd la ultima vizită la doctor, toate acestea fac ca sarcina să pară şi mai reală. Aceste detalii vor amplifica şi mai mult sentimentele viitoarei mămici vizavi de copilaşul său, întărind ideea că ceva minunat se petrece în interiorul corpului său;
- Uneori, din senin, pot apărea o serie de întrebări la care nu ştiu cum să reacţioneze: Este gata să aibă un copil? Este capabilă să devină mămică? Este gata să-şi schimbe stilul de viaţă? Ce impact va avea sarcina şi copilul asupra carierei sau chiar asupra mariajului?
- Deşi există femei, care, în timpul sarcinii devin stresate faţă de modificările corpului lor, majoritatea se complac cu imaginea aceasta nouă, unele chiar afişînd în permanenţă o mină mîndră, cînd ies în societate sau chiar la serviciu;
- Acum, pentru toată lumea este evident că Ea creşte în burtică un bebeluş, iar această evidenţă îi conferă impresia de unic, singular;

- Pe lîngă faptul că, în primul rînd, stă dorinţa de a-şi vedea cît mai repede copilaşul, mai intervine şi dorinţa de a scăpa de o serie de alte frustrări, inerente sarcinii: vor să doarmă din nou pe burtă, vor să se îmbrace cu vechile haine etc.;
- Mai ales în ultima lună, aceasta trebuie să ştie şi, mai ales, să-şi anunţe persoanele din anturaj, că va fi foarte sensibilă şi foarte vulnerabilă emoţional. O pot face să plîngă pînă şi o remarcă absolut banală sau chiar şi un comentariu bine intenţionat, dar impersonal, lipsit de urmă de afecţiune şi compasiune, pe care, în orice moment, o aşteaptă de la cei apropiaţi. Poate să fie foarte iritabilă în relaţia cu partenerul sau, foarte nerăbdătoare în relaţia cu munca sa / colegii săi de serviciu, deprimată de indiferenţa unora dintre rude sau intoleranţă în societate. Poate să fie obosită de toate sfaturile „binevoitoare", pe care le aude la tot pasul şi doreşte, uneori, să fie lăsată în pace, să fie singură, Ea şi cu copilaşul ei.

În cele ce urmează, prezentăm sintetic rezultatele obţinute pentru fiecare dintre cei 2 indicatori:

1. Nivelul de anxietate în timpul sarcinii

2. Nivelul de depresie post-natală

Atitudinea unei femei faţă de sarcină depinde, în mare măsură, de mediul în care ea a crescut, de societatea şi cultura în care trăieşte ca adult, precum şi de percepţiile sociale, pe care femeia le are despre sarcină. Pînă recent, perspectiva predominantă asupra naşterii a considerat sarcina drept boală sau posibilă boală. Un mare accent pus asupra managementului medical din timpul sarcinii a transmis *ideea considerării sarcinii în termeni de sănătate*.

Diagnosticarea nivelului de anxietate al gravidelor pentru a identifica gravidele cu risc crescut de depresie post-natală.

Distribuţia eşantionului în funcţie de nivelul de anxietate. Distribuţia rezultatelor la caracteristica anxietate la nivelul eşantionului de gravide poate fi descrisă astfel:

- 9% dintre gravide se află la un nivel de anxietate de limită;
- 48% la un nivel de anxietate uşoară şi
- 25% un nivel de anxietate moderată.

Tabelul 1. Caracteristica anxietăţii gravidelor

Nivel de anxietate	Gravide
Anxietate de limită	9%
Anxietate uşoară	48%
Anxietate moderată	25%
Anxietate severă	17%

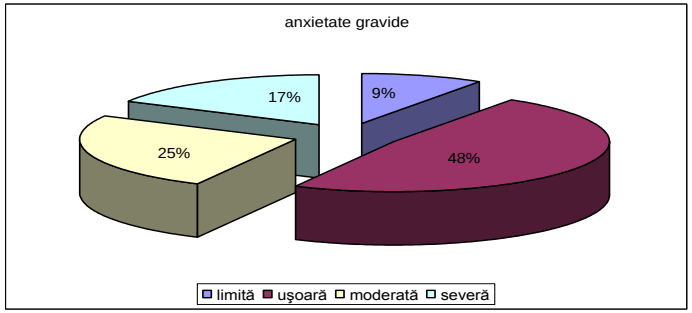

Fig.1 Anxietate la gravide

În cazul gravidelor cu un nivel de anxietate severă (17%), s-a observat în anamneză existenţa unor avorturi anterioare involuntare repetate, iar în cazul gravidei cu nivel de

anxietate extremă, sarcina a survenit în urma unui tratament de fertilizare. Pe plan afectiv, în afara irascibilităţii şi a labilităţii, pe parcursul perioadei de graviditate a femeii pot apărea momente de anxietate, al căror conţinut este legat de evenimentul puerperal. De aceea, acţiunea psiho-profilactică şi psihoterapeutică adecvată perioadei puerperale şi, în special, asupra travaliului şi momentului naşterii, porneşte de la identificarea unor paternuri sau modele culturale, referitoare la anxietate sau teama parturientei. În lotul nostru, la nivelul eşantionului de gravide am identificat următoarele categorii de paternuri sau modele anxiogene:

Tabelul 2. Categorii de paternuri

Nr./r.	Paternuri sau modele anxiogene	Gravide
1.	Teama de durere	92%
2.	Teama de o anomalie a fătului	87%
3.	Teama de ereditatea patologică	28%
4.	Teama de suferinţa fetală	33%
5.	Teama de riscul morţii la naştere	4%
6.	Teama de naştere şi de incapacitatea fizică a gravidei în timpul travaliului	78%
7.	Teama de anestezie	36%
8.	Teama de a nu i se schimba copilul	37%
9.	Teama pe care o implică dobîndirea statutului de mamă	54%

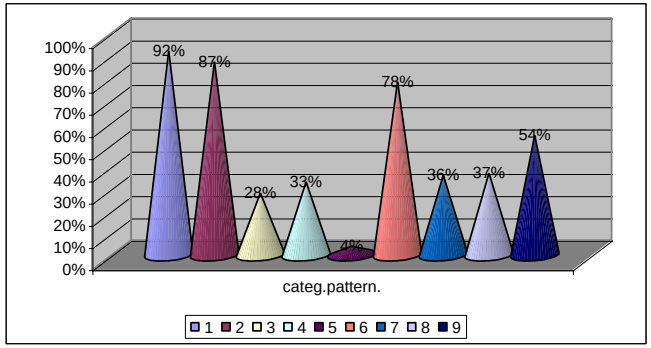

Fig.2. Categorii de paternuri la gravide

Nivelul de depresie post-natală

Depresia post-partum este o condiţie medicală severă, ce poate apărea în primele luni după naştere. Fără asistenţă şi consiliere psihologică, depresia post-partum poate avea o evoluţie prelungită şi disabilitanţă.

Distribuţia eşantionului în funcţie de nivelul de depresie post-natală. La nivelul eşantionului experimental, am identificat următoarele forme în manifestarea depresiei post-natale:

Tabelul 3. Nivelurile depresiei post-partum la gravide

Depresia post-natală	Nivelul
Absenţa depresiei post-partum	13%
Nivel de limită al depresiei post-partum	37%
Depresie post-partum uşoară (Baby-Blues)	35%
Depresie post-partum moderată	12%
Depresie post-partum severă	1%

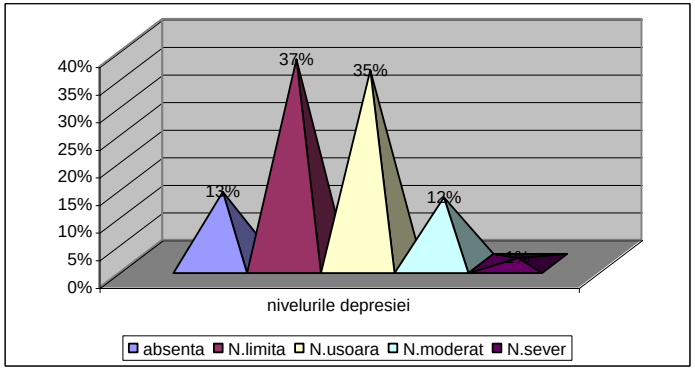

Fig.3. Nivelurile depresiei post-partum

Deci am constatat că între nivelul de anxietate, manifestat de femeile gravide în timpul sarcinii şi nivelul de depresie post-partum, înregistrat în primele 2-3 zile după naşterea copilului, există o corelaţie semnificativă r=0,52, la un prag de semnificaţie p<0.0001 (ipoteza nr. 1 s-a adeverit). După realizarea *Programului de consiliere psihologică a gravidelor,* am încercat să evaluăm efectele pe care le-am presupus anterior la nivel de ipoteza nr.2.

Interpretarea rezultatelor. Deci, atît la nivelul eşantionului experimental, cît şi la nivelul eşantionului de control, am înregistrat, la o evaluare iniţială, valorile obţinute la nivelul fiecărui indicator al *Inventarului de personalitate FPI***.** Ulterior, am realizat o interpretare a semnificaţiei valorilor *Testului t,* obţinute prin prelucrarea statistică prin programul *SPSS10*, utilizat pentru a compara valorile iniţiale şi valorile finale, atît în cazul gravidelor din eşantionul experimental, după participarea la programul de consiliere, cît şi în cazul gravidelor din eşantionul de control, care nu au participat la programul de consiliere.

Concluzii. Obţinerea unor diferenţe semnificative între evaluarea iniţială şi cea finală, la nivelul eşantionului experimental, demonstrează că pe parcursul programului de consiliere, au fost frecvent stimulate asertivitatea, care asigură o bună integrare şi corelează cu o imagine de sine pozitivă, relaţionarea şi comunicarea interpersonală, bazate pe o relevantă cooperare şi întrajutorare reciprocă. La nivelul lotului de control a crescut numărul gravidelor cu tulburări psihosomatice, iar la nivelul lotului experimental, care a participat la programul de consiliere, a crescut numărul gravidelor care manifestă înainte de naşterea copilului un comportament echilibrat, sănătos.

Referinţe bibliografice:

1. Chemama, R., *Dicţionar de psihanaliză*, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic, 1997, 380 p.
2. Cosnier, J., *Introducere în psihologia emoţiilor şi a sentimentelor*, Iaşi, Editura Polirom, 2002, 196 p.
3. Covaliova, L., *Formula pentru emoţii*, Chişinău, Editura Lumina, 1976, 233p.
4. Cristea, D., *Tratat de psihologie*, Bucureşti, Editura Pro Transilvania, 2000, 345 p.
5. Ene, S., Ionescu, Daniel, *Cum să ne învingem teama*. Iaşi, Editura Polirom, 2005, 157 p.
6. *Eu şi părinţii mei: Despre sarcină, naşterea şi primii ani de viaţă*, Prefaţă de G. Teusen, Oradea, Editura Aquila'93, 1997, 296 p.
7. Frydman, R., Taylor S., *Sarcina*, Bucureşti, Editura Corint, 2003, 141 p.
8. Glover Scott, K., *Stresul şi autoprotejarea în viaţa femeilor*// *Femeia de succes*, Iaşi, 2003, p. 35-47.
9. Holdevici, I., *Psihoterapia cognitiv-comportamentală pentru cazurile dificile*, Bucureşti, Editura Dual Tech, 2003, 318 p.
10. Ionescu, O., *Depresia în perioada sarcinii şi legătura cu depresia de după naşterea copilului*, disponibil: http//www.nou-nascuti.ro

11. *Îngrijirea antenatală şi sănătatea maternă: cât de eficientă este ea? O cercetare a realităţii*, Alcătuitor C. Rooney, Chişinău, Editura Cartier, 1996, 60 p.
12. Kodzabasua, J.B., *Femeia, o fiinţă condusă de afectivitate// Psihologia*, nr. 3-4, 2002, p.9-11.
13. Munteanu, A., *Dimensiunile psihologice ale actului medical // Psihologia*, nr. 1, 1994, p.5-7.
14. *Naşterea prin metoda Lamaze. Sfaturi utile,* Disponibil www.topsanatate.ro
15. Olinescu, R., *Despre emoţii şi stres*, Bucureşti, Editura 100+1 Gramar, 2004, 304 p.
16. www.educatielamaze.ro

ÎNŞELĂCIUNEA. DIMENSIUNI PSIHOLOGICE. (DEFINIŢII. FORME. MOTIVE)

Victoria Muntean, studentă, Facultatea de Psihologie şi Ştiinţe ale Educaţiei, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iaşi
Conducător ştiinţific: **Ştefan Boncu,** conf. univ. dr.
Recenzent: Silvia Briceag, conf. univ. dr.

The present article aims at tracing some important theoretical aspects related to the research of lies. Offering diverse definitions and typologies, the article underlies the difficulty of studying the process of lying. It also points out the variety of aspects worth knowing and understanding. The author reveals the most frequent motives of the phenomena, thus explaining the psychological mechanisms which generate the act of lying. A different approach to such a controversial issue as the phenomena of lying is being suggested by the author.

„Avem nevoie de minciuni pentru a birui această realitate, acest „adevăr”, avem nevoie de minciuni pentru a trăi.”
(Fr. Nietzche)

Minciuna este omniprezentă. Chiar dacă, din perspectiva eticii, moralei, religiei, etc., aceasta merită să fie blamată şi reprezintă un rău absolut, ea şi-a statuat existenţa în toate sferele vieţii umane, ba chiar continuă să se perpetueze, în mod clandestin, sfidând noţiunile de timp şi spaţiu. Oare să fi ea într-atât de necesară, ba chiar indispensabilă? „Contrafacerea este întotdeauna motivată, supradeterminată de dorinţe, de interese”[1], afirmă Constantin Cucoş. Astfel, înşelăciunea reprezintă un instrument, un mijloc, prin intermediul căruia se facilitează obţinerea unor scopuri. Motivele care stau la baza acesteia sunt foarte diverse, de la evitarea pedepsei sau câştigarea admiraţiei celorlalţi, până la protejarea unei alte persoane. Însă utilitatea minciunii nu se limitează doar la atât, ea mai poate fi privită ca un „mecanism de adaptare” la realitatea înconjurătoare, care poate fi uşor şi inofensiv modificată, prin autoiluzionare, de exemplu, astfel încât să ne permită acceptarea legilor lumii şi locului atribuit nouă în acest sistem, sursă de alimentare a speranţei, a încrederii, o formă stranie de asigurare a supravieţuirii.

În acest sens, minciuna este condiţionată sau condiţionează, într-o oarecare măsură, civilizaţia, fiind, în primul rând, o dovadă a performanţei gândirii umane, transpusă în limbaj. Popper susţine că „momentul când limbajul a devenit uman a fost strâns legat de momentul în care omul a inventat o poveste, un mit pentru a scuza o greşeală pe care a făcut-o... şi sugerez că evoluţia limbajului specific uman îşi are în mare măsură originea în descoperirea unor mijloace sistematice de a nega o ştire falsă, de exemplu o alarmă falsă şi în descoperirea înrudită ştirilor false – minciuni – folosite fie ca scuze, fie în glumă”[2]. Însă înşelăciunea este considerată un factor al civilizaţiei şi din alt motiv, stipulat în cartea filosofului francez Bernard Stiegler *Aimer, s'aimer, nous aimer: du 11 septembre au 21 avril,* în care acesta din urmă îi conferă minciunii statutul de bază, temelie a societăţilor, care sunt

[1]Cucoş, C., *Minciună, contrafacere, simulare. O abordare psihopedagogică,* Iaşi, Polirom, 1997, p. 13
[2]Steiner, 1983, p. 294.

constituite dintr-o sumedenie de restricţii, reguli, norme. Contrafacerile sunt metode discrete şi subtile de a sfida restricţiile, în timp ce aparenţele rămân intacte, asigurându-se astfel funcţionalitatea orânduirii sociale.

Interesant este însă că minciuna nu este un apanaj specific uman, ea se întâlneşte şi în lumea animală şi chiar şi în lumea vegetală. Potrivit psihologilor Bond & Robinson, orhideele *(Ophrysspeculum)* atrag insectele prin faptul că răspândesc un miros ce-l imită pe cel al hormonilor sexuali emişi de aceştia, asigurându-şi astfel răspândirea polenului. DeWaal descrie comportamentul cimpanzeilor masculi, care se amăgesc reciproc, atunci când determină care dintre ei este mai puternic. Cimpanzeii îşi arată dinţii în semn de frică şi pentru a nu se da de gol în confruntarea cu oponentul, se întorc cu spatele atunci când apare această manifestare a slăbiciunii. DeWaal relatează chiar şi un caz, în care cimpanzeul a tras foarte repede buzele în jos, acoperindu-şi dinţii, pentru a nu-şi trăda astfel frica.

Însă ce este minciuna? Cum o putem defini şi restrânge astfel registrul atât de larg al sensurilor posibile? Majoritatea cercetătorilor în domeniu declară că minciuna este un enunţ intenţionat. Astfel, Ekman consideră înşelăciunea ca pe o „opţiune deliberată de a induce în eroare o persoană ţintă, fără a o preveni în niciun fel în legătură cu această intenţie”[3]. Vrij nu este de acord cu această definiţie şi o propune pe următoarea „minciuna este o încercare intenţionată, reuşită sau eşuată, care se face fără înştiinţare, de a crea unei alte persoane o părere, pe care *cel* ce o comunică o consideră falsă”[4]. Într-un interviu recent, Claudine Bilan susţine că „un mincinos este o persoană care intenţionează să abuzeze în mod deliberat de o altă persoană, fără a-i da nici un avertisment şi fără ca victima să-i fi cerut să facă acest lucru. Mincinosul ştie adevărul. El alege să spună adevărul sau nu”[5]. Dacă e să studiem atent aceste definiţii, decupăm uşor componentele indispensabile actului de a minţi. În primul rând, e o anumită capacitate proiectivă, care să permită să trecem dincolo de prezent. Este necesară şi cunoaşterea adevărului, dar şi abţinerea de a-l exprima. Şi nu în cele din urmă, esenţială este şi însuşirea de a fructifica efectiv avantajul de a şti mai mult decât alt subiect, de a i-o lua înainte.

Deşi definiţiile citate oferă o imagine mai clară despre natura înşelăciunii, mai există un aspect care necesită a fi precizat: care sunt formele pe care le îmbracă? Mark Twain, de exemplu, spusese cândva: „Există trei feluri de minciuni: minciunile, minciunile sfinte şi statisticile”. Nu ştim dacă Paul Ekman a ţinut cont de clasificarea marelui scriitor, însă el propune alte două tipologii, prima vizând accepţiunea largă a ceea ce înseamnă minciună, sens derivat şi din definiţii, adică *contrafacerea intenţionată a adevărului*, iar a doua înglobând un aspect mai puţin aşteptat şi anume, *tăinuirea adevărului* „când un mincinos ascunde informaţiile adevărate, dar nu raportează fals”.

Philippe Turchet, un cercetător în domeniul sinergologiei, ştiinţă ce se axează pe studiul limbajului corporal, a stabilit 3 tipuri de minciuni. Primul este *minciuna de supraevaluare*, care constituie o etapă obligatorie de afirmare a identităţii individului socializat. Reuşita socială implică şi nevoia de a acţiona pentru a reuşi social, fapt pentru care individul se proiectează în ceea ce doreşte să devină. Sociologii americani Joan Harvez şi Cynthia Katy au ajuns la o concluzie, vorbind despre „complexul impostorului”. În opinia lor, sprijinită pe studii specializate, cu cât un om accede la o poziţie mai importantă în ierarhia

---

[3]Ekman, P., *Minciunile adulţilor: Indicii ale înşelătoriei în căsnicie, afaceri şi politică*, Trei, 2009, p. 48.

[4]Vrij, A., DETECTING LIES AND DECEIT *The Psychology of Lying and the Implications for Professional Practice,* First published by John Wiley & Sons, ltd., 2000, p. 17.

[5]Bilan, C., *Psychologiedu menteur,* Odile Jacob, 2004, p. 49.

socială, cu atât este mai angoasat, considerând că ocupă un post pe care nu-l merită. Omul se supraestimează şi-şi lucrează asupra promovării sale sociale, minciuna de supraevaluare permiţând oricui să fie „cineva". Individul, pur şi simplu, se confruntă cu situaţii în care, pentru a ieşi basma curată, alege, din tot arsenalul mijloacelor de care dispune, să se supraevolueze. Urmează *minciuna de încuviinţare*, care este o minciună socială, ce constă în a nu-ţi contrazice interlocutorul niciodată, de teamă ca relaţiile cu ceilalţi să nu fie perturbate din această cauză. Minciuna de încuviinţare riscă să apară de fiecare dată când stabilitatea situaţiei este preferabilă modificării sale, în numele unor motive personale. Se consideră a fi o minciună din laşitate şi un simptom al ipocriziei. Şi ultima, *minciuna prin omisiune,* se numără printre minciunile aparent lipsite de importanţă, care antrenează individul în falsificarea realităţii, prin faptul că nu o expune în mod exhaustiv. Un exemplu poate fi situaţia când cineva recunoaşte că s-a întors târziu seara trecută acasă, dar evită să spună cu cine a fost.

DePaulo, Kashy, Kirkendol, Wyer & Epstein vin cu o altă clasificare, realizată, la fel, în trei trepte. Ei vorbesc despre falsificări sau minciuni directe, exagerări şi minciuni subtile[6]. Minciunile directe sunt cele în care informaţiile transmise sunt complet diferite de ceea ce mincinosul consideră a fi adevărul. Un suspect vinovat, care neagă orice fel de implicare în crimă, spune o minciună directă. Exagerările sunt contrafaceri, în care faptele sunt suprasau subevaluate, subevalurările fiind numite şi minimizări. Oamenii pot exagera regretul lor în legătură cu faptul că au întârziat la o întâlnire cu prietenii sau pot să se prezinte mai sârguincioşi decât sunt în realitate în timpul unui interviu de angajare. Minciunile subtile implică adevăruri literale, care sunt concepute să inducă în eroare, sau disimularea informaţiilor, prin eschivarea de la o întrebare, sau omiterea detaliilor relevante. De exemplu, cineva, căruia nu-i place un tablou realizat de un prieten de-al său, poate să-şi mascheze atitudinea prin faptul că spune că îi plac culorile deschise folosite în pictură. Sau pasagerii care descriu ofiţerilor vamali conţinutul bagajelor lor, tăinuiesc intenţionat anumite informaţii dacă au în posesie droguri ilegale. După ce am stabilit formele variate în care apare minciuna, am prezentat câteva clasificări propuse de renumiţi cercetători în domeniu, putem să ne punem fireasca întrebare: de ce mint oamenii? Care sunt motivele ce stau la originea acestui proces? Sunt previzibile sau printre ele se găsesc şi elemente cu totul neaşteptate?

De obicei, când oamenii se gândesc la înşelăciuni, evocă amintirea celor ce sunt folosite pentru a câştiga bunuri materiale, sau pentru a evita pierderile materiale ori pedepsele. Acest gen de minciuni sunt văzute ca fiind egoiste, ameninţătoare pentru relaţiile sociale, periculoase pentru victime şi contribuie semnificativ la crearea unei reprezentări negative în rândul populaţiei generale. Cu toate acestea, oamenii mint şi din cauza unor motive psihologice, care schimbă atitudinea faţă de înşelăciune într-un sens pozitiv. De exemplu, imaginea sinelui în interacţiune cu ceilalţi este diferită de sinele adevărat. Plasaţi într-un context social, tindem să ne conformăm aşteptărilor celor din jur, de aceea oamenii mint pentru a evita jena: cine ar vrea să-şi dezvăluie anumite incapacităţi, erori, sau gânduri indecente, imorale întregii lumi? Uneori minţim pentru a-i proteja pe ceilalţi. Nimeni nu este dispus să spună adevărul gol goluţ unui prieten dacă ar şti că astfel i-ar răni sentimentele.

Paul Ekman a realizat chiar şi o cercetare pentru a stabili care sunt motivele cele mai des invocate de oameni pentru a-şi justifica minciunile. Astfel, a realizat un clasament bazat pe frecvenţele răspunsurilor primite. Cauzele cele mai des întâlnite sunt:

I. Pentru a evita pedepsele.

---

[6]Vrij, A., DETECTING LIES AND DECEIT *The Psychology of Lying and the Implications for Professional Practice,* Second edition by John Wiley & Sons, ltd., 2000, p. 16.

II. Pentru a obţine o recompensă, pe care, în alte condiţii, nu ar obţine-o la fel de repede.
III. Pentru a proteja o altă persoană de pedepse.
IV. Pentru a câştiga admiraţia celorlalţi.
V. Pentru a evita o situaţie jenantă.
VI. Pentru a păstra discreţia, fără a anunţa intenţia de a păstra anumite informaţii secrete.
VII. Pentru a obţine puteri asupra altora, controlând informaţiile care ajung la receptor.

Evaluând lista obţinută, este uşor de observat o oarecare grupare a motivelor în două mari categorii: motive „egoiste" şi motive „altruiste". Prin intermediul acestei observaţii am putea explica natura duală nu numai a reprezentărilor despre minciună, ci a procesului în sine. Într-adevăr, într-un studiu realizat de Backbier[7], când participanţilor li s-a cerut să descrie atitudinea faţă de înşelăciune, iniţial au reacţionat spunând că „a minţi este rău", iar mai apoi, analizând întrebarea pusă în profunzime, amintindu-şi situaţii în care ei înşişi au minţit, s-au arătat mult mai toleranţi faţă de minciună.

Mai mult, Vrij introduce un nou concept, şi anume cel de *minciună socială.* Cercetătorul olandez susţine: „conversaţiile ar putea deveni incomode şi nepoliticoase şi interacţiunile sociale, inclusiv prieteniile şi relaţiile romantice, s-ar putea transforma cu uşurinţă într-un chin în cazul în care oamenii ar fi să spună adevărul tot timpul"[8]. Iată de ce este mai util să ne prefacem ocupaţi atunci când colegii de serviciu ne invită la prânz, decât să recunoaştem că găsim compania lor plictisitoare şi am prefera s-o evităm. Sau ar fi mult mai indicat să ne arătăm ca fiind entuziasmaţi de un cadou scump oferit de un prieten, decât să lăsăm de înţeles că nu ne-a plăcut. Relaţiile sociale beneficiază de faptul că oamenii îşi fac complimente, deoarece le place să fie măguliţi în acest mod. Iată de ce Vrij ajunge la concluzia că minciunile sociale au la bază motive psihologice şi servesc atât celui care le spune, cât şi în interesul altora.

Studiul mecanismului ce poartă denumirea de minciună se dovedeşte a fi o adevărată provocare. În primul rând, pentru că este o temă ce se bucură de o atenţie sporită, nu numai din partea cercetătorilor, ci şi a publicului larg, fiind actuală oricând şi oriunde. Curiozitatea manifestată faţă de fenomenul respectiv nu este de mirare, fiecare din noi având măcar o experienţă legată de procesul de a minţi. Fie de pe poziţia celui care minte, fie de pe cea a celui care este minţit, ne confruntăm zilnic cu înşelăciunea. O concluzie care, la prima vedere ne poate şoca, însă trebuie acceptată, dat fiind muntele de dovezi ce le are în spate. Şi aici intră în scenă al doilea motiv care oferă domeniului respectiv de cercetare un farmec aparte, şi anume dualitatea formelor şi a cauzelor ce generează minciuna. Obişnuiţi, încă de mici, cu ajutorul basmelor ce ne erau citite înainte de somn, să gândim în registru de bine/rău, alb/negru, având de a face cu un proces atât de complex cum este înşelăciunea şi nereuşind să-l încadrăm într-o tabără sau alta, nu ne rămâne decât să apelăm la faimosul, printre rândurile studenţilor, de la psihologie cel puţin, depinde. Renunţăm atunci la gândirea în registru binar şi lărgim viziunea astfel, încât să avem suficient spaţiu pentru perspective diverse, uneori diametral opuse, însă necesare pentru a putea accede la o înţelegere cât de cât reală a fenomenului. În articolul de faţă am punctat elemente esenţiale ale mecanismului de minciună. Nu este, nici pe departe, o trecere în revistă exhaustivă a unor nume importante sau a teoriilor existente, ci doar o încercare de a contura o imagine cât mai clară despre înşelăciune.

---

[7] Vrij, A. DETECTING LIES AND DECEIT *The Psychology of Lying and the Implications for Professional Practice.* Second edition by John Wiley & Sons, ltd., 2000, p. 34.

[8] Vrij, A. DETECTING LIES AND DECEIT *The Psychology of Lying and the Implications for Professional Practice.* Second edition by John Wiley & Sons, ltd., 2000, p. 20.

Minciuna se află în exil. De ce oare? Pentru că este periculoasă şi dăunătoare societăţii în general şi dezvoltării umane, în particular? Dar atât timpul, cât şi cercetările şi relatările oamenilor de ştiinţă au reuşit să demonstreze şi opusul acestei teze. Pentru că este condamnabilă din punct de vedere moral, etic? Şi aici putem aduce contraargumente numeroase, apelând la minciunile spuse în folosul altuia. Credem, însă, că dizgraţia înşelăciunii se datorează lipsei de cunoaştere. Iar minciuna merită să fie studiată, înţeleasă, explicată, conştientizată, acceptată. Scopul discursului nostru a fost, astfel, divulgat. Nu este decât o invitaţie la noi descoperiri, pentru că mai sunt atâtea de spus şi de aflat.

Referinţe bibliografice:

1. Cucoş, C., *Minciună, contrafacere, simulare. O abordare psihopedagogică*, Iaşi, Polirom, 1997, p. 13.
2. Ekman, P., *Minciunile adulţilor: Indicii ale înşelătoriei în căsnicie, afaceri şi politică*. Trei. 2009, p. 48.
3. Bilan, C., *Psychologiedu menteur*, Odile Jacob, 2004, p. 49.
4. Vrij, A., *Detecting Lies and Deceit. The Psychology of Lying and the Implications for Professional Practice*, First published by John Wiley & Sons, ltd., 2000, p. 17.

ASPECTE ALE ASISTENŢEI SOCIALE A COPIILOR DIN FAMILIA INCOMPLETĂ

Ina Galbur, studentă, Facultatea de Pedagogie, Psihologie şi Asistenţă Socială,
Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălţi
Coordonator ştiinţific: **Galina Petcu**, conf. univ. dr.

As a result of a range of modification such as: social modernization process, the intensification of population's mobility, the liberalization of social norms and increasing economic independence of women and youth, we distinguish a new form of family: single-parent family. Being a non standardized unit it apparently raises a sum of deviations from the functions assigned to a complete family with a rhythm of development up to a normal one. Whatever is the cause that led to single parental family, most of all the consequences affect the aspects of child development as the most helpless prisoner. Depending on the functions that are performed by a complete family, the child is subjected to a psycho-social development mechanism more or less stable that has the aim of training a generation of trust. The goal is the same in the single parent families too, but whether we want or not, if there is a shortage - the result becames undesirable one. Thus the content of the topic "Psychosocial Aspects of children from the single parent families" first of all highlights psychological and social deviations of the child, as a result of single parental family. Even if single parentness becomes something natural in our society, simultaneously with increasing of its acceptance, there can be detected an amount of problems linked with educational, social, economic, psychological issues and not last health issues that are present at the members of the family. Thus the need of social assistance intervention and not only of this, in order to prevent this family model, or support them through various activities and programs necessary for normal growth and development of children, is evident.

„Familia este leagănul naturii umane...” (H.Cooley)

Evidenţiată cu aparenţa încă din epoca de piatră, între membrii căreia se satisfăceau doar instinctele biologice şi nu se putea vorbi despre relaţii personale, patrimoniale sau funcţii, familia capătă noi forme de interpretări odată cu dezvoltarea avansată a societăţii. Ulterior, se ramifică cerinţele faţă de acest grup, modificîndu-i structura, accepţiunea, funcţiile, scopurile şi mijloacele necesare existenţei sale.

Familia, pe care o numim completă, reprezintă forma clasică a acesteia: soţ, soţie, copii. Analiza conceptului în literatura de specialitate a demonstrat că stabilitatea şi integritatea familiei este perturbată. Tendinţele dezvoltării instituţiei familiei sînt prezentate prin modificarea comportamentelor nupţiale şi apariţia modelelor familiale alternative. Unele transformări ale structurilor şi funcţiilor familiale reprezintă rezultatul procesului de modernizare socială, ce se produce prin progresul tehnologic, creşterea mobilităţii sociale, liberalizarea normelor sociale şi creşterea independenţei economice a femeilor şi tinerilor.

Astfel încît, în prezent, conceptul standardizat de familie, mai ales în mediul urban, este înlocuit cu alt gen de familie, cu o compoziţie redusă: un părinte şi copii. Acest tip de familie se numeşte „familie incompletă”. Literatura anglo-saxonă utilizează pentru prima dată termenul de „one (single)-parent family”, începînd cu mijlocul anilor 1960, iar zece ani mai tîrziu, acest termen avea un corespondent francez: „famille monoparentale” [9].

Desemnînd o unitate socială constituită dintr-unul sau mai mulţi copii şi un părinte, acest termen s-a impus repede în faţa altora (părinţi izolaţi, mame necăsătorite), deoarece exprimă un nou mod de a privi un comportament, care pînă nu demult a fost considerat marginal ori chiar deviant, generator de tulburări psihologice şi sociale.

Conform datelor statistice înregistrate în Republica Moldova peste 16% sau 140,7 mii din gospodăriile familiale sînt familii monoparentale, alcătuite din mamă sau tată şi copil/copii. În mediul urban, ponderea acestor gospodării era cu 9,2 puncte procentuale mai mare decît în mediul rural. În funcţie de părintele prezent, 27% sînt bărbaţi şi 73% sînt femei. Cauzele cele mai frecvente, care determină stabilirea modului monoparental sînt: plecarea unuia din părinţi peste hotarele ţării în căutarea unui loc de muncă - 73 %, divorţ - 16 %, decesul unuia dintre părinţi - 6 %, naşterile extraconjugale - 4 % [3].

Studiile efectuate de UNICEF (anul 2006) constată că circa o treime (31%) din copiii mai mici de 15 ani nu locuiesc cu ambii părinţi, dintre care 13 % nu locuiesc cu mama, iar 25 % nu locuiesc cu tatăl lor. Apărut ca model alternativ de viaţă, acest model familial implică, în general, copiii mai vulnerabili, de cele mai multe ori de vîrstă preşcolară [7].

În mod evident, odată ce nu se respectă normalitatea, se lezează funcţiile principale ale acestei structuri, ulterior întreaga societate îşi pierde existenţa, deoarece anume familia, ce are la bază relaţiile biologice şi sociale, are drept scop principal pregătirea unei generaţii viitoare, sănătoase şi temeinic formate, care să participe la dezvoltarea şi continuitatea societăţii.

De obicei, în familiile monoparentale, procesul educaţiei, ca funcţie primordială a acestei unităţi în domeniul formării copilului, este deformat. Mamele, fiindcă în cele mai dese cazuri cu ele rămîn copii, sînt nevoite să demonstreze atît lor, cît şi fostului soţ şi celor din jur, că pot să se isprăvească cu educaţia copilului. Acest lucru nu este atît de simplu. Emotivitatea înaltă a femeii le împiedică să fie un bun îndrumător, iar emoţiile negative şi supărarea pe fostul soţ se revarsă asupra copilului, văzînd în el calităţile tatălui, pe care nu le poate suporta. În alte cazuri, mama se închide în sine şi încetează să înţeleagă lumea înconjurătoare, precum şi pe propriul copil. Rezultatul acestor urmări întotdeauna este unul: starea mamei se răsfrînge direct asupra copiilor, influenţînd negativ psihicul lor. Conform studiilor, în cazul desfiinţării unei familii, părinţii pot ocupa două poziţii în privinţa educării copilului:

1. *Au aceeaşi direcţie în procesul de educaţie, astfel copilul îşi continuă neschimbat activitatea spre atingerea anumitor scopuri.*

2. *Au direcţii opuse în procesul de educaţie, astfel copilul este dezorientat şi foarte greu se adaptează în contextul social* [8].

Specialistul rus N. Soloviov consideră că un tată înzestrat cu potenţiale posibilităţi, în procesul educaţiei nu este mai prejos faţă de mamă. În această funcţie el este ca şi mama, pregătit din punct de vedere natural şi social. În primul rînd, el dispune de un sistem nervos echilibrat, adică tatăl impune copiilor mai puţine însărcinări şi rareori le amînă. În procesul pedagogic, acesta este un plus. În al doilea rînd, un bun educator trebuie să posede cunoştinţe profunde din diferite domenii, iar volumul cunoştinţelor tatălui nu este mai mic decît al mamei, ba chiar, în unele cazuri, poate fi mai mare. Şi în al treilea rînd, un bun educator trebuie să dispună de timp pentru procesul de educaţie, iar tatăl dispune de acest timp şi cel mai adesea el este mai mare decît cel al mamei [11].

Familia reprezintă un prim instrument de reglare a interacţiunilor dintre copil şi mediul social. Modul de relaţionare dintre familie, climatul afectiv şi modelul sociocultural al acesteia sînt importante pentru procesul de integrare şi construire a comportamentelor sociale. Prin relaţiile sale cu mama, cu tata şi cu fraţii, copilul se integrează în relaţiile sociale, se apropie de societate, îşi cunoaşte valoarea şi-şi descoperă propria persoană.

Brazelton şi Greepspan (2001) au identificat nevoile copilului pentru o dezvoltare normală ca fiind următoarele:

a. nevoia de a avea relaţii emoţionale calde, apropiate, stabile;

b. nevoia de a fi protejat fizic, de a avea siguranţă şi o viaţă bine organizată;

c. nevoia de experienţe adaptate nivelului de dezvoltare a copilului;

d. nevoia de limite, de viaţă cotidiană structurată şi de responsabilităţi adecvate nivelului de dezvoltare;

e. nevoia de experienţe adecvate diferenţelor individuale ale copilului, intereselor lui particulare;

f. nevoia de a trăi într-o comunitate stabilă, de a beneficia de sprijinul şi cultura acesteia. [6]

În cazul familiilor monoparentale, aceste nevoi se asigură foarte greu, mai ales stabilirea relaţiilor dintre copiii acestor familii cu lumea înconjurătoare. În cele mai multe cazuri, e posibil ca durerea să nu fie vizibilă, dar dacă părinţii s-au separat, vrem noi sau nu vrem, copilul va suferi şi această durere poate rămîne pentru toată viaţa. Frica, neîncrederea în sine, supărarea şi ura faţă de cei din jur conduc la apariţia şi manifestarea agresivităţii la copil. La unii, această agresivitate este îndreptată spre el însuşi, fiind exprimată prin sentimente de vină sau o dispoziţie depresivă permanentă. Durerea sau suferinţa copiilor poate să se manifeste la următoarele nivele:

1. *Fizic:* oboseala, lipsa de energie, slăbiciune musculară, susceptibilitatea mai accentuată la îmbolnăviri. Conform studiului Demografic şi de Sănătate din Republica Moldova, numărul copiilor frecvent bolnavi din familiile monoparentale, comparativ cu familiile complete, era de 3,9 ori mai mare, iar frecvenţa copiilor bolnavi din familiile monoparentale, pe o perioadă de timp, este de patru ori mai mare decît la cei din familii complete. La aceasta contribuie consecinţele stresului provocat de divorţ, deces, dar şi activitatea medicală joasă a părintelui [3];

2. *Mental:* negare, confuzie, lipsa de concentrare, dificultăţi în luarea deciziilor, preocupări neadecvate;

3. *Emoţional:* tristeţe, dor, furie, vinovăţie. Aceste trăiri negative se dezvăluie în cîteva faze sau stadii:

- *Faza de şoc:* se manifestă reacţia de negare a realităţii. Este o stare-tampon, o protecţie naturală, pe care psihicul o foloseşte pentru a face faţă şocului. Copiii pot nega realităţile circumstanţiale şi ajung să se bucure de amintirile pe care le au, să privească trist pozele vechi. Sînt capabili de orice compromis, numai ca să-şi vadă părintele sau, cel puţin, să-i audă vocea la telefon.
- *Faza de suferinţă şi dezorganizare:* este perioada în care se resimte impactul pierderii relaţiei cu cel drag şi aşteptat. Caracteristicile acestei faze sînt: suferinţă emoţională acută, depresie, gînduri suicidare, tulburări de somn, anxietate, sentimente de abandon, vinovăţie, furie.
- *Faza de reorganizare:* se trece de la o stare de mîhnire intensă la cea de tristeţe moderată.
- *Faza de acceptare:* este etapa în care copiii acceptă situaţia şi realitatea, încercînd să-şi gestioneze propria viaţă cu mici susţineri din partea părintelui de moment [8].

Pentru ca copilul să treacă cu uşurinţă toate aceste faze, specialiştii propun ca părintele să urmeze următoarele reguli:

I. Sentimentele şi grijile copilului ar trebui să prevaleze. De îndată ce copilul încearcă să vorbească despre sentimentele sale încetaţi imediat orice activitate şi concentraţi-vă asupra copilului. Este important să-i trimiteţi mesajul: „sentimentele tale sînt importante pentru mine şi eu voi găsi timp să te ascult, tu nu mă deranjezi”.

II. Cînd copilul îşi împărtăşeşte tristeţea, supărarea, vina, ruşinea, fie verbal sau fizic, nu cereţi ca aceste sentimente să fie amînate, negate sau ascunse. Ca să înăbuşiţi durerea este necesară foarte multă energie preţioasă, care mai bine să fie folosită pentru a gestiona toate schimbările legate de pierdere.

III. Cînd sentimentele copilului se deosebesc de ale dumneavoastră ca durată şi periodicitate, respectaţi această deosebire şi nu criticaţi sau vă întristaţi de spusele şi acţiunile copilului. Este recunoscut faptul că acceptarea şi recunoaşterea fiecărei emoţii la momentul apariţiei ei, permite copilului să treacă de la o stare emoţională la alta, astfel încît durerea să se încheie.

IV. Reţineţi: deseori, copilul, pur şi simplu, doreşte ca cineva să fie martor la durerea sa. Dacă aveţi o relaţie strînsă cu el, ceea ce îi spuneţi ar putea să fie mai puţin important decît ceea ce faceţi. O atingere cu mîna a genunchiului, mîna în jurul gîtului sau umărul oferit pentru a se plînge, poate să confere copilului un confort profund [7].

De menţionat faptul că copiii suportă suferinţa şi durerea altfel decît adulţii şi acest lucru se datorează particularităţilor de dezvoltare cognitivă, emoţională şi socială. În asemenea mod pot fi ei caracterizaţi:

- trăiesc totul într-o mai mare măsură la nivel fizic;
- se exprimă mai puţin în mod verbal;
- îşi exprimă furia într-un mod foarte direct;
- trăiesc pierderea şi durerea discontinuu [9].

Creşterea şi dezvoltarea copilului într-o familie monoparentală întîmpină următoarele dificultăţi ce ţin de:

a. dezvoltarea personală şi interpersonală;
b. sănătatea emoţională, cognitivă şi fizică;
c. probleme comportamentale, inclusiv cele legate de consumul de droguri şi alte substanţe toxice;
d. luarea deciziilor;
e. probleme legate de orientarea vocaţională;
f. vulnerabilitatea în faţa traficului de fiinţe umane şi a altor acţiuni ilegale [10].

Din perspectiva dezvoltării copilului, în funcţie de împrejurări, normele sociale şi mediul cultural al comunităţii, copiii din familii monoparentale întîmpină dificultăţi, în ceea ce priveşte comunicarea, astfel scăzînd nivelul reuşitei şcolare şi dorinţa de a învăţa. Potrivit statisticii, copiii ce au crescut în familii monoparentale, din cauza unei instruiri necalitative, obţin, în rezultat, şi un venit foarte mic. În urma cercetărilor realizate de către Centrul Demografic şi de Sănătate din Republica Moldova, s-a demonstrat că numărul de copii ce învăţau pe calificativele „bine” şi „eminent” din familiile complete era de 35% faţă de 24% din familiile monoparentale [3].

În opinia specialistului B. I. Kociubeia, lipsa tatălui în familie afectează posibilităţile matematice, atît la băieţi, cît şi la fete. Specificul sferei intelectuale este oferit de către tată. Lipsa tatălui împiedică formarea înţelegerii logice faţă de lumea înconjurătoare. Rezultate îmbucurătoare nu se înregistrează nici la ştiinţele umaniste şi nu pentru că un asemenea copil nu are abilităţi de a învăţa, dar pentru că nu are o gîndire logică dezvoltată. Printre copiii din familii incomplete, este o rată mică în ceea ce priveşte continuarea studiilor în instituţiile universitare, anume din cauza situaţiei materiale insuficiente [11].

La nivel psihologic, studiile efectuate arată că lipsa unuia dintre părinţi duce la deteriorarea imaginii de sine, copiii demonstrînd o autopercepţie lacunară, caracterizată prin predominarea eului fizic sau psihologic, dar şi a celui filozofic. Aceste rezultate denotă inacceptarea statutului social şi a dificultăţilor de integrare socială, precum şi o autocunoaştere fragmentară, asociată unei tensiuni interne puternice.

Problemele comportamentale şi emoţionale identificate la copii din familii monoparentale sînt:

1. iritabilitate, hiperreactivitate;
2. comportament deviant;
3. anxietate, fobii;
3. negativism, abandon şcolar;
4. tulburări de somn;
5. tulburări ale comportamentului alimentar;
6. tulburări ale proceselor cognitive;
7. agresivitate faţă de fraţi, colegi [10].

Timpul liber de care dispun copiii din familii incomplete este ocupat ineficient cu activităţi, precum:

- ascultarea muzicii;
- vizionarea programelor de televiziune;
- distracţii (bar, discoteci, plimbări);
- munca în gospodărie (care deseori nu corespunde dezvoltării fizice a copilului);
- calculatorul şi navigarea pe Internet [6].

Din cele relatate, observăm că familia monoparentală, aparentă cu o structură nestandardizată, se confruntă cu un surplus de probleme, comparativ cu o familie completă, atît de caracter psihologic, cît şi social. În scopul studierii mai exacte şi argumentate a dificultăţilor specifice acestor modele, am orientat o cercetare preventivă asupra unor familii monoparentale din mun. Bălţi. Majoritatea familiilor investigate aveau ca părinte „mama-singuratică”, iar numărul mediu de copii aflaţi sub întreţinere este de 1 - 2. Majoritatea respondentelor nu consideră real naşterea mai multor copii, chiar dacă vor avea posibilitatea să se recăsătorească, din motivul situaţiei materiale minore, a problemelor specifice şi nu în ultimul rînd, evitarea unei eventuale greşeli de creştere a copilului fără supravegherea tatălui.

Rezultatele acestui studiu ne permit să constatăm că vîrsta medie a părintelui-mamă este de 25 - 36 de ani, 10% din respondente au studii superioare, 50% studii medii de specialitate şi 40% studii gimnaziale şi medii. Cauzele ce au stat la baza monoparentalităţii sînt: 30% - decesul soţului, 15% - dispariţia soţului, 15% - divorţ şi 40% - naşteri în afara căsătoriei.

Cercetînd problemele de ordin economic cu care se confruntă familiile monoparentale, am dedus că venitul de care dispun abia de ajunge pentru a face faţă tuturor serviciilor (comunale, transport, educaţie), iar părintele lucrează într-un regim nestandardizat, în scopul supravegherii copiilor. Îmbucurător este faptul că chiar dacă aceste familii duc nişte lipsuri la nivel material, în cercul lor domină în permanenţă dragostea, respectul, susţinerea reciprocă, reieşind din considerentul că lipseşte celălalt părinte şi toate trăirile emoţionale se împart la două persoane.

Referitor la timpul acordat copilului, majoritatea familiilor se plîng de lipsa timpului liber. Această insuficienţă se explică din două motive:

- Părintele este suprasolicitat la serviciu;
- Copilul se simte mai comod în anturajul semenilor sau prietenilor.

În cazul fiecărui părinte sînt evidente abilităţile copiilor lor. Cu toate acestea, în familiile monoparentale, posibilităţile de a le dezvolta sînt minime, din lipsă de resurse. Chiar dacă există unele momente de tensiune, ca şi în orice alt tip de familie, relaţia părinte-

copil este una pozitivă şi îmbucurătoare. Toate familiile incomplete au relatat că în anturajul lor domină ordinea şi disciplina, fiecare cunoscîndu-şi obligaţiile casnice şi îndeplinindule fără mari discuţii, ceea ce permite prezenţa unei atmosfere relaxate şi liniştite. În special, la aceste modele de familii se observă o diferenţiere strictă a funcţiilor casnice, din cauza lipsei de timp, multe activităţi ale părintelui ce lipseşte trebuie să le îndeplinească copilul, dar acest lucru nu creează nicidecum disconfort, ba dimpotrivă, creşte şi dezvoltă responsabilitatea şi în plus, copilul înţelege că este util şi contribuie la dezvoltarea familiei sale.

Absolut toate mamele singure au vorbit copiilor lor despre cauzele separării de celălalt părinte: în funcţie de vîrstă, cu accentuări detaliate sau elementare. Este foarte importantă cunoaşterea cauzei, aceasta insuflă copilului încredere, sentimentul tratării personalităţii sale ca una importantă şi-i permite să analizeze cazul şi din vizibilitatea consecinţelor, conştientizînd că o asemenea situaţie va trebui evitată în viaţa personală de mai departe.

Din lista greutăţilor întîmpinate în procesul de educare s-au evidenţiat: problematica crizelor de vîrstă, scăderea reuşitei şcolare, din cauza dezvoltării insuficiente a logicii caracteristice unui bărbat. Cel mai greu este să educi un băiat în cazul mamei singure, deoarece lipseşte modelul bărbătesc, se dezvoltă dezinteresul faţă de activităţile masculine şi poate apărea riscul supraataşamentului faţă de mamă, care mai tîrziu afectează viitoarea relaţie de familie a tînărului. Cele mai evidente greutăţi, întîmpinate de copil din cauza lipsei tatălui, ţin de asigurarea materială, diferenţierea de cei din jur, lipsa sentimentului de protecţie şi o simplă dorinţă de comunicare. Fiecare respondent a menţionat că nu contează vîrsta, copilul întotdeauna are nevoie de tată. În linii generale, foştii soţi care contribuie la procesul de educare a copiilor lor, aplică forme total diferite de cele ale mamei: mai liberale, mai atractive din prisma copilului şi asta din cauza numărului redus de vizite, fiindcă tot ceea ce posezi rar este mai acceptat şi mai bun.

În concluzie, este de menţionat faptul că chiar dacă bîntuie prejudecăţi că ar fi demodat modelul clasic familial, anume el asigură realizarea eficientă a funcţiilor predispuse acestui grup important societăţii. Toate consecinţele afectează în cea mai mare măsură aspectele dezvoltării copilului ca cel mai neputincios prizonier. Necesitatea asistenţei psihosociale a copiilor din familii monoparentale este determinată de ascensiunea progresivă a ponderii acestor tipuri de familii, iar gravitatea realităţii denotă că în familiile respective copilului nu-i sînt asigurate prezenţa, sprijinul şi contribuţia atît de necesară a ambilor părinţi, la formarea climatului favorabil pentru o dezvoltare armonioasă.

Ca problemă actuală, fenomenul monoparentalităţii îşi evidenţiază specificul atît în efecte pozitive, cît şi negative, în aparenţă mai profund. Este necesară conştientizarea în masă a acestui fenomen, pentru a-i evita cît de cît efectele negative.

Din considerentele argumentate în studiu, activităţile asistenţiale ar diminua, într-o oarecare măsură, consecinţele monoparentalităţii în viaţa copilului. Realmente, ar trebui să se iniţieze cu activităţi de prevenire şi, nu în ultimul rînd, implicare directă în cele deja existente, fiindcă majoritatea familiilor de acest tip au nevoie de această intervenţie. Ar fi foarte bine să se introducă încă din programele de învăţămînt liceal cursuri şi diverse seminare de instruire şi formare a unor abilităţi de pregătire pentru viaţa de familie. Conştientizarea raţională a efectelor negative a monoparentalităţii se face, înainte de toate, prin prezenţa directă a modelului familial standardizat, de aceea cea mai mare atenţie ar trebui de acordat copiilor orfani, care percep familia într-o formă idealizată. Ar fi binevenită şi metoda testării psiho-sociale a viitorilor soţi înainte de căsătorie, asemeni examenului medical, pentru a stabili gradul în care sînt pregătiţi pentru iniţierea unei familii, mai ales educarea copiilor.

Scopul asistentului social ar fi să catalizeze mobilitatea energiilor şi forţelor de ajutorare, sprijinindu-se pe resursele familiei şi ale ambianţei, avînd în centru *copilul*.

Referinţe bibliografice:
1. Bulgaru, Maria, Dilion, Marcela, *Asistenţa socială în perioada de tranziţie: probleme şi modalităţi de soluţionare,*Chişinău, USM, 2000, 134 p.
2. Bulgaru, Maria, Dilion, Marcela, *Concepte fundamentale ale asistenţei sociale,* Chişinău, USM, 2000 , 316 p.
3. Corcodel, Diana, *Aspecte medico-sociale şi psihologice ale sănătăţii copiilor de vîrstă preşcolară din familii monoparentale,* // Analele ştiinţifice ale Universităţii de Stat de Medicină şi Farmacie „Nicolae Testimiţeanu", 2006, p. 61-73.
4. Coulshed, Veronica, *Practica asistenţei sociale*, Bucureşti, Editura Alternative, 1993, 153 p.
5. Emese, Florian, *Dreptul familiei,* Bucureşti, Editura Lumina Tipo, 1997, 216 p.
6. Lazăr, Gheorghiţa, *Rolul asistentului social în integrarea socio-educaţională a copilului //* Revista de Asistenţă Socială, nr. 1-2, 2005, p. 149-155.
7. *Managementul şi acordarea serviciilor sociale de tip nou pentru copiii din familii în situaţii de risc,* Chişinău, vol. V, Ediţia II, 2007, p. 71-80.
8. Miron, Angela, Bulgaru, Maria, *Consecinţele divorţului asupra copiilor*// Analele ştiinţifice ale Universităţii de Stat din Moldova, 2000, p. 60-69.
9. Parkinson, Lisa, *Separarea, divorţul şi familia,* Bucureşti, Editura Alternative, 1993, 175 p.
10. Verdeş, Angela, *Fenomenul separării şi impactul lui asupra dezvoltării afectivităţii la descendenţii familiilor temporar dezintegrate*// Psihologie Pedagogie Specială Asistenţă Socială, revista Facultăţii de Psihologie şi Psihopedagogie Specială a Universităţii Pedagogice de Stat „Ion Creangă", nr. 1(6), 2007, p. 63-71.
11. Николаева, И. Г., *Воспитание ребёнка в неполной семье*, Ед. Владос, 2006, 153 с.

SPECIFICUL PROBLEMELOR PSIHO-SOCIALE CU CARE SE CONFRUNTĂ FAMILIA TÎNĂRĂ

Anghelina Banuh, masterandă, Facultatea de Pedagogie Psihologie şi Asistenţă Socială, Universitatea de Stat „Alecu Russo" din Bălţi
Coordonator ştiinţific: **Valentina Priţcan**, conf. univ. dr.
Recenzent: **Elena Zolotariov**, conf. univ. dr.

Marriage is the beginning of a new life of couple, it's the beginning of his and hers life as a family. In other words, marriage puts the base of family. Young family is one of the most vulnerable group of society due to a whole complex of psychological, sociological, economic and legal problems. In order to solve these problems or not to let them get bigger, to ensure the proper functioning of young family spouses is necessary a real support. In this case, social worker's role is needed and required, for he is the social actor that helps to prevent and solve the problems that young family can't face at the moment.

Istoria vie a umanităţii, sub dimensiunile sale biologică, psihologică, socioculturală, economică şi politică aparţine familiei, coexistenţei bărbatului şi a femeii, a relaţiilor dintre ei, a relaţiilor cu copiii. Familia s-a dovedit a fi una din cele mai vechi şi stabile forme de comunitate umană, cea care asigură perpetuarea speciei umane, evoluţia şi continuitatea vieţii sociale. Locul familiei în socium este definit prin formula „element natural şi fundamental al societăţii". În această concepţie, familia evoluează ca verigă de legătură nu numai a vieţii biologice şi sociale, dar şi a vieţii individuale şi publice a oamenilor.

Înainte de a interveni nemijlocit cu o definiţie a noţiunii de „familie tînără", considerăm oportun de a o explica, referindu-ne la semnificaţia pe care o poartă aceşti doi termeni ca noţiuni separate. În literatura de specialitate, noţiunea de *familie* şi *familie tînără* cunoaşte o largă abordare, din perspectiva diferitor tratări şi aprecieri. Reieşind din acestea, survine necesitatea de a explica diferenţa dintre termenul „familie" şi „căsătorie", deoarece, în mare parte, aceste două lexeme devin confundabile, nefiindu-se trasată linia de separare dintre semnificaţiile pe care le poartă. În această ordine de idei, familia vine ca un termen mult mai amplu ca semnificaţie decît căsătoria, deoarece subînţelege nu doar relaţiile dintre soţi.

În încercarea de a defini familia, vom apela la dicţionarele de psihologie, care prezintă familia a fi fiind nucleul social primar reunit prin căsătorie, legătură de sînge şi adopţiune; un grup social caracterizat prin rezidenţă comună, cooperare economică şi reproducţie [4; p.285].

Antropologul francez Claude Levi-Strauss defineşte familia ca un grup organizat, care îşi are originea în căsătorie şi constă din soţ, soţie şi copiii născuţi din unirea lor, din relaţia lor, deşi uneori acestui grup restrîns i se pot adăuga şi alte rude. Grupul familial este unit prin drepturi şi obligaţii morale, juridice, economice, religioase şi sociale [1; p.103-104].

La nivelul abordării universale, o familie este compusă din el, ea şi copil/copii. Aşa ar arăta o familie standard. Însă evident că există tot felul de alte tipuri plecînd de la acest model. Referindu-ne strict la explicarea sintagmei *familie tînără* din punctul de vedere al conotaţiei pe care îl poartă termenii din care este compusă (adică *familie* şi *tineri*) şi prezentînd deja o explicaţie amplă a noţiunii de *familie*, apelăm la Legea RM cu privire la tineret, adoptată la 1 ianuarie 2001, care, conform articolului 2 al dispoziţiilor generale, afirmă că *tinerii* sînt persoanele cu vîrsta cuprinsă între 16-30 ani. În aceeaşi accepţiune, *familia tînără* este considerată cuplul format prin căsătorie, în care nici unul dintre soţi nu a atins vîrsta de 30 de ani; familie formată dintr-un singur părinte de pînă la 30 de ani şi copil (copii).

Literatura de specialitate intervine cu o modificare în definirea anterioară a familiei tinere, menţionînd că familia tînără este „cuplul format prin căsătorie cu durata de viaţă în comun de pînă la 3 ani, în care nici unul dintre soţi nu a atins vîrsta de 30 ani; familie formată dintr-un singur părinte de pînă la 30 ani şi copil (copii)". Deci, generalizînd, deducem faptul că o familie poate fi considerată tînără doar în cazul în care ambii soţi au vîrsta pînă la 30 ani, iar convieţuirea lor comună ca familie nu depăşeşte perioada de 3 ani.

Familia tînără reprezintă una din categoriile cele mai vulnerabile ale populaţiei, pentru că atunci cînd un cuplu devine o familie, apar tot felul de situaţii, familia confruntîndu-se cu un amalgam de probleme de diferit ordin: psihologic, economic, emoţional, social, legal etc. Dar există şi situaţii cînd vulnerabilitatea familiei vine din faza pre-căsătorie, atunci cînd aceasta este, în mare parte, un rezultat al apariţiei gravidităţii sau naşterii unui copil planificat/neplanificat.

Referindu-ne direct la problemele cu care se ciocneşte tînăra familie, putem expune un inventar care, deşi l-am putea considera incomplet din motivul diversităţilor problemelor existente, totuşi acesta oferă o imagine de ansamblu asupra dificultăţilor întîlnite de tînăra familie:

- probleme de locuinţă – unde stă, în ce condiţii, cu cine;
- probleme financiare/materiale – asigurarea şi independenţa financiară;
- probleme de adaptare la viaţa de familie– acceptarea şi adaptarea la individualitatea partenerului, la noile responsabilităţi apărute ca urmare a obţinerii unui nou statut – de soţ/soţie, părinte;
- problema şomajului – dificultăţi de angajare în cîmpul muncii conform calificării obţinute, obţinerii unui salariu satisfăcător.
- probleme de timp – timpul alocat celuilalt, timpul alocat serviciului, timpul alocat altor activităţi etc. [5; p.107]

Problemele familiei tinere ţin de maturizarea şi formarea fiecăruia dintre soţi ca personalitate, de trecerea la un nou mod de viaţă a acestora, de adaptarea la condiţii noi de trai şi a existenţei în comun. Acestea au existat dintotdeauna, în fiecare generaţie, ţară, regiune, cu unica diferenţă care constă în faptul că fiecare generaţie îşi are propriul său set de necesităţi. La fiecare etapă de dezvoltare a omenirii şi civilizaţiei, problemele familiei tinere diferă ca conţinut şi intensitate. Spre exemplu, familia formată din soţi-studenţi este caracterizată de stringenta necesitate de angajare în cîmpul muncii, familiile tinere cu copii au nevoie de o locuinţă separată, cîştigul sau un loc de muncă permanent este o altă necesitate a familiei tinere ş.a.m.d.

Familiile tinere se caracterizează printr-o primă intrare în lumea unuia faţă de altul, împărţirea muncilor şi obligaţiilor în familie, rezolvarea problemelor de trai, financiare şi legate de conducerea întregii gospodării, intrarea în rolul de soţ/soţie, reformarea personalităţii, procesul preluării experienţei de viaţă, creşterea şi maturizarea. Această perioadă a vieţii familiale constituie una dintre cele mai grele şi periculoase pentru stabilitatea familială [3; p.138-139]. În această ordine de idei, pentru familia tînără, cea mai fericită perioadă o prezintă primele luni de căsătorie, atunci cînd soţii continuă să trăiască în atmosfera de sărbătoare. Cu timpul însă, apar primele conflicte, care ţin de problemele material-financiare şi psihologice, adică de structura de rol a relaţiilor, de repartizarea responsabilităţilor casnice. Reieşind din cele expuse mai sus, considerăm important de a sublinia faptul că familia tînără poate constitui obiectul de intervenţie al asistenţei sociale, în cazul în care problemele capătă astfel de proporţii, încît soţii nu posedă capacitatea de a le depăşi individual.

În încercarea de a prezenta cît mai obiectiv şi elocvent situaţia/ poziţia familiei tinere în societate, modul de trai, dificultăţile şi problemele, necesitatea implicării asistentului social în soluţionarea acestora, am realizat un studiu de cercetare practică, bazat pe metoda chestionarului.

Cercetarea a fost realizată pe un eşantion constituit din 113 familii tinere. Astfel, 53% din chestionare au fost administrate studenţilor (care întrunesc condiţiile familiei tinere) de la Universitatea de Stat „Alecu Russo" din Bălţi, ciclul I şi II de studii superioare, secţia cu frecvenţă la zi şi frecvenţă redusă, de la Facultatea de Pedagogie, Psihologie şi Asistenţă Socială. Respectiv, 47% din chestionare au fost realizate cu familiile tinere din afara instituţiilor de învăţămînt. În funcţie de amplasarea geografică a subiecţilor cercetaţi, am insistat asupra realizării cercetării pe o arie cît mai reprezantativă de respondenţi. Astfel, familiile tinere implicate în cercetarea respectivă sînt locuitori ai următoarelor regiuni: mun. Bălţi, r. Briceni, oraşul şi r. Drochia, oraşul şi r. Edineţ, r. Făleşti, r. Floreşti, oraşul şi r. Sîngerei, r. Soroca, or. Rezina, r. Rîşcani. Studiul elaborat ne-a permis evidenţierea unor serii de caracteristici ale particularităţilor psiho-sociale a tinerei familii, reliefînd trăsături distinctive, printre care remarcîndu-se necesităţi, probleme şi tendinţe.

În această ordine de idei, studiul cantitativ şi calitativ al rezultatelor obţinute subliniază faptul că un procent înalt al familiilor tinere se confruntă, în primul rînd, cu dificultăţi de ordin financiar – 72% din totalul respondenţilor. Astfel, cercetarea a demonstrat că 43,3% de familii tinere apelează într-o măsură foarte mare la suportul financiar şi/sau material al părinţilor; 38,9% dintre acestea solicită ajutorul părinţilor într-o măsură moderată; 11,5% depind aproape în totalitate de părinţi şi doar o parte neînsemnată – 6,2% sînt financiar-independenţi de părinţi. De asemenea, în acest context se face evidenţiată şi problema spaţiului locativ al tinerilor: doar 25,6% din familiile tinere locuiesc în casă/apartament propriu, 56,6% locuind în casa părinţilor şi împreună cu aceştia. Restul familiilor tinere închiriază o locuinţă, împărţind-o deseori cu unele rude. Analiza cantitativă a datelor obţinute a stabilit şi faptul că o mare parte din tinerii căsătoriţi – 52,2% – ar fi tentaţi de ideea de a pleca peste hotare cu scopul de a se stabili cu traiul.

În urma celor expuse mai sus, constatăm că problema resurselor materiale şi financiare este una actuală şi destul de solid implantată în sînul familiei tinere. O altă problemă ce vizează nemijlocit dificultăţile financiare este problema angajării în cîmpul muncii a tinerilor căsătoriţi. Din rîndurile tinerilor chestionaţi, doar 46% sînt angajaţi în cîmpul muncii. La nivel de cuplu familial, 38,9% constituie unul dintre soţi care nu este angajat în cîmpul muncii, în majoritate pe motiv de efectuare a lucrului peste hotarele ţării. Cercetarea a evidenţiat faptul că dificultăţile de angajare în cîmpul muncii şi salariul mic, care nu satisface necesităţile familiei tinere, condiţionează migraţia peste hotare a unuia

dintre soţi (în unele cazuri – chiar a ambilor) cu scopul de a obţine un cîştig mai mare. Acest lucru nu face decît să contribuie la dezbinarea familiei, a relaţiilor armonioase şi înţelegerii dintre soţi. În contextul acestor idei, unii soţi chiar au menţionat faptul că reîntoarcerea partenerului în ţară drept consecinţă a obţinerii unui post bine plătit, ar mări gradul de satisfacţie a ambilor soţi faţă de viaţa de familie.

Familia tînără se caracterizează şi prin prezenţa problemelor de ordin medical, deşi într-un procentaj mai redus, comparativ cu datele obţinute pentru celelalte categorii de probleme, dar resimţite totuşi de către tinerii soţi. Astfel, 28,3% din cei chestionaţi au menţionat faptul că soţul/ soţia sau chiar personal se confruntă cu probleme de sănătate fizică, pe care le pot depăşi în majoritatea cazurilor doar 31,8% din familii. Şi aici iarăşi intervine problema resurselor financiare, de care depinde tratarea problemelor de sănătate fizică.

Problema alocării timpului şi atenţiei necesare familiei intervine în cazul soţilor angajaţi în cîmpul muncii, unde doar 7,9% dintre aceştia reuşesc să acorde timpul suficient partenerilor şi copiilor. Problemele psihologice survin în cazul apariţiei dificultăţilor de petrecere a timpului liber al soţilor, unde 42,2% din familii recunosc că întîmpină dificultăţi în acest domeniu, în mare parte din cauza serviciului sau a relaţionării cu celălalt partener. Fiind pus în discuţie subiectul ce ţine de măsura în care soţii văd în căsătoria proprie un răspuns al aşteptărilor avute faţă de aceasta, majoritatea – 49,5% – s-au pronunţat afirmativ, 45,5% au recunoscut că mariajul le-a realizat aşteptările doar într-o oarecare măsură, iar 5 % au menţionat că acesta le-a oferit doar puţin din ceea ce ei doresc cu adevărat de la căsătorie. Astfel, la nivel înalt sînt satisfăcute de viaţa de familie doar 45,1% din familiile tinere implicate în cercetare, 50% recunosc că este o satisfacţie moderată, iar ceilalţi respondenţi sînt satisfăcuţi de aceasta doar relativ sau chiar la nivel minim. Acest procentaj se datorează existenţei în viaţa tinerei familii a gamei de probleme expuse anterior, care fac dificilă viaţa de familie, stopînd obţinerea de la aceasta a unei satisfacţii sănătoase şi necesare a soţilor.

Este semnalabil faptul că familia tînără, ca şi orice tip de familie, prezintă un sistem care duce în sine responsabilitatea de satisfacere a necesităţilor membrilor acesteia. Dacă unele necesităţi fundamentale ale tuturor membrilor familiei sau a cîtorva dintre ei nu sînt satisfăcute timp de o perioadă îndelungată sau chiar sistematic– vorbim aici nu doar de necesităţile fiziologice, dar şi de cele emoţionale, cum ar fi necesitatea de protecţie, recunoaştere, apreciere etc. – intervine inevitabila dezorganizare familială.

În vederea evitării dezorganizării familiale şi a intervenirii în viaţa de familie a problemelor, vorbim despre serviciile de bază care sesizează problemele familiei tinere şi asigură diverse forme de susţinere a acesteia, şi care sînt serviciile de asistenţă socială. În ansamblu, putem afirma faptul că serviciile de asistenţă socială sînt orientate spre asigurarea funcţionării familiei tinere din punctul de vedere al stimulării realizării funcţiilor de bază ale acesteia.

Scopul şi obiectivele asistenţei sociale a familiei tinere se încadrează în ansamblul activităţilor ce includ elaborarea şi implementarea măsurilor de consolidare a familiei tinere ca subiect social reproductiv, adaptarea familiei tinere la condiţiile economiei de tranziţie, îmbunătăţirea stării materiale, morale şi spirituale a tinerei familii, crearea şi dezvoltarea sistemului de servicii psiho-sociale pentru familia tînără, stimularea activităţii profesionale a tinerilor; organizarea timpului liber şi al odihnei familiei tinere. Formele şi metodele de lucru ale asistenţei sociale cu familia tînără sînt diverse, la fel ca şi problemele şi necesităţile cu care se confruntă soţii. În scopul de a elucida subiectul ce ţine de prestarea serviciilor sociale necesare, cu caracter de îmbunătăţire a condiţiei existenţiale a tinerei familii, ar fi elocvent de a oferi o imagine de ansamblu a formelor şi metodelor de lucru ale asistentului social cu familia tînără.

1. Serviciul de informare. Acesta presupune depistarea situaţiilor-problemă cu care se confruntă familia tînără, acumularea informaţiei despre acestea şi transmiterea ei către serviciile specializate de asistenţă socială necesară.

2. Angajarea în cîmpul muncii. Asistentul social studiază piaţa muncii, se informează despre existenţa locurilor de muncă vacante, despre organizaţiile ce oferă pregătire profesională.

*3. Lucrul metodic***,** care presupune studierea formelor şi metodelor inovative de activitate a colaboratorilor secţiilor şi instituţiilor de asistenţă socială, mărirea calificării asistenţilor sociali, aducerea la cunoştinţa acestora a practicilor de asistenţă socială naţională şi internaţională, colectarea şi studierea materialelor informative, a literaturii de specialitate, a actelor legislative.

4. Publicitatea. Prezintă publicitatea serviciilor prestate de secţiile şi instituţiile de asistenţă socială, propaganda măsurilor de susţinere a familiei tinere la nivelul surselor de informare în masă, editarea broşurilor, materialelor informative cu conţinut de suport pentru depăşirea dificultăţilor cu care se confruntă familia tînără.

*5. Lucrul analitic şi de prognoză***.** Asistentul social studiază situaţia demografică, tendinţele şi cauzele problemelor familiale, cercetează părerile şi atitudinea populaţiei faţă de calitatea, spectrul, actualitatea şi necesitatea serviciilor de asistenţă socială acordate familiilor tinere, lucrul în direcţia dezvoltării sociale.

6. Activitatea medico-socială. Se efectuează lucrul individual, în vederea prevenirii apariţiei deprinderilor dăunătoare (cum ar fi alcoolismul, fumatul, consumul de droguri, hipodinamia etc.). Are loc pregătirea membrilor familiilor tinere pentru naşterea unui copil şi orientarea profesională a acestora.

7. Activitatea socio-pedagogică. Aici se include patronajul familiei tinere, acordarea ajutorului în educarea familială, în depăşirea de către părinţi a erorilor pedagogice şi a situaţiilor de conflict cu copiii, a conflictelor de familie.

8. Crearea condiţiilor de formare a mediului de comunicare şi petrecere a timpului liber a tinerilor, stimularea dezvoltării turismului familial şi al tinerilor, dezvoltarea formelor actuale de educare a personalităţii. Aceste servicii se prestează de către agenţiile de călătorii şi turism, cluburile pentru femei şi tineri, cluburi pentru întîlniri de afaceri etc.

*9. Activităţi de reabilitare socială***.** La nivelul acestor activităţi, asistentul social acordă ajutor în reabilitarea şi integrarea în societate a şomerilor, emigranţilor, persoanelor cu deficienţe fizice, femeilor cu copii, familiilor tinere care nu dispun de condiţii sociale benefice, organizarea activităţilor de lucru cu tinerii cu comportament de dezadaptare socială. Aici vorbim şi despre reabilitarea socială şi adaptarea membrilor familiilor tinere, care la moment se află în situaţie de dificultate, fie că s-au întors din locuri private de libertate sau instituţii specializate de învăţămînt sau timp de o perioadă îndelungată nu au activat în cîmpul muncii, a persoanelor dependente de alcool sau de droguri. În această ordine de idei, se creează servicii sau centre de reabilitare şi adaptare socială, cămine sociale, adăposturi etc.

10. Prestarea informaţiilor şi oferirea de consultaţii pe marginea întrebărilor de ordin legislativ, a întrebărilor ce se referă la responsabilităţile şi obligaţiile membrilor familiilor tinere în diferite sfere de activitate, informarea legislativă. Asemenea tip de informaţii pot fi oferite de centrele de documentare şi informare, de serviciile juridice etc. [5; p.179-180].

Tehnicile aplicate de asistentul social în lucrul cu familia tînără cunosc diverse variaţii, printre care ar fi de menţionat:

a. Studiul de caz familial – care îşi are justificare în intenţia serviciilor sociale de a asigura bunăstarea şi protecţia membrilor familiei. Scopul studiului de caz social este ajutorul acordat indivizilor pentru rezolvarea problemelor personale şi sociale. Acesta poate implica ajutor în adaptarea la mediu sau poate implica ajutor pentru obţinerea unor servicii necesare clientului.

b. Istoricul social, care cuprinde informaţii cu valoare faptică despre beneficiari, interpretînd semnificaţia datelor cuprinse în aceste informaţii.

c. Genograma şi ecomapa, care prezintă nişte instrumente grafice de operare cu structura familiei, în vederea sesizării problemelor existente în interiorul acesteia şi eficientizării lucrului asistentului social.

d. Terapia familială constituie o tehnică de depăşire a problemelor intervenite în cadrul familiei şi în modul de relaţionare al membrilor acesteia.

e. Consilierea, ca tehnică, prezintă ascultarea şi orientarea beneficiarului în direcţia de obţinere a soluţiei cuvenite asupra problemei apărute.

f. Interviul informaţional, de diagnostic, terapeutic – cu scop de depistare, stabilire şi tratare/depăşire a problemei.

g. Ascultarea activă – tehnică ce oferă beneficiarului posibilitatea de a fi ascultat, acceptat şi orientat în direcţia pozitivă etc.

La nivel de abordare statală, legea RM cu privire la tineret, adoptată la 1 ianuarie 2001, prin articolul 12, capitolul II, cu privire la condiţiile economice şi sociale de dezvoltare a tineretului, accentuează măsurile de suport oferite familiei tinere de către stat. În acest context, susţinerea familiei tinere are loc prin:

I. acţiuni de pregătire a tinerilor pentru viaţa de familie;

II. educaţia sexuală a tinerilor şi acţiuni de ocrotire a sănătăţii reproductive a tinerelor femei;

III. sistem de subvenţii pentru familiile tinere cu copii, ţinînd cont de bugetul lor;

IV. acoperirea dobînzii bancare la creditele acordate tinerelor familii de instituţiile financiare pentru construcţia sau procurarea unui spaţiu locativ.

În Republica Moldova, domeniul protecţiei sociale a familiei tinere este unul slab susţinut de stat şi sectorul neguvernamental. Politica familială, ca sistem de acţiuni al statului, încă nu s-a format, iar măsurile întreprinse în practica socială nu cuprind toate problemele existente. Ca rezultat, interesele principale ale instituţiei familiei nu sînt luate în considerare în dezvoltarea durabilă a ţării.

După cum s-a menţionat, principalele dificultăţi ale familiei tinere sînt veniturile mici, lipsa unei locuinţe corespunzătoare, probleme de sănătate, problema alocării timpului necesar familiei, decalajul nevoi-resurse, adaptarea la noi roluri simultan (cariera ocupaţională şi membru adult al familiei) etc. În acest sens, rolul asistentului social devine unul major, cu importante conotaţii existenţiale pentru familia tînără, pentru că asistentul social poate interveni la moment pentru a o ajuta să depăşească dificultăţile survenite, lucrînd asupra modificării elementelor defectuoase din sistemul relaţionării familiale şi orientînd familia tînără spre serviciile necesare depăşirii crizei de moment.

Referinţe bibliografice:

1. *Legea RM cu privire la tineret*, adoptată la 1 ianuarie 2001.
2. Bulgaru M., Dilion M., *Concepte fundamentale ale asistenţei sociale* (note de curs), Chişinău, USM, 2000, 316 p.
3. Sinchevici, I., *Unele aspecte de adaptare socioeconomică a familiei tinere din Republica Moldova la condiţiile actuale* // Revista de filosofie, sociologie şi ştiinţe politice, V. 2007, nr. 2, p.138-144.
4. Şchiopu, U., *Dicţionar de psihologie*, Bucureşti, Editura Babel, 1997, 740 p.
5. Дорно, И., *Современный брак: проблемы и гармония*, Москва, из. Педагогика, 1990, 270 с.

ASISTENŢA PSIHOLOGICĂ A VICTIMELOR VIOLENŢEI DOMESTICE

Elvira Ciobanu, masterandă, Facultatea de Pedagogie, Psihologie şi Asistenţă Socială, Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălţi
Coordonator ştiinţific: **Valentina Priţcan**, conf. univ. dr.
Recenzent: **Silvia Briceag**, conf. univ. dr.

Family violence it's an actual problem which is presented in almost whole countries from the world. It is specific for all ethnics groups based on racial, economical, gender, class differences. Domestic violence appears in the frame of the societies without culture or social values. This kind of human relationships is a relevant problem for all its members.

Women and children suffer most of all categories of persons because they are exposed more than other persons to this risk. Actually, the cases of violence are increasing and represent one of global human problems.

„Resping ideea de violenţă, pentru că binele obţinut prin mijlocirea acesteia nu este de durată, în schimb, răul provocat de violenţă este de durată.”
(Mahatma Gandhi)

Violenţa intrafamilială îşi are originea în structura socială, în tradiţii, obiceiuri şi mentalităţi care subînţeleg superioritatea bărbatului asupra femeii. Societăţile moderne continuă să fie societăţi patriarhale, ce acordă mai multă importanţă muncii efectuate de bărbaţi, decât celei efectuate de femei. Feminizarea şomajului şi violenţei împotriva femeilor culminează cu violenţa în familie, fiind forme acute de discriminare.

Orice tip de violenţă este şocantă, însă agresarea persoanelor apropiate este cea mai tulburătoare. Cu toţii dorim să ne simţim în siguranţă alături de cei pe care îi iubim şi (credem că) îi cunoaştem bine [1, 423].

Rezultatele investigaţiilor ştiinţifice pun în evidenţă ideea că familia reprezintă celula de bază a societăţii apare în mod implicit în dezvoltarea măsurilor de protecţie în cazul violenţei în familie. Agresivitatea în cuplu conduce la stabilirea unui raport de forţe. Când avem de-a face cu nişte cupluri egalitare, în care puterea de decizie aparţine ambilor parteneri, dându-le sentimentul de satisfacţie, riscul de violenţă domestică e foarte scăzut.

Dacă privim familia ca spaţiu al satisfacerii nevoilor existenţiale ale tuturor membrilor ei, e evidentă nevoia unei morale bazate pe cunoaştere şi dragoste care să regleze relaţiile între membrii familiei. În absenţa acestei morale, cei mai slabi membri ai familiei vor fi la bunul plac al celor puternici, al unor sentimente ce pot determina incredibile oscilaţii comportamentale.

Psihologii au constatat că violenţa psihologică, ca şi celelalte tipuri de violenţă, nu este determinată de o singură cauză, ci reprezintă un efect de interacţiune între o serie întreagă de factori. Alcoolismul, sărăcia, lipsa de spaţiu, supraaglomerarea locuinţei, creşterea într-un mediu viciat de violenţă, relaţii de putere asimetrice în cuplu formează toate un mediu care întreţine şi favorizează violenţa psihologică. Amintim, în acest context, relevanţa studiilor realizate de către Ana Muntean, Sorin Rădulescu, Cristian Bocancea, Maria Bulgaru, Valentina Priţcan, Gheorghe Paladi. Cercetătorii I. Mitrofan şi C. Ciupercă menţionează că frustraţia economică şi insecuritatea socială se află în raporturi directe cu comportamentele agresive şi cu anomia familială, ceea ce, în perspectivă, ne determină să anticipăm că o serie de tulburări de adaptare psihogene şi psihosomatice se vor putea agrava sau menţine în următorii ani, iar efectele asupra sănătăţii mintale a generaţiilor următoare se vor resimţi la distanţă [3, 376].

Familia care constituie un teren de manifestare a violenţei domestice, devine mai puţin transparentă şi deschisă mediului social imediat: familia lărgită, vecinii, prietenii, colegii. Este evidentă izolarea socială a acestor familii. Ele capătă o stigmă în ochii celorlalţi şi în acelaşi timp, un sentiment de stigmă şi culpă care le face să se izoleze. Concomitent,

rezultatele investigaţiilor realizate de S. Rădulescu demonstrează că abuzul în interiorul unei familii poate lua mai multe forme, dintre cele mai frecvente fiind: abuzul fizic, emoţional, psihic, sexual, economic şi neglijarea [8, 30].

Deşi violenţa domestică e un fenomen care a însoţit dintotdeauna construirea şi dinamica familiei, intrarea ei în atenţia ştiinţelor sociale este de dată recentă. Doar în ultimii 20 de ani, ştiinţele sociale şi reglementările legale internaţionale fac referinţă la violenţa domestică. Abordarea fenomenului de violenţă domestică s-a petrecut, ulterior generalizării, în rândurile profesioniştilor şi ale comunităţilor, a interesului şi necesităţii prevenirii maltratării copilului.

Studiile arată că drept factor ce poate genera ulterior nivelul de agresivitate este „istoria" proprie a părinţilor. Cei mai mulţi părinţi care-şi maltratează copiii au fost ei înşuşi, la rândul lor, supuşi unui tratament similar de către proprii părinţi sau au fost, în cea mai mare măsură, neglijaţi emoţional de către aceştia [4, 175].

De aici şi apare problema că educaţia pentru viaţa de familie, pentru formarea şi adoptarea celui mai adecvat rol de soţ şi părinte începe, aşadar, de foarte timpuriu, pe măsura construcţiei personalităţii copilului şi a devenirii sale ca „persoană socială" completă şi complexă [2, 13].

Autorul Malkina-Pâh demonstrează că prezenţa violenţei ne vorbeşte despre lipsa de stăpânire de sine, impulsivitate, slabă organizare a vieţii psihice, lipsa autocontrolului sau insuficienţa reacţiilor emotiv-impulsive, emoţii puternice, conştiinţă de sine dilatată, forţă brută needucată, lipsă de morală [10, 478].

În raporturile de dominare-supunere, violenţa ia o formă punitivă. Cel care domină se bucură de o judecată morală, imatură. În majoritatea cazurilor, raportul de putere îl desemnează pe bărbat ca fiind pe poziţia dominantă, iar femeia supusă [9, 661].

Specificul violenţei domestice este caracterizat prin accesul permanent al agresorului la victimă. În spaţiul privat al căminului nu există locuri sigure, de adăpostire, agresorul având control total asupra victimei. Se evidenţiază aici un aspect de terorizare şi de neputinţă a victimelor. De asemenea, în cadrul fenomenului de violenţă domestică este antrenat întregul sistem al familiei. Toţi membrii familiei marcate de violenţă devin victime directe şi indirecte ale agresorului.

În cazul violenţei domestice, apar modificări de structură a personalităţii tuturor celor implicaţi. Victima îşi va pierde încet stima de sine şi va dezvolta indezirabile mecanisme defensive, prin care va încerca să facă faţă situaţiei. Riscul de a ceda într-un anumit moment, creşte pe măsură ce situaţia se cronicizează. El poate ajunge un şomer cronic, un alcoolic păstrând relaţii cu mediul social din afara familiei doar în grupuri selectate din mediile marginale, cu tulburări de integritate socială. Cît despre modificările de personalitate ale copiilor sub influenţa atmosferei de violenţă din familie, statisticile care arată o trecere a comportamentelor violente de la o generaţie la alta sunt probabil cea mai convingătoare şi cruda mărturie.

Majoritatea părinţilor care recurg la asemenea agresiuni consideră pedepsele fizice ca un mijloc principal de disciplinare a copilului pentru a se conforma regulilor de comportare impuse de familie [7, 156]. Caracterul secret, privat, care face ca victima să aibă un acces mai mic la surse de sprijin, caracter ce apare invariabil în cazul violenţei domestice. Dacă, la început victimele surprinse de agresor ar avea intenţia de a căuta ajutor, de a spune celor apropiaţi, în timp, ele nu o mai pot face, deoarece se supun unui ordin mai mult sau mai puţin explicit al agresorului, acela de a-şi îndepărta familia şi prietenii, cei la care ar putea să recurgă în momentele dificile.

Violenţa domestică are un registru larg de manifestări: psihice, fizice, sexuale şi sociale. Ele se pot combina într-un amalgam infernal şi cu anumite consecinţe evidente, de

suprafaţă, dar şi de profunzime asupra victimelor. Femei care îşi pierd încrederea şi bucuria vieţii, copii care cresc învăţând violenţa ca pe o metodă de schimb în relaţiile cu ceilalţi sunt dramaticele dovezi ale modificărilor profunde ce apar în cazul victimelor violenţei domestice. V. Priţcan atenţionează că femeia victimă se află în „capcana" fazelor ciclice ale violenţei, moment ce o face să retrăiască de nenumărate ori sentimentul de victimă.

În cadrul primei faze, pot fi identificate cazuri de violenţă nesemnificativă, femeia încercând să comporte conduite care ar evita/minimaliza furia bărbatului [6, 316].

Faza violenţei active este însoţită de pierderea autocontrolului şi prezenţa comportamentelor distructive. După ameninţări, bătăi, lovituri, urmează faza „iubirii şi regretului", care se caracterizează prin diminuarea treptată a violenţei şi comportament compensatoriu al agresorului, manifestat prin grijă exagerată şi cuvinte de dragoste [5].

Investigaţia experimentală realizată de noi s-a axat pe aspiraţia de a verifica ipoteza, conform căreia am presupus că femeile victime ale violenţei domestice sunt marcate de traume psihoemoţionale.

În cadrul acestui studiu, am folosit ca instrument de diagnosticare tehnica „Frazele neterminate", elaborat de către L. Sacks. Aceasta conţine 60 de fraze nefinisate, care pot fi divizate în 15 grupe ce vizează o anumită sistemă de relaţii. Cele care ilustrează nemijlocit portretul psihologic al victimei sunt: atitudinea faţă de sine, posibilităţi nerealizate, atitudinea faţă de viitor, fobii şi nelinişti, atitudine faţă de trecutul său, faţă de sexul opus, relaţii sexuale, atitudinea faţă de familie şi sentimentul culpabilităţii. De asemenea, s-a efectuat un studiu de caz, eşantionul experimental fiind constituit din 20 de femei, victime ale violenţei domestice, beneficiare ale Centrului de Susţinere şi Ocrotire a Familiei în Criză „Sotis" din municipiul Bălţi.

Cercetarea ne-a permis să constatăm că la persoanele investigate, se manifestă evident impactul violenţei din cadrul familiei asupra propriei personalităţi, precum: subestimare, sentimentul de frică, neîncredere în forţele proprii, scăderea stimei de sine, jenă, sentimentul de neajutorare, neîncredere în viitor; atitudine neadecvată faţă de sexul opus. De asemenea, a fost identificată şi izolarea treptată ori radicală de familia de origine, precum şi lipsa suportului social din partea celor apropiaţi. Rezultatele ilustrează elocvent portretul psihologic al victimei violenţei domestice.

Problemele de cuplu se datorează, în general, lipsei deprinderilor şi a mecanismelor de adaptare a acestora. Formarea unor noi competenţe condiţionează rezolvarea problemelor şi dezvoltarea personalităţii individului. Indiferent de forma pe care a luat-o manifestarea violenţei, apariţia ei în relaţiile dintre membrii familiei reprezintă un pericol, ce treptat va îngădui forme şi manifestări tot mai ample, mai variate şi mai frecvente.

Referinţe bibliografice:

1. Crăciun, D., *Psihologia socială*. Bucureşti, Editura ASE, 2005, 432 p.
2. Mitrofan, I., *Cuplul conjugal. Armonie şi dizarmonie*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi enciclopedică, 1989, 277 p.
3. Mitrofan, I., Ciupercă, C., *Incursiuni în psihosociologia şi psihosexologia familiei*, Bucureşti, Editura Press Mihaela S.R.L, 1998, 388 p.
4. Neculau, A., *Manual de psihologie socială,* Iaşi, Editura Polirom, 2004, 350 p.
5. Priţcan, V., *Asistenţa psihosocială a femeii victimizate*.// Congresul naţional de sociologie şi asistenţă socială, decembrie 2000.
6. Priţcan, V., *Femeia victimă a violenţei domestice: elemente de asistenţă psihosocială*// Aspecte teoretice şi practice ale asistenţei sociale, coordonator M. Bulgaru, Suport de curs aprobat de Consiliul metodico-ştiinţific şi editorial al Universităţii de Stat din Moldova, Chişinău, 2003, CE USM, p. 316– 400.

7. Rădulescu S.M., *Sociologia problemelor sociale ale vârstelor,* Bucureşti, Editura Lumina Lex, 2003, 438 p.
8. Rădulescu, S. M., *Sociologia violenţei (intra)familiale. Victime şi agresori în familie*, Bucureşti, Editura Lumina Lex, 2003, 351 p.
9. Малкина-Пых, И.Г., *Гендерная терапия*, Москва, Эксмо, 2006, 928 с.
10. Малкина-Пых, И.Г., *Психологическая помощь в кризисных ситуациях,* Москва, Эксмо, 2010, 928 с.

ASPECTE PSIHO-SOCIALE ALE MANIFESTĂRII VIOLENŢEI ÎN RÎNDUL PREADOLESCENŢILOR

Elena Statnic, studentă, Facultatea de Pedagogie, Psihologie şi Asistenţă Socială, Universitatea de Stat „Alecu Russo" din Bălţi
Coordonator ştiinţific: **Vasile Garbuz**, lector universitar
Recenzent: **Silvia Briceag**, conf. univ. dr.

School violence is a problem quite common and most important, so in this article, We tried to deeper studying this area to identify causes and preventive or corrective opportunities violence in educational institutions.

„A lupta contra violenţei şcolare înseamnă a ameliora calitatea relaţiilor şi a comunicării între toate persoanele antrenate în actul educaţional."
(Dardel Jaouadi)

Violenţa şcolară este o problemă destul de frecventă şi una din cele mai importante, ce se atestă în majoritatea instituţiilor de învăţămînt din Republica Moldova. Atestăm tot mai multe cazuri de violenţă, agresivitate, acte antisociale cu implicarea elevilor (bătăi, alcoolism, abuz de droguri, vandalism ş.a.).

Violenţa şcolară este o problemă căreia i s-a făcut publicitate considerabilă în multe ţări: SUA, Franţa, Marea Britanie, iar acum şi în Republica Moldova. Ce cauzează un astfel de comportament şi care pot fi strategiile de evitare sau depăşire a acestora? Mai întîi de toate, este necesar să menţionăm faptul că această problemă are o istorie lungă. Mulţi specialişti din străinătate au abordat problema violenţei şcolare şi au stabilit faptul că aceasta este complexă şi implică multe faţete. S-a stabilit că violenţa şi agresivitatea şcolară este condiţionată de un şir de factori, printre care: factori biologici (sex şi vîrstă), psihologici (personalitatea individului), educaţionali, sociali şi economici. Agresivitatea este formată, preponderent, în procesul socializării individului uman încă din copilărie şi în special, în preadolescenţă. L. Bender consideră că agresivitatea este un comportament uman ce are ca scop tendinţa de a se autoafirma.

H. Delgado opinează că agresivitatea, violenţa se referă la acte de ostilitate, atacuri, distrugeri, acţiuni care afectează o altă persoană sau obiect, este un răspuns comportamental caracterizat prin forţă încercare de a provoca daună sau deteriorizarea unei persoane. Pentru A. Buss, aceasta este „o reacţie a organismului faţă de un alt organism cu scopul de a provoca durere", iar R. Baron şi J. Richardson dă următoarea definiţie: „Agresivitate este orice formă de comportament menit să insulte sau să rănească o altă fiinţă care nu vrea un astfel de tratament". În lumina teoriei sociale propusă de către Bandura, „agresivitatea este considerată ca un fel de comportament social specific, care este învăţat şi manifestat în acelaşi mod ca şi multe alte forme de comportament social" [5, 134].

Teoria învăţării sociale consideră agresiunea ca un comportament social care include acţiunile ce presupun un şir de abilităţi dobîndite prin învăţare şi experienţă socială. De exemplu: să pui în aplicare o acţiune agresivă, trebuie să ştii cum să o manifeşti, care mişcare, contact fizic va fi dureros pentru victimă şi este necesar să înţelegi ce cuvinte sau acţiuni pot provoca suferinţă obiectului agresiunii. Reieşind din faptul că aceste avansuri

nu sînt date la naştere, oamenii trebuie să înveţe să se comporte agresiv. În discutarea etiologiei comportamentului agresiv există, aşa cum am mai subliniat, numeroase poziţii şi puncte de vedere. În acest sens, ne vom opri asupra cîtorva mai importante [6; p.234]:

1. Explicaţiile biologice. În „Originea speciilor" (1859) şi „Descendenţa omului", Darwin proclama ideea „luptei pentru existenţă", confirmînd punctul de vedere al lui Hobbes asupra naturii umane. Ideea luptei pentru existenţă şi a supravieţuirii a avut un mare răsunet social şi politic, ceea ce l-a făcut pe Darwin însăşi să regrete, deoarece filozofii sociali au interpretat descoperirile lui Drawin în mod eronat, ca pe o rivalitate intraspecifică şi ca existenţa unei competiţii permanente în natură şi societate.

Rolul glandelor endocrine este, de asemenea, foarte mare. S-a incriminat glanda tiroidă, glandele sexuale, hipoglicemia. De fapt, arată Jersild şi colab. (1978), aproape toţi băieţii şi o mare parte din fete au comis cîndva acte ilegale (în interpretarea strictă a legii), deşi foarte puţine din aceste cazuri au ajuns a fi cercetate de organele de ordine. Şi unele boli somatice pot predispune la creşterea agresivităţii. Stările postencefalitice determină înclinaţii spre perversiuni sexuale. Şi alcoolismul are o mare influenţă. La fel, se cunosc legături dintre agresivitate şi anumite infirmităţi (statură mică sau prea mare).

Subnutriţia creşte incidenţa răspunsurilor agresive. Sărăcia, înfometarea cronică duc la transformări importante ale personalităţii, determinînd o mai mare înclinaţie spre concret, spre tendinţe egoiste şi revendicative. Ellemberger (1958) a demonstrat pe voluntari înfometaţi timp de 6 luni că în această situaţie se modifică caracterul, treptat indivizii devin ostili, geloşi, curioşi, iar modificările au persistat mult timp după terminarea experimentului.

2. Agresivitatea ca fenomen înnăscut (Teoria lui Lorenzo). O mare importanţă în explicarea agresivităţii o au studiile ethnologiştilor, a cercetătorilor din cadrul psihologiei animale. Unul dintre aceşti cercetători (Lorenzo) arată că agresiunea este folositoare animalului, motiv pentru care comportamentul agresiv trebuie considerat din punct de vedere biologic ca normal şi folositor în lupta pentru supravieţuirea speciei (analogia cu concepţia lui Durkheim).

S. Freud vedea izvorul energiei vitale în cadrul instinctului sexual, deşi aşa cum arăta Buck (1976), sub influenţa grozăviilor primului război mondial, el va sublinia că instinctul morţii este opus celui social. Lorenzo se opune viziunii lui Freud, care, după el, nu ar corespunde punctului de vedere evoluţionist şi care deja ar fi acreditat următoarele:

- cu cît un individ este mai agresiv, cu atît supravieţuirea se face mai uşor;
- în cadrul aceleiaşi specii, agresivii sînt selecţionaţi ca reproducători;
- „teritoriul" este apărat în mod agresiv, dar individul este mai puţin agresiv cînd pătrunde în alt teritoriu;
- viaţa la vertebrate prezintă un ordin de dominare, fiecare individ trebuind să ştie cine este mai tare şi cine este mai slab decît el (la om acest lucru se stabileşte din preadolescenţă şi adolescenţă).

3. Concepţii psihogenetice. Pentru Freud, criminalul era un individ care nu-şi putea stăpîni impulsurile, el avînd un eu slab dezvoltat, care nu poate manipula tensiunile sinelui şi exigenţele supraeului. Personalitatea delincvenţilor, arată Delay şi Pichot (1976), diferă de nedelincvenţi. Delincventul are o serie de trăsături ca: multă energie, impulsivitate, extraversiune, agresivitate, adesea sadism. Ei au o atitudine ostilă, sînt neîncrezători, încăpăţînaţi, vor să se afirme social cu orice preţ, nu pot suporta autoritatea.

Explicarea comportamentului agresiv a beneficiat de noţiunile de stres şi de „reacţie de alarmă" (Selye,1936), aceste reacţii fiind nespecifice. Ceea ce distinge agresiunea fizică de cea psihosocială este doar absenţa la ultima a leziunilor directe. În agresiunea psiho-

socială, leziunea este secundară, în ciuda reacţiei specifice şi a unei bogate fenomenologii psihosomatice.

4. Importanţa componentei sociale. Numărul mare de tipuri de agresiune determină ca optica asupra etiologiei să fie pluralistă. „Agresiunea, subliniază Ropartz, naşte agresiune”, astfel încît, pentru acest complex s-a propus termenul de comportament agonistic (care înglobează comportamentul de ameninţare, atac, lezare, ca şi atitudinile şi postura de răspuns, retragere şi fuga învinsului). Carthy şi Ebling vorbesc de caracterul social al comportamentului agresiv (rar un animal este agresiv în absenţa unui adversar real sau imaginar, autoagresiunea în lumea animală fiind rară şi patologică). Prezenţa unui alt individ, indiferent de specie, este absolut necesară pentru declanşarea comportamentului agresiv, motiv pentru care comportamentul agresiv se referă la diferite aspecte ale societăţii (ca densitatea populaţiei, structura socială, etc.). Densitatea ar creşte agresivitatea în lumea animală, de unde s-a tras concluzia că fenomenul ar fi valabil şi pentru specia umană. Deşi teoretic izolarea ar reduce agresivitatea, s-a constatat însă şi fenomenul invers. De fapt, spune autorul, relaţia densitate-nivelul agresivităţii ar urma o curbă în nivelul agresivităţii maxime, corespunzînd unei anumite densităţi. O structură bună a sistemului social scade frecvenţa şi gradul actelor agresive (ceea ce implică organizarea ierarhică a grupului).

La momentul de faţă, putem face cunoştinţă cu mai multe investigaţii, în ceea ce priveşte manifestarea violenţei în rîndul preadolescenţilor însă, cu regret, necătînd la acest fapt, sînt întreprinse foarte puţine acţiuni în vederea prevenirii sau corijării acesteia la nivel de instituţii de învăţămînt. Prin intermediul studiului efectuat, încercăm să analizăm şi să actualizăm datele cu referinţă la manifestarea violenţei preadolescentine.

În general, violenţa în mediul şcolar poate să deţină două aspecte: violenţa fizică şi cea verbală. În cele mai frecvente cazuri, aceasta include manifestarea intoleranţei faţă de diferenţele etnice, religioase, de gen, de statut social, etc. Violenţa poate fi orientată atît asupra semenilor, cît şi faţă de profesori [4, 81]. La etapa actuală, putem constata că violenţa are o tendinţă de creştere pe fundalul difuziei mediului proxim şcolii, inclusiv a mediului instituţional. La fel, o contribuţie esenţială o are mediul familial, dar şi orice gen de modificări la nivel instituţional, mass-media, precum şi alţi factori generali. Studiul implică evaluarea fenomenului de violenţă şcolară, identificarea situaţiilor şi cauzelor violenţei şcolare. În rezultatul investigaţiei au fost elaborate şi propuse recomandări destinate cadrelor didactice, părinţilor şi altor actori sociali cu scopul de a ameliora fenomenul de violenţă şcolară.

Investigaţia a fost realizată în rîndul a 14 pedagogi şi 102 elevi din clasele a 5 şi a 8 (din care 48 de fete şi 54 de băieţi) din Liceul Teoretic „Vasile Alecsandri” din mun. Bălţi. Ca instrument de investigaţie au fost utilizate:

- Chestionarul pentru elevi „Măsuri de prevenire a violenţei în şcoli”;
- Chestionarul pentru profesori „Măsuri de prevenire a violenţei în şcoli”;
- Metoda convorbirii;
- Metoda observării.

În urma analizei rezultatelor cantitative obţinute, am putut constata următoarele:

a. elevii consideră că există violenţă în cadrul instituţiei: 82,35 %;

b. nu există violenţă în cadrul instituţiei: 3,92 %;

c. nu ştiu dacă există violenţă în insituţie: 13,73 %;

d. dintre cadre didactice consideră că nu există violenţă 21,43 %, că există violenţă 78,57%.

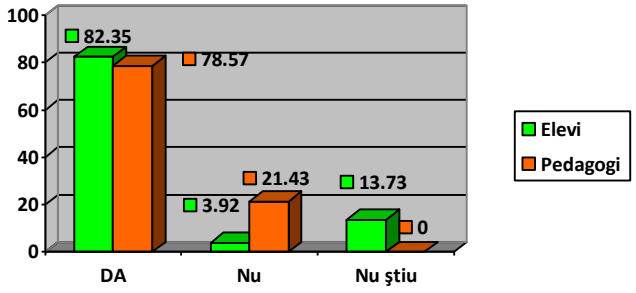

Diagrama 1. Frecvenţa cazurilor de violenţă

- La întrebarea „În cazul că există violenţă, asupra cui este îndreptată?” au fost obţinute următoarele date, prezentate în diagrama de mai jos.

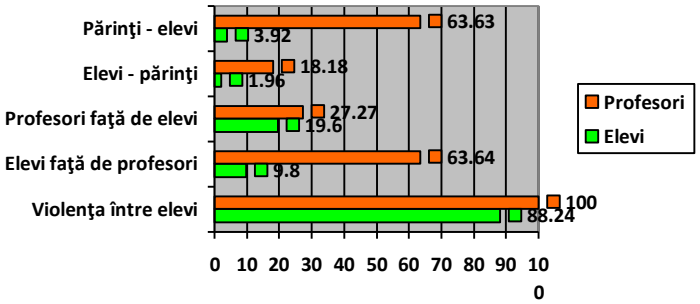

Diagrama 2. Orientarea acţiunilor de violenţă

- La întrebarea „În cazul cînd cunoaşteţi despre cazuri de manifestare a violenţei, unde aceasta a avut loc?”, au fost obţinute următoarele răspunsuri:

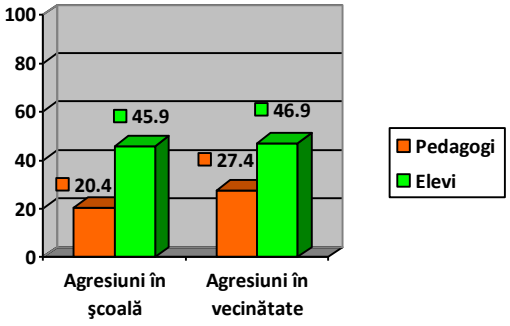

Diagrama 3. Locul manifestării violenţei

- La întrebarea „Ce tipuri de agresiuni aţi stabilit?”, au fost obţinute următoarele rezultate:

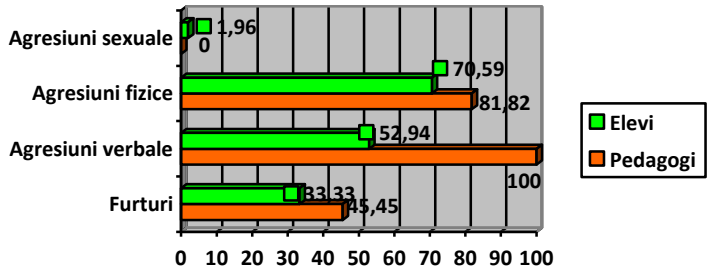

Diagrama 4. Formele agresiunii

- „Între cine a avut loc actul de violenţă?”

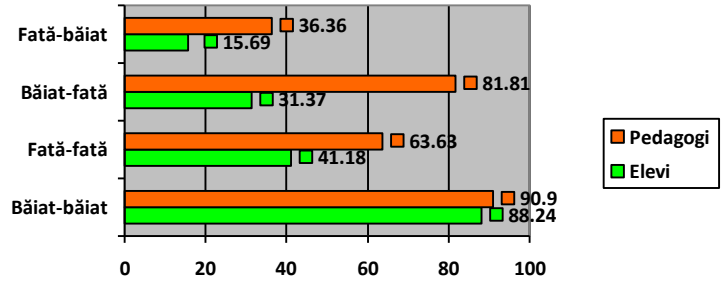

Diagrama 5. Participanţii acţiunilor de violenţă

În baza rezultatelor obţinute şi a diagramelor prezentate, putem observa că elevii resimt mai acut şi semnalează mai multe cazuri de violenţă comparativ cu cadrele didactice. Sigur că fenomenele de violenţă au la bază mai mulţi factori, în primul rînd:

Cauze familiale:

- climatul socio-afectiv (relaţii tensionate între părinţi, atitudini violente ale părinţilor faţă de copil, mediu lipsit de securitate afectivă);
- tipul familiei (provenienţa elevilor din familii dezorganizate);
- condiţiile economice ale familiei (venituri insuficiente);
- dimensiunea familiei (număr mare de copii în familie, situaţie care implică, de multe ori, accentuarea fenomenului sărăciei);
- nivelul scăzut de educaţie a părinţilor.

Surse în mediul şcolar:

- dificultăţile de comunicare elevi-profesori;
- subiectivitatea în evaluare;
- ironia, sancţiunile, notarea şi stilul autoritar - soluţii greşite în prevenirea şi atenuarea manifestărilor violente;
- vîrsta şi experienţa didactică a profesorilor;
- programele şcolare prea încărcate şi programul şcolar supraaglomerat;

- metode pedagogice tradiţionale versus metode moderne;

Factori individuali ai violenţei:

- **trăsăturile de personalitate**: agresivitatea / impulsivitatea, lipsa sau insuficienţa de dezvoltare a mecanismelor de autocontrol, motivaţia centrată pe preferinţă pentru violenţă, particularităţi ale sistemului de valori: dorinţa de putere şi prestigiu; exprimarea eu-lui, tendinţa către comportament adictiv, empatia.
- **istoria personală** (experienţa victimizării).

Cu regret, experienţa şcolii în prevenirea şi combaterea fenomenelor de violenţă este:

- destul de limitată;
- formală şi stereotipă;
- bazată pe sancţiune şi excludere şi mai puţin pe prevenţie, susţinere a victimei dar şi a celui violent;
- sînt luate măsuri de pază şi control, dar mai puţine iniţiative de îmbunătăţire a climatului şcolar şi a metodologiilor pedagogice şi de consiliere;
- resurse insuficiente: informaţii, instrumente, personal calificat.

Pentru a interveni eficient în combaterea violenţei în mediul şcolar, venim cu un şir de recomandări la:

Nivel individual:

- Identificarea timpurie a elevilor cu potenţial violent;
- Implicarea activă a elevilor cu potenţial violent şi valorificarea intereselor, aptitudinilor şi capacităţii elevilor care au comis acte de violenţă;
- Evitarea centrării exclusiv pe sancţiuni;

Nivel şcolar:

- Abordarea subiectului de violenţă la şedinţele consiliului pedagogic, cursuri de perfecţionare;
- Cunoaşterea mai bună a surselor posibile de violenţă;
- Regulamentul şcolar, transformat în mijloc real de prevenţie şi intervenţie;
- Întîlniri, instruirea preadolescenţilor la subiectele: comunicare eficientă, prevenirea şi soluţionarea conflictelor, toleranţă, egalitatea genurilor, drepturile şi obligaţiile copiilor, autocontrol, mijloace de autoapărare etc.;
- Realizarea programelor şi activităţilor extracurriculare: săptămîna antiviolenţă, concursuri, expoziţii tematice, etc.

Referinţe bibliografice:

1. *Dictionar de psihologie*, Bucureşti, ed. Univers Enciclopedic, 1998, 564 p.
2. Cosmovici, A., *Psihologia şcolară*, Iaşi, Editura Polirom, 1998, 300 p.
3. Iancu, S., *Psihologia şcolarului*, Iaşi, Editura Polirom, 2000, 172 p.
4. Mitrofan, N., Zdrenghea, V., Butoi, T., *Psihologie judiciară*, Bucureşti, Casa de editură şi presă ŞANSA, 1994, 361 p.
5. Natanzan, E. Ş., *Căile de soluţionare a conflictelor dintre învăţător şi elev*, Chişinău, Editura Lumina, 1984, 164 p.
6. Neculau, A., *Psihologie sociala*, Iaşi, Editura Polirom, 1996, 297 p.
7. Pânişoara, Ion Ovidiu, *Comunicarea eficientă*, Iaşi, Editura Polirom, 2002, 338 p.
8. Romiţă, B. Incu, *Managementul clasei de elevi*, Iaşi, Editura Polirom, 2006, 261 p.
9. Sălăvăstru, D., *Psihologia educaţiei,* Iaşi, Editura Polirom, 2004, 283 p.
10. Verza, E., *Psihopedagogie specială*, Bucureşti, EDP, 1996, 325 p.
11. Zlate, M., *Introducere în psihologie*, Bucureşti, Casa de editură şi Presa ŞANSA, 465 p.
12. Маркова, А.К., *Формирование мотивации учения*. Москва, изд. Просвещение, 1990, 191 ст.
13. Овгорова, Р.В., *Справочная книга школьного психолога*, Москва, изд. Просвещение, 1999, 349 ст.

PROBAŢIUNEA POSTSENTENŢIALĂ CA MODALITATE DE REINTEGRARE A PERSOANELOR ELIBERATE DIN DETENŢIE

Cătălina Gavriliuc, masterandă, Facultatea de Pedagogie, Psihologie şi Asistenţă Socială, Universitatea de Stat „Alecu Russo" din Bălţi
Coordonator ştiinţific: Valentina Priţcan, conf. univ. dr.
Recenzent: Luminiţa Samson, asist. univ. dr.

In this work is presented probation services in Republic of Moldova. We can mention that nowadays in Republic of Moldova have started special activities in order to support the probation's ideas, which being a great notion needs a social integration. Social reintegration of persons in detention is one of the noblest activities which can be realized by modern society, but unfortunately our society becomes indifferent and devoid of compassion to dezadvantages people, offended and stigmatized them. Community justice centers intend to remedy the community's weaknems by providing ex-prisoner acces to social protection services, by reducing exclusion and improving their integration into the community. It is an ambitions project in several ways (from many points of view) because of wide perspective and trying to recover for the society persons who are regarded as a „human waste".

„Timpul merge cu fiecare dintre noi în feluri diferite:
în pas cu cineva, alergînd în urma altora sau stînd pe loc cu alţii."

Putem aprecia viabilitatea unei societăţi după modul de administrare a justiţiei, după capacitatea pedepsei de a-şi atinge scopul. „Scopul pedepsei este de a reinstaura, a restabili şi a regla armonia ce s-a pierdut ca urmare a unei încălcări a ordinii sociale, pe care societatea şi statul se străduiesc din greu să o menţină, dar închisoarea nu realizează nici unul din aceste lucruri" [9, 27]. Este necesar să stabilim unde ia naştere carenţa în lupta cu criminalitatea. Deşi se operează preponderent cu pedeapsa prin privaţiune de libertate, avem în societate infractori de carieră, victime neîmpăcate, lipsă de apărare a comunităţii în faţa infracţiunilor şi cheltuieli majore în domeniul judiciar.

Putem constata că, actualmente, în Republica Moldova au demarat diverse acţiuni de susţinere a ideii de probaţiune care, fiind un concept destul de amplu, solicită implicarea întregii societăţi. Supremaţia dreptului trebuie să constituie o calitate esenţială a unei ţări care tinde spre democraţie, supremaţia dreptului fiind o totalitate de idei, proceduri, tradiţii direcţionate spre confirmarea faptului că dreptul se plasează deasupra puterii. Justiţia trebuie să fie echitabilă pentru toţi. Este necesară o atenţie deosebită în cazul copilului, care, formîndu-se ca personalitate, manifestă o anumită atitudine faţă de societate. Atunci cînd copilul a fost tratat incorect, chiar dacă a încălcat legea, o asemenea eroare va fi greu, dacă nu imposibil de reparat. Societatea trebuie să fie conştientă că cea mai mare responsabilitate pentru fapta unui minor o poartă ea însăşi.

Rezultatele investigaţiilor ştiinţifice dovedesc că pedeapsa şi măsurile penale aplicate infractorilor au ca scop principal reeducarea persoanei şi reintegrarea socială a acesteia, astfel că, în funcţie de gradul de realizare a acestor obiective, se urmăreşte stabilirea siguranţei sociale. Dacă facem o mică comparaţie a tinerilor de astăzi cu cei din trecut, observăm că viaţa socială a generaţiilor precedente era temperată de un sistem de valori centrat pe autoritatea celor vîrstnici. Noile generaţii nu respectă cu stricteţe constantă normele şi valorile societăţii, scoţînd în evidenţă evoluţia generaţiilor [9, 17]. Diferenţele dintre generaţii, apariţia noilor politici sociale şi pachete legislative a condiţionat şi apariţia formelor alternative de pedeapsă a delincvenţilor, una din ele fiind probaţiunea postsentenţială.

Din punct de vedere etimologic, termenul de probaţiune provine din latinescul „probatio", care are în vedere perioada de încercare sau de probă [1, 3]. Acei condamnaţi care au demonstrat de-a lungul perioadei stabilite dorinţa de a se schimba, prin îndeplinirea condiţiilor impuse, sînt iertaţi şi eliberaţi. În unele state, probaţiunea este ca o sancţiune, ceea ce face ca aria şi sfera de aplicare a activităţilor sale să fie limitate, astfel încît, în noua abor-

dare a penalizării infractorilor, probaţiunea este definită ca o modalitate de intervenţie prin activităţi cu fundament socio-pedagogic, caracterizate printr-o combinaţie între asistenţă şi consiliere psiho-socială şi supraveghere. Ea este aplicată delincvenţilor selecţionaţi în funcţie de personalitatea lor criminologică, scopul principal fiind acela de a oferi subiectului posibilitatea de a-şi modifica atitudinea faţă de viaţa în societate şi de a se integra în mediul social, la libera sa dorinţă şi fără riscul de a încălca din nou norma penală [1, 19].

În investigaţia realizată de noi, ne-am propus să studiem Probaţiunea Postsentenţială ca un serviciu nou pentru Republica Moldova. Demersul nostru ştiinţific a pornit de la ipoteza că evaluarea cantitativă şi calitativă a serviciului nominalizat va contribui la evidenţierea punctelor forte şi slabe şi ne va permite elaborarea recomandărilor ce ar facilita eficienţa acestui serviciu.

Probaţiunea, ca formă de administrare a justiţiei comunitare, constituie o noutate pentru teoria şi practica justiţiei din ţara noastră. Una din instituţiile terţă care au contribuit la administrarea probaţiunii la noi o constituie Institutul de Reforme Penale. Implementarea proiectelor în domeniu, pilotarea programelor de probaţiune, studiile realizate de această instituţie au contribuit la stocarea unor resurse informaţionale relevante, la nivel naţional.

Cercetătorii P. Abraham, E. Zamfir, M. Preda, V. Nicolaescu, X. Ulianovchi susţin că probaţiunea este una din instituţiile de justiţie penală care dispune de strategii de intervenţie în toate etapele procesului de justiţie penală. În planul serviciilor, probaţiunea înglobează activităţi menite să:

- sporească eficienţa sistemului de justiţie penală, în măsura în care acesta promovează drepturile omului;
- valorifice importanţa conceptului de individualizare a pedepsei şi să promoveze comportamentul adecvat al specialiştilor faţă de persoanele care comit acţiuni ce contravin normelor penale.

Robert M. Bohm şi Keith N. Haley, definesc probaţiunea ca fiind o sentinţă impusă de către instanţe asupra infractorilor care fie au pledat vinovaţi, fie au fost găsiţi vinovaţi. În loc să fie încarcerat, un infractor plasat sub probaţiune este reţinut în comunitate sub supravegherea agenţiei de probaţiune. Infractorului i se asigură supraveghere şi servicii. [6, 212].

O problemă frecvent discutată în literatura de specialitate este cea de căutare a răspunsului la întrebarea dacă probaţiunea reprezintă o pedeapsă sau un control asistenţial. Cercetătorii din domeniu au abordat diferit problema respectivă, generînd mai multe viziuni:

- se consideră că activităţile de probaţiune fac parte din sfera juridicului, deşi, sînt utilizate şi unele metode de asistenţă socială; [9, 54];
- se consideră că probaţiunea are caracter asistenţial şi este necesar să fie retrasă din sistemul justiţiei penale. Astfel, probaţiunea va putea deveni un serviciu social, specializat pentru delincvenţi în timp ce alte aspecte ale muncii de probaţiune vor putea fi îndeplinite de alte agenţii [9, 54];
- probaţiunea va fi menţinută în sistemul justiţiei penale, îndeplinind totodată şi unele funcţii ale asistenţei sociale, pe baza unor delimitări clare a sarcinilor şi soluţiilor. [9, 54].

În societăţile occidentale, comunitatea semnifică o legătură psihologică intrinsecă între membrii săi, o solidaritate ce implică mecanisme de intervenţie şi de susţinere. În ţara noastră, noţiunea de comunitate are o conotaţie mai mult geografică sau etnică, apropiindu-se oarecum de caracteristicile comunităţilor vestice doar în zonele rurale. Totodată, trebuie subliniat că ideea de justiţie comunitară presupune transferul de responsabilitate pe seama comunităţii, în ceea ce priveşte reintegrarea socială a infractorilor şi controlul asupra membrilor săi.

Cercetarea experimentală am realizat-o în cadrul Centrului de Justiţie Comunitară din Bălţi. Atenţionăm că ideea creării şi dezvoltării Centrelor de Justiţie Comunitară în Republica Moldova a apărut încă în anul 2003, dar şi-a găsit aplicabilitate doar în anul

2005 prin deschiderea Centrului de Justiţie Comunitară din Ungheni. Pe parcursul anului 2007 au mai fost create încă 11 Centre în raioanele: Cahul, Făleşti, Căuşeni, Orhei, Soroca, Edineţ, Rezina, Leova, Comrat şi în municipiile Chişinău şi Bălţi.

Centrele de Justiţie Comunitară din Republica Moldova operează cu premisa, potrivit căreia o comunitate sănătoasă este aceea în care oamenii se ajută reciproc în a găsi soluţii acceptabile pentru un conflict şi răspund prin căi constructive comportamentelor distructive din societate. Aceasta este premisa de la care pornesc şi majoritatea Centrelor de Justiţie Comunitară din SUA, Marea Britanie şi Australia.

Studiul ne-a permis să constatăm că cele mai frecvente opinii ce ţin de justiţia comunitară se referă la soluţionarea problemelor, parteneriat şi împuternicirea comunităţii. Justiţia comunitară redefineşte scopul şi rolul instituţiilor de justiţie penală, pentru a include o misiune mai largă — de prevenire a criminalităţii, de soluţionare a problemelor sociale şi a conflictelor locale şi de implicare a membrilor comunităţii în activităţi de planificare şi luare a deciziilor. Astfel, iniţiativele justiţiei comunitare au scopul de a construi şi consolida conexiunea dintre sistemul de justiţie şi membrii comunităţii, care urmează a fi implicaţi în procesul de identificare a problemelor, stabilirea priorităţilor şi adoptarea soluţiilor.

În acest context, am identificat că soluţionarea problemelor are un înţeles larg. Mai întîi, ca un efort de a stabili relaţiile de parteneriat între justiţia penală şi alte agenţii guvernamentale şi între agenţiile guvernamentale şi comunitate şi, în al doilea rînd, ca o încercare de a face faţă unor probleme sociale complexe ce ţin de infracţiune. Apărătorii justiţiei comunitare sugerează agenţiilor de justiţie penală să modifice modul de interacţiune cu populaţia, să asculte cetăţenii şi să conlucreze cu membrii comunităţii la prevenirea infracţiunii şi soluţionarea problemelor ce ţin de infracţiune [4, 20].

Avocaţii justiţiei comunitare sînt de părerea că, pentru sporirea siguranţei publice şi optimizarea prevenirii infracţiunii, locuitorii trebuie să activeze pe baze egale cu reprezentanţii agenţiilor guvernamentale şi oficialităţile la putere. Un reprezentant al Departamentului Justiţiei Comunitare din SUA a descris conexiunea între cetăţeanul implicat şi prevenirea criminalităţii în felul următor: „În cadrul justiţiei comunitare, scopul constă în implicarea a cît mai mulţi cetăţeni în construirea unei comunităţi mai bune. Oamenii care au un sentiment puternic de comunitate puţin probabil că vor încălca încrederea altora. Legătura lor cu comunitatea este cea mai puternică forţă de prevenire a delincventei şi de prosperare” [4, 21].

În baza analizei literaturii de specialitate şi a realizării studiului în teren, am constatat că majoritatea Centrelor de Justiţie Comunitară au fost create ca răspuns la capacitatea deficitară a autorităţilor statale în prevenirea criminalităţii, soluţionarea conflictelor din comunitate, reabilitarea victimelor ce au avut de suferit în urma infracţiunilor, prevenirea recidivei şi reintegrarea socială a persoanelor eliberate din locurile de detenţie.

În baza analizei calitative a rapoartelor consilierului de probaţiune, am distins că odată ce a fost eliberat, ex-infractorii se confruntă cu bariere considerabile în angajarea în cîmpul muncii, găsirea unui loc de trai, îngrijire medicală şi alte necesităţi de bază, factori care afectează capacitatea lor de a duce o viaţă productivă şi în spiritul respectării legilor.

Analiza calitativă a rezultatelor ne-a permis să scoatem în evidenţă că pe parcursul a 12 luni de activitate a Centrului de Justiţie Comunitară Bălţi s-au promovat activităţi coerente de reintegrare socială a 97 de persoane, fiecărui beneficiar întocmindu-i-se dosarul de probaţiune postesenţială. În baza raportului consilierului de reintegrare, am putut identifica cele mai frecvente articole ale Codului Penal al Republicii Moldova de ispăşire a pedepsei prin privarea de libertate de către persoanele luate la evidenţă în cadrul Centrului de Justiţie Comunitară Bălţi.

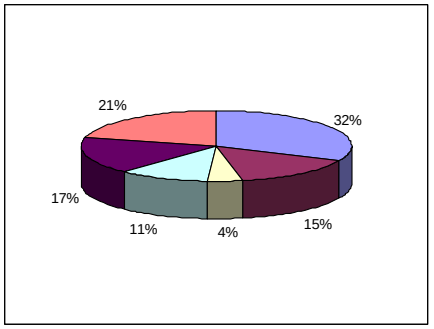

Figura nr. 1 Repartizarea cazurilor în dependenţă de articolul în bază căruia persoana şi-a ispăşit pedeapsa

În figura 1 este prezentată situaţia privind repartizarea cazurilor în dependenţă de articolul în bază căruia persoana şi-a ispăşit pedeapsa. Observăm că rata cea mai mare (32%) o constituie încălcarea art. 186 al. 2 Codul Penal. Aceasta, în mare parte, se datorează faptului că însăşi numărul de infracţiuni comise împotriva proprietăţii este cel mai mare în statisticile prezentate de Ministerul Afacerilor Interne. După care urmează art. 187 cu 21%, art. 181 cu 17%, 15% revin art. 119, 11% sînt cazurile ce ţin de art. 190 al. 2, iar 4% art. 295 al. 1, 2.

Acordurile de colaborare constituie un principiu important care guvernează activitatea Centrului de Justiţie Comunitară din Bălţi, în general, şi activitatea de asistenţă şi consiliere, în mod special. La momentul studiului, am constatat parteneriatele stabilite cu următoarele organizaţii şi instituţii:

- Comisariatul de Poliţie;
- Procuratura mun. Bălţi;
- Judecătoria mun. Bălţi;
- Oficiul de Executare;
- Direcţia Învăţămînt şi Sport mun. Bălţi;
- Agenţi Economici;
- Agenţia Teritorială pentru Ocuparea Forţei de Muncă;
- Instituţia Penitenciară nr.11 Bălţi;
- Primăria mun. Bălţi.

Activităţile desfăşurate în parteneriat cu aceste instituţii oferă Centrului prilejul de a răspunde într-o mai mare măsură nevoilor beneficiarilor. În orice situaţie, beneficiarii vor avea o sursă profesionistă şi completă şi vor găsi un suport social viabil la Centrul de Justiţie Comunitară din Bălţi.

Una din metodele de cercetare administrate de noi a fost studiul de caz. În continuare propunem unul din cazurile asistate de noi la etapele de psihodiagnostic şi intervenţie: „Nicolae, în vîrstă de 30 de ani, a abandonat şcoala de timpuriu, neavînd dorinţa de a învăţa. De aceea, are doar două clase primare. Provine dintr-o familie multietnică: tata este rom, iar mama moldoveancă. Fiind mezinul familiei, a crescut un băiat răsfăţat, ager, cu capacităţi de comunicare foarte bine dezvoltate, a frecventat secţia de box. La vîrsta de 16 ani şi-a pierdut mama şi după un timp scurt şi tatăl. Din lipsa controlului din partea părinţilor şi timpul liber nevalorificat, a ajuns într-un grup de prieteni mai mari, care aveau o influenţă puternică asupra lui şi care erau persoane de referinţă pentru Nicolae. Împreună cu ei ducea un mod de viaţă dezorganizat, în distracţii, ceea ce a servit ca motiv de a ajun-

ge în penitenciar, unde a ispăşit pedeapsa prin privare de libertate timp de 4 ani şi 6 luni (Art.187 alin.1 şi 288) în Instituţia Penitenciară nr.18 Brăneşti.

Timpul petrecut în penitenciar l-a determinat să aleagă şi să „meargă" pe un alt drum, care i-a schimbat modul de viaţă şi i-a determinat comportamentul ulterior. Imediat după liberare s-a adresat la Centrul de Justiţie Comunitară pentru solicitarea perfectării buletinului de identitate, a livretului militar şi găsirea unui loc de muncă. A devenit posibilă perfectarea livretului militar, în prezent aşteptînd să primească buletinul de identitate. În perspectivă, doreşte să lucreze peste hotare.

Doreşte să întemeieze o familie, pe care să o întreţină muncind legal, uitînd de viaţa pe care a dus-o anterior, (respectînd principiul confidenţialităţii, numele persoanei a fost schimbat)".

Acesta este unul din cazurile preluate şi soluţionate de Centrul de Justiţie Comunitară Bălţi, unde beneficiarul este mulţumit că şi-a schimbat modul de viaţă şi că există Centrul de Justiţie Comunitară, deoarece l-a direcţionat pe calea dreaptă şi a primit un sfat util la momentul potrivit.

La un an de activitate a Centrului de Justiţie Comunitară din mun. Bălţi, putem menţiona că acest serviciu este binevenit în Republica Moldova, iar rezultatele obţinute în activitatea de reintegrare socială sînt rezultatele unei munci comune a unei colaborări strînse între organizaţiile de stat, cît şi a celor nonguvernamentale. Un număr mare de beneficiari aduc mari mulţumiri existenţei Centrului de Justiţie Comunitară, deoarece anume colaboratorii Centrului l-a direcţionat pe calea dreaptă, schimbîndu-şi modul de viaţă.

În baza unei evaluări cantitative şi calitative a Centrului de Justiţie Comunitară mun. Bălţi, am constatat că în centru, forma de lucru de bază este activitatea individuală, sub formă de consiliere. Constatăm că acest tip de consiliere este insuficientă pentru o reintegrare în societate de succes a persoanelor eliberate din locurile de detenţie. Astfel, programul de intervenţie a presupus activităţi de grup, ce pot fi utilizate de consilierul de probaţiune, în vederea reintegrării sociale a ex-deţinuţilor.

În ultimul timp, vorbim tot mai des despre rolul comunităţii în administrarea justiţiei. Cu regret, nu tot ce se referă la acest fenomen este pozitiv. Comunităţile pot fi indiferente şi lipsite de compasiune faţă de cei dezavantajaţi, etichetînd şi stigmatizînd, jignind şi marginalizînd. Tot comunităţile pot susţine şi ajuta, ocroti şi oferi puncte de sprijin pentru membrii lor. A fi membru al comunităţii implică responsabilitatea de a clădi comunitatea, cu scopul de a uni membrii ei prin ţeluri comune. Centrele de Justiţie Comunitare îşi propun să remedieze unele „puncte slabe" ale comunităţilor în care activează prin asigurarea accesului ex-deţinuţilor la servicii de protecţie socială, prin reducerea marginalizării sociale şi stimularea integrării acestora în comunitate. Putem afirma că este un proiect ambiţios din mai multe puncte de vedere, mai ales datorită perspectivei deosebit de largi şi încercării de a recupera pentru societate şi familie persoanele considerate „deşeuri umane". Reintegrarea socială a persoanelor eliberate din detenţie este o perioadă dificilă, care prevede adaptarea ex-deţinutului la condiţiile vieţii de la libertate. Procesul reinserţiei nu este unul linear ascendent, ci mai mult sinusoidal. Unii renunţă pe parcurs, apoi revin, alţii continuă. Cu toate acestea, reintegrarea socială este întotdeauna posibilă, cu reuşită mai mare sau mai redusă, în cazul persoanelor psihic considerate normale. Pentru aceasta, ar trebui să acceptăm că ei sînt printre noi. Faptul că întoarcem capul pentru a nu-i vedea, nu schimbă realitatea.

Conceptul de reintegrare socială a persoanelor eliberate din locurile de detenţie implică noţiunea de „primire în comunitate". Realizarea acestui concept poate fi efectuată prin acordarea de suport comunităţii, în vederea diminuării efectelor negative în procesul de reintegrare a persoanelor eliberate din locurile de detenţie prin intermediul Centrelor de Justiţie Comunitară [5, 3].

În concluzie, putem afirma următoarele: dacă viabilitatea unei societăţi o poţi aprecia după modul de administrare a justiţiei, după capacitatea pedepsei de a-şi atinge scopul, de a reinstaura, de a restabili şi regla armonia ce s-a pierdut, ca urmare a unei încălcări a ordinii sociale, pe care societatea şi statul se străduiesc din greu să o menţină, atunci este cert faptul că închisoarea nu realizează nici unul din aceste lucruri, desigur dacă într-adevăr se tinde spre reglarea acelei armonii pierdute din personalitatea infractorilor. Trebuie să recunoaştem faptul că după liberarea persoanei din locul de detenţie, societatea nu este întotdeauna pregătită de reîntoarcerea lui. Reintegrarea socială a persoanelor din detenţie este unul din cele mai nobile activităţi pe care le poate realiza societatea contemporană, însă de foarte multe ori se întîmplă cînd societatea devine indiferentă şi lipsită de compasiune faţă de cei dezavantajaţi, stigmatizînd, jignind şi marginalizînd. Anume Centrele de Justiţie Comunitară îşi propun să remedieze „punctele slabe" ale comunităţii în care activează, prin asigurarea accesului ex-deţinut la servicii de protecţie socială, prin reducerea marginalizării sociale şi stimularea integrării acestora în colectivitate. Este un proiect ambiţios din mai multe puncte de vedere, mai ales, datorită perspectivei deosebit de largi şi încercării de a recupera pentru societate persoanele considerate „deşeuri umane". Reintegrarea socială a persoanelor liberate din detenţie este o perioadă dificilă, care prevede adaptarea ex-deţinutului la condiţiile vieţii de la libertate.

Referinţe bibliografice:

1. Abraham, P., Nicolăescu V., *Introducere în Probaţiune*, Bucureşti, 2001.
2. Durnescu, I., *Manualul Consilierului de Reintegrare socială şi Supraveghere*, Bucureşti, 2004.
3. Haines, K., *Ce este Probaţiunea*, 1997.
4. IRP, *Date statistice privind munca comunitară*, Chişinău, 2005.
5. IRP, *Buletin Informativ*, nr. 6, Chişinău, 2007.
6. Petcu, M., *Delincveţa. Repere psihosociale*, Cluj-Napoca, 1994.
7. Popa, V., *Ghidul persoanelor liberate din locurile de detenţie – Învaţă să trăieşti în comunitate*, Chişinău, 2006.
8. Preda, V., *Profilaxia delincvenţei şi reintegrarea socială*, Bucureşti, 1981.
9. Raportul Emisiunii de Evaluare *Implementarea probaţiunii în Republica Moldova: realităţi şi perspective*, Chişinău, 2003.
10. Raportul Emisiunii de Evaluare, *Implementarea probaţiunii în Republica Moldova: realităţi şi perspective*, Chişinău, 2003.

ALCOOLISMUL – UNUL DINTRE FACTORII DECLANŞATORI AI VIOLENŢEI FAMILIALE

Cristina Crudu, lector univ., Universitatea de Stat „Alecu Russo" din Bălţi, doctorandă la Institutul de Integrare Europeană şi Ştiinţe politice al AŞM
Natalia Cechina, masterandă
Conducător ştiinţific: **Cristina Crudu**, lector univ.
Recenzent: **Valentina Priţcan**, conf. univ. dr.

It goes without saying that alcohol is the first risk factor in violent behaviour development. The experts of „ Rapid Evaluation of Family Violence Isssues in the Republic of Moldova", undertaken in 2007 emphasise that quite recently there have been observed more and more cases of family violence where the aggressor is alcohol addicted, consequently one of the main causes of domestic violence is excessive alcohol consumption. Nowadays the implication of government/ local authorities in similar actions is obviously less significant and it leaves room for the increasing number of family violence cases, the subject of which is the alcohol addict. Consequently, considering family violence issues, incentive factors and identifying victims needs may become possible only in the context of multidisciplinary co-operation where each will bring their contribution and will suggest ways of family violence phenomenon mitigation.

Societatea actuală este marcată de violenţă. Nici o formă de violenţă nu poate fi acceptată, însă cea mai greu de controlat sau de prevenit este violenţa în familie. În societatea contemporană familia cunoaşte o transformare extrem de rapidă. Numai în ultimele două decenii, ea a cunoscut schimbări neaşteptate. Aceste transformări concretizate prin proliferarea coabitării juvenile, vîrsta ridicată a căsătoriei sau diferenţele mari de vîrstă între soţi, apariţia tîrzie a unui copil, egalizarea nivelului de instrucţie a soţilor, participarea puternică a femeii la viaţa socială, adîncirea prăpastiei între generaţii, au dus la creşterea ritmului de schimbare a rolurilor în familie şi asimilarea lor greşită de către parteneri. Formele agresivităţii intrafamiliale sînt foarte numeroase şi diferite, corespunzătoare diversificării situaţiilor familiale. Foarte multă vreme s-a pus accentul pe copiii maltrataţi ca fiind victime ale violenţei. În ultimele decenii un loc important îl ocupă femeile bătute sau maltratate. Aceste două forme de agresiune sînt extrem de periculoase pentru mărirea tensiunilor sociale şi pentru manifestarea agresivităţii.

Axîndu-ne pe compartimentul factorilor provocatori ai violenţei domestice, s-a sesizat faptul că, deşi cauzele violenţei şi crimei organizate sînt dificil de identificat şi explicat, datorită existenţei unor diferenţe sensibile în ceea ce priveşte amploarea şi intensitatea lor de la o ţară la alta, majoritatea specialiştilor şi cercetătorilor consideră că sursele acestor fenomene rezidă în perpetuarea unor structuri politice, economice şi normative deficitare, în menţinerea şi accentuarea discrepanţelor sociale şi economice dintre indivizi, grupuri şi comunităţi şi intensificarea conflictelor şi a tensiunilor sociale şi etnice.

Faptul că alcoolul şi alte droguri determină o creştere a agresivităţii este o idee acceptată atît la nivelul conştiinţei comune şi a oficialităţilor, cît şi al specialiştilor ce studiază expres această problemă. Toate studiile experimentale de laborator au arătat diferenţe semnificative în comportamentul agresiv al celor ce au consumat foarte puţin, deloc sau în condiţii placebo. Ceea ce cercetările mai noi evidenţiază este că reacţiile agresive sînt mediate şi în starea de ebrietate de alte variabile, dintre care mai importantă este prezenţa altor oameni şi, în special, aprobarea sau dezaprobarea lor [11].

Într-un experiment, subiecţii ce băuseră o cantitate însemnată de alcool trimiteau şocuri electrice către un presupus oponent (de fapt acesta nu le primea) sînt asistaţi la un moment dat de doi observatori. Aceştia îndemnau subiecţii să mărească intensitatea şocurilor şi îi aprobau cînd o făceau. Comparîndu-se condiţia de asistaţi cu cea de neasistaţi, s-a observat că intensitatea este mult mai sporită în prezenţa observatorilor încurajatori (Taylor Sears, 1988). Constatarea nu este surprinzătoare, dar ea evidenţiază că nici relaţia alcool - violenţă nu este una cu totul liniară şi că oamenii în ipostaza de ebrietate nu au o pornire necondiţionată înspre conduite agresive şi, cu atît mai mult, antisociale. Iar respectiva idee ar putea avea consecinţe în reconsiderarea pedepselor mult mai blînde care se dau în cazul în care condamnatul era sub influenţa vădită a alcoolului [6].

Explicaţia creşterii agresivităţii datorită alcoolului se referă la efectele dezinhibatorii ale acestuia. Controlul cortexului asupra pornirilor agresive slăbeşte. (Este uşor de remarcat că este presupusă în acest fel natura biologică a agresivităţii). Pe de altă parte, creşterea, prin consumul de alcool, a apetitului sexual poate conduce şi ea, după împrejurări la scene violente [5]. Dar, după cum am mai subliniat, dispoziţia şi chiar urgenţa de a acţiona agresiv este, în condiţii normale, temperată şi uneori anulată de evaluarea de către individul în cauză a consecinţelor actelor sale. Or, după cum se ştie, o cantitate mare de alcool reduce mult luciditatea şi realismul perceptiv. Aşa încît, consumul exagerat de băuturi alcoolice contribuie la accentuarea agresivităţii, atît prin potenţarea ei directă, cît şi prin neluarea în considerare a caracteristicilor agresatului (forţa lui, dacă va reacţiona, răul provocat etc.) şi a neplăcerilor provocate propriei persoane şi celor apropiaţi.

Problema alcoolismului, într-adevăr, se află în corelaţie cu violenţa. Femeile deseori menţionează că el devine agresiv cînd se află în stare de ebrietate. Însă, se dovedeşte că el poate manifesta stări de furie şi cruzime nu doar cînd a utilizat alcool. Băuturile alcoolice reduc capacitatea persoanei de a controla şi a dirija comportamentul, de aceea femeile se consolează explicînd impulsivitatea bărbatului prin influenţa alcoolului. Printre altele, pot fi întîlniţi bărbaţi violenţi care în principiu nu consumă alcool şi tutun. Multe dintre persoanele care s-au tratat de alcoolism au continuat să fie agresivi şi sa-şi maltrateze apropiaţii. Alcoolismul ca boală şi utilizarea excesivă a spirtoaselor nu pot îndreptăţi violenţa" (UNIFEM, 2002) [10].

În principiu, am putea spune că, deşi alcoolul şi violenţa familială sînt adeseori asociate între ele, una nu este cauza celeilalte. De fapt, agresorul are anumite caracteristici care îl împing deopotrivă spre alcoolism şi spre violenţă.

Este cunoscut, de altfel, faptul că numeroşi soţi, aflaţi sub influenţa alcoolismului îşi maltratează nevasta sau concubina, răzbunîndu-se, în acest fel, pe toate eşecurile pe care le-au experimentat în viaţă. Alcoolicii adoptă, cel mai adesea, un asemenea comportament violent, numeroasele din actele de agresiune pe care le comit soldîndu-se cu spitalizarea sau chiar cu decesul victimei. Cercetările arată că, în multe cazuri, soţii alcoolici, supuşi tratamentului de dezalcoolizare, au continuat să-şi maltrateze partenera. Pe de altă parte, nu trebuie uitat că ,,însăşi victima poate fi alcoolică sau consumatoare excesivă de alcool, situaţie de natură a precipita conflictele cu partenerul de cuplu care fie este provocat, fie declanşează el însuşi situaţia de agresiune. Deşi ambii parteneri pot fi băutori de alcool, cel mai adesea, agresorii, mult mai frecvent decît victimele lor, se confruntă cu problema alcoolismului" (Correctional Service Canada) [2]. Pentru a putea urmări relaţia dintre consumul de alcool şi utilizarea violenţei în relaţia de cuplu trebuie însă să avem în vedere o serie de variabile cum ar fi: cantitatea de alcool consumată, frecvenţa consumului, paternul comportamental, contextul utilizării alcoolului, disponibilitatea alcoolului, importanţa alcoolului în viaţa individului, experienţa consumului şi istoria familiei consumatorului.

În urma studiilor care s-au făcut pînă astăzi nu există nici o îndoială privind consecinţele consumului de alcool asupra creşterii incidenţei conduitelor violente. Totuşi concluzia lui Bernett (1997) [1] dintre abuzul de alcool şi violenţa asupra femeii în relaţia de cuplu spune că: „alcoolul este primul factor de risc în dezvoltarea conduitei violente".

Alcoolul, după cum am menţionat, nu este o cauză, ci o condiţie care agravează actul de violenţă respectivă. El este asociat însă cu o multitudine de atitudini, (re)sentimente sau manifestări la limita patologicului, care induc agresorului tendinţe de agresivitate extrem de grave. Aceste tendinţe sînt potenţate, la rîndul lor, de diverşi factori de personalitate, ca şi de o serie de modele culturale învăţate în familie [9]. Pe de altă parte, alcoolul poate conduce la acte de agresiune, mai ales în cazurile în care subiecţii consumatori, bărbaţi sau femei, sînt plasaţi în situaţii de conflict, ameninţătoare, ori considerate ca atare de înşişi subiecţii.

,,Importanţa influenţei alcoolului în cazurile de violenţă variază în funcţie de situaţie şi conduce la reacţii exagerate, reducînd acurateţea judecării riscurilor asumării unei conduite violente prin amplificarea tendinţelor de a acţiona conform cu primul impuls" (Violence Directions Australia). Este foarte dificil pentru membrii unei familii unde există o persoana care are probleme legate de consumul de alcool, în sensul că deseori aceste persoane devin violente, nu se mai implică în viaţa de familie sau alte activităţi cotidiene. Cele mai multe infracţiuni sînt savîrşite pe fondul consumului de alcool.

Cauzele escaladării violenţei intrafamiliale sînt multiple, începînd de la condiţiile economico-sociale din ce în ce mai precare, cum ar fi şomajul, lipsa banilor pentru traiul zilnic, bolile, inclusiv cele psihice, netratate, educaţia deficitară şi moştenirea din familie a unui comportament violent. De multe ori, stările conflictuale nu se reclamă la poliţie din jenă, sau

pentru că amenda aplicată asupra celui care provoacă scandal trebuie suportată inclusiv de cel care sesizează. Petrecîndu-se într-un cadru intim, de multe ori noaptea, violenţele dintre rude sînt destul de greu de prevenit. Poliţia aplică amenzi, îi atenţionează pe cei care provoacă scandal sau propune arestarea atunci cînd au loc infracţiuni grave. Pentru a fi eficient, efortul poliţiştilor trebuie susţinut şi de alţi factori care ramîn, în continuare, destul de anemice.

După cele menţionate anterior, se mai poate spune că, de multe ori, alcoolul se consideră a fi o cauză a violenţei, dar se mai poate spune şi că totul depinde de contextul în care se consumă substanţa nocivă. De exemplu, dacă într-o familie nu sînt destui bani, iar soţul munceşte din greu, atunci, cu siguranţă că acesta va căuta o consolare, care, în cele mai dese cazuri, este alcoolul. Iar dacă cineva va încerca să-i ia sursa de consolare, atunci şi va fi provocată violenţa. Sigur că şi în multe alte cazuri, există o discordanţă între cauză şi efect, iar faptul că anume alcoolul poate fi cauza violenţei familiale este de multe ori negat de către specialişti, aceştia considerînd că alcoolul este doar o condiţie a violenţei, adică într-o anumită situaţie poate duce la comportament deviant şi în alt caz – nu.

Alcoolismul este şi o cauză a violenţei domestice, dar şi un efect al ei. Anca Dumitrescu spune că alcoolul este responsabil pentru dezintegrarea mai multor familii, la fel ca şi violenţa domestică. Alcoolul oferă şi un fel de scăpare emoţională pentru femeile bătute, o ocrotire faţă de durerea fizică şi emoţională şi de senzaţia de neputinţă.

În acest context, în Israel consumul de alcool înseamnă doar 1,0 litri / persoană. Un alt aspect îl constituie cel al **alcoolismului ca boală de familie;** un singur dependent de alcool afectează în medie bunăstarea altor persoane (părinţi, parteneri de viaţă, copii, nepoţi, alte rude, prieteni etc.). În plus, copiii care provin din familii în care există problema alcoolismului au de 4 ori mai multe şanse de a dezvolta ei înşişi această boală în lipsa unor programe eficiente de prevenţie şi tratament al alcoolismului. Deci alcoolismul este:

-- O cauză a sărăciei -- Un rezultat al sărăciei.

-- O problemă individuală -- O problemă familială şi socială [7].

Copiii care suferă din cauza alcoolismului deseori devin alcoolici, victime ai acestui ciclu vicios. Cel mai important lucru care se poate spune despre ciclul „alcoolism – violenţă în familie – alcoolism”, *(vezi tabelul 1),* este că el există. Victimele lui, copiii, femeile, bărbaţii, bătuţi, chinuiţi, torturaţi în cele mai bestiale moduri, ajung, prin cursul normal al timpului – adulţi cu probleme deosebit de grave, deci nu ajung oameni sănătoşi. Incapabili să-şi confrunte răni atît de adînci încît le ameninţă însăşi fiinţa, incapabili să se vindece, aceşti oameni nenorociţi plutesc în derivă şi ajung, uneori, să nenorocească alţi oameni, la rîndul lor, în primul rînd, o femeie.

Tabelul 1Ciclul vicios al violenţei sub influenţa alcoolului

1. Băutură.
2. Dependenţă, violenţă, nepăsare.
3. Model de viaţă pentru copii.
4. Rană, plictiseală, curiozitate.

[Sursa: Mckee, L. *Harsh discipline and child problem behaviors: the roles of positive parenting and gender //* Journal of family violence. – Springer Netherlands, 2007, vol. 22, nr. 4, p. 187- 197.]

Uneori, cu bătaie spre niciodată, căldura femeii reuşeşte să vindece, sau măcar să stabilizeze cruzenia bărbatului, şi ciclul se încheie, după cine ştie cîte generaţii. Cel mai adesea însă lucrurile degenerează lent, dinspre scandaluri înspre palme şi apoi înspre pumni şi picioare, şi apoi în tortură curată. În această involuţie vin şi copiii, unul, doi, cinci, cîţi dă Dumnezeu. Ei nu intră într-o lume normală, ei nu intră în situaţia de la început, pe care femeia poate şi-o mai aminteşte, între plînsete şi suspine. Ei intră direct, şi fără alte formalităţi, în faza pumnilor şi picioarelor, sau în faza strigătelor şi urletelor, sau în faza bătăii cu lanţul, după cum le-o fi norocul. Şi nu cresc, aşa cum cresc ceilalţi

copii, copiii care chiar au părinţi, nu-şi formează aceleaşi reprezentări despre lume, nu se luptă cu aceleaşi dificultăţi şi nu se bucură de aceleaşi izbînzi şi victorii, pentru că ei trăiesc într-o altă lume, ei se bucură dacă tatăl n-a băut două sticle de spirt ieftin astăzi, ci doar una, ei se bucură dacă mami poate sta în picioare, şi nu zace gemînd în pat ca ieri sau săptămîna trecută. Ei se bucură de nişte lucruri simple, care nu există, cel puţin nu la modul vizibil, pentru nimeni altcineva, iar apoi ajung adulţi, şi duc mai departe, cu preţul vieţii lor, şi-a fetei căreia i-or fi dragi ochii lor, şi-a copiilor ei, ciclul mizerabil.

Pentru a efectua conexiunea dintre teorie şi realitatea socială, a fost aplicat un **chestionar, cu scopul identificării opiniei publice cu privire la factorii cauzali ai violenţei familiale**, pe parcursul lunilor decembrie-ianuarie (2009-2010). În corespundere cu obiectivele studiului, au fost evidenţiaţi următorii **parametri de selectare a eşantionului de respondenţi**:

1. Tipul localităţii: urban; 2. Sexul: femei, bărbaţi.

Deci, eşantionul include 50 persoane din mediul urban, dintre care 25 bărbaţi şi 25 femei. În urma chestionării, s-a observat faptul că:

- Majoritatea respondenţilor au acceptat propunerea de a completa chestionarele, demonstrînd o atitudine înţelegătoare faţă de anchetare.
- Cei mai activi respondenţi s-au dovedit a fi femeile, deoarece multe dintre ele, mai mult sau mai puţin, au fost abuzate măcar o singură dată în viaţă. O mare parte din bărbaţi au avut o atitudine destul de rezervată referitoare la tema sondajului şi la unele întrebări.
- Multe persoane, după completarea chestionarelor, continuau discuţia referitor la tema violenţei, făceau diverse propuneri privind ameliorarea situaţiei.

Figura 1: Factori favorizanţi ai violenţei familiale în mediul urban

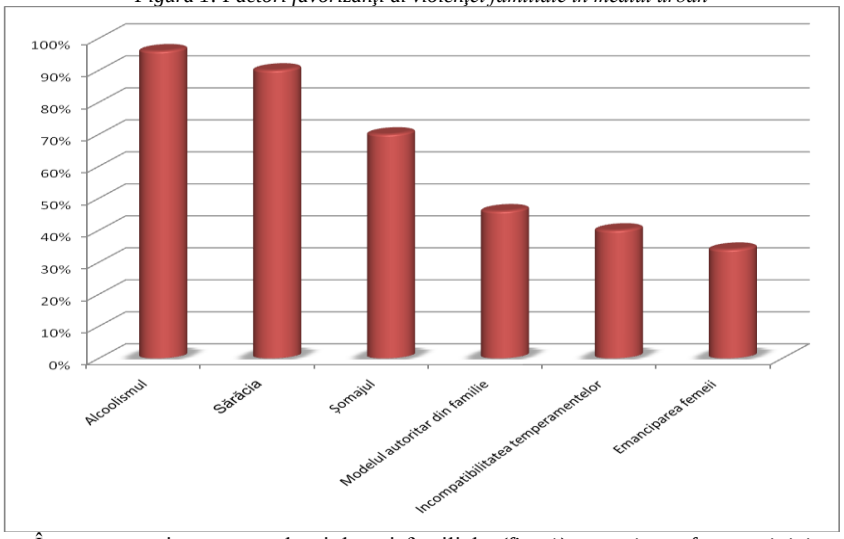

În ceea ce priveşte cauzele violenţei familiale *(fig. 1)*, atunci, conform opiniei respondenţilor participanţi la studiu, alcoolismul reprezintă cauza principală a acesteia, fapt recunoscut de către 96% (48 persoane) dintre cei intervievaţi. Pe al doilea loc se află sărăcia, cauza care a fost enunţată de către 90% (45 persoane) dintre persoanele intervievate. Ne-a surprins faptul că 34% (17 persoane) din respondenţi au ales drept cauză lipsa educaţiei spiritual-morale în familii şi tocmai 70% (35 persoane) au declarat că factorul favorizant al violenţei familiale îl constituie şomajul. De asemenea, e necesar să mai pu-

nem în evidenţă un alt studiu „Evaluări rapide privind problema violenţei în familie din Republica Moldova”, realizat în 2007 de Centrul Internaţional pentru Promovarea şi Protecţia Drepturilor Femeii „La Strada”, în care, unii experţi invocă faptul că ultima vreme se constată tot mai multe cazuri de violenţă în familie, în care agresorul este dependent de alcool şi, respectiv, una din cauzele violenţei domestice este consumul în exces de alcool. În plus, în timpul regimului sovietic, statul intervenea direct cu măsuri educaţional-administrative şi, respectiv, fenomenul era oarecum diminuat. În prezent, implicarea statului/autorităţilor cu măsuri similare este evident mai slabă, ceea ce lasă loc pentru o creştere a cazurilor de violenţă în familie, subiectul fiind o persoană dependentă de alcool.

După cum ştim, este cel mai bine de a afla consecinţele şi factorii de risc ce pot conduce spre declanşarea fenomenului, chiar de la o primă sursă. Deci, am mai realizat o cercetare pe baza unui **eşantion de 50 persoane**, *(fig. 2)* (dintre care un singur bărbat), reprezentativ din mediul urban şi respondenţii cu vîrsta între 19-55 ani dintre care 49 femei şi 1 bărbat. 36% (18 persoane) au menţionat că sînt căsătorite, iar 12 (26 persoane) trăiesc în concubinaj, pe cînd 8 persoane erau în divorţ, din mediul urban, toţi fiind beneficiari ai centrului de susţinere şi protecţie a familiei „Sotis”. Întrebările referitoare la diferite forme de abuz pe care le-a suferit respondentul pe parcursul vieţii şi în ultimele 12 luni au fost completate de subiect (autocompletare), după care au fost introduse de acesta într-un plic.

Figura 2: Descrierea eşantionului

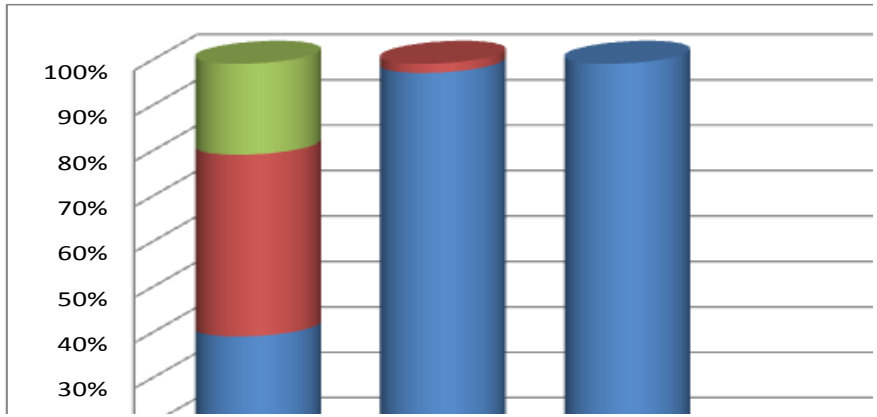

Considerat de mulţi specialişti şi teoreticieni ca fiind un mediu protector şi securizant pentru indivizi, familia şi, în general, mediul familial din Republica Moldova cunoaşte, în prezent, o intensificare a unor forme diverse de violenţă, abuz şi agresiune, care au ca efect creşterea anuală a numărului de victime ale violenţei domestice.

Ceea ce ne-a interesat în mod deosebit a fost întrebarea cu privire la factorii provocatori ai violenţei familiale *(fig. 3)*, iar ce am obţinut a fost destul de semnificativ:

- 16% (8 persoane) au menţionat ca factor favorizant - incompatibilitatea temperamentelor;
- 36% (18 persoane) - sărăcia;
- doar bărbatul a declarat că emanciparea femeii este un factor favorizant al violenţei familiale;
- pe cînd alcoolismul a fost ales de către 30% (15 persoane);
- iar modelul autoritar din familie (10%) ;
- lipsa educaţiei moral-spirituale (6%) a obţinut un procentaj destul de mic.

Respondenţii ne-au elucidat o bună confirmare a faptului că victimele violenţei intrafamiliale locuiesc împreună cu agresorul, estimate în cifre am putea evidenţia astfel –86% (43 persoane), ceea ce înseamnă majoritatea, astfel fiind confirmată şi lipsa transparenţei în studierea acestui fenomen.

Ceea ce am mai putea comenta la *fig. 3*, ar fi faptul că factorii provocatori ai violenţei familiale sînt priviţi puţin altfel de către victime, decît de persoanele care nu au fost supuse violenţei sau care nu au ajuns a cere ajutor. Deci, alcoolismul şi sărăcia se află pe poziţiile superioare, pe cînd faptul că primul eşantion a fost reprezentativ în mod egal între bărbaţi şi femei, a influenţat doi factori şi anume modelul autoritar în familie a fost ales de către femei, pe cînd emanciparea femeii a fost ales de majoritatea reprezentanţilor genului masculin.

Figura 3: Factorii cauzatori ai violenţei familiale din perspectiva victimei

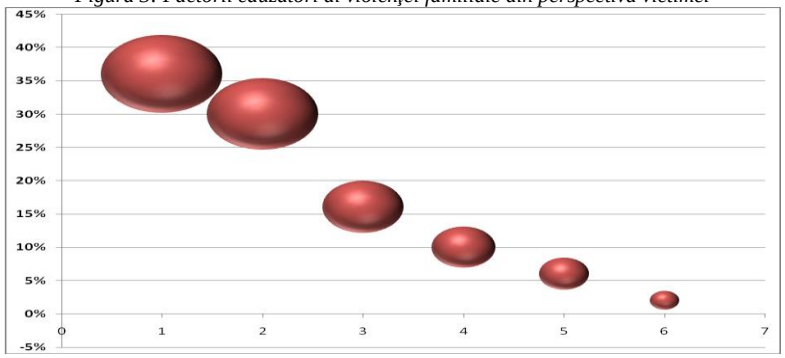

36% – sărăcia;
30% – alcoolismul;
16% – incompatibilitatea temperamentelor;
10% – modelul autoritar din familie;
6% – lipsa educaţiei moral-spirituale;
1% – emanciparea femeii.

De asemenea, ne-au interesat foarte mult datele cu referire la faptul dacă agresorii sînt consumatori de alcool şi dacă era sub influenţa acestuia, atunci cînd s-a produs actul. Deci, rezultatele obţinute cu privire la consumarea înrăită a alcoolului au fost: 60% răspunsuri afirmative, şi 40% negative, pe cînd 80% dintre agresori erau sub influenţa alcoolului, 14% nu consumase băuturi şi doar 6% nu ştiu.

În concluzie, putem afirma:

- Violenţa familială este puternic asociată cu consumul excesiv de alcool;
- În general, respondenţii nu sînt bine informaţi privind violenţa în familie;
- Jumătate din persoanele intervievate au afirmat că au auzit despre fenomenul de violenţă în familie, însă nu ştiu prea multe detalii despre această problemă;
- Violenţa fizică este fenomenul cel mai bine cunoscut în rîndul respondenţilor;
- Puţini participanţi au menţionat că violenţa poate fi şi de ordin psihologic, iar dintre alte tipuri de violenţă menţionate sînt violenţa verbală şi sexuală.

Iar ceea ce ne-a trezit un interes sporit în legătură cu scopul cercetării efectuate au fost răspunsurile cu privire la factorii declanşatori ai violenţei în familie, deci:

„Alcoolul este primul factor de risc în dezvoltarea conduitei violente.”

În **concluzie**, e necesar să nominalizăm faptul că factorii ce generează violenţa familială sînt multipli şi se evidenţiază prin complexitatea sa, violenţa domestică se află la

originea celor mai dificile probleme sociale ale comunităţilor. Răspunsurile pe care le-am obţinut ne-au condus la ideea precum că chiar dacă pare de necrezut faptul că atenţia publică şi a specialiştilor pentru această maladie socială datează de puţin timp, atîta vreme cît violenţa domestică e ignorată, lăsată să îşi continue existenţa secretă şi devastatoare, nu putem vorbi de o reală politică socială, tinzînd spre o bună calitate a vieţii individului şi a familiei. Cît nu ne-am străduit şi cît nu am mai cerceta acest fenomen, în orice caz, nu am putea să-l combatem complet, iar cauza principală este prezenţa informaţiei ascunse şi lipsa transparenţei în studierea problemei violenţei familiale.

La nivel de principalele recomandări şi propuneri vizavi de atenuarea violenţei în familie, s-ar putea enumera:

- crearea unei reţele de Centre destinate victimelor violenţei în familie prin finanţarea proiectelor (acordate în condiţii competitive);
- pregătirea personalului Centrelor destinate victimelor violenţei în familie;
- elaborarea unei metodologii specifice – ghiduri metodologice privind practici şi modalităţi de monitorizare şi evaluare a proiectelor şi programelor în domeniul prevenirii şi combaterii diferitelor forme de violenţă, inclusiv a violenţei în familie;
- contribuţia la dezvoltarea sistemului de management al informaţiei;
- întreprinderea de activităţi de conştientizare şi informare a opiniei publice.

În final, violenţa în familie nu este o întîmplare, nu este o manifestare separată, de comportament agresiv a unei persoane violente şi nici un simplu obicei învechit. Trebuie să înţelegem univoc că violenţa în familie şi primejdia violenţei este mecanismul puterii şi al controlului exercitat pentru a lipsi o persoană de libertate şi de posibilitatea de a se realiza. De aceea, cu toate că multiple cauze pot provoca şi încuraja această violenţă, întotdeauna izvorul ei este indiferenţa prezentă în societate. Reieşind din acestea, abordarea violenţei în familie, a factorilor provocatori şi sesizarea nevoilor victimelor sînt posibile doar în contextul unei conlucrări multidisciplinare, unde fiecare îşi va aduce aportul şi propune modalităţi de atenuare a fenomenului violenţei familiale. Studierea acestor aspecte ne va putea conduce spre o societate stabilă, echitabilă şi tolerantă.

Bibliografie:

1. Bernett O., *Family violence across the lifespan*, London, Sage Publication, 1997, p. 216.
2. *Correctional Service Canada*, 1988, p. 114.
3. Leah Levin, *Drepturile Omului – întrebări şi răspunsuri*, Editura UNESCO, Chişinău, 1998.
4. Mckee, L. *Harsh discipline and child problem behaviors: the roles of positive parenting and gender //* Journal of family violence. – Springer Netherlands, 2007, vol. 22, nr. 4, p. 187- 197.
5. *Notă informativă cu privire la criminalitatea în sfera relaţiilor familiale în perioada a 3 luni*, 2005, Ministerul Afacerilor Interne R. Moldova.
6. Richters, J., *The NIMH community violence project: children as victims of and witnesses to violence*, London, Psihiatry, 1993.
7. *Violenţa domestică //* Lanţurile sărăciei, Galaţi, 2006, vol. 2, nr. 1, p. 2-5.
8. Wallace, H., *Family violence: Legal, medical and social perspectives*, Boston, Allyn and Bacon, 1999.
9. Бэрон Р., *Агрессия*, Санкт-Петербург, Питер, 2001.
10. *Практическое руководство по законодательным мерам для преодоления домашнего насилияю*, ЮНИФЕМ, 2002.
11. Фурманов, А., *Детская агрессивность*: *психодиагностика и коррекция*, Санкт-Петербург, Речь, 2007.

Bun de tipar 24.10.2011. Garnitura Times New Roman. Comanda nr. 156. Tiraj 100.
Tipografia Universităţii de Stat «Alecu Russo» din Bălţi. mun. Bălţi, str. Puşkin, 38